

B2-páholy

Színházról írni... nos, ilyen címszót nem találok az álmoskönyvben (meg sem nézem, annyira valószínűnek tartom, hogy nincs ott ilyen, ám ha mégis lenne, akkor majd azt hazudom, hogy elkerülte a figyelmemet, vagy hogy az a lap épp ki van tépve az előttem kinyitva heverő vajákos könyvben). Így hát magamnak kell eldöntenem, szerencsét hoz-e nekem, vagy éppen szerencsétlenséget. Ami magát a színházat illeti, csak áldani tudom a sorsot, hogy a színház világába sodort, és nem maradtam benne, állig fuldokolva, az irodalmi életben. Persze most kárörvendően mondhatják, mennyivel jobb a mostani színházi (politikai) zűrzavar az irodalom permanens gyilkolásainál és undorkodásainál? Semmivel, válaszolnám, ha lenne valós kérdés, de ilyen nem lévén, engedjék meg nekem, hogy ezt a dilemmát magamban és magammal oldjam meg. A színház ugyanis, akár akarom, akár nem, mindenképpen közösség, valamit akaró, valamiben hinni merő és tudó emberek együttes vállalkozása arra, hogy nap mint nap létrehozzanak valamit, külön-külön is, de végső soron mindig közösségben, tehát együtt, amit úgy hívunk, hogy előadás. Mit szeretek a színházban, tűnődhetnék, ha legalább annyira pletykás, mint minden irodalmi szalon, ha legalább annyira be tud tartani az embernek, mint a legmegveszekedettebb ellensége, ha az se mentes irigységtől, a másik sikerének a fitymálásától, a tehetséges és tehetségtelen emberek mellődöngetésének az olykor meglehetősen disszonáns pufogásától. A színházban leginkább a próbafolyamatot szeretem. Az olvasópróbától (bár mostanság gyakoribb, hogy idővel takarékosági okokból – netán szégyenlősségből – a próbákat egyből visszaolvasó-próbával kezdik a rendezők) a bemutatóig terjedő időszakot. Maga az előadás már teljesen más élmény – az eredményt ugyanúgy idegenként szemléli az ember, mint a befejezett írást a papírlapon. Szóval, élvezet látni, ahogy a kiválasztott színészek rácsodálkoznak a szerepükre az első próbán, elfogódott örömeiket és leplezni nem tudott csalódásukat, amikor kisebb vagy kevésbé testhez állónak tetsző szerepre választják ki őket. Aztán. Lélegzet-visszafojtva lehet figyelni, ahogy a rendelkező-próban a rendező élő figurákkal vázolja fel a megjelenések helyeit, a bejövések-kimenések irányait, a színpadon lévők helyzetét, számát, pozícionáltságát. Aztán. Izgatottan várakozni, hogy a kezükben a nyitott példánnyal mozgó-hadonászó színészek miképp ágálnak, értetlenkednek, próbálnak ellentartani a rendezői koncepciónak, hogyan értik meg, mit kell tenniük, és hogyan teszik durcásan úgy, hogy nem értették meg, amit tenniük kell; s hogy azt mégis miért teszik. Aztán. A polgári ruhákat felváltják a jelmezek (érdekes, hogy a színházban az utcai ruhát felváltó másik, utcai ruhához nagyon hasonlatos öltözék hogyan telitődik meg a jelmez minden összetevőjével), a jelzesszerű tárgyakat felváltják a díszletelemek és kellékek, a színészek kezéből eltűnik a nyitott, elrongyolódott szöveggönyv, egyre készebbek lesznek a színpad emberi tényezői, ahogy egyre több minden készül el végleges formájában az őket körülvevő környezetből. Aztán. Ha már a zene is rendben illeszkedik az előadás tempójába, még mindig hátravan a világítás, ami a jó előadás elengedhetetlen kelléke, még akkor is, ha csak egyetlen lámpa gyöngécské fényére bízva rá a rendező a szereplő arcának a megvilágítását – tudjuk jól, a scenikai hiátus, akár a mondatok közötti szünet, maga is dramaturgiai funkcióval bír. Aztán. Jön a házi főpróba, amikor a belső emberek ismerkednek meg a színpadra teremtett virtuális valósággal, s az első izgalom. Aztán. Jön a nyilvános főpróba, amikor teljes közönséggel teszteli a színház a több mint egy hónapos munkájának az eredményét, s a második, nagyobb izgalom. Aztán. Elérkezik a bemutató, amikor az első közönség beül, bár ez

NAPÚT

Irodalom, művészet,
környezet

XVII. évfolyam 4. szám

A Cédrus Művészeti Alapítvány megbízásából kiadja a Napkút Kiadó Kft. Megjelenik évente tízszer.
Főszerkesztő: **Szondi György**. Szerkesztik: **Bába Szilvia** (művelődés), **Babics Imre** (vers),
Balázs Géza (nyelvművelés), **Bognár Antal** (évkönyv), **Borbély András** (kisebbségek), **Elek Szilvia** (zene),
Hlavacska András (műbírálat), **Kovács Ildikó** (szöveggondozás), **Prágai Tamás** (próza), **Sebeők János** (környezet), **Szondi Bence** (tördelés), **Vincze Ferenc** (dokumentum), **Wenner Tibor** (művészet).
Szerkesztőségvezető: **Cserép Nelli**. Napút-kör: **Csáji László Koppány, Doncsev Toso, Gráfik Imre, Jankovics Marcell, Dr. Kóncz Gábor, Radnóti Zsuzsa,**

Rakovszky Zsuzsa, Szörényi László (tiszteltetbeli konzulensek).

Alapította: **Masszi Péter**. Lapterv: **Gosztola Gábor**.

Szerkesztőség: Ady Endre Művelődési Központ, 1043 Budapest, Tavasz u. 4.

Telefon: (1) 225-3474 • Mobil: (70) 617-8231 • E-mail: napkut@gmail.com • Honlap: www.napkut.hu

A Cédrus Művészeti Alapítvány adószáma: 18110661-2-41

Nyomdai kivitelezés: Érdi Rózsa Nyomda. Terjeszti a Hírker Zrt. és az NH Zrt. ISSN: 1419-4082

Zalán Tibor tárcája . . . . . borítóbelsők
Kelecsényi László: A négy király 3

Fénykör

Falussy Lilla 16; Radnóti Zsuzsa 17;
Sirató Ildikó 19; Tallér Edina 20;
Verebes Ernő 21

Mustra

Dégi István: Látogatóban 23

Erdélyi György: Szöveg és vidék 27
Bekes József: A hála 32

Hetedhét

H. Végh Katalin: Művészet és lét paradoxonai
(Leonyid Andrejev: Az, aki a pofonokat kapja) . 51
Guillaume Apollinaire: Égöv
(Győri László fordítása) 61
Kurt Marti: emígyen beszélék
(Ódor László fordítása) 65

Tizennegyedmagunkban

Diramerján Artin: Miért éppen AZnavour? . . . 66

Sárándi József: Emlékeztető; A kegyelem
reménye; /Ön/vádirat; Aranypatkó 68
Kiss Anna: Nyugtalan ház 70

Tárlat

Lóska Lajos: Analóg variációk 71
Analóg – a Régi Szentendrei Művésztelep
alkotóinak a kiállítása . . . . . színes melléklet

Csontos János: Őszi hexameterek 73

Dokumentum

„Az elmélet a steril agyvelők menhelye”
(Várkonyi Mándor és Horváth Árpád
levelezése) 76

Ablak

Bíró Dániel: Fényképezőgép és csipke alátét
(Lucian Dan Teodorovici:
A bábmester börtönévei) 81
Szilágyi Szilvia: Kettő orvos
(Tompá Andrea: Fejtől s lábtól) 84
Dömötör Szabolcs: „Az idő kereké
majd megoldja...” (Baranyai László:
Pseudo – A Schiele-rejtély) 86

Brok Bernadett: A nő (?!)
 (Kiss Judit Ágnes: Mégyszög) 88
 János Piroska: Egy lezáratlan múlt regénye
 (Dragomán György: Máglya) 89

Kovács Zsolt: Leszel velem csillagom? 92
 Bíró József: Kompsirály; Amennyit ér;
 Felülírt lét 94
 Burján Gál Enikő: A látnok meséje;
 Maradj velem 95
 Lábass Endre: Nemes János bútor-,
 épület- és portálasztalos mester
 utoljára zárja be műhelyét 96
 Szekeres Mária: Szent Iván-éjjel 98
 Tompa Zsófia: elótted 98

Emlékezet

Druzsín Ferenc: „A többi hiányzik”
 (Csűrös Miklós [1944–2015]) 99

T. Ágoston László: A plüssgarnitúra. 101

E számunk szerzői 129

Illusztrációk

Lábass Endre fotói 50, 91

Melléklet

Káva Téka - Napút-füzetek 94.

Szalai Lajos: (B)ökörködések – 469 dőre rím
 (Szemethy Imre rajaival)

NAPÚT

Irodalom, művészet,
 környezet

XVII. évfolyam 4. szám

Tetten ért erő

BEREZNAI PÉTER
A LENYUGVÓ NAP HÁZA

Analóg címmel hirdeti a meghívó a szépen felújított Régi Szentendrei Művésztelep alkotóinak a kiállítását. A tárlat korrekt állapotrajzot nyújt, pontosan beszámol a művésztelepen dolgozók tevékenységének legújabb periódusáról. Mindezen túl azt is meggyőzően bizonyítja, hogy a kiállítók sajátos, karakteres részét képezik mai festészetünknek, műveik a kortárs magyar piktúra meghatározó, olykor kiemelkedő darabjai. E számunk tíz festőművész vendége – e kiállítás alkotói.

Kelecsényi László

A négy király

Életrajzi játék

Szereplők:

SZÍNÉSZNŐ

ÁKOS

SÁNDOR

IVÁN

LACI

Bár a darabban öt szerep van, mégis inkább monodráma, amelynek hősnője megidézi a magánéletében fontos férfiakat, akiket ugyanaz a színész alakít. Semmiképp sem hiteles életrajz, csak nagy vonalakban emlékeztet egy színésznő életútjára.

A színpadi tér szerény berendezést kíván: hintaszék, kényelmes fotel, dohányzóasztal, állólámpa, telefon. Szétdobált könyvek, újságok. A Színésznő a játék folyamán végig ülve marad; a négy férfit alakító egyetlen színész mozog, áll vagy ül mellette.

Halk zene, valamilyen kortalan sláger, amely lassan elhalkul.

SZÍNÉSZNŐ *(ül a fotelben, előtte hamutartó, pasziánszkártyát rakosgat. A hintaszék üres, billeg egy kicsit, mintha épp most szállt volna ki belőle valaki)* Nem hiszem el! Még mind a négy király benne van a pakliban. Micsoda játék! Micsoda játék! *(Tölt egy italt, belekortyol, játszik egy cigarettával, de nem gyűjtja meg.)* Nem szabad, ezt sem szabad. Már mindenről le kell hogy mondjak az életben. Akkor miért vagyok még itt? *(Hátradől, majd elmélázik.)* A négy király!

Életem királyai. A férfiak. Melyikükkel kezdjem? Csak sorban, ahogy jöttek. Nem szeretem, ha összekeverik az időrendet. Én nem vagyok olyan modern. Én már elmúltam száz. *(Játszik a cigarettával, most sem gyűjtja meg, újra iszik egy kortyot.)* De nem vagyok elég öreg, még mindig nem vagyok elég öreg. Bár sokan azt mondják, ideje lenne felhagyni a porcelánbabasággal. Butaság. Mi az, hogy porcelánbaba? Talán mégis halhatatlan vagyok. Eltemettek, beszen-teltek, aztán múzeumba zártak, felavattak. Igen, ne csodálkozzanak, szépen beszélt valami miniszterféle vagy államtitkár, nem is tudom, kicsoda, mindegy. *(Kis szünet.)* Ők voltak az igazi férfiak, az én királyaim. *(Lapoz a csomagban.)* Na, itt az első. *(Ledobja a lapot.)*

A háttérben megjelenik egy férfialak.

SZÍNÉSZNŐ Nem, Ákos, még nem maga jön. Várjon! Még el kellene mondanom Heltai Jenőt, Hevesi Sándort, akik foglalkoztak velem, és főképpen Gaál Bélát, aki szerepet adott a *Meseautóban*, kis szerepet, de valahol el kellett kezdenem, nem igaz? És azt az édes embert elpusztították a nyilasok. Ő volt a keresztapám.

ÁKOS *(ingujiban belép)* A keresztapja?

SZÍNÉSZNŐ Igen, kedves Ákos. Ő adta nekem a Klári nevet. Elvég-

- re Rózsi nem lehettem... Rózsi néven nem lehet fővárosi színpadra lépni. A népszínművek kimentek a divatból, mondta a Gaál...
- ÁKOS *(számonkérőn)* Rózsi, hol van a nyakkendőm?
- SZÍNÉSZNŐ Na, tessék! Hát ez az. Nem tudom, hogy miért nem a lánytól kérdezi. Azért tartjuk, nem?
- ÁKOS Igen, azért. Meg azért, hogy a kislányunkat nevelje.
- SZÍNÉSZNŐ Az apácákhoz mégsem adhatjuk be. Nekem untilig elég volt belőlük. Ott nőttek föl.
- ÁKOS Nem tanulhatott rosszat tőlük.
- SZÍNÉSZNŐ Ami igaz, az igaz. Megtanultam könyvelni meg gyors- és gépírni.
- ÁKOS Annak aztán sok hasznát veszi. *(Megtalálja a nyakkendőjét.)*
- SZÍNÉSZNŐ De hát színész nő lettem. Mit akar tőlem? Könyvelést vállaljak?
- ÁKOS Ugyan, kedvesem. Foglalkozzon csak a szerepeivel. Az a dolga. Az anyám is színész nő volt, tudom, mi az.
- SZÍNÉSZNŐ Maga is színészkedett, ha jól tudom. Ha igazat mondott.
- ÁKOS *(sértődötten)* Miért ne mondtam volna igazat? Némafilmekben játszottam. Kordáékkal dolgoztam. Meg Párizsban, René Clair mellett. Tudja, kedvesem, ki az a René Clair?
- SZÍNÉSZNŐ Képzelve, tudom. *(Dühösen igazgatja magán a ruhát.)* Én is jártam moziba, még mielőtt magát megismertem.
- ÁKOS *(végigméri a feleségét)* Igen. De azért jobban adhatna magára. *(Igazgatja a zakóját.)*
- SZÍNÉSZNŐ *(végignézi magán)* Mi baja van velem?
- ÁKOS Úgy látom, megint ez az ócska papucs van a lábán.
- SZÍNÉSZNŐ *(megnézi)* Igen. Itthon nagyon jó. Kényelmes.
- ÁKOS Estére vendégeket hívtam. Eljönnek páran a stábból. *(Végigméri a ruháját, majd elégedetten kihúzza magát.)* Egy-két kolléganője is itt lesz.
- SZÍNÉSZNŐ Ezt csak most mondja?
- ÁKOS Miért, ha előbb szólok, mit csinál? Nekiáll sütni-főzni? Ugye, nem?
- SZÍNÉSZNŐ Persze hogy nem. Gyorsan telefonozni kell a Meinlnek, hidegtálat rendelni, borokat, pezsgőt.
- ÁKOS Ugyan, szívecském. Már régen megtettem. Rendeltem mindent. *(Kimegy.)*
- Felhangzik egy korjellemező sláger a harmincas évekből.*
- SZÍNÉSZNŐ *(tovább rakja a kártyákat)* És így ment el mellettünk az életünk. Az első közös filmünk után Ákos megkérte a kezemet. Igent mondtam, de nem voltam szerelmes belé. *(Kis csönd.)* Óh, a szerelem! Tudom ám, mi az. Tudtam. Tizennégy évesen nagyon tudtam. A bátyám házitanítójával leveleztünk. Csodaszép szeme volt, gyönyörű, hullámos haja. A levélbélyeg alá írtunk egymásnak üzeneteket. Röviden persze, csak röviden. Jó lenne megfogni a kezed! Milyen szép a hajad! Ilyesmiket... Nevetséges? Akkor ez hallatlan merészségnek számított. A trafikosné nem értette, miért kérem olyan kis címetekben a bélyegeket. Mi tudtuk... Istenem, milyen szép volt! Még meg se csókolhatott, amikor a bátyámmal kikísértük az állomásra. *(Szünet.)* Aztán sokáig semmi. Később jött ez a gyors házasság. Nem akartam kilógni a sorból. Jobb volt

férjes asszonyként szerepelni mások filmjeiben. Így legalább békén hagytak a férfiak. A rendező urak meg a kedves kollégák. Zita azt a tanácsot adta, miután alaposan végigmért az öltözőben, hogy Pali-kával vigyázzak. Jávor Palival. Ami igaz, az igaz. Neki nem lehetett ellenállni, nemcsak a mozivászonon. Ahogy nézett! Volt egy pillantása, alulról fölfelé indított, s mire a tekintetét a partnerére emelte, az már elolvadt. Jó pár filmben játszottunk együtt. *A szerelem nem szégyen* – erre emlékszem a legjobban. Ákos rendezte. Ahogy a férjem lett, nem küldözgettek többé csokrokat, nem kaptam vacsorameghívásokat, nem tettek félreérthetetlen célzásokat. Elég volt nekem ő. Mindig hűséges asszonya akartam lenni. A záróban erre tanítottak a kedvesnővérek. *(Felsőhajt.)* Különben is jött Júlika. Egy hónappal a születése után már premierem volt. Ki volt tűzve a darab, nem lehetett lemondani, nem volt lekettőzve. Spórolt rajtam a direktorom. A nőrsz fel volt háborodva, ha bementem a lányomhoz, hogy megzavarom, felizgatom a gyereket. Alig láttam szegényt. Folyton kettéosztottam magam. Végül is ez a dolgom, nem? Színésznő vagyok. Mindig legalább két életet élek egyszerre. Egy valóságosat: férjem van, gyerekeim van. Meg egy képzeletbelit: Júlia vagyok, Déryné vagyok, Blanche vagyok, minden vagyok, százféle vagyok. Kossuth-díjas vagyok. Kétszeresen. Ugyan már! Nem érdekes. Nem attól színésznő valaki, hogy miféle díjai vannak.

ÁKOS *(újra megjelenik a háttérben, a Színésznőre pillant)* Ugyan már, maga mindent el tud játszani,

kedvesem. Egyszerre volt kis parasztlány a moziban, a *Tiszavirágban*, és ugyanakkor francia szobalány abban a sikerdarabban. Ki is írta?, nem jön a nyelvemre. A *Tiszavirág*ot viszont sajnós nem én rendeztem...

SZÍNÉSZNŐ Bolváry. Ő rendezte azt a filmet. Most elmegy?

ÁKOS Igen, elmegyek. Géza von Bolváry, a ludovikás százados.

SZÍNÉSZNŐ Mit számít, hogy százados, ha tehetséges? Hová készül?

ÁKOS Semmit se számít. Van egy kis elintéznivalóm. Estére itt leszek. *(Búcsút int és elmegy.)*

SZÍNÉSZNŐ Egy kis elintéznivaló. Mindig ezt mondta. Olyankor tudtam, hogy megcsal. Az anyósom megsúgta, merő jóindulatból, hogy vigyázzak, de anélkül is tudtam, hogy szeretője van. Kolléganő. Később feleségül vette, miután engem elhagyott, és elváltunk. Vigasztaltak, hogy mennyire tehetségtelen, csak szép. De hát a férfiaknak ez kell. Anyám meg azt mondta, hogy megérdemeltem az egészet. Ez a büntetésem, hogy elhanyagoltam magam. Hogy nem lehet így öltözködni, élni egy sztárrendező mellett... *(Elővesz egy régi Színházi Életet, lapozgat benne.)* Írtak rólam a színházi lapba. Nem is akar ki. Próba után egyszer felmentünk a szerkesztőségbe az Erzsébet körúton. Életem első interjúja volt. *(Olvas.)* „Azt mondja, hogy húszéves. Ha megesküszik rá, el is hisszük. A térde alatt köti meg a harisnyáját, körgumival, mint az elemisták. *(Lenéz a lábára.)* Az ember keresi az ujján az iskolatinta nyomait.” *(Ledobja a lapot.)* Hunyady Sándor. Nahát, ilyen vagyok, és kész. Miért kell ezen fennakadni? Mások is írtak

rólam. Sokan, sokfélé. Csak később kezdett érdekelni. Bevallom, eleinte nem tartottam magam színésznőnek, úgyhogy nem is érdekelt, mit irkálnak össze. Milyen lehetősége van egy fiatal, kezdő színésznőnek? Férjhez menni a rendezőjéhez. Mind így csinálják. Majdnem mind. Aztán szépen el is válnak. Nem mind. *(Kis szünet.)* Én igen. Én elváltam tőle. De az utolsó itthoni filmjébe még meghívott játszani. Valami nagy csacsakaság volt, csak arra emlékszem. A címe... Nem tudom. Nem mindegy? Szerep – szerep. Majdnem mind egyforma. *(Tölt az italból, megissza.)* Nem bántam meg a válást. Újra szabadnak érezhettem magamat. Elmúlt a lidércnyomás, az egész ország fölül elmúlt. El nem tudják képzelni, hogy a háború után milyen öröm volt újra játszani, újra színpadon állni, és érezni az emberek boldogságát, a szabadság ízét, hogy túléltek, itt vagyunk, szeretnek minket. A Vígben játszottunk egy modern darabot, egy élő szerzőét. *Varázs* – ez volt a címe. *(Folytatja a pasziánsz kirakását.)*

A háttérben megjelenik Sándor, az író. Csendesen figyeli a Színésznőt, néha bólint.

SZÍNÉSZNŐ Miről szólt? Hát a szerelemről, mi másról? Jók voltak a partnereim, Ajtay és Benkő. A Gyuszi olyan karcsú volt, kétszer kellett bejönnie, hogy észrevegyék. A mi szerzőnk végigülte a próbákat, de nem szólt semmit, tudta, hogy az író dolga ilyenkor a hallgatás. Hát hallgatott, akkor is, mikor már megszólalhatott volna. Főállt, biccentett a rendező felé, aztán elegánsan, méltóságtelje-

sen kivonult. Vígszínházi módon vonult ki. Olyan volt, mint egy szobor. Nem mertem megszólítani. Folyton kalucsniiban járt, pedig száraz ős volt, nem esett az eső.

A következő jelenetekben néha a Színésznő és Sándor a közönségnek beszél, mintha a másik ott se lenne.

SÁNDOR *(előlép, állva marad, megszólal)* Csak figyeltem őt a próbákon. Tudtam róla, hogy se nem démon, se nem díva, se nem baba, mint a korabeli színésznők voltak. Se Muráti, se Karády, se Szelezcky. *(Legyint.)* Hol voltak már ekkor! Csak egy lány, egy lány volt, szinte még kislány. Hallottam, hogy gyereke is van, igen, egy kislánya. Meg hogy válik a férjétől. De nem érdekelték a pletykák. Tehetséges volt, csak ez számított a szememben. Ez a színésznő tudta a mesterségét, nem volt egyetlen hamis hangja sem, egészen kis eszközökkel megcsinálta a lehetetlent, életre keltett egy sorsot. Többet adott hozzá a darabomhoz, mint amit valaha, írás közben képzeltem. Valami elkezdődött, elindult bennem, de magam se tudtam, hogy mi.

Felhangzik egy dal, Karády énekl: Hiába menekülsz, hiába futsz...

SZÍNÉSZNŐ *(felkapja a fejét, egy ideig hallgatja, sóhajt; a dal elhalkul, majd csend)* Negyvenöt karácsonyan egyszer csak csöngetett egy küldönc, és egy csomagot adott át. Konyak volt benne, amerikai cigaretta meg néhány kéziratlap.

SÁNDOR A darabom megbukott, legalábbis én úgy éreztem. *(Leül a hintaszékbe.)* Beültem olykor valamelyik előadásra. Emlékszem,

egyik vasárnap kétszer egymás után ment, és megnéztem mind a kettőt. Délután fél ház, langyos tapsok. De este! Nem tudom, mi történhetett közben az emberekkel. Persze más közönség volt. Az elején még fagyos levegő ülte meg az alig fűtött nézőteret. De aztán a második felvonásban minden élni kezdett, izzani, ki kellett gombolnom a mellényemet. Tomboló siker lett a végén. Mutogattak rám a nézők, úgyhogy gyorsan távoztam. *(Kis szünet.)* Amikor hazaértem, írnom kellett neki. Csak őneki.

SZÍNÉSZNŐ *(felolvas)* „Ha majd szeretlek, vásárlók neked / Teknőc-fésűt, ezüst karperecet / Fecskefészket hozok, ezüstpapírba / S a verseim, kék s zöld tussal leírva – / Így élünk majd. De ez mind semmiség lesz / Ha jó az éj, s fohászkodunk az éjhez / Átkarollak, mint gyermeket a felnőt / Szájamba veszek, mint gyermek az emlőt / S így állongunk – két örült, kéz a kézben! – / Megizzadunk a borzas szenvedélyben” *(Leteszi a könyvet, meghatottan hallgat.)*

SÁNDOR *(a felolvasás alatt néha némán bólint)* Nem is tudom, hány verset írtam, csak úgy jött magától.

SZÍNÉSZNŐ Tíz vers volt, tiszta, szép kézírással leírva. Krisztus után a huszadik századból, ismeretlen kínai költő modorában. Gyönyörűek voltak, meghatóak. Szerelmes versek, nem lehetett tagadni. Tudtam, hogy nős, felesége van, meg gyereke is talán. De én nem akartam tőle semmit.

SÁNDOR Biciklivel jártam be Leányfaluról. Kávéházakban randevűztünk, együtt ebédeltünk. Valami ismeretlen erő vonzott, hogy bejöjjenek a városba, és valahol,

rendszerint a Múzeum kávéházban együtt legyünk. A pincérek már fenntartottak nekünk egy csöndes asztalt a Sándor utcai oldalon. Kopaszon áztak a kert fái, dideregtek a gallyak, de engem csak ő érdekelt. Odaadtam neki egy kéziratot, hogy olvassa el.

SZÍNÉSZNŐ Egy regény volt, sűrűn gépelt sorokkal, *Szabadulás* a címe. Nem mondta, hogy rejtegetni kellene, de én úgy tekintettem, mint egy titkos iratot, melyet nálam helyezett biztonságba, amiért főbe is lőhetik.

SÁNDOR Akkor fejeztem be, de nem mertem megmutatni senkinek. Még a feleségemnek se. Az oroszokról szólt, meg rólunk, magyarokról. Hogy meg lehet-e szabadulni a múltunktól, minden rossztól, a gonosztól.

SZÍNÉSZNŐ Izgatottan faltam a sorait. Megtiszteltetés volt: ő, az ismert és sikeres író engem választott, hogy én legyek az első olvasója. Aznap az Országház kávéház elé beszéltek meg a találkozónkat, és buta fejvel nem mentem be, kinn vártam őt. Jött egy hirtelen szélvihar, kitepte a kezemből a lapokat. Szálltak a gépírási sorok a Parlament előtt, én kétségbeesetten kiabáltam, hogy emberek, segítsenek! Lépjenek rá, lépjenek rá! *(Nevet.)* Az orosz kiskatonák segítettek összeszedni. Az ő sáros csizmanyomuk lett a pecsét a szétfűjt oldalakon, ahol róluk volt szó, a szovjetekekről, és a mi szabadulásunkról.

SÁNDOR Tanítgattam. Elmondtam neki a világot, ahogy én látom, és ahogyan senkinek sem lehetett elmondani, mert a feleségemmel csak egymásra néztünk, és mindketten tudtuk, mit gondolunk.

Nem kellett a szavak. De neki még tudtam újat mondani, hogy mit gondolok a világról, hogy mit érzek, milyen legyen a jövő? Kíváncsi volt mindenre, tágra nyílt szemmel hallgatott, úgy figyelt. Valószínűleg beleszerettem, de ezt még magamnak se mertem bevallani, nemhogy másnak. Neki sem. *(A Színésznőhöz fordul.)* Tudja, ki a legnagyobb magyar író?

SZÍNÉSZNŐ Hát maga, Sándor.

SÁNDOR Ne vicceljen! Komolyan kérdezem.

SZÍNÉSZNŐ Akkor Jókai, Jókai Mór. Megvolt otthon apukának a száz-kötetes...

SÁNDOR Szó se róla. Jókai nagyon jó író, nagyon nagy író. Különösen *Az arany ember.*

SZÍNÉSZNŐ Láttam a filmet Szelezkyvel.

SÁNDOR Bocsásson meg, olvasni kell. El kell olvasni a regényt.

SZÍNÉSZNŐ Még nem olvastam. Mostanában nem jut rá időm, mindig csak darabokat olvasok.

SÁNDOR Jókai ugyanis elmondja, milyen kétlelkű az ember.

SZÍNÉSZNŐ Mármint a férfiember.

SÁNDOR Pontosan. De nem Jókait akarom dicsérni. *(Egy könyvet nyújt a Színésznő felé.)* Krúdy, Krúdy Gyula! Ő volt az igazi.

SZÍNÉSZNŐ Valóban? Mit olvassak tőle? Ezt? *(Belelapoz a kötetbe.)*

SÁNDOR *(a közönséghez)* Csodálkozó pillantásokkal figyelt, itta a szavaimat. Talán sosem akadt ilyen nagyszerű közönségem. Sikerem volt az irodalomban, de tudtam jól, hogy a siker mindig valami félreértésből származik. De ez más, ez egészen más...

SZÍNÉSZNŐ *(szintén a közönséghez)* Titokban találkoztunk, már amennyire ezen a feldúlt, szétrom-

bolt Pesten titokban maradhatott valami.

SÁNDOR Az volt a szerencsénk, hogy nem álltak a hidak.

SZÍNÉSZNŐ Megszűnt a kapcsolat Pest és Buda között.

SÁNDOR Még el lehetett tűnni a világ elől, amely egyszerre összeomlott, és senkit nem érdekelt egy középkorú író meg egy fiatal színészno kapcsolata. Bár ha jól számolom, csak tíz-egynéhány év volt köztünk, de én már öregnek éreztem magam. Mégse akartam elveszíteni őt, pedig nem tudtam, mi lenne, ha...

SZÍNÉSZNŐ Minden elmúlik, befejeződik. Nemcsak a harmadik felvonás végén van függöny, az életben is.

SÁNDOR Láthatom holnap... láthatom holnap... láthatom holnap? *(Közben kimegy.)*

SZÍNÉSZNŐ Folyton ezt kérdezte meg írta azokban a felfelé tartó sorokkal rótt leveleiben. Valahol még megvannak. Megőriztem a verseit. Nem magamnak, a világnak. Tudtam, hogy egyszer fontos lesz az a pár oldal, tudtam, hogy milyen nagy író, akkor is, ha letagadják, ha gondolatban számúzik. Mit is akarthattam volna tőle? Semmit. Tiszteltem. Nagyra tartottam. Én szabad voltam, de ő nem. *(Sóhajtt, összeszedi a kártyalapokat, keverni kezdi a csomagot, majd szétosztja, leteríti. Nézi az eredményt.)* Jönnek. Jön a kőr király, itt van. *(Ráteszi a kezét a lapra.)* Ő az! A szerelem. Az egyetlen, nagy szerelem, akiért érdemes élni, tovább élni...

A háttérben megjelenik Iván, hosszan a Színésznőre pillant, szinte büvöli a tekintetével, aztán beleül az üres hintaszékbe.

SZÍNÉSZNŐ Próbáltunk a Művész Színházban. Egy modern francia darabot. Már csak három hét volt a bemutatóig, de nem volt még férfi főszereplőnk. Fölvonultak melletttem az Orfeuszok. Az egyik belázasodott, kivették a vakbelét. A másikat két próbanap után visszarendelte az anyaszínháza. A harmadik nagy dilettáns volt, elzavarták. Akkor Rátkai Marci bácsi beállított egy langaléta kamasszal.

IVÁN (*bólint*) Egy üzleti tárgyalásról rángatott ki, ahol éppen oroszul tolmácsoltam. Soha többé nem mentem vissza oda.

SZÍNÉSZNŐ Csak néztünk, hogy mit akar ezzel a gyerekekkel. (*Ránéz Ivánra.*) De a gyerek jó volt. Pedig először kinevettük. A *Cyranó*ból szavalt valamit. Aztán megszólalt Orfeuszként, és ő volt, ő lett az.

IVÁN Életem nagy ajándéka volt az a színház. Nemcsak azért, mert ott ismertem meg őt.

SZÍNÉSZNŐ (*palócosan*) Meguntám az életemet, fölmegegyek Budapestre...

IVÁN Az egyik próba szünetében elkezdett tájszólásban beszélni vagy énekelni. Az egész műszak bámulta, aztán nevettek. Kinevették, mert nem ismerték a Katyi-nótákat. Tudatlan népség. Meg kellett védenem. Odamentem hozzá... Kisasszony, mondtam neki...

SZÍNÉSZNŐ Nem vagyok kisasszony, válaszoltam. Asszony vagyok, és elvált, kedves Szilárd.

IVÁN Én meg nem vagyok Szilárd, Iván vagyok, ha kérhetem.

SZÍNÉSZNŐ Iván? Jó, akkor legyen Iván, ha úgy akarja.

IVÁN Beszélgetni kezdtünk. Sokat beszélgettünk. Több mint tíz évig állandóan beszélgettünk. Vele lehetett a legjobban társalogni.

A legokosabb nő volt, akivel a sors összehozott. Valami hűvös elegancia sugárzott belőle. Nem az, hogy úrinő, ami épp akkor ment ki a divatból, el is kergették azokat a színésznőket, Mezeit, Simor Erzsit. Ő belülről sugározta ezt. Valami méltóság, tartás, intelligencia áradt belőle. Azt rebesgették, hogy sokat olvas, egyáltalán, hogy olvas. Kuriózum, olvasó színész! Egy színész nem olvas. Ösztönből játszik.

SZÍNÉSZNŐ Figyelt rám. Csak engem nézett. Imádta őt mindenki, még a műszak is. Lépten-nyomon megfordultak utána az utcán. Mentünk az Andrássy úton, és csak ámuldoztam, hogyan bámulják őt a nők. Féltekeny lettem, mert rossz híre volt. Mindenfélet pletykáltak róla, csúnya nőügyeket.

IVÁN Az előadás nagy sikert hozott. Ünnepeltek minket. Budapest akkor tápázkodott föl valami lidérces álomból.

SZÍNÉSZNŐ Több mint tíz évvel volt fiatalabb nálam. De ez egyikünket sem izgatta.

IVÁN A darab már rólunk szólt.

SZÍNÉSZNŐ Már mindenki tudta, hogy az életünket játsszuk esténként a színpadon.

IVÁN Mondtuk a szövegünket... nem, nem igaz, nem mondtuk, éltük, minden percet forrón átéltünk.

SZÍNÉSZNŐ Vérre ment, amikor hét-kor fölment a függöny. Mintha rólunk írták volna ezt.

Idéznek a darabból, közben zene. (Csajkowszkij: Vonósszerenád, kerिंगő).

IVÁN – ORPHEUS Maga nem szokott mosolyogni?

SZÍNÉSZNŐ – EURÜDIKÉ Ha boldog vagyok, soha.

IVÁN – ORPHEUS Azt hittem, boldog-
talan.

SZÍNÉSZNŐ – EURÜDIKÉ Hát mi szé-
pen vagyunk: itt állunk egymással
szemközt, s mögöttünk ugrásra
készen mindaz, ami történik majd
velünk...

IVÁN – ORPHEUS Gondolja, hogy sok
minden történik majd velünk?

SZÍNÉSZNŐ – EURÜDIKÉ De mennyi
minden! Minden, ami csak meg-
történhetik ezen a földön egy férfi-
val meg egy nővel...

Zene vége.

IVÁN (*megismétli a dialógot*) Min-
den, ami csak megtörténhetik
ezen a földön egy férfival meg egy
nővel...

SZÍNÉSZNŐ Igen, minden.

IVÁN Mondták, hogy a rendezőnk,
Apáthi Simi minden este ott ül a
bal egyes páholyban.

SZÍNÉSZNŐ Pedig nem szokott.

IVÁN De ott ült a páholyban végig,
amikor az *Eurüdiké* ment. Minden
este.

SZÍNÉSZNŐ Egyik nap, talán a hete-
dik vagy nyolcadik előadás után,
Várkonyi bekopogott az öltözőm-
be. Játszott a darabban, és még
le se szedte a sminkjét. Hozott
egy üveg francia pezsgőt. Nem
tudom, honnét szerezte. Igyátok
meg, mondta így, többes számban.
Áldásom rátok.

IVÁN Füstös kis kávéházakban buj-
káltunk. Néztük egymást. Mintha
egy színdarabban lettünk volna.

SZÍNÉSZNŐ Mi ez?

IVÁN Mi történik most velünk?

SZÍNÉSZNŐ Ki vagy te?

IVÁN Mi lesz ebből?

SZÍNÉSZNŐ Mi ez a csoda?

IVÁN Mindent tőled és veled akarok
az életben.

SZÍNÉSZNŐ Elhiggyem ezt?

IVÁN Nemcsak a szájunk kérdezett,
a szemünk, az arcunk, minden
érzékszervünk. Mintha mi terem-
tenénk most meg a világot.

SZÍNÉSZNŐ Úgy is történt, de köz-
ben ment a pletyka. Gúnyosan
néztek ránk, figyeltek. A nagy mű-
vésznő és ez a kis csirkefogó.
A selyemfiú!

IVÁN Suttogták, hogy gyereke van,
iskolába jár a lánya.

SZÍNÉSZNŐ A szerelemnek mindig
két arca van. Az egyik fehér, a má-
sik fekete. Valahol olvastam ezt.
Tudtam, hogy ez a fehér arc. Az
ártatlan.

IVÁN Megváltoztam, átalakultam. Ad-
dig nem törődtem magammal,
úgy mászkáltam, mint egy koc-
matöltelék. Mióta megismertem,
igyekeztem olyan lenni, mint akit
skatulyából húztak elő. Ez lenne
a szerelem? Méltó akartam lenni
hozzá. Eltűntek mellőlem a kis
pisztrángok, akik fürgén cikáztak
körülöttem. Nem tudták, mi ba-
jom lett hirtelen. Csodálkoztak. Az
egyik azt hitte, beteg lettem.

SZÍNÉSZNŐ Hogy mind a két ember
ugyanakkor és ugyanolyan hőfo-
kon szeressen: csak ez az igazi
szerelem. Hányszor van ilyen az
életben? Egyszer? Kétszer? Nem
tudom. Most van! És ezt neki kö-
szönhettem.

IVÁN Három napig tartanak a cso-
dák. (*Mentegetőzve.*) Azt mondják.

SZÍNÉSZNŐ (*meglepetten*) Három
napig? Csak addig? De mi van
utána?

*Mozgalmi dal: Szódd a selymet, elv-
társ!*

IVÁN Államosítottak minket. Elvették
Várkonyitól a Művész Színházat,
amit ő teremtett szinte a semmi-
ből.

SZÍNÉSZNŐ Én meg igazgató lettem. No, nem egymagam, Somló Istvánnal és Benkó Gyuszival a Vígszínházat vezettük.

IVÁN Nem értettem, mit keres abban a triumvirátusban.

SZÍNÉSZNŐ A végén zálogba csaptuk minden értékünket, hogy ki tudjuk fizetni a színészeket.

IVÁN Áthelyeztek a Madáchba. Mint polgári csökevényeket, nevelésre szorulókat, akik elposványosították a színházi életünket. Szerencsére együtt maradhattunk.

SZÍNÉSZNŐ A sztár nem művész, írták rólunk, hanem propagandával előállított álszemélyiség.

IVÁN De hát ők voltak a propagandisták. Miféle darabokat játszottunk, atyaisten!

SZÍNÉSZNŐ De Shakespeare maradt, a *Rómeó és Júlia* maradt. Ő lett a partnerem.

IVÁN De volt még három másik.

SZÍNÉSZNŐ Igen. Három Rómeóm is volt mellette. A párttitkárunk...

IVÁN ...meg egy korábbi párttitkár, aki a Nemzeti Színházból igazolt át... Azt mondták, vezekelni jött hozzánk.

SZÍNÉSZNŐ Meg a fő-nőcsábász. Volt olyan este, hogy nem tudtam, ki fog állni az erkélyem alatt. Csak azt tudtam, hogy ő otthon van Julikával, a lányommal. Tizennégy éves volt a gyerek. (*Fennhangon.*) És már nem volt gyerek!

IVÁN Júlia, Julika, a lánya egyszer azt kérte, hogy amikor anyuka a színpadon van, ugyanabban az órában játsszuk el mi ketten otthon az erkélyjelenetet. Hozta a kis Shakespeare-kötetet, a régi fordítást, a Kosztolányiét. Hogy az szebb, mint amit mi játszunk. Honnét tudod?, kérdeztem. Az iskolában mondta a magyartanár,

válaszolta. Eljátszottuk. Julika felállt az asztalra, és arra kért, hogy én meg térdelek elé a perzsaszőnyegre. (*Beleéli magát.*) „De csitt, mi fény nyilall az ablakon? Ez itt Kelet és Júlia a napja” – olvastam a számomra ismeretlen fordítást este háromnegyed nyolckor. Julika meg válaszolt: „Tagadd meg az atyád, neved hajtsd el.” Belebonyolódtunk a játékba. Nekem kellene játszanom, mondta, én vagyok tizennégy éves, nem anyuka.

SZÍNÉSZNŐ Hogy a saját lányom... Julika. Ezt sohasem hittem volna, egészen addig, míg meg nem találtam a párnája alatt azt a fényképet...

IVÁN Miféle fényképet?

SZÍNÉSZNŐ Liliomfi úrét.

IVÁN Ja, azt én adtam neki.

SZÍNÉSZNŐ Igazán? S ezt csak így mondja?

IVÁN Hogyan másképp? Kikönyörögte. Nagyon tetszett neki a film.

SZÍNÉSZNŐ És azokat a kis szíveket is maga rajzolta a hátlapjára?

IVÁN Miket? Kis szíveket?

SZÍNÉSZNŐ Most persze adja az ártatlant! (*Magában.*) Valamit tennem kellett. Fel kellett számoljam ezt a helyzetet. Nem tűrhettem, hogy a lányom... (*Elharapja, amit mondani akart.*) Írtam az apjának, és egy szép napon feltettem a bécsi vonatra.

IVÁN Egy szörnyű szovjet darabot játszottunk aznap, melyik nem volt szörnyű?, hál' isten, ő nem volt benne. Mikor hazaértem, látom, sehol a gyerek. Elalvás előtt ugyanis mindig bejött elbúcsúzni. (*A Színésznehöz fordul.*) Julika?

SZÍNÉSZNŐ Elutazott.

IVÁN Hogyhogy? És hová? Egyedül?

SZÍNÉSZNŐ Bécsben várja az apja a Westbahnhofon.

IVÁN Bécsben? Az apja?

SZÍNÉSZNŐ Igen. Ne csodálkozz! Így láttam jónak.

IVÁN No de egyszerre? Ilyen hirtelen kiszakítani a megszokott helyzetéből.

SZÍNÉSZNŐ Mi is volt az a megszkott helyzet?

IVÁN Hát az iskola, a tanárok, a barátok.

SZÍNÉSZNŐ És maga!

IVÁN Mi az, már nem tegeződünk?

SZÍNÉSZNŐ Most így jött a nyelvemre.

Iván ülve marad, de nem vesz részt a következő játékban.

SZÍNÉSZNŐ *(megint a kártyához fordul, tovább rakosgatja a lapokat, majd mérges lesz)* Itt vagy hát! Kijött a kőr dáma. A vadmacska. *(Kicsit hosszasan nézegeti a lapot, majd ledobja az asztalra.)* A szereputódom. Igen, ő lett utánam Júlia a Rómeóban. Hiába, tizenöt évvel volt fiatalabb nálam. Tizenöt évvel! *(Kis szünet.)* Azt pletykálták, hogy összejöttek Ivánnal. De hagyjuk őt békében. Megszenvedte az életét, a karrierjét. *(Váratlanul dúdolni kezd egy dallamot, aztán a szövegét is mondja.)* Te vagy a fény az éjszakában... Te vagy a nyár, ha hull a hó... Állítólag nekem írták ezt a dalt. De hát én nem szoktam énekelni. *(Telefoncsengés.)* Már megint ki az? Nem adok interjút. *(Felveszi a készüléket, és elváltoztatott hangon szól bele.)* Halló... Kicsoda?... A művésznő nincsen itten... Nem tudom... Ki?... Én a háázvezetőnő vagyok... *(Letezsi.)* Háazvezetőnőm sosem volt. Az anyósom tanított főzni. De minek? De kinek?

IVÁN Ötvenhatban kiszabadítottam a testvéremet a börtönből. Ezt mindenki tudja.

SZÍNÉSZNŐ Nem tudtam, hogy mire vállalkozik, mert nem avatott be az ügybe. De ha tudom, se tartottam volna vissza. Aznap éppen benn voltam a színházban, őt beválasztották a forradalmi bizottság tagjai közé, épp akkor, amikor...

IVÁN ...amikor hosszú időre eldőlt a jövőm.

SZÍNÉSZNŐ Jól tette, amit tett. A bátyját igazságtalanul csukták be.

IVÁN És engem?

SZÍNÉSZNŐ Magát is.

IVÁN Már megint magáz.

SZÍNÉSZNŐ Mit csináljak? Nem tudom másképp. Valami elveszett, eltörött.

IVÁN Tudtam, hogy vége lesz, hogy más lesz, hogy összeomlik az addigi életem.

SZÍNÉSZNŐ Gyalázkodó cikkek jelentek meg róla. Mellette kellett maradnom.

IVÁN A gyártásvezető előbb tudta, mikor fognak letartóztatni, mint én magam. Szóltak neki, hogy siessünk a filmmel. Kínomban udvaroltam a partnernőmnek.

SZÍNÉSZNŐ *(Ivánra néz, mint egy gyerekre, aztán sokat sejtetően bólint)* A színházban már ferde szemmel néztek rám. Menekültem a próbák és az előadások után.

IVÁN Azt kérdezték, miért nem diszidálok, amíg lehet. Meg is szervezték.

SZÍNÉSZNŐ Legalább tízen rontottak be a lakásunkba.

IVÁN Délelőtt fejeztük be azt a buta operett-filmet. És éjjel már egy ócska priccsen hevertem a fogdában.

SZÍNÉSZNŐ Pár hét múlva a nekrológja is megjelent egy külföldi lapban.

Beethoven: Egmont-nyitány.

IVÁN Félreértés volt, de jólesett hal-
lani. Csak az ítélet nem volt félre-
értés. Három év, tíz hónap...

SZÍNÉSZNŐ Járhattam beszélőre.
Eleinte hozzá. Aztán még vala-
kihez. Felváltva látogattam őket.
Válásról szó sem lehetett, pedig
tudtuk, hogy vége. Vége.

IVÁN *(búcsút intve kimegy)* Sosem
felejttem el, amit értem tett.

SZÍNÉSZNŐ Cipzár van rajtunk. Este
hétkor lehúzzuk, aztán tízkor visz-
sza. Csak így tudtam élni akkor az
életemet. Tovább élni. Néha húsz-,
néha meg százévesnek éreztem
magam. Két férfi, és mégis, egyik
sem.

LACI *(megjelenik, de már a belépé-
se előtt beszélni kezd)* Csodálatos
asszony. Nekem mindig szeren-
csém volt a nőkkal. A feleségeim-
mel. Gyönyörű gyerekeim szület-
tek. Minden emberben van valami
örökkévaló, de én úgy éreztem,
hogy belőlem a gyerekeimbe köl-
tözött át a mindenség. *(Közben a
Színészsnő mellé ér, és leül a hin-
taszékbe.)*

SZÍNÉSZNŐ *(rámosolyog)* Armandot
játszotta mellettem *A kaméliás
hölgyben*.

LACI *(kissé megilletődötten)* Jóké-
pű ifjú színész voltam, így rám
osztották a szerepet. Épphogy fel-
kerültem Pestre, és mindjárt egy
ilyen csodás színészsnő partnere
lehettem.

SZÍNÉSZNŐ Nevelgettem, tanítgat-
tam. Beszéljen halkabban a szín-
padon, ez nem a *Hamlet*, ez végül
is egy romantikus szerelmi dráma.

LACI Talán akkor szerettem bele.
Folytattam a szerepet, a darabot.
Tudtam, hogy férjnél van, azt is,
hogy a férje börtönben ül. Gátlásos
voltam, ő meg szép és magányos,
nagyon magányos... éreztem.

SZÍNÉSZNŐ Tudtam, hogy szeret,
vagyis csak sejtettem, de ezek
a sejtelmek mindig biztosabbak
a tudásnál. Aztán egyszer csak őt
is elvitték. Egy évvel később, mint
Ivánt.

LACI Debrecenbe furikáztak velem a
rabszállítóval, csak ott tartóztattak
le.

SZÍNÉSZNŐ Találkoztak a börtön-
ben. Laci csak két és fél évet ka-
pott. Felváltva jártam hozzájuk.
A smasszerek már jól ismertek.
Néha ugyanoda, néha máshová.
Megismerkedtem a hazai börtön-
viszonyokkal. Amit a filmezéssel
kerestem, elment a csomagokra
meg borraivalókra.

LACI Közben elváltam a feleségem-
től.

SZÍNÉSZNŐ *Fiúk a rács mögött* – ez
egy olasz film címe, de ezt mon-
dogatták a kollégáim a hátam
mögött. Kínomban nevettem rajta.
A férjem is, a barátom is ült.

LACI Megérdemeltem a büntetést.
Nem azért, amit csináltam, mert
semmit se csináltam, a semmiért
ítéltek el. Nem tettem törvény-
be ütközőt. A másokkal szemben
elkövetett privát bűnökért kellett
vezekelnem.

SZÍNÉSZNŐ Ugyan, ne mondjon már
ilyet. Ha mindenki így fogná fel az
életemet, akkor a fél világnak rácsok
mögött kellene lennie.

LACI Játszhattam a börtönszínház-
ban. *(Elkezd egy monológot.)* „El-
futni messzire, itt hagyni mindent,
vissza se nézni, csak futni... Mind-
egy hová, csak futni ebből a siral-
mas, szürke, poshadt életből...”

SZÍNÉSZNŐ *(folytatja)* „...megállni
valahol messze, kinn a mezőn,
a szabad ég alatt... és egész éjjel
bámulni föl az égre, és felejteni,
mindent elfelejteni...” Csehov.

LACI A smasszer nem hitte el, hogy ez egy színdarab. Követelte tőlem a nyomtatott szöveget, mert azt hitte, én írtam, bosszúból.

SZÍNÉSZNŐ *(nevetve)* Beletehetne volna az előadóestjébe. Micsoda sikere volt vele! *Huszedik század.* Hányszor is ment?

LACI Nem tudom. Az Egyetemi Színpadon meg vidéken. Ah, talán igaz sem volt. *(Magába roskad.)*

SZÍNÉSZNŐ *(elmélázva)* Tegnap láttam a szerelmet. A Szigeten próbáltunk valami operettet, a Szabadtérin. Gyalog sétáltam át a Nagyszálló teraszára, hogy igyak egy jó kávé és kiszellőztessem a fejem. Szembejöttek. Egy tündéri, fiatal pár, fogták egymás kezét. A lány nem lehetett több tizenhat évesnél. A fiú úgy óvta, féltette, mint egy fészkeből kiesett madárfiókát. Miközben a feketémet kavargattam, ők jártak a fejemben. Mintha megint az *Eurüdikét* játszottuk volna. Ráadásul Sárosi Kati valami szerelmes dalt énekelt a teraszon. Egypáran táncoltak. Aztán amikor kifelé indultam, megint láttam őket. Eurüdiké és a fiúja egy padon ültek a kápolnáznál. Csak a szájuk ért egymáshoz, de az úgy kötötte össze őket, mint az artistákat a biztosítókötél a trapézon. Gyalog mentem ki a Szigetről, és nem tudtam kiverni a fejemből ezt a jelenetet. *(Kis szünet.)* Istenem! A szerelem ideje számomra lejárt. *(Megint szünet.)* És ahogy mentem a Margit híd felé, hát kit látok a Kaszinó teraszán pincérkabátban sűrögni? Lácit, igen, őt. Már kiszabadult. Nem vett észre, ez volt a szerencse. Nem akartam, hogy tudja, hogy tudom, pedig mind a ketten tudtuk. Vannak azért nagyobb bajok is

az életben, mint hogy a szerelem elfáradt és elhagyott. Hazugságok, árulások, börtön. Pedig megkérte a kezemet, feleségül akart venni. De én már nem akartam senkihez hozzáköttni az életemet. Abban a pillanatban kell megélni mindent, amikor jön, nem utána, évek múlva...

LACI A tárgyalásomon azt állították a kedves kollégáim, hogy a debreceni karrieremet az igazgatóval való túl szoros barátságom révén értem el. Az, hogy tehetséges vagyok, fel sem merült bennük.

SZÍNÉSZNŐ Nem akartam senkit, se tehetségest, se tehetségtelent. A tehetséges még rosszabb, mert át akar alakítani, magához mér mindenkit, még a partnerét is. Az őszinteség a fontos, a legfontosabb. Tűz, tűz legyen a játékban. Érezzék a nézőtéren, hogy tétre megy, hogy az életünket adjuk bele.

LACI Ami azt illeti, olyan hófokú izzás volt a játékában, hogy majdnem felgyulladt a színpadon.

SZÍNÉSZNŐ *(újabb cigaretta után nyúl, de nem gyújtja meg, csak idegesen forgatja ujjai között)* Nem tudok meglenni nélküle. *(Le-gyint.)* Igen, meggyulladtam. No, nem én, csak a kalapom. Nem is az enyém, Blanche kalapja. De nem lett baj belőle. Sót! Azt hitték, benne van a darabban. De lemondunk az ismétlésről, túl kockázatos lett volna.

LACI Helyes, fiacskám. Gyakorolnunk kell a lemondást.

SZÍNÉSZNŐ Fiacskám? Ugyan! Lemondani? Miről? És minek? Élni kell, mindenáron. Belevetni magunkat az életbe...

LACI Mibe? Az életbe? Hiszen csak a színpadon él. Csak addig él, amíg

játszik. Jó is játszani vele, a kedves hazuggal, akarom mondani a *Kedves hazugot*. Már minden színésznek lekopott rólunk. Csak élünk, egymásba bújva.

SZÍNÉSZNŐ Igen. Játsszani kell. Végig kell játszani mindent, az utolsó csókig, az utolsó szerepig, az utolsó tapsokig. *(Leejt egy kártyalapot a földre, lehajol érte.)* No, nézd csak, egy bubi... Egy ifjú férfi. Hát még ő is itt van? *(Kíváncsian kinéz a nézőtérre.)*

LACI Jó magának. Mindent megélt, mindent megkapott. Vagy nem? Mégse mindent? *(Miközben ezt mondja, feláll, lassan kimegy, szeretettel visszanez a Színésznőre.)*

SZÍNÉSZNŐ *(egyedül maradva felvesz egy kis kézitükröt, megnézi magát benne, vág egy grimaszt)* Az életem? A magánéletem?... Ne beszéljünk róla! De mégse szeretnék most fiatal színésznő lenni. Megöregedni unalmas, de az egyetlen lehetőség, hogy sokáig éljünk. *(Elgondolkodik.)* Valamilyik szerepemben mondtam? Vagy olvastam valahol? *(Felvesz egy könyvet.)* Be kellene fejezni, mielőtt... *(Leteszi a kötetet, mert cseng a telefon.)* Halló! Mondja,

mondja, gyorsan mondja... Sietek, próbám van... Igen, játszom még. Játsszani fogok, amíg bírok... Telefonáljon be a színházba kettő után, jó, jó... *(Leteszi a telefont.)* Mit esznek ezek rajtam? Folyton csak játszom. Lehet, hogy közben elszalasztottam minden mást? Most is játszottam, amikor elküldtem az újságírókat. Már elég interjú adtam. Pedig ráérnék, de kíváncsi vagyok, mennyire fontos ez neki. Vajon újra telefonál? Szeretnék aludni, de nem tudok. Csak gyorsan, gyorsan kell élni. *(Felveszi a golyóstollát, közben újabb cigarettát gyötör az ujjjaival, de nem gyújt rá.)* Vár a rejtvényem. Néha már ez a legfontosabb. Nincs más, mint a vízszintes és függőleges, egymást keresztező sorok. Összeáll a világ, kerek egész lesz, megtelik minden. Orosz zeneszerző, az Ötök tagja, négy betű... Kjuj. *(Kis szünet, úr.)* Ez meg mi a csoda lehet? Nyolc betű, bezárva a rejtvény középebe... Második betű zé, a negyedik er... A legszebb ember érzés... A legszebb... *(Kiejt a kezéből a tollat. Hátrahanyatlik. Meghal.)*

Sötét.

Van-e ereje a kortárs magyar drámának? Miben „érhető az tetten”? Van-e színpadi ereje?

Van-e felfedezni való érték – mai vagy korábbi –, mely lap-pang, s (Ön) tud róla?

Falussy Lilla

A magyar drámának abszolút van ereje, személy szerint a legfontosabb XX. századi szerzőknek Molnár Ferencet, Lengyel Menyhértet, Weöres Sándort és Örkény Istvánt tartom.

Először is azt kellene eldönteni, kit tekintünk kortárs szerzőnek. Csak az élő szerzőt, vagy a XX. század elejétől kortárs szerzőnek tekinthető valaki.

Az élő szerzők között Spiró Györgyöt és Bereményi Gézá-t gondolom irányjelzőnek.

A legfiatalabb generációnak is van ereje, számos olyan darab van, amely befolyásolhatja a kortárs színházművészet alakulását, nemcsak ideológiájában, de színpadesztétikájában is. Azokat a darabokat tartom fontosnak, amelyek esztétikailag és formailag is új irányokat keresnek. Konkrétabban azokat, amelyek túlmutatnak a realizmuson.

A legnagyobb problémának azt tartom, hogy szinte kizárólag azok a darabok kerülnek színpadra, amelyek Sztanyiszlavszkij realista elvei szerint működnek. (Például Kerékyártó István: *Rükverc*.)

Nagy probléma még a nyelvészkedés, nagyon sok kortárs drámai szöveg öncélú nyelvbűvészkedéssel próbál hatást kelteni, ebbe beletartozik Parti Nagy Lajos és Varró Dani is, akik bár népszerűek, a színpad elveit nem igazán tartják szem előtt, mivel nem színházi emberek, hanem az irodalomból jöttek.

Nagy probléma még a szakma szempontjából, hogy ráerőlteti a prózaírókra a drámaírói ambíciókat, és nagyon sokan be is dőlnek ennek, ezért nem drámák, hanem jó minőségű színpadi szövegek születnek, ezzel elmosva a dráma műnemének határait. Nem kevésbé elidegenítve a nézőket.

Kevés az a fiatal szerző – és ebbe magamat is beleértem –, aki a színház felől jön, kifejezetten ez a szakmája, és egy színházhoz kötődve válik drámaíróvá és sikeres szerzővé. Pedig ez lenne az egyetlen útja annak, hogy valódi drámai művek szülessenek, amelyek színpadra is kerülnek.

Annak a darabnak van színpadi ereje, mely határozott cselekménnyel, akcióvá váltott dialógusokkal dolgozik, nagy ívű szerepeket alkot, és olyan problémát vet fel, aminek tétje is van. Ebből viszonylag kevés születik.

Több olyan szerzővel dolgozom együtt dramaturgként, akik képesek ilyen darabot írni, pl. Mikó Csaba, Czapáry Veronika, Kiss Csaba... Magam is kaptam a tavalyi évben Örkény-ösztöndíjat, ennek keretében megírtam a *Corvinnok* című darabot, amely Mátyás és Beatrice házasságát dolgozza fel, tétje a trónörökös megszületése vagy meg nem születése, ezen keresztül a dinasztia megalapítása.

A tanítványaim között (KRE) is felfedeztem egy fiatal tehetséget, Bognár Endrét, akinek nyolc darabja hever az asztalfiókban. Tehát utánpótlás van bőven... A probléma az, hogy a színházak el sem olvassák azoknak a darabját, akik nem rendelkeznek még országos ismertséggel. Esélyt sem kapnak a fiatal szerzők a bemutatkozásra, pedig az igazgatók, többek között Eszenyi Enikő is, megígérték az igazgatói pályázatukban, hogy bemutatnak fiatal szerzőket, de ezek jelen pillanatban csak szavak.

Radnóti Zsuzsa

Van-e ereje a kortárs magyar drámának? Miben „érhető ez tetten”? Ha a kortárs dráma fogalmát kiszélesítjük, akkor a válaszom: igen, van ereje a kortárs magyar drámának. Ha szűken és hagyományosan az írói drámát értjük alatta, akkor a válaszom: nincs. Manapság nincs. Vagy csupán a hatásuk, jelenlétük, „érdekérvényesítő képességük” kevés.

Napjainkban számos sikeres, erőteljes színházi előadást látunk *kortárs magyar* szövegekből. Olyanokat, amelyeket *kortárs magyar* rendezőink, színészeink, színházcsinálói formálnak előadássá, előadás-szövegekké. De ezek nem írók által készen kapott irodalmi művek, hanem többé-kevésbé kollektív improvizációk eredményei. Maguk a színpadi alkotók (rendezők, színészek, dramaturgok) adnak-vesznek, találnak dokumentumokat, témákat, amelyekből írnak, összeállítanak maguknak szövegegyütteseket, amelyek az ő saját viszonyaikat fejezik ki a jelenvalóságához, véleményüket, közérzetüket az őket körülvevő társadalmi, politikai állapotokról. Ereje, hatása, visszhangja van ezeknek a produkcióknak, mert kortárs közlendőkkel telítettek.

Ezek korunk „Zeitstückjei”. Hatásosak a jelen időben, de rövid életűek. Ritkán időtállóak, és más rendező által nem olyan ütősek. Kivételek Pintér Béla legjobb előadászsövegei, amelyek kötetben is megjelentek, és máskor, más előadásokban is érvényesek maradtak. (Példa rá a nemrég az Átriumban rendezett *Parasztopera*-fesztivál.) Döntően az új rendezői nemzedék és a fiatal, alternatív társulások honosították meg ezeket az újfajta formációkat, színházi beszédmódot: Mohácsi János szinte valamennyi rendezése (legutóbb az *E föld befogad avagy számodra hely...*), Bodó Viktor (a korábbi *Anamnézis*, majd a friss *A revizor* átfogalmazása, és a Szputnyik csapatával készített formációi), Schilling Árpád előadásai (legutóbbi a *Lúzer*), a Táp Színház produkciói: például a *Jövedelmező állás* sikeres átírata, és a Katona József Színház kollektív improvizációi: az *Illaberek* (a kivándorlásról) és tavalyelőtt a *Vörös* (az Újvidéki Színház színészeivel egy közös, katartikus történelmi tetemrehívás). És a legújabb, Borbély Szilárd regényéből, a magyar vidék halál-krónikájának állapotát megszólaltató *Nincstelenek*ből készült, szintén közös adaptáció, amely egy beszédvizsgából gazdagodott megrendítő előadássá színművészeti egyetemisták megszólaltatásában.

Ennél jóval kevesebb olyan irodalmi dráma ősbemutatójáról tudunk, amely súlyos történelmi, társadalmi vagy szociális dimenzióval rendelkezne, olyannal, amely kortársi tekintettel és morális szigorúsággal mérné fel a körülöttünk

zajló különböző szintű társadalmi, politikai méretű válságokat, de természetesen nem az aktuálpolitika szintjén, hanem az alkotóművészet mélyfúrásával. (Kiváló példa, de sajnos nem magyar, a Kamrában két éve bemutatott lengyel Slobodzanek műve, *A mi osztályunk*, vagy hogy magyart is említsünk, Tasnádi Istvánnak volt egy adaptációja, *A harmadik hullám* a Bárkában, amely a mi társadalmunkat is érintő súlyos problémákról beszélt, fiatalokról, akik könnyű prédájává váltak a fasizálódási kísérleteknek.) Viszont, nehezen érthető, de évek óta színpadra vár Spiró György *Helló, dr. Mengele* című kísérteties tragikomédiája és Závada Pál sötét krónikája elmúlt évtizedeinkről, a *Janka estéi*; mindkettő teljesen megfelel ennek a hiányolt kategóriának: történelmi méretekben és radikális erővel beszélnek múltbeli és jelenbeli vereségeinkről, a társadalom egyre fokozódó anomáliáiról, egy-egy személyes sors kereteibe ágyazva. De sokkal több címet nehéz lenne felsorolni, és úgy tűnik, mintha drámaíróink manapság kiléptek volna a történelemből, a közéletiség, a politikum szférájából.

Talán merő véletlen, de mégis szimptomatikus, hogy az idei szezon egyik legsikeresebb pesti bemutatója Spiró György majdnem két évtizeddel ezelőtt íródott súlyos szavú, sötét végkicsengésű és ma is roppant aktuális társadalmi komédiája, a *Kvartett* a Pesti Színházban. Talán az is véletlen, hogy a szezon másik figyelemre méltó teljesítménye, a fiatal, határon túli, marosvásárhelyi Székely Csabának – a valóban kortárs drámáknak nevezhető *Bányatrilógia* írójának – újabb műve, a *Vitéz Mihály* ironikus, kritikus hangon beszél a magyar régmúltak történetéről, nem is titkolt áthallásokkal napjainkra, ahogy tette azt húsz éve Márton László az emlékezetes *A nagyratörő* című trilógiájában. Az pedig talán már egyáltalán nem véletlen, hogy a *Helló, dr. Mengelének* is a határon túl, Szatmárnémetiben volt, éppen manapság, a premierje.

Vannak-e még felfedezni való értékek, drámák, amelyek lappangnak?

Bármilyen paradox is a megállapítás: az eddig felsorolt erős hiányérzetek ellenére igenis vannak további felfedezésre váró, be nem mutatott értékek, csak ezek kevésbé vagy nem elsősorban a magyar tematikára reflektálnak. Inkább – kissé erőltetett kifejezéssel – korunk létezésdrámái, és a színházcsinálók érdeklődése jelen pillanatban inkább a konkrét magyar valóságra, az *itt és most válságócaira* fókuszál, és más típusú hanggal, beszédmóddal. De azért egy színpadi kultúrának nem szabadna elfeledkeznie a más világokról sem, Truman Capote világhírű regénye címének felhasználásával: a „más hangokról és más szobákról”.

Mert vannak súlyos, költői szavú drámaköltemények: Térey János *Epifánia királynő* című világdramája, Nádas Péter nagyszabású *Szirénéneke*, amely egy szinte életveszélyesen zanzásított, mégis nagyon eredeti produkcióban került színre a Kamrában, néhány éve. Erdős Virág drámái, abszurd metaforái is felfedezésre várnak, pedig ezek a fanyar, különös erejű szövegek áttételesen ugyan, de jelenkorunk riasztó traumáiról beszélnek. És ami talán a legnagyobb adósság: Borbély Szilárd teljes drámai életműve befogadásra vár. Különös jelenség, hogy más műfajú írásaiból már két erős, felkavaró erejű előadás is született: a már említett *Nincstelének* és Vidnyánszky Attila megrendítő *Halotti pompa* előadása a Csokonai Színházban, évekkal ezelőtt, amelyben a rendezői

kompozíció az író költeményeit színházzá szublimálta. Az eredeti színműveket azonban – néhány kísérlettől eltekintve – csend és némaság veszi körül.

A mérleg tehát elég lehangoló. Vannak művek, amelyekben nem találnak fogást a színháziak, másrészt viszont, amire erős színházi és nézői igény lenne: a jelen időre fókuszáló és utaló, erős, egyértelmű megszólalások nincsenek, vagy ha már megíródtak (Závada, Spiró), nem kerülnek színre, nem küzdenek meg velük a színházcsinálók. Ezek tényleg drámai paradoxonok.

Sirató Ildikó

Természetesen, számos kortárs szerző és színházcsináló foglalkozik a drámai műnemmel, illetve a korszerű színjátéktípusokkal, hiszen színház mindig volt, van, lesz, amint irodalom is (ha esetleg nem írásbeli is föltétlenül...). A mai magyar dráma- és színjátékszövegek ereje abban rejlik, hogy reagálnak, még-hozzá az irodalmi műnemek közül a legközvetlenebbül és a legnagyobb befogadói kör számára, a jelen kérdéseire, problémáira, fölteszik a kérdéseket, megmutatják a problémákat.

Ezek a kérdések és problémák igen változatosak, amint mindennapi életünk és kultúránk is változatos, színes. Az egyén, az individuum személyes, belső, kapcsolati, egzisztenciális (tehát szinte lírai alapállású) kérdései éppúgy szervülnek a drámában, mint a közösségi problémák, legyenek azok az identitásunkat, a hétköznapi életlehetőségeinket, a választásainkat, vagyis a múltunkat-jelenünket-jövőnket érintők.

A kortárs dráma és színjáték (1986-ban, a *Csirkefejjel* kezdett) korjellemzőinek egyike a nyelvhasználat közelítése a közönség, a befogadó közeg nyelvhasználatához, annak rétegeihez. Korábban az irodalom, a művészetek elit nyelven szóltak meg szinte kizárólag, még ha a leghétköznapibb „hősöket”, alakokat mozgatták is a legmindennapibb szituációkban. Ez a művészi/művi elitizmus már a múlté. Épp ezért hatásos, amikor költői nyelven, akár verses formában hangzik a kortárs irodalmi szöveg (amire számos példa van az utóbbi évtized színjátékaiban-drámáiban). Ezzel a gesztussal az irodalom élő nyelve birtokba veszi, birtokában tartja a lehető vertikális nyelvi szintek, rétegek mindegyikét.

Érdekesség a dramatikusság és a narrativitás arányának némi változása a színjátékokban, a narrativitás korábban például epikus szövegek dramatizálása során jelent meg gyakran, ma a „történetmesélés” sokszor követel magának például monodramatikus színjátékformát.

Fontos módosulás, az utóbbi kb. 20 esztendő eredménye a drámaszöveg és a színjátékszöveg viszonyának némi átalakulása, ami elsősorban a színházcsinálók erősödő potenciáljának köszönhető a szövegalkotás terén. Ez a folyamat nemcsak a Tasnádi István – Krétakör együttműködésben vagy a Pintér Béla Társulat szövegeinek irodalmi drámaként való megjelenésében/értékelésében érhető tetten, de időnként más, nem dramatikusan irodalmi szövegek előadó-művészeti megjelenésében, például a slam poetry vagy éppen a spontán szövegteremtés formáinak, a stand upnak vagy a rögtönzészínházi produkcióknak a népszerűségében is. Ez irányban fontosak még a zenés színjátéktípusok szövegei is, azok

irodalmi értéke, különösképp például olyan esetekben, amikor költő, író vagy más, a nyelvvel alkotó művész vagy épp tudós a hős, a tárgy...

A magyar jelenkorok központi drámavizsgálati kérdése már az 1970-es évektől a központi hős figurája, akiről többnyire azt állapíthattuk meg, hogy leginkább antihős, kisember, nem példakép, hanem inkább Jedermann... Ez a trend, úgy tapasztalom, ma is folytatódik, a hétköznapi figurákban magunkra, vagy inkább kis léptékű, kis formátumú szomszédainkra, munkatársainkra ismerhetünk a nézőtereken ülve. Még a nagy, identitásképző hősokeket is mintegy jelenkori hétköznapiságukban állítják elénk.

Az amolyan posztmodernnek nevezett újraírás vagy asszociatív „összeírás”, ami az 1980-as évektől terjedt Nyugat-Európában és Észak-Amerikában, nálunk is megtette hatását, s az értő (értelmiségi?) közönség ilyen szövegeket/előadásokat most már nem a „sorok között olvasva”, hanem szinte szabad asszociációkban a szöveget követve tud befogadni.

A poszt-dramatikus színház kérdésére e tárgyban nem érzem fontosnak reflektálni, mert a definitív poszt-dramaturgia néhány résztemáját már főntebb érintettem. Az bizonyos, hogy a nyelvi szöveg kifejezőereje mellé egyenrangúként fölzárkózott már a mi színházi világunkban is a mozgás, a vizualitás, a színjáték eredendő komplexitását a szósínháznál teltebben, változatosabban kiteljesítve. Ugyanakkor nem veszítve el a karakter és a szituáció színjáték-alapozó szerepét.

Tallér Edina

Van-e ereje a kortárs magyar drámának? Miben „érhető az tetten”?

Természetesen van. Kell hogy legyen, és van is. Tetten érhető mindenhol. Fővárosban, vidéken, kőszínházban, kisszínházban, fesztiválon, kultkocsmában, itthon, külföldön, tévében, rádióban, lovas szekéren. Létezésben van, él, mozog, változik. Nem halott. Ami nem halott, annak van ereje. Ez egy mantra. Nehéz helyzetben van a kortárs magyar dráma. Ez is.

Mindig nehéz helyzetben volt, legalábbis, mióta az eszemet tudom, ezt halom, ha a kortárs drámáról van szó. Ugyanazok a kérdések kerülnek elő újra és újra. Van-e megfelelő érdeklődés és nyitottság a kortárs drámák, drámaírók iránt? Keresnek-e a színházigazgatók friss anyagokat, új szerzőket, új hangokat, vagy csak ugyanazokat a biztonsági köröket futják évtizedek óta? Hány olyan színházi, irodalmi, kulturális lap van az országban, amely szívesen közöl kortárs drámákat? Hány olyan kiadó van, amely felvállalja drámakötetek kiadását is?

Nem mindegy?

A kőszínházak nagy része nem „bevállalós”. Nem is lehet az, hiszen pénzblabla van. A nagyközönségnek dolgoznak, biztosra kell menni, bevételt kell produkálni, húzó neveket kell használni, s a többi. Ez is egy mantra.

Nemcsak nagyközönség, kisközönség is van. Mindig volt, mindig is lesz „alulról”, önmagától szerveződő színház, ami ugyan színvonalában hullámlzó, de nagyon fontos területe és mozgatórugója a kísérletező, vakmerő, határokat feszegető, mindig mozgásban lévő, pulzáló, élő kortárs drámának. Ráadásul az erő nem mennyiségi, hanem minőségi kérdés. Az kell hogy legyen.

Mondjuk, ez a kőszínházakra is igaz. Az kéne hogy legyen.

A kőszínházak repertoárjával ellentétben, az állami támogatással nem rendelkező társulatokban (mivel nincs, vagy csak nagyon kevés pénz van) képtelen fennmaradni évekig, néha évtizedekig olyan dráma, illetve előadás, amelynek nincs megfelelő ereje. Persze ez igazságtalan, meg minden. Ha nincs néző, nincs bevétel, ez sajnos ilyen egyszerű. Nincs pénz, nincs előadás. De ez is csak egy mantra. Végső soron, ami erős, az utat tör magának mindig. Bármilyenek is legyenek a politikai, szociális, és egyéb körülmények. Sőt, olyan is van, hogy a legerősebbek olykor bekerülnek a mainstreambe. Mondjuk, itt meg arról kéne kérdéseket feltenni, hogy ez mennyiben a minőség, illetve mennyiben inkább kapcsolati rendszer kérdése. Esetleg karma.

De ez is mindegy.

Az a nem mindegy, hogy mi segíti az alkotókat és a közönséget abban, hogy egymásra találjanak. Miért lehet jó eséllyel száz százaléig pontosan tudni, hogy a kritikák kiről, miről és melyik színház repertoárjáról szólnak? Évtizedek óta.

De lehet, hogy még ez is mindegy.

Az a tényleg nem mindegy, hogy vannak színházak, társulatok, színészek, rendezők, akik magyar kortárs drámákkal dolgoznak, és vannak, akik erre kíváncsiak, ezt akarják látni, erre váltanak jegyet, erről beszélnek az előadás után, mondjuk egy pohár bor mellett.

Van-e színpadi ereje? Jó esetben van. Ilyenkor erős szöveg találkozik erős színpadi alkotókkal, és felejthetetlen előadások is tudnak születni. Kevésbé jó esetben a remek színészek és hozzáértő rendezők gatyába rázzák az itt-ott erőtlenebb szöveget, és akkor lesz. Rosszabb esetben nem annyira ügyesek a színpadi alkotók, és akkor nincs. De ez nemcsak a kortárs magyar drámával van így, hanem minden színpadra szánt művel. A megírt dráma egy alkotás. A színpadra állított darab is, de az egy másik alkotás.

Van-e felfedezni való érték – mai vagy korábbi –, mely lappang, s (Ön) tud róla? Érték mindig van. Felfedezni való meg pláne. Hogy ez mennyire lappang, az szerintem nem az alkotók, alkotások erejét minősíti, hanem a „felfedező” hozzáállását. Van ebben (kell hogy legyen) egyéni szerepvállalás is. Színházba kell járni (színházat kell csinálni), drámát kell olvasni (írni), és akkor nagyobb a felfedezés esélye, és kisebb a lappangásé. A többi meg alakul magától, karma ide, mantra oda.

Verebes Ernő

Fésületlen gondolatok a kortárs magyar drámáról. A kortárs mint fogalom, alapjelentésén túl, rendelkezik még egy furcsa konnotációval, ami a „rendestől” megkülönbözteti, mert vélhetően elrugaszkodó, merész, provokatív tartalmat takar. Mintha nem volnánk felkészítve arra, hogy a velünk egy időben élő alkotók műveit – megfelelő idejű szellemi emésztés hiányában – úgy fogadjuk

be, ahogy azt klasszikusnak számító műalkotások esetében tesszük. Így van ez a kortárs magyar dráma esetében is, habár napjainkban talán éppen a színház az, ahol a közéleti aktualitások kendőzetlenül megmutatkoznak. Ezért, úgy vélem, a kortárs magyar drámának többféle erőforrása is van, ahogy esetenkénti erőtlensége is ugyanennek a „multifunkcionális” szerepkörnek tudható be.

1. Dráma mint irodalom – irodalmi alaphelyzetből kiindulva, a kortárs dráma esztétikai ismérvei egyetemesek, a *mű* fogalmát aláhúzó igényesség jellemzi őket. Időszerűségük is ebből fakad, de nem mindenáron: az aktualitás felmutatása itt csupán egy elegáns rábólintásban mutatkozik meg, függetlenül attól, hogy amiről beszélünk, „mai”.

2. Dráma mint napjaink tükre – a valóság reflexív visszahatását használja „üzemanyagként”. A szembesítés eszköztárába tartozó „utcai nyelv” szimbolikus értelmet kap, önmaga fölé (vagy alá?) kerül, hisz a színpadon minden kimondott szó átértelmeződik. Nagyobbat szól, mint autentikus közegében. Így az előadás kiáltványszerűvé válik, üzenetének felismerése szinte motorikus katarzishoz vezet.

3. Dráma mint az időtlenség záloga – ereje a klasszikushoz hasonlítható formai-tartalmi egyensúlyban keresendő. Nem fedezhetők fel benne olyan utalások, melyek kibillentenék saját esztétikai világából, tehát önmagában teljes, a térségünkben szocializálódott néző számára ösztönösen befogadható tartalommal bír. Mindazonáltal nincs híján az aktuális „kikacsintásoknak” sem, hisz nem elkendőzni, hanem megmutatni akar, csak nem mindegy, hogyan.

A fenti általánosítások ellenére – vagy talán pont ezek mentén – úgy gondolom, hogy kortárs drámáink ereje, erői nem egy eredőből származtathatók. Olyan energiák ezek, melyek akkor is működnek, ha nem definiáljuk őket, hisz ugyanezekből az energiákból táplálkozunk mi is, a művészeteken talán kívül eső pillanatainkban. A kortárs drámairodalom – Magyarországon és a Kárpát-medencében – egy olyan örökké termő fa, amely nemcsak azért van, hogy teremjen, hanem azért terem, mert van. Persze nem mindegy, ki mit keres benne, rajta. Vajon a fát vizsgálja aggodalommal, egészséges-e, vagy a termést szüreteli napról napra. A kettő végül is egyre megy.

Kortárs drámairodalmunk évi termése, mennyiség szempontjából, példaértékű lehet más országokban is. Ebből adódóan igen magas azon művek száma, melyek méltán képviselhetik drámairodalmunkat itthon és külföldön egyaránt. Több szempontból is megosztott közegünkben ugyan kár volna arról beszélni – vagy kötelező volna még többet beszélni arról –, mely ismérvek azok, melyek alapján egyáltalán osztályozható egy-egy színpadra írt alkotás, mégis kimondhatjuk: okunk bőven akad arra, hogy világunkat „leképezve”, újabb és újabb darabokban fogalmazzuk meg önmagunkat. És ne feledjük, hogy nemcsak drámai szövegek helyezhetők különböző bírálati kontextusokba, de a mindenkori elbírálók is bírálhatóak különböző, hétköznapi-dramai kontextusok fényében.

Dégi István

Látogatóban

„Édesapám, Dégi István a színészet és a rendezés mellett verseket és novellákat is írt. Ezeknek az írásoknak nagy része megjelent különböző folyóiratokban; van néhány, amely elveszett és van, amely fiókban maradt.

Évek óta gyűjtögetem a verseit és egyéb interjúit, cikkeket 1955-től, a főiskolai felvételijétől 1992-ben bekövetkezett haláláig. A kötet lényege: mi marad egy színész után, ha már nem él. Szerencsémre sok érdekesség kerül elő magánemberektől is, barátoktól is, az archívumokról nem is beszélve.

Eljött az a pillanat, amikor ezeket a ritka dokumentumokat közzé szeretném tenni könyv formájában. Felhívások során izgalmas képeket, visszaemlékezéseket, tárgyakat kapok ismerősöktől, kollégáktól, rajongóktól.

A nyolcvanéves évforduló remek alkalom lenne ilyen formán Dégi Istvánnak emléket állítani.”

E szavak a kiváló színész János fiának bennünket megkereső sorai. Műhelyünk még az idén tető alá hozza a *Látogatóban* című Dégi István-kötetet.

Ne bántsatok... Tisztulok!

Szevasztok! Megjöttem! Alusztok? Alszanak. Hát persze, mindig alszanak. Jó, tudom, reggel dolgoznod kell, a gyerekek meg az óvodába, hallgass már, mondom, hogy tudom. Én nem beszélek hangosan, hallhatod, hogy nem beszélek hangosan. Te, figyelj, most a szinkronból jövök, jaj, annyi helyen voltam ma! Elég jól mennek a próbák, igen, majd elmesélem, ja, képzeld, délután forgattam, olyan balhé volt! Pocsék lett az egyik jelenet, fel kellett volna venni még egyszer, de nem, nekik jó. Különben is, nincs több nyersanyag! Neked jó? Nekem jó. Na jó, akkor végeztünk. Menjenek a fenébe! Hülye tehetségtelen banda! Jó, nem kiabálok. Tudom, mit mondasz, más is van a földön, nem csak én vagyok zseni, jó, nem kell elmondanom újra. Igen, akkor is összehaléztam velük, na és? Leköptem a rendezőt egy deci vodkával. Ilyen vagyok, mit csináljak? Próbáltam rendben lenni a renddel – nem megy. Tök mindegy különben. Úgysem veszi föl még egyszer. Tényleg, nincs itthon valami pia? A pokolba is, te miért nem veszel soha semmi piát? Nem, nem vagyok részeg! Jó, jó, nem kiabálok, tudom, alszik a gyerek. Te, Makót elöntötte az árvíz, hallottam, bemondta a rádió. Mi lehet most a mamával? Nem tudsz róla? Már egy hete csak a mamára gondolok, mindig, meg-megállva... Ezt

szavaltam ma... nyikorgó kosárral ölében, ment a padlásra, ment serényen... etette a malacokat, ültette a kishagymákat... én még őszinte ember voltam, ordítottam, toporzékoltam, hagyja a dagadt ruhát másra, engem vigyen fel a padlásra... Igen, ordítottam a rendezővel, na és, legfeljebb kirúgnak ebből a filmből... hülyék... csak ment, teregetett némán, nem szidott, nem is nézett énrám, s a ruhák fényesen, suhogva, keringtek, szálltak a magosba... nem nyafognék, de most már késő, most látom, milyen óriás ő – szürke haja lebben az égen, kékítő old az ég vizében. Szép, ugye? Látod, ezt úgysem tudják utánam mondani. Mennyi helyen voltam ma... Utoljára szinkronban... Szabadszállásra mentem, a hadak vége volt... Ezt is elmondtam ma... s az özszekuszálódott Budapesten kenyér nélkül, üresen állt a bolt... Te, miért nincs itthon semmi kaja? Én nem tudom, de nálunk itthon az úgy volt, hogy apát várták. Megterített asztal, meleg kaja. Reggel tiszta ing. Engem miért nem vár soha senki? Jó, tudom, minek járok éjjel haza. Dolgozom, mit csináljak? Éhes vagyok. Ettelek volna meg! Te vacsorádat hoztad el – kértem én? Jó, jó, nem kiabálok, tudom, alszik a gyerek. Tényleg, hogy van? Már nem lázas, ugye? Könnyen gyógyulnak a gyerekek. Nagyanyám dunsztkötést tett rám, amikor beteg voltam. És mesélt. Igen, ott ült az ágyam szélén, és mesélt. Tőle csak szeretetet kaptam. Bizony, mama. Csak ő szeretett igazán. A nagyapám az vert. De nem haragszom rá. Mindegy most már. Jó lenne hazamenni. Nem hallod, mama! Szólj rám! Jó, jó, nem kiabálok. Hogy kerültem én ide? Kinyitottak egy ajtót, azon belöktek, de hogy kerültem én ide? Látod, tele vagyok idézetekkel. Ma lekóptem a rendezőt. Búzlótt rajta a vodka. Jó, mi? A színházban meg nyíltszíni tapsot kaptam. Nem, dehogy este! Délelőtt, a próbán! Képzeld el, két hónapja próbáljuk ezt a rohadt darabot, és sehol nem tartunk. Ma odaálltam, és tíz perc alatt megrendeztem egy jelenetet. És a többiek, akik lent ültek a nézőtéren, meg a főiskolások megtapsoltak! Egy próbán! Képzeld el! És ezek után ez a rendező, aki két hónapja nem bír mit kezdeni a darabbal, mert ez is egy hülye, most ez majd elmegy külföldre, és ott is megrendezi. Utánam. Fáradt vagyok. Igen, meg sem állok reggel óta. Csehov, Shakespeare, József Attila, film, rádió, szinkron egy nap. Örület. És akkor meg sem hallgat. Alszik. Szép álmokat. Miért nem kelek föl reggel! Minek iszom! Most miért baj, ha néha iszom egy kicsit! Dolgozom eleget, hozom a pénzt, nem? Hozom, vagy nem hozom? Akkor meg ne feleselj! Most ősz van, nemsokára jön a tél, a hó mindent betakar, és én csak dolgozom, dolgozom... Ezt Irina mondja a *Három nővér*ben. Én meg azt mondom, hogy csip csip csip... A báró egészen megfélekedzik az evésről, csak hogy filozofálhasson. Engem miért nem vártok meleg kajával, mint az apámat? A számlák persze itt vannak. Azokat csak fizessem, mi? Mi ez? Váci utca... Ruhaszalon... mi a fenét keresnél te ott? Mindegy, ki kell fizetni. Telefonszámla... 960... Én nem beszélek. Csak engem hívnak. Honnan? Mindenhol. Híres ember lettem, mama! A leghőbörtösebb alak vagyok a világon, szeretem a komédiát, és élvezem a murit is, néha mindkettőt egyszerre. Keszeg András. Ezt játszottam ma este. Tegnap meg az *Éjjeli menedékhelyet*. Egy színészt játszottam benne, mama, tudod, olyat, mint én. Urak, ha a világ már nem talál Utat, mely az igazsághoz vezesse, s jött egy bolond, s az ösvényt megkereste: A tisztelet őnéki is kijár. Ha holnap a nap nem ad sugarat, És sötétségben elborul a földünk, Lehet,

hogy ünneplő ruhákat öltünk, Mert egy örült fénylő eszméket ad... Csak hozom a pénzt... és akkor miért nem vagyok itthon... Azt hiszik, színész vagyok! Nem tudják, hogy én kovács voltam a Ganz-Vagonban, erről dokumentum van, igaz? Figyelj már, ne aludj! Te tudod, együtt láttuk Párizsban a tévében, hogy Peron az én kapaszkodómat fogta meg a vonaton. Én csináltam. Benne volt a monogramom. Hol vagytok, ti régi játszótársak? Focista is voltam, igen. Véletlenül lettem színész. Anyám ma se érti. Azért jelentkeztem a főiskolára, mert ide nem kellett érettségi. Fölvettek, mit csináljak. Ez lett. Debrecenben lettem színész. S mit kaptam még? Az emberek szemének a szeretetét. Most meg kereshetem a pénzt. Váci utca! Lehet, hogy kirúg ez a hülye a filmből. Elnézem a lustálkodó stábot, mondja Pasolini. Csapó indít! A többi nem érdekli őket. Nekik jó. Egyszer rám akartak adni egy női parókát. Rossz stábhoz vitt a sofőr. És én iszom? Füttyülök rájuk! Az egész világra! Mikor kicsi voltam, télen belepisiltem a nevem a hóba. A tiedre már nem jutott, mama! Kis sárga barázdák írták ki a nevem. Az én nagymamámat Igaz Rozáliának hívták. Igaz Rozália. Te Inokai vagy. Ő sohasem bántott. Álmomban elalszom, és azt álmodom, hogy a város fölé hajló szivárványos nagymamámmal tipegek az esti litániára... Én nem tudom... miért mondták azt, hogy a keresztények zsidó gyerekeket ölnek? Én is keresztény vagyok... és én mindennap mentem a gettóba... vittem a tojást... apám üzlettársai, Wolf és Schwarz... Tegnap én Hitlert játszottam... Mit néztek, könyvek? Csak itt lapultok, némán. Kelletek a francnak! Én ma végigjátszottam a világirodalmat. Itt van bennem! Én vagyok a világirodalom! Nem hiszed? Én állok minden fülke-fényben, én könyökölök és hallgatok. És aztán apám azt mondta a fiamnak Makón: hagyd az állatokat, mert jön a zsidó és hátraköti a sarkad! Jó, nem kiabálok. Tudom, tudom. Mit akarsz tőlem? Nekem muszáj ilyenkor még beszélnem. Tudod jól. Ne bántsa-tok. Tisztulok, mint hóban a tél...

Látogatóban

(Kóti Árpád barátomnak, mert a Sós Imrék már nem járhatnak haza)

Otthon semmi sem történt.
Talán csak annyi, hogy még nyáron, egy éjszaka
bejött Nagyszobánkba a Maros és kivitte
Anyám papucsát a Kiskonyhánk elé.
Most is ott szárítja a fagy.

Apám ugyanúgy ebéd közben végzi dolgát,
Anyám torkát ugyanúgy fojtogatja a sírás.
Tűzre teszik a fát,
egy irombás tyúk ugyanúgy tisztítja csőrével a
trágyát, mint 25 évvel ezelőtt, mikor elkerültem.

Anyám

– valamiért –

imádkozik,

Apám legyint és köp.

Mindig több órába telik lesimítani arcunkról
azt a zavart örömet, amit most legutoljára
sikerült megfejtenem.

A tévé az oka!
Helyesebben a rám osztott szerepek.
Akkor este is játszottam egy
Intrikust.
Eltalált a marasztaló „maradj”,
Velük néztem meg magam.

Anyám már az Esti mese alatt kidobta a macskát.
Apám levette sipkáját, a sporthíreknél köpött,
a másodpercmutatóra legyintett.
Anyám sámliján ring vissza-vissza
egy régi-régi testnevelésórát.
Sarokba húzódom. Kemencénk hűlt helyén
tétován keresem
régi kisült kenyerek
pernyeszagát.

Anyám nyitott szemmel vár... Apám legyint...
Főcím... listák... nevem...
Anyám integet... Apám köp...
Föltűnik arcom. Anyám: „szerbusz, Pistukám...” Apám legyint...
Szerepem rosszat cselekszik... „nem szabad, kisfiam...”
Köp „megfázol...” legyint. Hátamban a jól megérdemelt kés...
„Nem megmondtam...” köp... köp... köp.
Anyám zokog, Apám szájára közönyt ürít a nyál.

Indulok. Biztonsági övemem szemével inti rám Anyám.
Apám utánam..... krákog...

Egész úton azon töröm a fejem, hogyan magyarázzam
meg Anyámnak: nem kezdődhet minden darab úgy, hogy
„Csókolom, Anyám.”

De azért én csókolom.

Magát is, Apám.

Erdélyi György

Szöveg és vidéke

Hogy lehet megjegyezni ennyi szöveget?

Amikor véget ér valamelyik előadásom, újra meg újra a következőt, vagy valami hasonlót hallok: – Ne haragudjon, kérem, hogy most, a műsora végén zavarom, biztosan nagyon fáradt, de nekem kifúrja az oldalamat, amit kérdezni szeretnék... – Nem, nem, csak mondja nyugodtan, kíváncsian várom (jaj, Istenem, add, hogy ez a valaki végre kimondja azt, amire olyan régen várok már, azt a nem is tudom, mit, talán magát a titkot, amit én sem tudok kimondani, csak sejtem, csak hallottam felőle ezt-azt, szóval azt a valamit, amiért én ezt az egészet csinálom...), na, szóval?... – Tudja, én csak egy egyszerű könyvelő (villanyszerelő, tanítónő, kórházi ápoló, fizikus, ügyvéd meg mifene) vagyok, és az lenne az én nagy kérdésem ön felé... – Igen?... – ...szóval azt szeretném tudni, hogyan tud valaki ilyen rengeteg és komplikált szöveget megjegyezni?... – és néz kérdőn.

Na tessék! Erre most mit mondjak? Hogy én meg végleg nem értek egyáltalán semmihez, se a vízvezeték szereléséhez, sem az ápolói tevékenységhez, a kettős könyvelés számomra maga a megtestesült abszurd, és teljességgel lehetetlen előttem akár szóba is hozni az elektromosságot és csatolt részeit, nekem a mobiltelefon maga a fekete mágia, a számítógép, meg mindenféle elektromos kütyü, beleértve a televíziót vagy a villanyvasalót, maga a hetedik dimenzió. Én a színházon meg a versmondáson kívül igazából nem ismerek semmit, ez az én mesterségem, amelyhez természetéből adódóan hozzátartozik néha némi memoriter, szóval, hogy fejből mondjam... – Na jó, de ennyit?

Azt hiszem, hogy ez az a kérdés, amit nekem az életben a legtöbbször tettek fel. Az előadás maga közel sem volt ilyen érdekes, az sem, hogy a hallgató-néző kapott-e valamit, amit a végén haza is tudhatna vinni, ha akarná, nem volt érdekes a szerkesztés másoktól eltérő különössége, sem az előadás hőfoka, intenzitása, vagy mit tudom én, mije. Nem. Hanem csak ez az egy: hogyan tudom...

Aztán egy idő után szép lassan ráébredtem, hogy ez a kérdés igenis fontos, sőt, mi több: jogos, és mindezek mellett még izgalmas is. Persze egy előadás után röviden, kutyafuttában nemigen lehet rá felelni, de így talán, így csak kikerekedhet valami válaszféle.

És idővel arra is rájöttem, hogy a téma holdudvara messze túlmutat ezen az egyszerűnek tűnő kérdésen, és sok más egyéb mellett talán választ ad nekem is arra, hogy e mesterséget gyakorló embertársaim többségének szemében miért vagyok én gondolatban és gyakorlatban e nagy többséggel szemben eleve szembenálló, miért vagyok én magányos pusztai farkas, vagy ahogy röviden el szokták intézni: dilettáns.

Egyszóval: a szöveg. Nem az irodalmi, hanem a hangzó. Meg az: hogyan tanulható mindez otthon, iskolában, színjátszóköriben, uram bocsá', hivatás-

soknak színházban, hogyan készüljünk fel valami megmérettetésre – minden nyilvános szereplés az –, egyszóval, hogyan kellene, hogyan kell felépíteni egy költemény vagy egy drámabéli szerep szövegét?

A túlnyomó többség ezt úgy teszi, hogy szinte kivétel nélkül csak magát a szöveget ismétletgeti. Csak a szöveget, mást semmit. A képzettebbek aztán a szakmából eredő rutinnal, némi színezéssel „feltupírozzák”. Ha természetből szép a hangjuk, akkor azzal.

De mi van akkor, ha az ilyen, automatikusan ismételtgetett, semmihez sem kapcsolódó szövegtudás váratlanul megbicsaklik? Akkor szokásos módon színházban csak a sűgő segíthet, ha tud. Hacsak úgy nem, hogy a szerencsétlen, szövegét vesztett színész kibotorkál a sűgőhöz, és odasziszegi neki: – Hogy van? – Mire a sűgő válasza: – Köszönöm, művész úr, egész tűrhetően... – A versmondásban pedig, hál’ Isten, még sűgő sincs. Mi történik ilyenkor, amikor a hankista „művész” elveszti az emlékezetét, ami tulajdonképpen egy absztrakcióhoz, egy élettelen szóhalmazhoz kapcsolódott, és most ez a kapcsolat is odalett.

Ilyenkor a tisztességesebbje széttárja karjait, sajnálom, kérem, eddig tartott. És kiódalog. Az „életrevalóbbja” megpróbálja kivágni magát és elkezd özszevissza halandzsázni, ami talán egy stand up komédiában helyénvaló lehet, de nagyon nem az egy Nagy László-vers esetében. De nem tud mást tenni, erre futja az igényességből, a stílusismeretből, a profizmusból. És mindez milyen gyakori... De miért? Lehet ezt valahogyan másféleképp is? Igen, lehet.

Amit innentől kezdve mondok, így-úgy elhangzott már. Ezt tanítottam azoknak a fiataloknak, akikkel együtt éveken keresztül verset mondtunk, darabot játszottunk – nem kőszínházi értelemben.

Soha ne biflázd, ne magold a szöveget. Csak lazán simogasd körül, csak játssz vele, mint a kismacska a papírgalacsinnal. Csak körmölgesd innen, csak pofozgasd onnan, búj alája, kerekedj fölébe. Soha ne határozd el előre, hogyan akarod mondani, ne komolykodj, ne legyél nagyképű, merj lehetetlenségeket tenni, merj időtlen lenni, sőt, merj hülye lenni. Ne csak a színét nézd, bámuld meg a fonákját is, hátha ott lapul az, amire szükséged van. Ne köss ki előre semmit, ne hidd, hogy mert egy mű komoly, azt csak komolyan lehet mondani, amaz meg, ha oldottabb, akkor viccelődni kell. Mindent, de mindent próbálj ki, ami csak az eszedbe jut. És még inkább azt, ami nem is jutott az eszedbe, csak úgy hirtelen felötlött benned, valami képtelenség, ez szokott a legjobban bejönni. Mert látod, alig van gyerek, aki előre megtervezi a játékot, amit játszani fog. Nem gondolja át, nem építi föl magában. Csinálja azt, ami spontán jön, csak úgy, magától. És mindig össze fog állni neki. Hát neked?

Mindaz, amit eddig elmondtam, csak egészen kis része az egésznek. Én eddig csak a szöveg lehetséges rögzítéséről beszéltem. Ami ennél sokkal fontosabb, az most következik.

Mindjárt az elején el kell mondanom valami nagyon fontosat. Egy tudományos előadást, egy védőbeszédet, egy vers elmondását, egy politikus megnyilatkozását, egy jól sikerült iskolai órát, hangzó prózai művet vagy egy drámai figura felépítését mi tesz igazán hitelessé? Az el sem hangzó, a valódi, mögöttes tudás. Mondjuk azt egy egyszerű példával, hogy az elhangzó szöveg tartal-

ma, összértéke 100. De ha azt akarom, hogy valóban százat mondjak, akkor elég-e ez a 100? Én nem hiszem. Mert ha megelégszem vele, előbb-utóbb jön a felejtés, a görcs, a baki, az őóóózés. Akkor hát mennyi kell a biztonsághoz?

Vegyünk elő most a példa kedvéért egy verset, mondjuk Kosztolányitól, a *Szegény kisgyermekből*. Valamit, ami egy régi kisvárosról, a gyermekkorból üzen. Azzal kezdjük, hogy a majdani versmondó a fent leírt módon foglalkozik a szöveggel, s amikor szövegtudása már megbízhatónak mondható, keresünk valami olyan zenét, amely hangulatában illik a majdani kész szöveghez, és lejátszom az illetőnek. – Figyeltél? – Igen. – És, tetszett? Mert ha nem, keressünk egy másikat. – Nem, ez jó lesz. – Helyes. Akkor most lejátszom még egyszer. Te pedig ne csak hallgasd, hanem próbáld meg a szövegen keresztül látni ezt a zenét.

Valahol itt kezdődik egy fontos folyamat, amely a szöveget vagy a szerepet eltető erővel járja át, vagy rossz esetben tönkreteszi.

A színészek vagy szövegmondók, bár mélyen átérzik, vagy világosan érteni vélik szerepüket vagy mondandójukat, de valami akadály miatt gyakran nem tudják kifejezni, sem a közönségnek átadni ezt a gazdagságot. Nem kellően felkészült testük, de főleg szellemük béklyóban tartják gondolataikat és érzéseiket. Sokak számára a próbafolyamat így lesz hosszan tartó, néha gyötrelmes küzdelem. Azt hiszem, rövidebb-hosszabb ideig többé-kevésbé mindannyian szenvedünk ettől. Hiszen nemcsak a jelenlévők, az élők, hanem idővel a távollévők, a holtak is megjelennek, beszélni kezdenek hozzánk, sőt, az esetek többségében e láthatatlanok jelenléte válik egyre fontosabbá. Hiszen a múlt voltaképpen nem mögöttünk, hanem fölöttünk van. Azt hiszem, ez az egyetlen, ami számunkra a vertikális dimenzióból megmaradt. A világ körülöttünk nem túlságosan barátságos. Minthogy a színész, a szövegmondó egyetlen lehetséges hangszere a teste és szelleme, hogyne kellene azt óvni kedvezőtlen és káros hatásoktól. A rideg, előre kiszámított materialisztikus gondolkodás megfojtja a képzelőerőt. E hatást ellensúlyozandó, vállalni kell azt a feladatot, hogy a testet, szellemet töltsük fel egészen másféle impulzusokkal, mint amire a mindennapi élet- és gondolkodásmód rákényszerít. Csak akkor lehetünk érzékenyek és fogékonyak, készek a bonyolultabb rezdülésekre, ha szellemünket, testünket szüntelenül impulzusok árama járja át. Mert a szellemet és a testet csak belülről lehet formálni és újraalkotni.

Munkánk során így lassan, észrevétlenül átlépünk mindennapjaink határain, és képzeletünkben lassan felbukkannak elmúlt életünk emlékei, látomásai. Egészen vagy félig elfeledett vágyak, ábrándok, célok, sikerek és kudarcok, igaz, nem mindig tényszerűen, mert így visszatekintve kissé megváltoznak. De mi felismerjük őket, ezért követjük bensőleg növekvő, egyre nagyobb érdeklődéssel, figyelemmel. Kissé megváltoztak, mert már magukon viselik képzeletünk nyomait. Azután e látomások között egyszerre felbukkannak számunkra ismeretlen képek, események is, már teljes egészükben teremtő képzeletünk termékei. Megjelennek, eltűnnek, újra visszatérnek, sőt, néha különös idegeket is hoznak magukkal. És mi tüstént kapcsolatba lépünk velük, játszani kezdünk egymással, miközben nyomon követjük addig ismeretlen életüket. Különös atmoszférákban, hangulatokban merülünk el, részesei leszünk sze-

relemnek, gyűlöletnek, boldogságnak vagy szerencsétlenségnek. És mind-eközben szellemünk éber, tevékeny. Néha mulattató, hogy az új képek saját, független léttel bírnak, vagy megdöbbenünk, amikor hívatlanul, váratlanul jelennek meg. Egy idő után akarva, nem akarva együtt sírunk, együtt nevetünk velük. Passzív szellemi állapotunkból alkotó állapotba emelkedtünk. És ez mind a képzelet hatalma...

– Engem mindig képek vesznek körül – mondta Max Reinhardt. – Egész reggel dolgozószobámban ültem, és vártam, hogy Twist Olivér megjelenjen – írja Dickens. Goethe megfigyelte, hogy a képek önszántukból jelennek meg előtte, és így kiáltanak: – Itt vagyunk! – Raffaello szeme előtt szobájában ülve egy kép suhant el, ez lett később a Sixtusi Madonna. Michelangelo kétségbeesetten kiáltott fel, hogy a képek üldözik, és kényszerítik, hogy faragja ki a képmásukat.

Ennyit a látomásról. De vajon teljesen spontánul jön létre, vagy mi is meg tudjuk idézni?

Másodszor is lejátszom a zenét. – Nos, mit láttál? – Láttam egy utcát. – Milyen volt? – Háát... enyhén lejtős. – Jó. Merre lejtett? – Balról jobb felé. Kétoldalt földszintes házak... és embereket is látok... jönnek-mennek... inkább üres az utca... ennyi. Ezt láttam. – Helyes. Akkor most még egyszer lejátszom. Kérlek, nagyon figyelj oda, ennél sokkal-sokkal részletesebb, finomabb leírást kérek. Ilyeneket: süt-e a nap? Honnan süt? Te melyik oldalon mész? A legapróbb részlet is fontos.

Zene harmadszor. – Igen? Hallgatlak. – A nap jobbról süt, a bal oldal napos, a jobb árnyékban van. Ez a jobb oldal egy kicsit lejjebb van, mint a bal, szóval az utca nemcsak főnről hajlik lefelé, hanem balról jobbra is. Én a napos bal oldalon megyek lefelé, és bámészkodom... – Most állj meg és nézz balra! Hogy néz ki az a ház, amely előtt megálltál? És milyen a teteje, mi fedi? Látsz-e kéményt, és hányat? Ha igen, milyenek? Milyen színű a házfal? Hány ablakot látsz a homlokzaton, és hogy néz ki a faszerkezetük? Van-e az ablakokon függöny? Ha igen, milyenek? Hol van a házfalon a bejárat? Ajtó az, vagy kapu? Milyen a tokja, hogy néz ki a kilincse? Milyen a járda burkolata? Van-e a ház előtt virág? És az ablakokban? A járda túlfelén van-e árok? És ha néhány lépést teszel tovább, milyen a következő ház, meg az az utáni? Mert mindezt látnod kell, és egyszerre kell látnod. Milyenek az emberek? Milyen ruha van rajtuk, hogyan öltözködnek? Ahogyan mész, utóléred-e őket, vagy ők előznek meg? Mit látsz a kocsúton? És mit látsz még mindezekon kívül? És még? És még? – És zene, újra zene, ötször, tízszer, tizenötször. – Jézusom, nekem ezt mind látnom kell? Hiszen ebből szinte semmi nincs a versben...

Dehogy nincs. Sőt, ennél még sokkal több van. Mert a költő ezt mind tudja, mert látta, mert ott élt. Csak nem írt le mindent, amit látott, amit tud. Mert tudja. Igaz, a vers leírva 100, de a költő legalább ezret, vagy még annál is többet tud és lát. Ő az övét, te a tiédet. Mert törekedned kell arra, hogy a magad módján te is ezret láss, mert csak így lehet hiteles a száz, amit majd kimondasz. Az igaz, hogy nemcsak leírni, hanem kimondani sem lehet mindent. De törekedni kell rá. A te ezrednek tudása a te biztosítékod a hitelességedre. És ami nem mellesleg, sőt nagyon is fontos: így a néző, a hallgató sokkal többet él át száznál.

Figyelj csak! Hallod itt ezt a kis szünetet a zenében? Hol jársz most a szöveggel? Látod, itt, két sorral később a költő, úgy tűnik, egyik pillanatról a má-

sikra rádöbben valamire. Mert ő is emlékezik. Itt, két sorral később eszébe jut az édesanyja. Ha most ezt a kis szünetet a zenében úgy használod fel, hogy a szöveg és a zene szünetje egybeessen, akkor úgy tűnhet, hogy a gondolata csönd és az emlék váratlan megjelenése idején ennek a belső ereje az, ami megtorpanítja egy pillanatra ezt az egészet, érted, nem a nyelvtan törvénye, hanem a váratlanság ereje az, amitől látszólag megtorpanasz, egyszerűen azért, mert eszedbe jutott, és hirtelen elakad a szavad, mert látod őt, azért mert a költő látja őt. Érted?

Hát, valahogy így megy ez. Minél gyakrabban és minél fürkészőbben néz bele az alkotó képzelete képeibe, annál erősebben támadnak fel benne az érzések, emóciók, akarati impulzusok, és az az álomi környezet, ahova képzelete repíti. Amikor Michelangelo a Mózeszt alkotta, nemcsak izmait, szakálla barázdáit, ruhája ráncait látta, de azt a belső erőt is, amely létrehozta ezeket az izmokat, ezt a szakállat és ruharáncokat, magát a kompozíciót látta, de kívül-belül. Ez egyike a képzelőerő legbecsesebb és legfontosabb funkcióinak, ha fáradtságot nem ismerve magas fokra fejlesztjük. Ha nem kell magunkból kipréselni az érzést, mert az magától jön, ha megtanultuk látni saját képeink belső működését, életét. Nagy akaratereővel kell bírunk, nagyobb, mint amit az emberek hétköznapi tevékenységükben fejtenek ki. Addig őrizgessük képeinket, míg sajátunkká nem válnak, meg nem érintik érzéseinket és életre nem keltik őket. Mi lehet ez a többlet-akaratereő? Nem más, mint koncentrációnk termőbe fordult ereje.

És innentől kezdve már nem kell a szöveggel foglalkoznod – már ha valóban megtanultad –, csak azzal, amit nézel, amit láatsz, mert azt meséled el a többieknek, érzékenyen és minden kicsi részletre koncentrálni avatod be őket ebbe a mindennapi varázslatba, csak azt a történetet figyeled, amit képzeleted vetít neked folyamatosan odabenn a fejedben – vagy talán a szívedben... nem is tudom –, és hallod a zenét is, amelyet még az elején kiválasztottál magadnak, hogy még jobban láss.

És mindazok, akik körülvesznek, már ők sem a puszta szöveget fogják hallani-figyelni, mert egyszer csak peregni kezd a saját filmjük, hallani kezdik a saját zenéjüket, mert életre kelnek a saját emlékeik. Én ezt az egészet a világ legerősebb dolgai egyikének vélem. Mert ők és te összeadódtatok, és ebben az egészben ezt hiszem a legfontosabbnak. Ezt nevezem az alkotó ember hiteles ségének. Ami ezen kívül van, azt hagyjuk meg a többieknek.

Bekes József

A hála

avagy

Töltényi János doktor megdicsőülése,
majdan kinszenvedelmes bukása

Szereplők

TÖLTÉNYI JÁNOS, orvos
HUBER MIHÁLY, a helyettese, bor-
bély-felcser
IMRE, szolga
MARISKA, nővér

FERENC JÓZSEF, Ausztria császára
FERDINAND VON BEUST, kancellár/
külgügyminiszter
FRANZ VON JOHN TÁBORNOK/vezérkari főnök

ŐRNAGY
HADNAGY
FŐISPÁN
FŐSZOLGABÍRÓ
FÉRFI
FIÚ

katonák, lányok, mások...

Sok mozdulatlan kőszál tettiben,
Sok érc az élet mély keserviben,
Soknak viaszként olvad szíve vére.

(Nyel egyet...)

Sok napként fényi', ha déli éltet ére,
Sok mint az éj, oly minden éviben,
Sok örvény s vízeset ő műviben,
Sok hullám a sors báj ígérétére.

(Mintha elakadna, a férfi szája és kezének mozgásával segít...)

A fiú felerősíti hangját...)

De bár nád, vagy bár kő természete,
Vagy érc, viasz s örvény ő élete,
Bár éjt avagy napot benn számalál:

A sorsnak mind eltöri szellete,
S egyképp ragadja, hogyha rátalál,

(Boldogan, lelkesen, harsányan...)

Szánkódás nélkül, a kemény Halál...

Előjáték

Egy jól öltözött férfi áll a függöny előtt, és egy csinoska tizenkét éves forma gyermek. Férfipróbán vagyunk. Az első próba a versmondás. Az év ez idő tájt: 1832.

FIÚ *(megköszörüli a torkát, meghajol, majd föláll egy számolyra)*
Végzet. Írta Töltényi Szaniszló.

Sok módként hajlik minden szellőcskére,

FÉRFI *(tapsol)* Jó ez, kérem, nagyon jó! *(Előveszi a zsebóráját.)* A tét: ezen gyönyörű atyai aranyóra. Bécsi gyártmány, magyar ifjúnak. Lássuk a másodikat.

A férfi előveszi szép fehér zsebkenőjét, leteríti a földre a számoly elé, Letérdel. Háttal, hogy a fiúnak az ún. bakugráshoz adjon lehetőséget. A fiú hátralépdél, kicsit bemelegít, majd nekifut. Sikeresen átugorja az apját, úgy, hogy annak a hátán a kezé-

vel tovalöki magát. Kissé elveszti az egyensúlyját, egy pillanatra letérdel. Az apja odalép és fölemeli. Egy pillanatra meg is öleli a fiát, az majd kicsattan a boldogságtól.

FÉRFI (maga is nagy örömmel) Kérem szépen, odanézzenek! A jövő bajnoka. Alma tán nem esik megszűre a fájától. A haza egy erős ifjút kért, s kapott. Szüleinek nagy öröme... De a harmadik próba, ami ha eljő, az ezekhez képest véres oroslánharc...

A fiú csillogó szemekkel figyel.

Lassan elsötétül a szín... hogy mi a 3. próba, rejtve marad... kezdődik a játék, függöny fel...

1. jelenet

Kaposvári kórház, 1866. Két férfi áll a színpad közepén, egy orvosi szobában. Az egyik, egy köpenyes, az arany zsebóráját nézi. Aztán kanállal, akár egy lassított felvételen, orvosságot önt a másik szájába. Az „áldozat” először becsukja a szemét, aztán megrázkódik, hörögni kezd, négykézlábra esik, és ott próbálja kiköpni... Könnyezik, szaporán kapkodja a levegőt... fuldoklik. Az orvos újra az órájára pillant.

TÖLTÉNYI Húsz szekundum...

IMRE (térdelve, elfúló hangon) Azt a rossebet! (Fintorog.) Azt a bajomi kutyaszart! Ennél rosszabbat sosem nyeltem... jaj, jaj, jaj! Elpusztulok... doktor úr, adjon valamit, mert itten elpusztulok!

TÖLTÉNYI (higgadtan) Akkor jó! (Visszarakja zsebébe az óráját.) Az az hármát végez el egy perc alatt.

IMRE (kezébe temeti az arcát, elővesz egy zsebkendőt, azzal törölgeti a szemét) Méreg ez?

TÖLTÉNYI Rohicsi erős paprika. A piros-fekete, az a kicsinyke hegyes....

IMRE Azt adta nekem? Amit csak macskapöcsúnek híjnak...

TÖLTÉNYI ...azt bizony, nyolcvan szeszfokban feloldva. A magoláját kiütöttem, azt is bekevertem. Ezzel kezeljük őket...

IMRE Mind meghalnak! (Feltápáskodik, krákog.) Professzor úr, hívtak engemet kocsisnak Czindery őméltóságához! Aztán Bajomba Sárközi nagyságához ebfuttatónak, erdópásztornak! (Krákog.) Jaj, andocsi Szűz Mária, még az egyszer segélj!... Engemet professzor úr most megölt! (Újra krákog, és letérdel.) Miként férek abba az üvegcsébe, hogy ottan mutogasson, mint a szíveket meg a májakat?

TÖLTÉNYI Semmi baja, Imre. Ezeket bírja a maga gyomra. Issza is, eszi is! Csak mostan ez töményebb... A szájbelsőt, a nyelőcsövet és a gégemedret is kitisztítja. Az első kiköpni, utána jöhet a nyelet... Lehet, hogy nem vágja el a „hányszékelést”, de ettől majd reménylenek. Ez az első lépés...

IMRE Reménylenek majd egy jó megpusztulást! Még ilyen kőbendőn, mint az enyém, azon is átfúr...

TÖLTÉNYI (felmutatja az üveget, összerázza) Íme, itt van. Szép piros. Egy kanállal mindegyiknek. Maga fogja beadni...

IMRE Hogy én? Még csak az kéne! Ottan náluk a szuronyos puska! A nyelvem kivágják (kidugja, tárog), biza ki is herélnek (odakap)!

TÖLTÉNYI Sombor lesz a neve... a baka szívesen iszik bort... (Közelebb lép Imréhez, vállára teszi a kezét, miközben az feláll.) ...Amikor köpködnek, maga mindig hoz-

záteszi, jól van, fiúk, ezt ki kell bírni, aztán hazaviszünk benneteket! Érti, Imre?

IMRE *(fulladozva)* Igenis!

TÖLTÉNYI Hazaviszünk, ezt mondja jó hangosan! Ez a mondat lesz a gyógyszer lelki tasakja...

IMRE *(hörögve)* Hogyan, mikor megölte a hangom? Én, ha lehetne...

TÖLTÉNYI Ezt meg sem hallottam! Küldetésünk önre is ki van terjesztve.

IMRE Professzor úr, ki terjesztette ki? Ide a késemre...

TÖLTÉNYI Mi van a nővérekkel?

IMRE Csak a baj! Összevésztek! Azt hiszik, orfeumba mennek! Az járja köztük, hogy az úr *(Töltényi felé billent a fejével)* majd oltár elé vezeti mindet... egyik-másik olyan szép faros... *(Mutatja.)* Itt vannak a nagyteremben, várják Professzor urat, eligazítás gyanánt. Mariska gyepión tartja őket. Kőszikla az a nő, ahogy Jézus urunk mondta. Nem csodálnám, ha Péter lenne a valódi neve... *(Összerakja a két kezét, aztán keresztet vet.)*

TÖLTÉNYI Maga mondta, hogy a nemzetőrlista beválik... *(Előveszi a listát.)*

IMRE *(a papírt is nézi közben)* A féhércselédnél bevált, de a legények, azok behúzták azt a kemény somogyi nyakukat. Még hogy ingyenes fuvar Boglára? Mondok, Déli Vaspálya Társaság... odajöttök a vonat elé... a katonákért! Ők, dehogyse... Mondok, jó, akkor odaadom valamennyi megyei zsandárnak ezt az ívet! Tíz év kötőérés a Bakonyban, az majd segít... Aki negyvenyolcban ugrált, az ugráljon most is...

TÖLTÉNYI Szóval, hogy állunk?

IMRE Szolgáltatára hét kocsi megszervezve, *(a papírt nézve)* még

egy az andocsi papoktól... igaz, az trágyásszekér...

Töltényi a táskáját pakolja.

IMRE Professzor úr, lenne itt valami...

TÖLTÉNYI *(figyelmesen ránéz, Imre kibontogat egy ruhából egy nyakörvvel ellátott kolompot)* Ez meg?

IMRE *(megrázza)* Ezzel a legényeket egybehajtanánk...

TÖLTÉNYI Szamárkolomp? Vállalattunk híradója egy kolomp? Ez legyen a követünk?

IMRE Gondoltam, ismerik azok ezt a hangot! Úgy is számár mind, ha együtt mentek csatába az osztrákkal...

Nyílik az ajtó, egy másik fehér köpenyes be. Imre közben visszacsomagolja a kolompot. Huber Mihály az, Töltényi helyettese, borbélyfelcser. Kezében két bot és egy vászon...

TÖLTÉNYI *(örömmel)* Mihály, de jó hogy jössz! Grácból vettél-e levelet?

HUBER *(biccent, rázza a fejét)* Levél nem jött. *(Előrenyújtja a botokat.)* Ezt fabrikáltam össze... *(Mutatja, közben magyarázatot fűz hozzá.)* Ez két jó suháng, ahogy Somogyban mondják. Somból. Olyan erős, hogy törhetetlen az...

IMRE *(okostojáskodik)* Úgy igaz, ecsém kanász... tíz éve üti ezzel az ártánydisznókat...

HUBER *(leinti)* Ezt a vásznat, erős spárgával, kétszer megvarrattam. Ide bedugjuk... és kész a hordlap...

TÖLTÉNYI *(ámulva)* Geniális... feltaláló vagy... Ámbár Isaszegen, a csatakor... *(Imrere pillant)* ...szóval láttam hasonlót, csak az „par exemple” szögezve volt...

HUBER Egy német orvosújságból fűrkésztem ki...

TÖLTÉNYI Próba! Imre, feküdjék a hordlapba....

IMRE *(bizalmatlanul)* Rajtam kezdik? Én vagyok a kolerás?

Töltényi bólint. Imre lefekszik a vászonra, azok megemelik, sétálnak vele. Imre mosolyog. Töltényi int, megállnak. Leteszik. Letérdelnek lihegve.

TÖLTÉNYI Legelőbb el kell a betegeket választanunk a többitől. Ne terjedjen a kór! A romlott víz helyett azonnal bort! A füstölést én nem ajánlom!

HUBER Nem lesz veszélytelen vállalat...

TÖLTÉNYI Negyvenkilencben több honvéd esett el, Huberem, e betegség, a kolera kaszájától, mint osztrák és tatár szuronytól. Jelenlétemben a hányszékelést, minék akkor nevezve volt Kazinczy által... a legfőbb ellenségnek jelöltem, s ezt Kossuth is jóváhagyta... Most pedig a kendőket...

Felteszik a szájkendőket, egyet Imrére is kötnek. Felemelik, ebben a pillanatban egy hölgy lép be, Mariska. Ő a megbízott főnővér. Csodálkozó arcot vág.

TÖLTÉNYI *(nyögve)* Mariska, a szak-személyzet kész?

MARISKA *(felemeli az ujját)* Imre, ugrás! Nehogy már a professzor úr és a főfelcser úr *(kedvesen Huberre néz)* karján imádkozzon. Számár viszi a fiát?

Imre leugrik, letépi a kendőt, hol ennek, hol annak adná, aztán zsebre vágja... Mariska ujjával mutatja, hogy kifele. Imre felkapja a kolompot és alázatosan távozik.

MARISKA *(feddően)* Kértem a professzor urat, ne adjon ilyen nagy barátságot... ennek a bugrisnak.

Ha majd késsel, villával is társaságképes, akkor...

HUBER De szigorú!

MARISKA Mihály, kérem, Ön tudja leginkább, csak úgy van hatásos orvoslát, ha rend is van!

HUBER A lányok?

MARISKA *(arca a lányok szóra megkeményedik)* Még hogy lányok???(*Lenézően.*) Ezek a besorozottak... a tizenkét nővér... féle... kiképezve. Már amennyire lehet. Kacarászní igen, az nagyon megy nekik...

TÖLTÉNYI A bepakolás?

MARISKA A sok tépés, a sebkendő mind kivasalva. Felcserkések, fogók kifözve. Varrócérna tíz gombolyaggal. Fertőtlenítőszerék a nagy ládában, ahogy kérte a Professzor úr. Szereztem két zsák szárított meszet... meg odaraktam a krétaport is... ha más nincs ez is jó lesz. És van rengeteg almánk, Csorbáéktól! Füstölt, szárított hús és cukor, só... süttünk pirított vág egy ezer szeletet...

TÖLTÉNYI *(elégedetten)* És legyen még egy kis hagyma, fokhagyma, krumpli, szalonna. Magam főzők nekik.

HUBER Te magad?

TÖLTÉNYI A hazai viszonylatot minél előbb megteremtjük a számukra, annál előbb kezd a szervezet gyógyulni. Az otthonlás, a lelki manna mindennél fontosabb... Szép szó hat a mély sebre leginkább!

MARISKA Ezeket a mondott javakat egybegyűjtöttem, a többit a Vencli fűszerestől kialkudom.

TÖLTÉNYI *(elismerően Mariskára mutat)* Tessék, Huber... a jók közt a legjobb... és ha még mosolyogna is!

Mariska becsben tartja, mosolyt erőltet, egy arcrándulással átveszi a dicséretet.

MARISKA Mennék is, kendőket, kötényeket főzünk!

TÖLTÉNYI Mariska, legyen gondja, hogy a posta utánunk jöjjön. Ha kell, futár hozza.

Mariska bólint, el.

HUBER *(elővesz a szekrényből egy lapos követ)* Az ám, Somssich küld neked valamit! Miszerint Te majd ezt pontosan érted. Egy követ...

TÖLTÉNYI *(átveszi, nézegeti)* Szóval követ küld? Így segít? *(Ironikusán.)* Megkövez?

HUBER Ez nem akármilyen kő. Nézd csak *(ujjával végigköveti a vajat)*, vezet át rajta itt egy vékony vajat. Ezt a követ az Afrika-expedícióból hozta, a Nílustól. Benne foglaltatik a nevezetes beszámolójában is. A kőszivagban, ahonnan való, van egy óriási gránitlap. Sima az, mint egy asztal. Olyan háromszáz láb is van valamely-*valamely* oldala. A bennszülöttek úgy hívják, a Teremtés asztala. Évezredek óta súrolja a homokvihar, égeti a nap. És ott, abban a gigant kőlapban szalad végig egy vékony kis vajat, egy parányi út. Ahogy a gróf nekem elmondta, mikor felállt a hatalmas kőlapra, némulva megdöbbsent! Emez kis út egyenesen a Nílus lemásolt rajzolata. Sokáig senki sem tudta, mi az, míg egy angol zoológ megfejtette a titkát. Észrevette, hogy a vajatban ezrével szaladgálnak bizonyos csak ott élő fekete hangyák. Akiknek ez a hazájuk, már megszokták, kibírják a perzselő napot. Ők tapossák benne nap mint nap a homokot. Ha egy vödört odaillesztesz a vajat csorgójához, így mesélte a világjáró, egy óra alatt megtelik az.

TÖLTÉNYI *(elgondolkodva)* Hangyák...

HUBER És ez megy millió és millió éve! Maga a teremtés ez, olyan, mint Ádám és Éva... vagy *(mutatja a részegeskedést)* a bárkás Noé...

TÖLTÉNYI *(elgondolkodva)* Mint kőben a hangyanyom...

HUBER A hangyák a szélvihar és a forróság véges határán a Nílussal párhuzamosan futnak. Aztán ahogy a kis nyomuk belevesődött a kőbe, maguk sem tudván, teremtetek valamit. Hiszen *(izgalommal, kigyúlt arccal)* a vajatban, ahol nem éri őket a vihar és a forró szél, ők egyre szaladnak kis patáikon! Ott élnek, ott nevelnek fiakat és ott porladnak el... és ott teremtetek valamit. Amit már nem tud senki sem elvenni tőlük, egy utat...

TÖLTÉNYI Hát ezért megyünk, Huberem, a katonákért... *(Átveszi a követ és berakja a ládájába.)*

HUBER *(közben egy papírt vesz elő)* Íme a kőnél könnyebb papír. A főispán úr megkapta az értesítést az ezredtől... Abban csak a szállítást engedélyezik a vonaton, de nincs benne parancs vagy megnevezés... A vármegyének pénze a vállalatra nincs, annyit segít, amennyivel mi őt... kutyahajítófával.

TÖLTÉNYI Vármegye? Menlevél? Ki-nevezés? Álmodsz, barátom? Azt gondoltad, mint vezérlő csillagtól bevilágítottak érünk a hadtérre?

HUBER Deák titkára személyesen ígérte az értesítést. Aztán, hogyan, hogy sem, a teljes vonatköltséget letették forintban! A városban azt beszélnek, Londonból jött! Sürgönyben... az ifjú Festetics Dénes.

TÖLTÉNYI Az adta, akinek volt...

HUBER *(lelkesülten)* Sok ajtón kellett bemenni... Sosem hittem volna,

hogy ennyi is kitelik egy ilyen pigoya megyétől... de Somssichék meggyózték Deákot...

TÖLTÉNYI *(megkeményedik az arca)* Deákot?

HUBER *(elővesz egy levelet)* Itt van az osztrák colonel neve, aki a dunántúli gyalogezredhez főfelügyelőnek tétetett. Őhöz megyünk, előbb Sadowába, aztán lehet, hogy Pozsonyba... Deákék azt kérik...

TÖLTÉNYI *(idegesen)* Deák? Mindig ez a Deák? Neked szent ez a Deák? Aki mostanáig azzal foglalkozott, hogy törvényt írjon arról, a pipázó atyafinak tilos legyen földre köpni? Ő... *(délnek fordul, jelképesen Kossuth lakhelye felé)* hogy szégyenlené...

HUBER Ő... Ő... Ő... nem megy átlőtt lábú katonákért! Ül a fotelben... és írja a nagy szózatait. Azt mondják, virágokat rajzolgat, botanikuskönyvet szerez. Levelez az amerikai szenátusokkal, meg pénzt veret, ami semmire sem jó... Ne bántsod már Deákot...

TÖLTÉNYI *(odalép hozzá, keményen)* Kérlek, túllépsz egy határon... Ilyenekre, mint most Deák, azt mondtuk... áru...

HUBER *(leállítja)* Deák azt teszi, amit tennie kell. Tíz közül most nyolc erre szavaz...

TÖLTÉNYI Engem a kettőbe számolj! Én nem vagyok, és nem is leszek az a nyolc! Felenni a kegyúr moslékját? Talpnyalónak lenni? Akkor most induljak Rodostóba...

HUBER *(mosolyogva)* Kaposvár nem elég neked? Doktor Ovidius, neked Kapos a Tomiszod...

TÖLTÉNYI *(elmosolyodik)* Tíz év várfogság helyett ez jutott... Vállaltam volna boldogan az előbbit, de *(kezével behízeltető mozdulatot tesz)* fenséges császárom a tömlöcből

kegyesen elbocsátott... Bedugtak ebbe a Kaposba! Még azt is parancsolták, ne járjak föl-alá, inkább csak legyek a betegek között. Gyógyítsak... lapítsak... gyógyítsak, lapítsak!

HUBER *(cáfolja)* Csak sosem sikerült ez a lapítás. Minden társaságban ez volt a téma: Töltényi doktor így, Töltényi doktor úgy... itt ezt mondta, ott azt mondta. Pákozod meg Debrecen! Kossuth, Kossuth? Kossuth, aztán minő ember az a Noszlopy! Világos!... meg Arad... Most ezt sértette, utóbb azt öklelte! Töltényinek egy istene van: negyvenyolc! Aki mást hisz, az tán nem is magyar...

TÖLTÉNYI *(elkeseredve, kissé reménytelenül)* Nem akartam... tán nem így akartam...

HUBER Aki barátod lett, az éppen úgy bitagnak van hívva. Az megbízhatatlan! Annak nem jár se hivatal, se előreléptetés.

TÖLTÉNYI Vagy simulunk, vagy... elmúlunk...

HUBER *(a régi sértettséget emlegeti)* Tizenöt év! Tizenöt éve mondia neked a barát Huber Mihály: „cum grano salis”,¹ de hiába...

TÖLTÉNYI *(felé lép)* Huber Mihály... *(Keményen ránéz, elmosolyodik, széttárja a karját.)* Erre egyetlen szóm van. Köszönöm, barátom!

Huber odamegy és megöleli.

HUBER *(dohogva)* Ha van két magyar, rögtön kettőt akar... Már a császár is ezen nevet. Megosztani nem is kell ezt a nemzetet! Osztodik az magától.

Töltényi bólint, közben a csodaszerét pakolja egy ládába.

¹ mértékkel... tkp. egy szemernyi sóval (latin)

HUBER *(közelebb lép, bizalmasan)* Mindig kérdezni akartam, mi a befejezése a történetnek az atyai három próbáról.

TÖLTÉNYI *(előveszi az órát, rátekint)* A triage? Az értelem és a tett, azután a harmadik méretés a szív! Apám, miközben ezen órát átadta, megkopogtatta a mellkasom! S ott a szívemet. Így mondta, kérem, majd eljön a pillanat, és ez lesz a próbák között a legnehezebb...

HUBER Meglehet, hogy most ütött ennek az órája...

TÖLTÉNYI *(másfelé vezeti a beszélgetést)* Úgy vártam, hogy doktor Schrantz elküldi apám feljegyzéseit. Foglalkozott a kórral, összeírta hatásait s ellenszerét. A patológiájában, mit papírra vetett, írt is róla. Hajlam, mint mondja, az egyik bél bírja, a másik nem!

HUBER A hajlam... Amit az egyik bír, azt nem bírja a másik...

TÖLTÉNYI *(magának)* Bár repülhetnék oda, galambként, Grácba!

HUBER De él-e még ez a doktor Schrantz?

TÖLTÉNYI A levelet a császári pribék, a cenzuráns rögtön eltépte... *(Megtörli izzadt homlokát.)*

HUBER *(megérinti a homlokát)* Jól látom, lázasan vagy?

TÖLTÉNYI Most mindenki lázas...

HUBER Én hiszek ebben a küldetésben! Kell hogy sikerüljön, hazahozzuk a fiúkat!

TÖLTÉNYI Hazahozzuk!

HUBER Nekem a legfontosabb, amire esküdtem... a betegügy...

TÖLTÉNYI Nem érted, kedves Huberem! Egy ecetes kézmosásba, tiszta ingbe a kór még nem hal bele... Leírni, megfejteni, lankasztani, támadni rá... eltörni kiterjedését... ez a vágyam...

HUBER Az én vágyam a küldetést véghezvinni!

TÖLTÉNYI *(ránéz, megöleli)* Úgy lesz!

Ölelkezve kimennek.

2. jelenet

Morvaország, Königgratztól 10 kilométerre, egy osztrák hadi barakkban. Kerítésdróttal körülvett tábor. Egy orvosi sátorba jönnek nagybetegen a magyar legények, alsógatyára vetkőzve. Alig vonszolják magukat. Az egyiknek a feje sérült, a másikat a hideg rázza, a harmadik mankón ugrál. Görnyednek, nyöszörögnek... Töltényi, Huber és Imre belépnek...

TÖLTÉNYI Hadnagy úr, itt a szállító... 160 beteggel holnap megindulunk... Magyarországra.

HADNAGY *(lassan, bizalmatlanul végigmustrálja a lapot)* Fogadok, nem ér a határig a negyedével sem... Ezek háynak, remegnek és kiszáradtak. Aztán...

TÖLTÉNYI Ne legyen hadnagy úr helyettem desperat!² *(Odafut a katonához, megrángatja egyik másik gatyáját.)* Hol a ruhájuk?

HADNAGY *(gúnyosan elmosolyodik)* A teremtő se küldte másként az újszülöttet! A parancs az, Ön viheti haza ezeket, mert mi már leírtuk elesettként. A halottnak pedig ruha nem jár! A fegyverét pedig újra felveszi egy katona, hogy a hazájáért küzdjön.

HUBER Hadnagy úr, ez több mint nem elegáns!

HADNAGY Felcser úr, a háború, ami nem elegáns!

HUBER Ezek még hús-vér emberek!

HADNAGY *(aláírkantja a listát)* Kérem, a mi listánkról kihúzva mind.

² elkeseredett (latin)

Járványbeteg, hadi kóros, súlyos seblázás, eltűnt, van, amelyik lég-
ütött, zavarodott. Legyőzte őket,
a porosz és a morbus cholera...
a rubrika szerint mind elesett vagy
eltűnt. Vihető! A ruha, bakancs,
puska, tőr, kulacs... parancs sze-
rint itt marad. Minden pénz, ék-
szer, holmi elvéve (*elmosolyodik*),
mert az fertőző is lehet...

HUBER (*odamegy az egyik legény-
hez, felemeli a kezét, egyik ujját
mutatja*) Házas?

KATONA Igenis!

HUBER Gyűrűje?

KATONA Elvették!

HUBER (*a hadnagyhoz*) A jeggyűrű
fertőző?

HADNAGY (*élesen ránéz*) Vihetik,
ahogy berukkoltak...

TÖLTÉNYI Egy napi ételt sem utaltak
ki?

HADNAGY Vehet nekik köpenyt Hra-
decben... Rágjanak sóskát... az
egészséges. Mindenki a maga cso-
daitaláról beszél... (*Visszaadja az
övet a nevekkel, pakol.*) Utálok ezt
a magyar vircsaftot...

HUBER Akkor ők... már papírembe-
rek?

HADNAGY Vigye őket, ahova akarja.
Vigye Budára, vagy vigye Ameriká-
ba telepesnek. Ha ezeket is meg-
kartácsolták volna a poroszok,
már csak bélnedv lenne mind...

TÖLTÉNYI (*félrevonja a hadnagyot*)
Van kettő, aki lövetésre vár... ké-
rem őket is...

HADNAGY Az lehetetlen. Dezertőrök-
ről nem tárgyalok! Kötél kellene,
de ember sincs, bitó sincs, kötél
sincs... A kilenc dezertőrből a ko-
lera elvitt hetet...

TÖLTÉNYI Minő segítség a császár-
nak...

HADNAGY (*elmosolyodik*) Jól mond-
ja... Ezek is elvezve lennének,

de parancsra halottat hordtak két
hétig. Holnap reggel majd bele-
lötetem mindkettőt a 16-os sírba.
TÖLTÉNYI (*kérlelően, cinkosan*)
Nagybetegek...

HADNAGY Akkor meg? Nem sok az
esélyük, „pro futuro”!³

A Hadnagy szalutál, el akar menni...

TÖLTÉNYI (*megfogja a zubbonyát,
előveszi az apai arany zsebóráját*)
Viszem ezt a kettőt is. Ne haljanak
meg csak azért, mert megijedtek
a haláltól...

HADNAGY (*átveszi az órát, nézegeti*)
Szép óra! Vésett! (*Olvassa.*) Ad
perpetuam rei memoriam! (*Mond-
ja lefordítva is: A dolgok örök
emlékezetéül*) Emlékezünk majd
erre (*felmutatja az órát*), egy da-
rabig igen... (*Elteszi.*) Holnap reg-
gel hatra viszont... nyomuk se
legyen...

Hadnagy el...

TÖLTÉNYI (*odamegy a betegeihez*)
Na, legények, hazamegyünk. Ha-
za Kaposba... (*Boldog morajlás a
válasz.*)

IMRE (*felmutatja a sombort*) Az ám,
bakák, újra iszunk! Ebből a rötte-
netösből...

*A katonák hangosan tiltakozva nyö-
szörögni kezdenek, Imre töltőgeti a
szájukba a sombort...*

³ jövőre nézve (latin)

3. jelenet Bécs, 1866 karácsonya előtt

Az osztrák császári tanács szobája a Burgban.

A falon az uralkodó képe. Egy asztal körül magas támlás székek, az asztalon poharak, középen egy kancsó víz. Ferenc József császár érkezik, Ferdinand von Beust külügyminiszterrel és Franz von John tábornokkal. Egy vászontérképet akasztanak a falra, a császár int, a térképet kibontják. A császár megtapsolja a látványt. A Monarchia első térképe.

FERENC JÓZSEF *(átéléssel)* Cso-dálatos! Hiszek benne! A császár mondja *(felemeli a kezét, miközben mindkettő odalép)*, többé engem háborúzni ne engedjete! Csak parafálni...

Mindketten mosolyogva meghajolnak. A császár nézegeti a birodalmát.

FERENC JÓZSEF *(nevetve hozzájuk lép)* Megdöbönt, Ferdinand. Hogy Ön nem lát itt Európát? Ilyeneket írnak a gúnyírók a Zeitungban! Hogy Ön a látás zavarába esett még július harmadika előtt. Bekötött szemmel rajzolják le Önt, amint ül Ausztria tetején, egyik lábát egy königgratzi túske böki, én meg ott sopánkodom maga mellett! Számhoz kapom a kezem, hogy jaj! Talán még a gatyámba is csináltam! A karikaturisták szerint Európa összeomlott, legalul, a lóp mélyén a bugyborékoló osztrákok... Pedig tessék *(a térképre mutat)*, a legteljesebb Európa...

VON BEUST *(higgadtan)* Felső, felség... a gúnyírók...

FERENC JÓZSEF Akik mégiscsak igazat mondanak...

VON BEUST Július harmadika után, felség, a poroszok olyan ma-

gasságba emelkedtek, ahonnan Ausztria picinyke kavics ezen hegyi gorillák talpa alatt. Bismarck minden gorilla neve!

Franz von John tábornok bólogat... Ferenc József ránéz, akkor azonnal abbahagyja...

FERENC JÓZSEF Amit nem értünk el a csatatéren, Ferdinand, azt értük a szivarfüstben. Prágában? Győztünk! Bismarck és Moltke... látta, mily zavaros szemekkel álltak föl az asztaltól... Már szégyellik ezt a testvérháborút! Mit róttak ránk? Velence? Legalább nem kell dologházat fenntartanunk meg a palotákat javítani. Elmegyünk turistaként! Ott gondoláznak hölgyeinkkel három krajcárért az olajos hajú csónakosfiúk. A szárdok és Piemont? Már nincs is mit enniük! Szászország? Sírva fogják kérni, legyen újra Ausztriáé! Német hegemónia nélkülünk nincs. Könyörögni fognak értünk, tíz év sem kell...

VON BEUST Úgy igaz, ha a csatatéren meg is verték Felsőgedet, a tárgyalóasztalnál nem sikerült nekik.

FRANZ VON JOHN TÁBORNOK Jobb puskák, de gyengébb emberek...

FERENC JÓZSEF Ausztria házasságban és intrikában mindig is erős volt...

Nevetnek.

VON BEUST Prágában erősnek hazudtuk magunkat, Felső. És víziónk hatott. Ausztria... mégiscsak birodalom, amely...

FERENC JÓZSEF *(félbeszakítja)* Azok is vagyunk! Birodalom! *(Újra a térképre tekint.)* Még egy hónap, és Fiumétól Pozsonyig, Prágától... hogy is hívják, no, mondja már azt a borvizes gőzfürdőt... ott a román

hegyekben! Ahol buborékos vízben lubickolnak a pisztrángok...
 VON BEUST Borszék, Főméltóságú uram...

FERENC JÓZSEF Borszék! El fogok menni Borszékre Sissivel... vajás pisztrángot és kapormagos pirított zsemlet fogok ott reggelizni, jó házi tojással... ülök majd a kénes gázban... de előbb fel a Várba...

FRANZ VON JOHN TÁBORNOK (*szervilisen*) Felséged kiváló magyar király lesz... Szent István koronáját teszik a fejére...

VON BEUST Még jó, hogy megtalálták az alatt a körtefa alatt Orsovánál...

FERENC JÓZSEF (*mint aki oda se figyel*) Ha már azt hazudtuk, hogy birodalom vagyunk, akkor csináljunk is egyet!

VON BEUST Ahogy Ön mondta, jobb egy kézjeggyel országot szerezni, mint a drága és kimerítő háborúval!

FERENC JÓZSEF (*megpödrri a baszját*) Választhatnak, miniszterem...Negyvennyolc? Abból még egyszer nem kérnek... Én birodalmi polgárrá teszem a magyarokat. A magyar új neve: birodalmi polgár...

VON BEUST ... és alattvaló...

FERENC JÓZSEF Na igen! A sorrend más nekik, és más nekünk...

VON BEUST A hegytetőn erős a szél az alföldi gulyásnak...

FERENC JÓZSEF (*leinti*) A magyarok, amikor Napóleon szórólapokat osztogatott Győrben, kis híján franciákká lettek. Most a poroszok vették elő ezeket a röplapokat, és odafirkantják a franciák helyett a nevüket. Országokat akarnak bekebelezni... alacsony nyomdaköltéssel... Ért engem, Ferdinand? Ha a poroszok átnyúlnak a fejünk

fölött, Ausztria megszűnik birodalom lenni.

VON BEUST Én is így látom, Felség.

FERENC JÓZSEF Kossuth mozgolódik, Klapka a szlovák hegyekben vár, még a régi, szakadt Rákóczi zászlókat is elővették Tokajban... Mekkora megdöbbenés lesz, amikor megtudják, mit is akarhatnak!...

VON BEUST Monarchiát, főméltóságú uram! Deák miniszterelnök akar lenni, hogy visszavágyjon Kossuthnak. Andrassy? Már nem is levelez vele...Eötvös kormánytagnak jelentkezett, Lónyay a zsebünkben... A magyarok szépen bemásíroznak a birodalomba... Deák vagy Andrassy, nekünk mindegy... fő az, hogy szégyelljék magukat Kossuth előtt... Ő pedig meg fog pukkadni, hogy hívei megbecsült osztrákokká váltak, birodalmi miniszterek lettek... Várom, hogy mikor hány epét rájuk... ha kell, magam fizetem az újságot és a szerkesztőt, ahol a cikke erről majd megjelenik...

FERENC JÓZSEF (*legyint*) Andrassy vagy Deák? Igen, készen állnak. Maguk sem tudják, hogy mire... de készen állnak...

VON BEUST Deák gyomra sokat bír, Andrassy messzebbre lát...

FERENC JÓZSEF Tudták, hogy Andrassy levélpapírján egy szivarozó róka van? Sissitől tudom... mindent a nőktől lehet megtudni... Julius a róka...

FRANZ VON JOHN TÁBORNOK (*tréfásan*) A nők, Főméltóságú uram! Vigyázat a nőkkel! Képesek a legjobban megszerkesztett dolgokat is gyorsan tönkretenni, csak hogy odafigyeljenek rájuk... És képesek híven szolgálni, csak ezzel a legtöbbet árthassanak másvalikinek...

FERENC JÓZSEF Olvasom a Beobachterben, hogy az osztrákok és a magyarok bajaikat feledve, az idő szavát megértve, kéz a kézben vezetik a két országot az egyesülésbe. *(Zsebébe nyúl, majd elővesz egy papírt... epésen.)* Látta emez röpiratot? Mária országa délceg furkósbotjával hatol be Ausztriába...

VON BEUST Nem láttam ilyet, felség.

FERENC JÓZSEF Hazudik, Beust, akárcsak Prágában. Ön is hallott és látott ilyeneket, csak nem meri a szemembe mondani.

VON BEUST Ha nem a császárommal állnék szemben, elragadtatnám magamat. Nincs efféle dolog! Aki terjeszti ezt, csak néhány pesti zszurnaliszta, akiket megbabonáztott a császárné szépsége... Ők eddig meg voltak győződve, hogy a Zichy és a Festetics baroneszek szépsége a világraszóló... Nem kell egy év, és Erzsébet királyné *(meghajol)* lesz nekik Szűz Mária...

FERENC JÓZSEF *(nevet)* Schmerling mit mond?

VON BEUST Schmerling ugyanezt mondja. Beszéltem vele reggel erről a nemkülönben kényes kérdésről. Tizennégy embere...

FERENC JÓZSEF *(megdöbbenve)* Tizennégy embere???

VON BEUST Az alaposság sosem árt, Felség... igen, tizennégy embere kapta azt a feladatot, hogy Bécsben gróf Andrassy minden lépését figyeljék. A feljegyzéseket pedig, ahogy elrendeltük, B-karton nélkül adják le. Nos, itt vannak a megfigyelési ívek. *(Előveszi.)* Andrassy a Ringen, lovat vesz Neustadtban, fürdőbe megy, aztán a Kronerben csirkét vágat, friss salátával, fehérbort iszik. Kilovagol, vadászik

báró Wenckheimnél. A császárné, Felség, szerdán egykor, közvetlen ebéd után, desszertkor fogadta itt a Burgban. Itt van Redigger komorna beszámolója. *(Mutatja.)* Kézfogással sem érintették egymást! Elmondja *(olvassa a jegyzetet)*, hogy köztük végig fennállt a két métert meghaladó távolság. Kimérten, jól hallhatóan beszélgettek. Magyarországról. Itt van, kérem, erről beszéltek. Virágok, Párizs... bla-bla-bla... Hol tartózkodik Széchenyi Béla? Igaz, hogy angol baroneszt szeret? A császárné elmondja, tanul magyarul, olvasta a Horváth-féle *Magyarország történetét*. Németül beszéltek, itt Andrassy néhány magyar mondatot mondott, amire a császárné azt felelte, ebből egy szót sem értett. Egy vers, a címe: Tiszánál... Ekkor az Ön felesége azt kérdezte Andrassytól, hány csikós élhet az Alföldön? Andrassy nevet: kérdé, azok is, akik '48-ban huszárok voltak? A válasz...

FERENC JÓZSEF *(idegesen)* Nem érdekel a válasz... mind gazember! Minden magyar csak addig becsül, amíg az ígéretedet bírja. Ezek, Ferdinand, sok ezer osztrákot ölték meg... többet, mint a poroszok Königgatznél! Gyilkos egy trén...

Hallgatnak

FERENC JÓZSEF Gondolkodott már az emlékmű kérdésén? Mégiscsak negyvenezer katonánk halt meg azon az átkozott réten... Ja, Königgatz. Szép emlékművet akárokk. Egy nagy obeliszk előtt boruljanak térdre az anyák, érte?

VON BEUST A poroszok is emlékművet akarnak...

FERENC JÓZSEF *(idegesen)* Nem! Szóba sem jöhet.

VON BEUST Prágában nyomatékosan kérték...

FERENC JÓZSEF Jó, hogy nem Bécs-et kérték. Akkor várjunk még. Amikor már kikeltünk ebből a betegágyból... akkor avatjuk föl a szobrot. Hatalmas obeliszk, pompás szuronyos katonákkal...

VON BEUST Lenne itt valami, Főméltóságú uram... Egy magyar ügy...

FERENC JÓZSEF Újra nemesi címert akar változtatni báró Majláth...?

Nevetnek.

VON BEUST Kitelne tőle...

FERENC JÓZSEF No???

VON BEUST Engedelmeivel, Felső, John tábornok...

FRANZ VON JOHN TÁBORNOK Felső! Egy kényes ügyben kérünk döntést Öntől. Tudomásunk van arról, hogy egy magyar orvos súlyos katonai etikát sértett... Feltételezzük, Felsőged sosem hallott róla, sem a városról... a neve *(belepillant egy iratba)* Kaposvár...

FERENC JÓZSEF Sosem...

VON BEUST Természetesen! Egészen picinyke hely, herceg Esterházyé, mondanom sem kell. Miközben a jó Savoyai Eugén a törököt üzte, addig Esterházy a birtokívét hizlalta...

FERENC JÓZSEF Halljam, John! Velősen...

FRANZ VON JOHN TÁBORNOK Ez az orvos százakat mentett meg a harctéren a csata után a biztos haláltól... Sebláz, a kolera, az éhezés... a sebesültek közt aratott a vízláz... hullottak, mint a legyek! A halottak száma... de nem is mondom... Ön is tisztában van a sajnálatos eseményekkel...

FERENC JÓZSEF A sajnálatos események!!! *(Iszik egy korty vizet.)*

FRANZ VON JOHN TÁBORNOK Ma sem tudjuk, miért...

FERENC JÓZSEF Mit miért?

FRANZ VON JOHN TÁBORNOK Miért szánta rá magát, hogy egy ilyen eldugott helyről haldokló katonákért menjen... de megtette. Mintha az égből pottyant volna... Szekerekkel, lovakkal, egy... íme a rajz *(mutatja a császárnak)* ...afféle műtési kabin... aztán összeszedte a magyarokat és elmasírozott velük. Három vármegyényi bakát vitt haza... Fertőtlenített, vágta-kötözte a kart, a lábat... Nagy híre lett ennek a vállalatnak! Csodálom, hogy felsőgednek senki sem jelentette. Amolyan... hogy is fogalmazzak... hős lett...

FERENC JÓZSEF Hős???

FRANZ VON JOHN TÁBORNOK Én is túlzásnak tartom, de sokan ezt mondják. A múlt héten írt róla a kurír. *A hős orvos a csataterén, ez volt a cím!*

VON BEUST *(kicsinyítve a dolgot)* Egy rövid kis cikk volt, Felső! Egy rövid kis cikk volt, Felső!

FRANZ VON JOHN TÁBORNOK Egy mozgó kórházat állított fel, Felső... felcserekkel, nővérekkel, ad absurdum, semmi sem volt velünk egyeztetve... Százhatvan katonát rakott vonatvagonba, és hazavitte őket... Nagybeteg volt, „pitoyable”...

VON BEUST *(fordítja, megerősítve a dolgot)* ...szánalmas...

FRANZ VON JOHN TÁBORNOK ...állapotban Felső. Egy krajcárt se ért az életük...

VON BEUST Azt kérvényezték a magyarok, hogy tüntessük ki... az orvost...

FRANZ VON JOHN TÁBORNOK A legszilárdabban ellenállok! „Á tout prix!” Felső, ez lehetetlen! Van nekünk is orvosaink! Őket

miért nem tüntetjük ki?! A hadiszabályt teljesen felrúgta... még porosz katonákat is vizsgált... Súlyos ribillió!

VON BEUST *(leinti)* Ugyanakkor mára a katonák gyógyultan újra be-masíroztak az ezredükhöz...

FRANZ VON JOHN TÁBORNOK *(el-lentmondva)* Felség... vizsgálatot kérek... ha kell, Benedek tábor-szernagy ellen, ha kell magam ellen is! Ez szabotázs! Ha nincs a véres zűrzavar, lelőttük volna ezt az orvost... *(Keményen.)* Vasra vetetni... Harctéren idegennek semmi helye... Azt mondják, Felség, egyenesen a Balatonig mentek. Közben százak éljenezték őket! A jelentéseink szerint Kossuth-nó-tákat énekeltek...

FERENC JÓZSEF Akkor nem is voltak olyan betegek...

FRANZ VON JOHN TÁBORNOK Így igaz, Felség. A katonai tanács Maj-láth úr kérvényét leszavazta... nem tüntethetünk ki egy...

FERENC JÓZSEF Egy???

FRANZ VON JOHN TÁBORNOK ...kossuthista...

VON BEUST *(leinti)* A neve Johan Töltény. Az apja Töltény Szaniszló, szülészorvos, költő, botanikus... afféle bolond... Festetics György fiókája... Volt vele bajunk elég. Kadétiskolában tanított Bécsben, sőt nemesi címet kapott Felséged ap-jától. Ám '48-ban mint forradalmár szaladgált Bécsben az egyetemi ifjak zászlajával. Álnéven próbálta kijátszani a figyelmünket, nyugdíj-ba helyeztük, Grácba. Szerencsére, Felség, a jó Isten magához hívta, már tizenöt éve! Ő kérvényezte a magyar nevet, hogy Töltény lehessen. Schlittensam helyett... Az ő fia ez a doktor Töltény János... Valóban, a helytartótanács lefoly-

tatott egy vizsgálatot a vármegyénél. Elszánt ember, megrögzött negyvennyolcas, de kiváló járvány-ügyi orvos...

FERENC JÓZSEF Na, elég....

FRANZ VON JOHN TÁBORNOK Mi is így gondoljuk, Felség! Elég!

FERENC JÓZSEF Elég! John, mehet! A miniszter úr majd tájékoztatja.

A tábornok katonásan, de sértetten el.

VON BEUST Alma nem esik messze a fájától. A fiú, akit Felséged tíz év várfogságra ítélt, nagyon helyesen... negyvennyolcban mégiscsak ő volt a honvéd-egészségügy titkára! Kossuth őrnagya... szóval ez a Johan... most csodát tett Königggratzben... ha úgy vesszük *(óvatosan)*, osztrák katonákat gyógyított, Felség...

FERENC JÓZSEF Königggratzben?

VON BEUST *(bólogat)* Felség, engedjen meg egy gondolatmenetet! Ha nem tüntetjük ki, az több mint hiba! Egy hős felcser, aki szembe-szállt a porosz kolerával, osztrák, ismétlem, osztrák katona fiaink életét mentette meg! Egy hős! Mi pedig kényeskedünk ezt elismer-ni???

Néhány hónap múlva közös birodalmunk lesz a magyarokkal! Mit fog mondani Deák? Pesten azt húzza majd az orrunkra, hazugság az egész, továbbra is megkülön-böztetés van... És mivel traktál-ja majd a császárnét Andrássy? Nincs bennünk semmi érzés... egy életmentőt, egy hőst kidobunk az ablakon...

(Ferenc József dobant egyet.)

...abba a Monarchiába akarnak ők is belépni, amelybe mi! És nem abba, ahol nekik csak korbács jár!...

FERENC JÓZSEF *(leállítja)* Jó, értem! Nem vagyok hülye... Ha most kitüntetjük ezt az orvost, holnap azt követelik, kérjünk bocsánatot negyvennyolcért!

VON BEUST Felség, elkerülte a figyelmét, ez most egy kínálkozó alkalom, de egyszeri alkalom! Főpróba, az ön koronázása előtt! Mi kinyújtjuk a karunkat! És *(kacsintva)* a jó magyarjainknak megmutatjuk, hogy milyen hálára vágyunk! Térdre... Különben maradtok a porban és a sárban. Ez a bolond orvos a pokolba kívánja majd ezt a kitüntetést!

FERENC JÓZSEF Ravasz, Beust!

VON BEUST Egy vidéki kis doktor? Ki ez? Egy senki! Ki ez? Az összes magyar! Erről a köszönetről fognak majd beszélni Budán és Pesten... és Kaposváron. Fanyalognak majd ettől az orvostól, a társaságokban félrenéznek, ha belép. Már másnap elfeledik a hőstettét. Mi marad meg? A dicső köszönet, amit a császáranak elmondott. Persze nem az aranygyapjasok keresztjét kapja majd... valamit, ami jár az osztrák falusi felcsernek is, ha kellő lúdtalpat észrevett... Vasláncot, amelynek a csörgéséről első hallásra tudják, miről is szól...

FERENC JÓZSEF *(leállítja)* Ha valaki a bögyödben van, tüntesd ki?

VON BEUST Pontosan, Felség!

FERENC JÓZSEF És Beust! Nekünk ez miért nem juthatott az eszünkbe? Hogy orvosokat küldjünk Königgatzba? Hol voltak a mi táborigorvosaink? Ők miért nem mentek el Bécsből a katonáinkért? Mit csináltak?

VON BEUST Főként meghaltak Önért, Felség...

FERENC JÓZSEF *(nem fogadja el a választ)* Nem! Ők ebédeltek, vé-

gigették mind a hat fogást! Schillert olvastak és agarásztak! Nekik teljességgel mindegy volt, mi van a katonákkal... Csak ennek az egynek nem! Csak ezt érdekelte! Ezt a Kossuth-doktort a bakasors?!

VON BEUST Felség *(gúnyosan)*, ez a doktor Töltény... folytatni akarta negyvennyolcát, de nem pillantott az órájára...

FERENC JÓZSEF *(bólint)* Azt hiszem, megint járna egy krajcár Önnek. Kapja meg a kitüntetést... hiszen egy hónap... míg ő osztrák, én magyar király leszek... *(Von Beust bólint)* ...de hogy miként, azt ne feledjük, Beust...

Bejön egy komornyik, meghajol, valamit a császár fülébe súg, Ferenc József dühbe gurul.

FERENC JÓZSEF *(izgatottan)* Mondja meg neki... mondja meg neki! *(Mérgesen.)* Mit képzelsz? Nekem egy Hübstein ne üzenessen... érti?

A komornyik bólint, el.

FERENC JÓZSEF *(mintha mi sem történt volna, von Beusthoz)* Hol tartottunk?

VON BEUST Felség, készre írtam a köszönőbeszédet. Behívadjuk a magyarokat mind: Majláthot, Deákot, Andrásyt, Forgáchot, Pálft... Mindenki, aki él és mozog, ott lesz a fogadáson...

FERENC JÓZSEF *(mosolyog)* Beust, kérje meg Sissit, legyen ott ő is... mégiscsak egy hős magyart tüntetünk ki... tetszeni fog neki...

Von Beust bólint.

FERENC JÓZSEF *(újra odamegy a térkép elé)* Beust! Most kezdődik minden! Egy új korszak! Ajtóig kell mennünk! És szóljanak a propaganda új ágyúi... Nem bajvi-

vók kellene, nem puskák és nem tábornokok! Írókat szerezzen, és költőket! Legyenek házi szerkesztőink, bértollnokaink... Vegye meg Heckenastot és Emichet... És a köszöntők, a feliratok, Beust! Minden erről szóljon: a szép új hazáról...

3. jelenet

Vonatjelenet, archív filmen. Egy régi vonat halad a síneken.

Lányok kórusa egy negyvennyolcas katonadalt énekel.

Este jött a parancsolat számunkra,
Indulni kell, magyar fiak, a harcra!
Sírtam, mint a záporosó,
Hogy tőled búcsúzni késő,
Angyalom!

Koránt reggel megütötték a dobot,
Kiadták a kemény parancsolatot:
Indulni kell a csatára!

Csókot sem adtam szép szádra,
Angyalom!

Ha az Isten hazahozna még egyszer,
Meggérdezném: mit fogadtál ezerszer?

Hogy mindaddig hívem maradsz,
Míg Puchnerral eltart a harc,
Erdélyben.

Ha meghalok vagy a csatán elesem,
Gondolj reám, imádkozzál érettem.

Hullass értem egypár könnyet,
Meggérdelem tán ezt tőled,
Galambom!

4. jelenet

A helytartótanács egykori szobája Budán, 1867. Egy hivatalnok, egy őrnagy ül egy támlás széken, a nézőknek háttal, csak a tarkóját látjuk. Töltényi lép be.

ŐRNAGY Nos?

TÖLTÉNYI Kérem, Töltényi János doktor, a kaposi közkórház igazgatója kihallgatásra jelentkezik.

ŐRNAGY Igen. Értesítéssel?

TÖLTÉNYI Kitüntetésre... úgy tudom...

ŐRNAGY *(leteszi a nála lévő mappát)*
Azt ki mondta Önnek?

TÖLTÉNYI Az alispán úr által...

ŐRNAGY *(kihúzza a fiókot, megnéz egy iratot, kutat, majd elővesz egy papírt)* Á, meg is van! Az átadás elmarad...

TÖLTÉNYI *(kissé meglepetten, aztán csalódottan)* Elmarad? Értem...

ŐRNAGY Kár, mert itt a beszéd, amit mondania kellett volna...

TÖLTÉNYI Beszéd?

ŐRNAGY Amelyben megköszöni *(feláll, szalutál, visszaül)* a király és császár őfelségének, hogy dicséretre méltónak tartotta. Tessék...

Töltényi oldalra lép, olvassa...

TÖLTÉNYI *(mormolva olvassa, majd kiragad egy mondatot)* ...Szívem minden melegével köszönöm szeretett, felséges királyomnak, hogy kicsinyke vállalásomat méltóztatott a Monarchia jeles eseményei közé sorolni... *(Megdöbbenve.)* Ezt mondom én? Ezek az én szavaim?

ŐRNAGY *(közbevetve, leinti)* Mondta volna, de most vannak fontosabb ügyek, mint egy vidéki orvost a császárnál audienciálni!... *(Vakarja a fejét.)* Lehet, hogy Gorenich zágrábi kapitány miatt fújták le... Bécsben az utcatűznél tizenkét polgári személyt megmentett... Aztán hogy kibújjon, azt mondta, nem ismeri a birodalmi nyelvet... *(gúnyosan nevet)* ...hogyan tud kukkot sem tud németül... Tudva volt pedig, írt, olvasott magas fokon. Később meg levélben az orvos által azt válaszolta, hogy hangszálai teljesen elnémultak...

TÖLTÉNYI *(leverten)* Kérem, akkor én megyek...

ÓRNAGY Hohó, kedves doktorom, ide jön egy aláírás. A beszédét előttem egyetértően felolvasta... a kitüntetést átvette...

Töltényi nem mozdul.

ÓRNAGY *(nevetve)* Igen, egy kis hála... Egy kis nemesi hála! Mert az ön familiája Ferdinánd császár óta magyar nemes... *(Könnyedén.)* Minden uralkodónak ez az aprópénze... a hála.

TÖLTÉNYI *(elgondolkodóan)* A hála?

ÓRNAGY *(fenyegetően)* A helyében aláírnám!

TÖLTÉNYI *(megmerevedik)* Még hogy... ezt?

ÓRNAGY *(tiltakozást nem tűrve)* Értésültünk *(megnyomja a szavakat)*, Töltényi őrnagy... Ön járványügyi katonaoorvosként visszatérne a tisztikarba... Mit akar? Most szúrja el?! Töltényi, a régi világ fekete vásznai szakadoznak! Új erők mozdulnak egy új hazában. Akarja vagy sem ezt az új világot?

TÖLTÉNYI *(kétlőn)* Új világ?

ÓRNAGY Egy lépés... az nem sok...

TÖLTÉNYI Nem sok, de nem is kevés...

Töltényi egy pillanatra gondolkodik, odalép... egy darabig nézi az őrnagyot, majd aláírkantja...

ÓRNAGY Okos döntés. Itt a dicséret! *(Egy papírt és egy dobozkat ad át.)* Ez az! Mostantól Ön *(hangsúlyval)* a császára által is dicséretes...

TÖLTÉNYI *(öngúnnyal, a saját beszédét emeli)* Most a császár általam is dicséretes...

ÓRNAGY *(feláll, üdvözlően)* Meg vagyok győződve, a beszéd is ment volna... jól ment volna.

Elsötétedik a kép.

5. jelenet

Kaposvár vármegyeháza, már a ki-egyezés utáni napokban vagyunk... Az egész vármegye eljött, hogy Töltényi doktort ünnepelje, aki most érkezett haza a kitüntetés átvételéről. Kihallatszik az urak jókedvű rikoltozása, zszibongása a nagyteremből. Fölzászlózott falak. A vármegyei kórus odaát éppen most fejez be egy osztrák dalt... a kar a régi magyar himnuszt, a Boldogasszony anyánk, régi jó patrónánkat próbálja. Huber jön, a főszolgabíró üdvözlí.

HUBER Megjött. Azt kérte, ne legyen semmi kórus, semmi beszéd!

FŐSZOLGABÍRÓ Az lehetetlen! Beszéd pedig lesz! És kérem, dal is lesz, a vármegye pedig díszkardot ad át az igazgató úrnak. Meg lett újból erősítve, bele lett foglalva ez a hősi tett is... Kaposvár bátor fiát élteti...

HUBER Könyörgöm... Töltényi doktor nincs jól! Láz égeti, anginás rohamai voltak, percekre tud majd itt lenni!

FŐSZOLGABÍRÓ Kérem, felcser uрам, akkor is! Az ünnepséget meg kell tartani. Őt szépen kimentjük, Huber doktor uрам visszavezeti a kórházba. Onnantól már önök nélkül is menni fog. Az ünnepségnek azonban meg kell lennie, a főispán úr és a polgármester úr is így kérte...

Töltényi belép... nyakában szalagon egy érme.

TÖLTÉNYI Kedves Huberem, főszolgabíró úr... Bolondjuk ünnepségre jelentkezik.

Huber és a főszolgabíró mosolyogva szalutálnak.

FŐSZOLGABÍRÓ Igazgató uрам, tesék mondani már, de azonnal,

hogy történt? Ki volt jelen, hogyan esett ez a nagy dicsőség? Hogyan volt az átadás, és mi volt a menü?

TÖLTÉNYI *(idegesen mosolyogva)*

Kívánja tudni? A szavaim által?

HUBER *(csitítja)* Kérlek...

Töltényi odamegy az asztalhoz, körülnéz és lerántja a fehér abroszt. Poharak esnek le... letép belőle egy csíkot, odamegy az ámuló főszolgabíróhoz, és felkoti az arcára, a nyakába akasztja az érmet, kiveszi a kezéből és az övébe tűzi a díszkardot. Mintha ő lenne Ferenc József császár.

TÖLTÉNYI *(cinikusan, direkt, eltulozva saját köszöntőjét, mélyen meghajolva)* Dicsőséges császári felség! Minden magyarok atyja! *(A főszolgabíró esetenként kilép a szerepéből: hol császár, hol pedig a nagyon figyelmes főszolgabíró.)* Igen, a leghívebb testvére a magyaroknak. Te, a hunok szép királya!

FŐSZOLGABÍRÓ *(kissé meglepetten)* A hunoké?

TÖLTÉNYI *(bólint)* Szabadságunk gyámola! Szeretünk minden tetedért!

FŐSZOLGABÍRÓ *(megismétli)* Minden tetedért!

TÖLTÉNYI Hogyan köszönjem meg, amit a magyarokkal tettél? Én, paprikajancsi... bevettem! *(A fejéhez kap.)* Hogyan is köszönjem meg, hogy ötvenezer mellől kétszáz haldoklót nekem odadobtál? Ófenséges császárom! Vérem! Véresem!

Ezen szavaknál Töltényi Szaniszló szelleme átsétál a színen. Megáll a fia előtt, és megvetően megrázza a fejét...

TÖLTÉNYI *(rádöbbenve)* A triage! Az értelem, a tett és a szív a férfi eré-

nye... *(Letépi a karjáról az inget, látni egy sebhelyet.)* És hová lett a fiú erénye? A vonaton ott még hittem... *(Sírni kezd.)* A harmadik próba! Szégyeneddé váltam! *(Megragadja az apja szellemét.)* Igen, most szánakozás nélkül kérem a kemény Halált... *(A szellem kibontakozik az ölelésből, mosolyogva távozik.)*

HUBER *(a főszolgabírónak próbálja magyarázni)* Talán nem minden szó volt pont ez...

TÖLTÉNYI *(ájtatosan letérdel császára előtt, kezével körbefonja a lábait, elkeseredetten üti a padlót)* Nincs megalkuvás! Mert ha van, akkor többé ebben az országban semmi nincs...

HUBER *(megpróbálja kijózanítani)* Semmi sincs?! És az a százhatvan, akit megmentettél a haláltól? A kemény haláltól...?

FŐSZOLGABÍRÓ *(folytatná a játékot, kissé megdöbbenve)* Mint császárod kérem, folytasd e szép beszédet...

TÖLTÉNYI *(felocsúdik)* Igenis! Császár! Felség! Mi, Szűz Mária országa, Téged szomjajtunk, ahogyan te a mi vérünket! Üdvözítünk, Szent Ferenc József, megköszönjük...de mit...?? *(Hisztérikusan nevetve.)* Én, egyszerű kaposi ló-doktor, hálám jeléül a kezedet csókolom, bőrod szakadtáig...

FŐSZOLGABÍRÓ Hálája jeléül...

TÖLTÉNYI Készek vagyunk életünket gyilkos kezedbe tenni...

FŐSZOLGABÍRÓ *(kezdi megérteni Töltényi szavait)* Na de igazgató úr! A felség... remélem...

TÖLTÉNYI Akárcsak Königgratznél! *(Ordítja.)* Akárcsak Aradon...

FŐSZOLGABÍRÓ *(elképedve)* Ezt mondta, igazgató uram? Remélem, nem!

HUBER *(rázza a fejét)* Majdhogynem...

Váratlanul belép a főispán, egy pohár pezsgővel a kezében... Mosolyogva méregeti őket.

FŐISPÁN *(nevetve)* Követelem, hogy engem is vegyetek be a játékba!
TÖLTÉNYI Benne vagy! Főként te vagy benne! *(Rosszul lesz, ájulás kerülgeti.)*

A főszolgabíró lebontja a „szakállát”, mert közben rájött, mi is történt valójában... Egyre mogorvább lesz az arca...

FŐSZOLGABÍRÓ *(a csodálkozó főispánnak)* Főispán uram! Töltényi János igazgató úr most ajánlotta fel... *(kiveszi a nyakából az érmét, és átadja a főispánnak) a becses vármegyének...*

FŐISPÁN *(hitetlenkedve)* Ez, kérlek, nagy emberre vall...

FŐSZOLGABÍRÓ A díszoklevéllel együtt...

FŐISPÁN *(örömmel csodálkozva)* Igaz ez? Doktor uram! Igaz? Nem véletlen lettél a vármegyénk büszkesége! Mondhatom? A mi büszkeségünk! Ígérem: megvigyázzuk ezt a fentről jött dicsőséget!... *(Felemeli és megöleli a félájult Töltényit, de már nem érdekli annak a sorsa, otthagyja, megdicsőülten előrelép, felemeli a kitüntetést. Huber éppen hogy el tudja kapni Töltényit...)* Katonáink életét mentetted meg, családjaiknak, gyermekeiknek adtad vissza a reményt!

TÖLTÉNYI *(hányni kezd)* A próba... azt hittem, a katonák, a gyógyítás... ez lesz a triage. A hála, Huberem *(belekapaszkodik),* a hála lett az! Töltényi János, megbukott!

FŐISPÁN Nem, barátom, ne szerénykedj! *(Újra felemeli a kezét, hogy*

hangsúlyt adjon a szavának.) Ez a vármegye aranykönyvének legszebb lapja! Viribus Unitis⁴ Éppen a fenséges és megkoronázott uralkodónk előtt! Éppen először *(hangsúllyal)* mi, somogyiak hajolhattunk földig! Ragyogj, vármegye!

FŐSZOLGABÍRÓ *(kényszeredetten)* Igen! Ragyogj!

FŐISPÁN Tudd meg, mi is kitüntettünk! A teringettét, de ki ám! Én mondom a köszöntő beszédet... Te meg válaszolsz nekem, éppoly okosan és lelkesen, mint a Felsőleges úrnak! Ez most... ez... ez... Somogy virradata! Vagy tán még több is...

HUBER *(vezeti ki Töltényit, az ajtóból)* Az léssen! Bizony, egyszer majd az léssen! Magyar virradat, írta doktor Töltényi János!

Végjelenet

Elsötétül a kép, a Végjelenetben térrünk vissza. Középen egy fénykőr világít. Két halott katona fekszik, egy harmadik, egy civil a zsebeiket kutatja térdelve. Felemeli az egyik kezét, átfordítja, majd a saját zsebébe dug valamit. Két fáradt, rogyadozó katona botorkál be a képbe a félhomályból. Az egyik egy szuronyos puskát cipel, és a bajtársát is a hátán.

KATONA 1 Csak ezt a kurva éjszakát, ezt éljük túl!

KATONA 2 *(véres az inge, köhög)* Hagyjál itt, pajtásom! Te juss haza...

KATONA 1 *(bosszúsan)* Kellett nekünk ez az Európa... ez a csata... *(Meglátja a fosztogatót, felemeli a puskáját, rákiált.)* Kotródj, azok

⁴ egyesült erővel a – Monarchia és Ferenc József császár jelszava (latin)

az én bajtársaim! Még te is bántod a magyart!? (Az tovább kutat, odanevet... erre a katona rálő, a fosztogató összerogyik.) Ne-sze... öltem eleget, de egyet csak, aki megérdemelte...

KATONA 2 (utolsó erejével biztatja) Menjél csak, te juss haza Magyarországra!

KATONA 1 Ha van az még valahol, akkor eljutunk! Vagy együtt, vagy egyikünk se!

KATONA 2 (lecsúszik róla, nagybeteg) Én már nem...

Megpróbálja felemelni a társát, de az már elájult. Ekkor valahonnan kolompszó hallatszik...

KATONA 1 (rázza, ütögeti a bajtársa arcát) Hallod-e? Kolomp! Ébredj! Hallod ezt a hangot?... Gyerünk, a keservit... (Zokogva emelgeti, rázza élettelen társát.)

Függöny

Végezetül a vásznon megjelennek a somogyi, tolnai, zalai, veszprémi katonák nevei, akiket Töltényi János doktor „vállalata” megmentett...

Zene: Guseppe Verdi: Nabucco – Rab-szolgák kórusa

III. BÉCSI ÚT 46.

1984. 11. 25. (LÁBASS ENDRE FOTÓJA)

H. Végh Katalin

Művészet és lét paradoxonai

Leonyid Andrejev: *Az, aki a pofonokat kapja*

Leonyid Nyikolajevics Andrejev író, filozófus, publicista drámáját, a *Kutyakeringőt* négy évvel ezelőtt vitte színre Gothár Péter a Kamrában. A darab ugyan nem aratott zajos sikert a ruszisták és az orosz irodalom iránt fogékony nézőközönség körében, de azt a több évtizedes port, ami az Andrejev-hagyatékra rakódott, sikerült némileg lefújnia a zseniális rendezői megoldásokat felvonultató darabnak.

Andrejev a maga korában – a 20. század első két évtizedében – rendkívül népszerű volt hazájában, darabjait a legjobb színházak (pl. a Moszkvai Művész Színház) vitték színre Oroszország-szerte, majd pedig Európa csaknem minden országában sor került Andrejev-bemutatóra, a forradalom utáni emigrációs hullám következtében. Egyik nagyon érdekes, a művészsors mibenlétét analizáló drámáját, az *Az, aki a pofonokat kapja* c. darabot Magyarországon is színre vitték a két világháború között; a magyarországi ősbemutató rangos esemény volt, hiszen a darab egyik szerepét nem kisebb színészegyéniség, mint Jávor Pál alakította.

Amerikában az orosz némafilmek kiemelkedő klasszikusa, Victor Sjöström játszotta a darab főszerepét, és hamarosan a mű filmes változata is elkészült. Érdekes adalék a filmtörténet számára, hogy ennek az 1924-ben készült alkotásnak magyar szereplője is volt, az utolérhetetlen Lugosi Béla személyében, aki a cirkusz egyik bohócát alakította.

Andrejev drámaírói tevékenysége a 20. század első évtizedében bontakozik ki, majd ezt követően kezdődik drámateoretikusi tevékenysége: újraértelmezi a színháznak mint fenoménnek a lényegét a mozgókép előretörésének kontextusában, újrafogalmazza a dráma alapvető komponenseit, majd meghirdeti egy újfajta – a csehovi drámamodelltől teljesen különböző – pszichológiai realizmus létjogosultságát. Ibsen és Csehov drámáinak első értő, pontos értelmezőjeként visszaadja a drámai hőst a drámának. Figurái mintha kortársaink lennének: egy meghatározó cél vezeti őket, hogy újrafogalmazzák önmagukat egy elidegenedett, emberellenes világban.

Andrejev drámateoretikai értekezésében, a *Levelek a színházról I-II.* című nagy ívű munkájában felvázolt drámamodell, a pánpsziché dráma alapvető műfaji jegyei között a leglényegesebbnek a *cselekményesség megtagadását* és az emberi személyiség működésének, pszichológiai mechanizmusainak *reális megjelenítését* jelöli meg. Ennek következtében a darab az európai századforduló klasszikus avantgárdjának darabjai közé sorolható, amennyiben benne „a tett és az akciót jelző célirányos mozgás lehetőségeinek beszűkülésével a beszéd marad a perszonázs egyetlen jelölője, beszéddel építi fel a fikciós teret. A beszéd anyaga nem a térre, nem az időre, nem a tetterre, nem a per-

szonázsra reflektál, hanem megalkotja őt...¹ Ez a térbe zártság mint egzisztenciális léthelyzet alkotja meg az *Az, aki a pofonokat kapja* c. dráma terét is.

Andrejev emberértelmezése azért kap különösen nagy jelentőséget, mert az első világháború kontextusában fogalmazza meg máig ható és érvényes gondolatait az emberi lényegről, elutasítva a világ emberellenes voltát, és a létezés sarokköveiként a humánomot és a művészi létezést jelöli meg. Azaz gondolkodásában az

Victor Sjöström – Tot szerepében

emberértelmezés szorosan összefügg a *művész alakjának* és a *művészi létnek* az értelmezésével is, ez teszi darabját napjainkban is húsba vágóan aktuálissá.

Az Andrejev-dráma az önmaga identitását megteremtteni akaró *filozófus-művész* típusát² (és archetípusait) kísérli meg bemutatni, a huszadik század elejének nagy kérdéseit (személyiségfelbomlás, elidegenedés, nőkérdés) érintve egyúttal, s kérdésfelvetésével így e darab a 20. század elejének jelentős filozófiai drámái közé sorolandó. Mivel a darab az andrejevi művész-értelmezés összefoglalása, jelentős figyelmet kell szentelnünk a benne megjelenő művész-értelmezésnek mint olyan válasznak, amely rányomhatja a bélyegét az egész Andrejev-életmű legfontosabb kérdéseinek értelmezésére.

Terek és világok. A dráma megszületésével kapcsolatban jelképes értékű az a tény, hogy Andrejev az első világháború éveiben vizsgálódásának tárgyává a művészet lényegét és célját, valamint az ember és ember közti viszony újrafogalmazását teszi meg. A századelő nagy toposzai közül a művészlét megfogalmazásának kérdéskörén túl jelentős szerepet kap a *női princípium* lényegének újraértelmezése is.

A dráma szcenikai tere a négy felvonásban végig változatlan marad: egy rendkívül szűk, homályos, nappal is lámpával megvilágított, folyosószerű *előtérben* zajlik a cselekmény, amely a cirkusz arénáját a külvilágtól elválasztja: abban a szobában, amely a cirkuszigazgató irodája és a művészek öltözője is egyszerre, egy olyan „senki szigete”, amely attribútumaival az átmeneti állapotot hangsúlyozza.

Jurij Lotman Gogol-tanulmányában (*A művészi tér problémája Gogol prózájában*), amely először 1968-ban látott napvilágot, pontosan értelmezi a művészi tudatban megjelenő tér-kategóriákat és azoknak a szövegvilágban megjelenő

¹ Jákfalvi Magdolna, *Alak, figura, perszonázs*, Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet, Theatron könyvek 3., Budapest, 2001, 17.

² Az andrejevi művésztípus transzformációi közül ez a toti alakváltozat erősen közelít ahhoz a művésztípushoz, amely az orosz irodalomban a szent-együgyű (jurogyivűj) megjelenítésében ölt testet.

elemeit. Szerinte a szerző időben és térben meghatározott tudata (és nyelve) által teremti meg a művészi tereket. Lotman azt is hangsúlyozza, hogy a művészi terek túlmutatathatnak önmagukon, s nem csupán a térviszonyok kifejezésére alkalmasak.

A tér Andrejevénél is tér-képzetként értelmezendő, olyan tér-metaforaként, amelyben a racionálisan kialakított tér énünk tudatos része, a másik, a homályos, öntörvényű, kaotikus rész pedig énünk nem racionális, intuitív része. A kétféle tér határán Andrejev drámáiban az *ajtó* – tárgyi metafora – található mint a két világ határának jelképe; értelmezése során az Olga Frejdenbergnél található mitológiai szemantikát is felhasználhatjuk: a másik világ kezdetét jelöli. Az intuitív rész természetesen a lélek azon része, amelyhez a művészi alkotás létrejötte kötődik. Andrejev drámáiban megfigyelhető a világbárázolás ilyen polarizálódott volta: az egyik világ, a szereplők világának tere izolálódik a másik, számára ellenséges világtól; ez a másik ellenséges világ a művészetellenes hétköznapi létezés, a tömegember világa, a főhősnek azonban meg kell merítkeznie benne ahhoz, hogy közelebb jusson a lét értelmének megfejtéséhez (hasonló térértelmezés található több Andrejev-drámában is: pl. *Fekete álarcok*, *Kutyakeringő*).

A térviszonyok jelölői szemantikailag rendkívül telítettek: a cirkuszban élő művészek világa és a külvilág közti áthidalhatatlan távolságra utalnak az állandóan zárva lévő ajtók és ablakok, a tárgyak – mint ikonikus jelként funkcionáló, önálló jelölők – anarchikus elrendezettsége, ami a raktár-jelleget emeli ki, de az intuitív világézés tere ez, amely a művészi létezés alapfeltétele. Ez az elszigetelődés nyelvi síkon is kifejezésre jut: a művészek meg sem nevezik, csak névmásokkal és határozószavakkal utalnak a külvilágra: „...ott, ahonnan jöttél...”, „odaát...”, „ahol...”, „semmit sem kell tudni arról...” stb. A külvilágtól való elszigetelődés tudatos: Brique, a színházigazgató vasrácsokat akar a nézőtér és a porond közé felhúzni, hogy megvédje művészeit a nézőtéren ülőktől. Mikor a darab női főszereplője, Konsuela haldoklik, minden ajtót és ablakot bezárat. A két világ a lokális izoláltságán túl teljesen más értékrenddel és törvényekkel is rendelkezik: a világok közötti határok átjárhatatlanok.

A darab főszereplőjére, Totra metaforikusan ugyanaz az átmenetiség jellemző, mint amely átmenetiség – a művészvilág principiálós szemantikai gesztusa – a tér-metaforát is konstruálta: a külvilágból érkezik, amelynek törvényeit megveti és személyiségét pusztítónak tartja, s a művészvilágban, játék (alkotás) útján próbálja újból felépíteni önmagát, megteremtteni személyiségének egységét: a volt személyiségjegyek elvesztésének és az újak kialakításának *folymatában* (átmeneti stádiumban) van.

A két világ szembenállása a századforduló nagy kérdésének: a *művészi* és a *hétköznapi* létezés szembenállásának metaforikus tematizálódása. A cirkusz világát az ösztönös művész létének attribútumai jelölik, amelyre a természeti lét intuitív-szenzualista világfelfogása jellemző. Ez a dráma szövegvilágban olyan metaforasorokkal fejeződik ki, amelyekben a szereplők személyiségének lényege valamilyen állati tulajdonsággal állítódik párhuzamba.

A főszereplő, 'Az' (oroszul ez a távolra mutató névmás, de homonímát alkot az egyiptomi mitológia legfontosabb istenalakjának, Totnak a nevével) önmagát kóbor kutyaként határozza meg:

AZ És azt nem tudják elképzelni, hogy nekem egyáltalán nincs nevem? A nevemet nem veszíthettem el, mint mondjuk, a kalapomat? Vagy valakivel elcseréltem? Amikor idetéved egy kóbor kutya, annak senki sem kérdezi a nevét, hanem új nevet adnak neki – hát legyen én is egy ilyen kóbor kutya. (Nevet.) Az kutya!³

A női főszereplőnek, Konsuelának az alakja helyett mitológiai szimbólumok állnak, amelyek egyéniségének lényegét metaforizálják. Az egyik ilyen kép a habokból megszülető Vénusz, a másik pedig *Pszyché*, amely név a görög mitológiában a lélekértelmezéssel és a pillangó alakjával van kapcsolatban.⁴ Zinida, az orosz-lánszelídítő, büszke és félelmet nem ismerő, mint az állatai; az apollói szépségű Bezano néma, képtelen a nyelv segítségével kifejezni érzelmeit, „mint a lovai”; a Konsuelát saját vagyonából megvenni akaró báró pedig „visszataszító pók”, akinek „pókháló-jában vergődik a „télen nyílt rózsza” (Konsuela). A darab szereplői között köztes szerepet játszik Konsuela apja, a lecsúszott Mancini gróf, aki elvtelen egyéniség, egyetlen világ törvényeinek betartására sem képes, arisztokratikus lenézéssel szigetelődik el a cirkusz művészeitől is, akik nem is fogadják őt be, de a külvilág számára is csak egy nincstelen senki, aki a leányából él, és az ő eladása árán kíván meggazdagodni.

A két egymástól elzárt világ kétféle tudást is jelképez: a művészlétet az ösztönök által elsajátítható (valódi) világmegismerés jellemzi, míg a külvilág a könyvek által elsajátítható tudással rendelkezik, amely emberellenes tudás

Elena Petruskiene,
Elena Žalinkevičaitė-Petruskienė
Konsuela szerepében
(forrás: www.kino-teatr.ru)

³ A szövegjeldeteket a saját fordításomban közlöm, a következő kiadás alapján: L. Ny. Andrejev, *Dramaticszeszkije proizvegyenyija v 2-h tomah Isszkusstvo*, Lenyingszkoje otgy., 1989

⁴ Psyche (gör.: lélek): „Erosnak, a szerelem istenének kedvese. Gyöngye ifjú leányka alakjában találkozunk vele, hol madár, hol pedig pillészárnyakkal, sőt, az is megtörténik, hogy mint közönséges pille jelenik meg.” *A Pallas nagy lexikona*, XIV. kötet, Bp., Pallas, 1897, „Psyché görög szó, és annyit jelent: »Lélek«; megszemélyesítését gyakran pillangószárnyakkal ábrázolták. Amor, a »Szerelem« ifjú istene, ugyanaz a rómaiaknál, mint Erós a görögöknél. A lélek, melynek a szerelem kegyetlen oldaláról mutatkozik meg előbb, és a halált is vállaló küzdelmekkel kell kiérdemelnie, hogy égi jegyesével, magával a Szerellemmel örök egységet alkosson...” (Trenycsényi-Waldapfel Imre: *Psyché*)

(Andrejev romantikus civilizációellenességének kifejeződéséeként.) Brique, a cirkuszigazgató fogalmazza ezt meg a szövegben:

„Most még a te Konsuelád ragyogó művész, de ha majd mitológiát tanítasz neki és olvasni kezd, egy rongy lesz belőle, feslett nőszemély, aztán a végén majd megmérgezi magát. Én ismerem az ő könyveiket, magam is olvastam őket, csak arra jók, hogy elzúlljon tőlük az ember, aztán meg öngyilkos legyen...”

A névben megnyilvánuló egyéniség. A darab főszereplője az – Andrejev művészi önarcképének tekinthető – identitását veszített 'Az', aki a másik világból érkezik a cirkusz világába. Elrontott életét saját nevéhez való viszonya fejezi ki a legpontosabban („...az én nevem csak egy pusztá papír, olyan, mint egy ruhatári jegy, amelyet a kalapomért kaptam cserébe...”). Saját személyiségének újbóli felépítése a célja. Előéletéről a darab másik homályban maradó, titokzatos figurájának, volt tanítványának és vetélytársának, az 'Úr'-nak a szavaiból sok mindent megtudunk: kiváló író, filozófus volt, az eszme embere, de élete zsákutcába jut, felesége tanítványával megcsalja és elhagyja, tanítványa ellopja nemcsak élete értelmét, hanem gondolatait is, és a saját neve alatt publikálja – a teljes elkeseredés és kiábrándulás vezet ebbe a másik világba. Játszani (alkotni) jön ide, s a játék folyamán kísérli meg saját személyisége egységét újból megteremteni.

A szereplő megkonstruálásában a névadás elsődleges szerepet játszik: önmagát egy névmással és egy *cselekedetsorral* nevezi meg: vagyis a pofonok *elszenvedése* önértelmezésének központi kategóriáját képezi. Ebben a kereső fázisban azonban már nem saját, bezárt egzisztenciájában ismeri fel önmagát, hanem egyfajta dialogicitásban: a másik emberhez való viszonyában fogalmazza újra létét és egyéniségét.

(AZ Milyen jó itt! Üss gyorsan pofon, játszani akarok. Lehet, hogy ez majd felébreszti bennem a szeretetet. Szeretet!⁵ *Úgy tesz, mintha a szíved hallgatná.*) Talán már érzem is...

ZINIDA Irántam érzed ezt?

AZ Nem, mindenki iránt.”

'Az' az identitását kereső művész típusa és *archetípusa* is egyúttal: vagyis időn és téren, történelmi és szociológiai kötöttségeken túl – általános emberi lényeg hordozója. E. Bentley megállapítása szerint: „...a mesterek kezében a főszereplők hajlamosak archetípusokká válni...”, majd később hozzátesszi: „...az archetípus olyan átfogóbb dolgokat és jellegzetességeket jelképez, amelyek többek pusztá idioszinkrációnál...”⁶

Ilyen értelemben tehát, ha elfogadjuk, hogy 'Az' archetípus, a mitológia felé kell haladnunk: a szövegvilág archetipikus szimbólumok közvetítésével adja meg a személyiséget alapvetően alkotó jegyeket.

Ha a névadás elsődleges, metonimikus – *pars pro toto* – elvéből indulunk ki, akkor már ezt a mitologikus réteget érintjük. Hiszen a tárgy nem néven nevezése ősi, animisztikus félelmekre utal. Ugyancsak kifejezheti az átmenetiséget is, a kialakulóban lévő egyéniség identitásának formálódását.

⁵ Az orosz nyelvben a 'ljubov' szónak két jelentése van: szeretet és szerelem – a ford.

⁶ E. Bentley, *A dráma élete*, ford. Földényi F. László, Jelenkor Kiadó, Pécs, 1998, 42.

A főszereplő nevében a névmási jelölő mellett egy cselekedetsor áll, pontosabban egy cselekedetsornak a passzív elszenvedőjeként jeleníti meg az embert (*aki a pofonokat kapja*): azaz a cselekedet válik az ember jelölőjévé. Ha elfogadjuk, hogy 'Az' típus is, és archetípus is, akkor az Olga Frejdenberg-i gondolatok alapján kell őt értelmeznünk: *„...a szereplő nevében – s következőképpen, metaforikus lényegiségében- kifejezett jelentés cselekvéssé válva bontakozik ki, amely motívumot alkot, a hős csak azt teszi, amit ő szemantikailag jelent.”*⁷ (Azaz a szereplő és a szüzsé egyaránt metaforák, és szemantikai értelemben egymás pontos megfelelői.) A személyiség jegyeinek feltárásakor tehát ezt a metaforikus motívumsort kell elemzés tárgyává tennünk.

Az arc hermeneutikája. A pofon, az arcücsapás az ember(i személyiség) ellen elkövetett megalázó cselekedet, a fájdalom és a megszügyenyülés a kísérői. (Az orosz nyelvben a 'pofon' szó belső formája alakilag is utal az arcra: (pascsočina – scsoki).⁸ Az ember arca szenved el, az arc, amely a személyiség lenyomata. Az arcücsapást elviselő ember – a fájdalom tudomásulvétele és feldolgozása során- saját egyéniségét alakítja, a szenvedés beépül egyéniségébe. Az arc a modern drámaelméletek központi kategóriája is, nem csupán színházszemiotikai jelelképző, hanem pszichológiai és filozófiai aspektusból egyaránt. *„...Ezért kell mondanunk, hogy minden, valóban akként értelmezhető dráma forrása az arc megnyilatkozása. Csak ezzel a megnyilatkozással kezdődhet a másik emberrel folytatott dialógus.”*⁹ A másik emberrel folytatott dialógusunk – nemcsak hétköznapi, hanem drámai értelemben is – az arcban zajlik: az ember az arcban nyilvánul meg, vagy ahogy Levinasnál olvashatjuk, az emberi egzisztencia jegyei, történetisége és léthez való viszonya tárul fel benne. 'Az' ezt a megalázó szerepet – a szenvedést – önként vállalja: művészi magatartásának lényege a tömeghez való ilyen illetén közeledés. Elfogadja az alantas szórakoztatás ilyen lehetőségét, hogy bármilyen áron, de reakciót váltson ki, de közben ugyanazokról a témákról filozofál, amelyekről író-filozófus korában is: a valásról, a világ teremtéséről és irányításáról, a létezés legfontosabb kérdéseiről:

„Bohóc! Erről álmodoztam gyerekkoromtól fogva. Amikor az iskolatársaim Plutarkhosz hőseivel foglalkoztak, mások a tudományokkal, én a bohócról álmodoztam. Bethoven – sóprún! Mozart – üvegeken! Ez az, amit egész életemben kerestem.”

A főszereplő, 'Az' a drámai szövegben először arcának leírásán keresztül jelenítődik meg, egzisztenciális lényegét foglalja össze róla a szerző: *„a férfi már nem volt fiatal, arca csúf, de élénk, merész és kissé furcsa volt”*. Minden egyes jelző a szereplőről tett létösszegzés, amelyben a kereső és önmagát

⁷ O. Frejdenberg: *Motívumok* ford.: Hermann Zoltán in Helikon 1999 1-2 55. old.

⁸ „Az „adott szó” tehát utalás és jelentéskondenzáció, a jelentések történeti összegződése egy hangidom mentén. Esetünkben ez a hangidom a so-hangidom mentén alakulhatott ki a jelentésképződés A potebnyai belső forma terminust Kovács Árpád tanulmányában szereplő értelmezésben használom. *A szó filológiai és poétikai megközelítésben*, in: *Poétika és nyelv-elmélet*, Argumentum Könyvkiadó, Bp., 2002, 368.

⁹ J. Tischner, *A dráma filozófiája*, ford. Fejér Irén és Szenyán Erzsébet, Európa Kiadó, Bp., 2000, 91.

megtalálni akaró ember jelleme bontakozik ki. Majd kialakul benne új – művészi – identitásának központja: a tömeg szórakoztatása az arculcsapások elviselésével, amelyben a leglényegesebb elem a *fájdalmak és megszégyenülés elviselése általi megtisztulás*. Az arculcsapás bibliai konnotációi is a szenvedés általi megtisztulás motívumát erősítik: „...*Én pedig azt mondom néktek: Ne álljatok ellene a gonosznak, hanem a ki arczul üt téged jobb felől, fordítsd felé a másik orczádat is.*”¹⁰

Amikor az első arculcsapás megtörténik (a cirkusz bohóca egy művi pofont ad 'Az'-nak), 'Az' ettől a pofontól hátrátántorodik és elsápad: „*Meg sem ütöttél, mégis ég az arcom*”- válaszolja az ember, aki magára vállalja a szerepet és az ezzel járó szenvedést. Az „arc – ég” igei metaforasor jelentésében is ott van a tűz általi szakrális megtisztulás archaikus jelentéstartalma.

Ezután megkezdődik az új identitás kiépülésének folyamata, amelynek a következő stádiumai vannak: először elkészül a *maszk*, amely mögé rejtőzik az új személyiség ('Az' maga festi másnap saját arcára a bohócarc jellegzetes grimaszait és választ magának megfelelő ruhát), aztán pedig ez az új személyiség teljesen eggyé válik a *maszkkal*, a *szerep a személyiséggel*. A maszk viselése mintegy kiterjed az egész emberre: az álarc viselésének metaforizálódott cselekvésmotívuma szüzséképző elemmé válik. Számos utalás található a szövegben arra vonatkozólag, hogy 'Az' eggyé vált a maszkjával-szerepével: „*bohócszerűen meghajol*”, „*arca olyan, mint egy élő maszk*” „*a maszk mögött ott vagyok én, az égből hozzád lejövő isten*”, stb.

A dráma szövegvilágában 'Az' többfajta maszkot készít és használ személyiségének identifikálására.

Amíg az ibseni Peer Gynt-i személyiség számára még megadatott a lehetőség arra, hogy újkori odüsszeuszként a vándorlások során teremtse meg önmaga identitását, aminek végén a megérkezés a visszatalálást a gyökerekhez jelenti, és amíg Csehovnál még a másik emberben visszatükröződő kép segít az egyéniség identifikálásában, Andrejevnál az ember egyedül marad, egyetlen lehetősége marad: alászállni önmagába. Andrejev drámáiból hiányzik a századforduló nagy toposza, az *utazás*, az identitás keresésének egyik alapmotívuma. Andrejevnál megszűnnek a nagy mítoszok, mint amilyen a család vagy a közösség mítosza, a másik emberhez való tartozás kiépítése teljesen reménytelen kísérlet, tehát semmilyen esély nem marad a világba vetett lét elviselésére. Emiatt válik szükségessé az önmagunkba történő „alászállás”.

Ez az alászállás adja meg az andrejevi szövegvilág alapvető jegyét: szövegeiben intertextuális utalások formájában különböző kultúrkörökből származó mítoszokat aktivizál. Ezek funkciója az, hogy értelmezésük a szereplők ön-szimbolizációivá válnak, a személyiség egy-egy rétegét jelenítik meg.

Ezeknek a legmélyebb rétege az archaikus szimbólum, amely a személyiség egyik önkifejező maszkja lesz, az *archaikus maszk*, a másik ilyen réteg egy kultúrkörhöz kötött maszk, a *kulturális maszk*, a harmadikat pedig életszerep-maszknak nevezhetjük: az új identitású személyiség megtalálta az adekvát életszerepet – a dráma szövegében ez a gyilkosság és öngyilkosság általi megmentés motívumában tematizálódik. (Intertextuális értelemben – mint

¹⁰ Máté Evangélioma 5.9. Szent Biblia, Károli Gáspár fordítása

mögöttes szöveg – a Rogozsin–Nasztaszja Filippovna kapcsolat adja a szüzsé genetikai alapját.)

Az archaikus maszk:

„...Az vagyok, az álarcot viselő isten, aki lejött a földre, az irántad érzett szerelem miatt. Hozzád, te buta Konsuela!

KONSUELA Szép kis isten! *(Nevet.)*

AZ Ne ne vess! Az istenek nem szeretik az üres nevetést, amikor az gyönyörű ajkáról hangzik fel. Az istenek is vágyakoznak és meghalnak, ha nem ismerik fel őket. Ó, Konsuela, hatalmas boldogságom és örömem, ismerd fel az istent, és fogadd el őt!”

(A földre lejövő álarcos isten képe intertextuálisan a Dionüszosz-mítosz elemeit tartalmazza: a meghaló és feltámadó istenség attribútumait.)

A kulturális maszk:

„AZ Talán nem értetted meg, hogy te vagy a cárnő, én pedig a te udvari bolondod vagyok? Konsuela! Talán nem tudod, hogy minden cárnőnek van egy bolondja, aki halálosan szerelmes belé, és ezért verik őt? Az, aki a pofonokat kapja.”

A legfontosabb maszk, az életszerep-maszk pedig szüzsésen bontakozik ki: 'Az', aki beleszeretett Konsuelába, hogy megakadályozza a lány apja általi kiárusítását, megmérgezi őt, majd magával is végez.

A szépség mint a drámai kollízió mozgatója. 'Az' identifikációjának kiépítésében a *szépséggel* való szembesülés meghatározó szerepet játszik. (Az esztétikai szép nemtől független: Bezano és Konsuela szépségére egyaránt rácsodálkozik.) Ez a szépség olyan erővel bír, hogy a személyiség *hiánystruktúrájának* teljes betöltésére képes: (elpusztítás általi) megmentése életszereppé formálódik. Akárcsak Csehov *Ványa bácsi* című darabjában, itt is a szépséggel való szembesülés indítja el a személyiség identifikációját, ami egyrészt a létben betöltött szerep – életszerep – megfogalmazásáig, másrészt pedig aktív cselekvésekig vezet: a főszereplőt a szépséggel való szembesülés életelemzéshez és az elrontott élet elleni lázadáshoz vezeti.

Konsuela (akinek a neve 'vigasztaló'-t jelent) önállótlan személyiség. Andrejev ezt azzal nyomatékosítja, hogy mivel nincs önálló gondolkodása, nincs önálló *nyelve* sem: azoknak a nyelven beszél, akiket szeret és akiktől függ (Mancini, Bezano). A nevében jelző szemantika ily módon tematizálódik tehát, hogy szépségével környezetének ('Az'-nak) *vigasztalója* lesz. Nem e világi, érintetlen szépsége a Vénusz és a Psziché archaikus szimbólumokkal helyettesítődik.

Konsuela figurája mellett a női princípium és szépség másik megtestesítője az oroszlan-szelidítő Zinida. A kétpólusú női princípium értelmezés az archaikus erosz-diszerosz problematikát aktivizálja a dráma szövegvilágában. Zinida szépsége nem a vigasztaló, hanem a pusztító szépség. Az őt helyettesítő archaikus szimbólum a *bakkhánsnő*-képben nyer formát.

„*Bejön Zinida. Olyan, mint egy részeg vagy örült bakkhánsnő, haja kibomlott, fél válláról lecsúszott a ruhája, szemei ragyognak, de nem látnak.*”

Zinida figurájának leírása meglepő hasonlóságot mutat az ókori tragédia, Euripidész: *Bakkhánsnők* szövegével, vagyis ez esetben ismét az archaikus szemantika aktivizálódását figyelhetjük meg: „...S előbb vállukra ontották le

fürtjeik, s az özbört újra fölkötötték, mind, kinek lazult csomója...”) Vagyis a szövegrész arra utal, hogy az alkotás-játék extatikus pillanataiban az ego határai feloldódhatnak, egész az önkívületig juthat el a személyiség.

A zene mint a szöveg elsődleges jelentéshordozója. A dráma szövegvilágában modellált lét működési elvére a teljes abszurditás és viszonylagosság a jellemző. Ennek a világerzetnek a metaforikus hordozója – a szöveg primer jelölője: a zene. Funkciója és szemantikai jelentéshordozó szerepe azzal emelődik ki, hogy a darab bevezető és zárójelenetében egyaránt feltűnik valamilyen zenei motívum.

A szöveg első remarkájának utasításai alapján a színen a cirkusz zenebohócai – Tilli és Polli – tűnnek fel, akik épp egy új indulójukat gyakorolják be a fellépésükhöz. Ezek a bohócosan esetlen, szomorú és együgyű hangok a világerzés metonimikus jelölőjévé válnak; nagy atmoszférateremtő erejükkel mint a létérés jelei funkcionálnak: hangulati keretet teremtenek a verbális szöveghez. A Tilli és Polli név pedig arra utal, hogy a név szemantikája a személyiségjegyek hordozója: az egyszerű hangjegyekből álló primer dallam adekvát az ember személyiségével. A darab zárórészében pedig a zene elhallgatása – mint tematizálódott metafora – Konsuela halálának jelölőjeként funkcionál.

A zene tehát mint szimbolikus jel is a drámai szövegben a kommunikáció legelemibb jele. Ugyanilyen primer jelentéshozó a tánccal kísért tangó zenéje is, amelyet Konsuelának kellene táncolnia a báróval. Konsuela képtelen párt alkotni megvásárlójával, képtelen vele táncolni. A báró sem tudja kifejezni magát ezen a módon: „...szétterpesztett lábakkal áll, mintha ércből öntötték volna ki, komolyan és erősen szorítja Konsuela kezét.”

A remarkában megfogalmazott mozdulatok sora, mint ikonikus jelsor kitűnő példája annak, hogyan „írja felül” – Martin Esslin¹¹ terminusa a nem verbális jelentéshordozó réteg a verbális közlést: a báró ugyanis, aki „komolyan és erősen szorítja” Konsuela kezét, igazán szereti a lányt, nemcsak kitartottjának akarja, hanem feleségül is akarja őt venni, s amikor Konsuela meghal, ő is főbe lövi magát.

Ugyancsak szimbolikus jelölő 'Az' ars poeticájában a zene. A „...Bethoven – söprűn, Mozart – üvegeken” szókapcsolatokban az össze nem illő jelentésmezők diszkrpanciája vált ki feloldhatatlan feszültséget. De ez a megfogalmazás Andrejev művészetfelfogásának és a tömeghez való viszonyának metaforikus képi sűrítmenyeként határozott művészi magatartásra enged következtetni: a magas művészet és a tömegizléshez való idomulás lehetetlenségének ironikus (és önironikus) értelmezéséhez.

Andrejev ezen drámája jól mutatja, hogy az andrejevi művészi világ legfontosabb sajátossága: feltűnő *egyneműsége*. Ez drámáinak világában tematikus, motivikus, kompozicionális és képi síkon ismétlődő láncolatokban manifesztálódik.

Andrejev munkásságának értékelésekor a tanulmányok egyértelműen arra mutatnak rá, hogy az andrejevi művészi világkonstruálás alapvető jegye a

¹¹ M. Esslin, *A dráma vetületei. Hogyan hoznak létre jelentést a dráma jelei a színpadon és a filmvászonon, avagy a képernyőn*, Jatepress, 1998

mitologikusság. Művei egy sajátos andrejevi mitológia láncolatát építik fel. Sajátos művészi terei képekkel telítettek. Műveinek alapvető metaforikussága a következőképp konstruálódik: érdeklődésének homlokterében nem a puszta valóság leképezése áll, hanem azoknak a jegyeknek a megjelenítése, amelyek a konkrét dologtól elvonatkoztatva az általánosig vezetnek. A dolog megjelenítése során elveszíti egyedi tulajdonságait, nem determinált, időn és helyen túlmutatva jelenít meg általános sajátosságokat – ez vezet műveinek mitologikus időszerkesztési sajátosságaihoz. A prózájában és a drámáiban is megjelenő költői képek közül nem az emberről beszél, hanem az Emberről általában, nem az éjszakáról, hanem az Éjszakáról általában, az Időről, a Helyről, Falról, Rácsról, a Szerelemről, Férfiről, Nőről stb. Azaz a dolog elveszíti dologi, tárgyi jellegét, és a dolog általános képi jelölője lesz: metaforizálódik, majd ez az önálló metafora perszonalifikálódik. Andrejev műveinek igen erős allegorikusságát ezek a perszonalifikálódott képek alkotják. A művész-bohóc Tot figurája tehát művészi önértelmezéssé is válva segíti az andrejevi művészi ars poetica meghatározását.

Az Andrejev-művek mitológiáját felépítő szimbólumok között a legtöbbször visszatérő kép az emberi lét filozófiájának alapkérdését kísérli meg megjeleníteni. Minden pánpsziché darabban feltűnik embernek és sorsnak, a *megnevezhetetlen* transzcendentális lénynek a viszonya, a túlvilági lét lehetősége, a halállal való szembenézés kérdésköre; ilyen értelemben nevezhető Andrejev korai egzisztencialistának: figurái a halál hátterében cselekszenek, mindent a halálhoz viszonyítva értékelnek.

Ennek a jellegzetes atmoszférának az előterében léteznek, vergődnek, keresnek valami felmutatható értéket a hihetetlenül modern andrejevi hősök, olyanok, mintha csak köztünk élnének, vagy mintha minden drámájában csak rólunk lenne szó. Érteni és szeretni tudjuk őket.

Andrejev hősének, Totnak az öngyilkossága az utolsó lázadó cselekedet egy olyan világ ellen, amely meggyalázza a szépséget és a művészetet. A dolgozat bevezetőjében leírtakhoz visszatérve, tehát ez az andrejevi válasz is egy olyan világra, amely menthetetlenül halálra van ítélve, ha kizárja magából a humánusumot és a művészetet.

Guillaume Apollinaire

Égőv

Végül elunod ezt a régi világot teljesen

Pásztorlány ó Eiffel-torony hidak nyája béget ezen a reggelen

Az antik Athénban Rómában éltél már éppen eleget

Itt még az automobilonok is olyan ősrégiek
Csak a vallás maradt vadonatúj a vallás az időben
Maradt egyszerű mint a hangárok a légikikötőben

Európában az antik időkből csak a kereszténység maradt elevennek
X. Pius Európában ön a legmodernebb
De téged kit ablakok figyelnek a szégyen visszatart hirtelen
Hogy betérj egy templomba és meggyónj ezen a reggelen
Prospektust katalógust plakátot olvasol amelyek
harsányan dalolnak

Ők a költészet ezen a reggelen a próza az újság és a sok lap
A ponyvafüzetek bűnügyekkel tömve darabjuk 25 centime
Nagy emberek fényképei meg ezer és ezer cím

Ma reggel egy kedves utcát láttam a nevét is tudtam valaha
Napfriss naptiszta volt és sárgaréz trombita
Az igazgatók a munkások meg a szép gyors- és gépirólányok
Hétfő reggeltől szombat estig naponta négyszer itt köszálnak

Reggelenként háromszor itt sziréna bődül el
Egy dühös kis harang délben csaholva visszafelel
A tűzfalak cégtáblák betűi kiabálnak
A reklámozslópok elszegődtek mind-mind papagájnak
Szeretem ezt a kedves utcát műhelyeivel
Párizsban a Rue Aumont-Thiéville és az Avenue des Ternes
között nyúlik el

Íme a kamasz utca és te még kisgyermek vagy
Anyád kékbe és fehérbe öltöztet csak
Nagyon jámbor vagy és te meg legrégebbi pajtásod René Dalize
Mindenen túli szerelme a fény a templomi dísz
Kilenc óra van lopóztok a gáz lecsavarva egészen kéken ég
alszik a szoba

A kollégiumi kápolnában imádkoztok egy álló éjszaka
Míg az imálandó ametiszt mélység szüntelenül
Forog a lobogó fénykoszorú Krisztusotok körül

Ez a szép liliom a kerti hófehér
 Ez a vörös hajú fáklya amelyet nem olt el a szél
 Ez a fájdalmas Szűz sápadt és kigyúló arcú egyfia
 Ez az imáktól roskadó égi fa
 Ez a kettős bitó becsületé és örökéleté
 Ez a hatágú csillag
 Ez az Isten aki pénteken meghal és vasárnap új életre virrad
 Ez a Krisztus ki mennybe száll följobb mint bármelyik pilóta
 A magassági világcsúcsot ő tartja évszázadok óta

Pupilla szemnek Krisztusa
 A huszadik pupilla tudja mit csinál
 S madárrá változik a század akárcsak Jézus az égbe száll
 Az ördögök nyakukat csavarva letről a mélységből figyelik
 Egy mágust utánoz mondják Simont a judeait
 Röpül a csirke ni kiáltják nézd a csirkefogót
 Az angyalok a szép légtornásznak tartanak tornabemutatót
 Ikarusz Énok Illés Thiamai Apolloniosz az elszánt
 Körbe-körbe ússza az első aeroplánt
 Kiszállnak olykor és elébe bocsátják akiket az Oltáriszentség
 magával elragad

Ezek a papok az örök ostyanyújtók kik égbe szállanak
 A repülő szárnyát becsukva leereszkedik
 A mennybolt egyszerre millió fecskével megtelik
 Jönnek nyilazva szárnyukat a sólymok baglyok meg a hollók
 Érkeznek Afrikából az íbiszek marabuk flamingók
 A mesés rokmadár miközben a költők rajongva csodálják
 Libeg karmában tartva az első emberfőt Ádám koponyáját
 A sas a látóhatár alján kiáltozza krí-krí
 S Amerikából jön a sok pici kolibri
 Kínából a pihik a légiesek és gyönyörűek
 Egy szárnyuk van és föl csak párosan röpülnek
 Aztán meg a galamb lélek szeplőtelen
 Kíséri lantmadár és páva pávaszem
 A magamagát szülő főnix ez a máglya
 Egy perc s betakar mindent izzó hamujába
 A veszélyes szirtektől jönnek a három szirének
 Hallik a csábító elbódító ének
 És a kínai pihi a sas a főnix
 A röpdöső géppel kergetőzik

Most Párizsban jársz-kelsz a nagy sokaságban egészen egyedül
 Az autóbuszok csordája bögve már a közeledbe gyűl
 A torkod elszorítja a szerelem rettenete
 Minthogyha ezután sosem szeretne senki se
 Ha az idők mélyén élnél egy kolostorba állnál szerzetesnek
 Titeket elfog a szégyen ha ima közben hirtelen észrevesznek

Kigúnyolod magad a nevetésed szétfrocskóli a pokol tüzeit
 A nevetés szikrái életed legalját pírba szöktetik
 Sötét homályos múzeumban lóg efféle festmény
 Megnézni egyszer-egyszer egészen közel még

Ma Párizsban jársz-kelsz az asszonyok be vannak mind-mind
 véreződve
 Így volt nem is akarok emlékezni rájuk így volt és a szépség
 elmúlt már mindörökre

Boldog Miasszonyunk aki buzgó lányok közt áll Chartres-ban
 rám pillantott
 Elömlött rajtam vére Szent Szívének midőn egyszer jártam a
 Montmartre-ot

Óhajtok üdvözítő szóra belebetegedem
 Szégyellni való betegség a szenvedő szerelem
 S e kép uralkodik fölötted álmatlanságot küld rád és rettenetet
 Ez az elmúló kép veled van mindenütt veled

Most a Földközi-tengernél vagy a citromfák alatt
 Amelyek egész esztendőn át virágban állanak
 Aztán a barátaiddal sétacsónakázol
 Egy Nizzából való egy Meutonból és kettő meg Turbiából
 Polipos mélységekbe irtózattal néz le a tekintet
 A moszat közt hal úszik címered Megfeszített
 Egy fogadó kertjében vagy Prága közelében
 Az asztalon egy rózsa boldog vagy egészen
 Figyeled bár eközben a mese is megtorpan a próza
 A bogarat amelyet a szívén csicsíjgat a rózsa
 Döbbenve látod Szent Vítus agátjain a saját arcodat
 Szomorú volna halni ma hogy látod önmagad
 Hasonmása vagy a Naptól megőrült Lázárnak
 A zsidóváros óráin a mutatók mind visszafelé járnak
 És visszahátrálsz lassanként te is az életedbe
 A Hradzsín kaptatóin és hallgatva estelente
 A cseh kocsmák mélyén dúdoló dünyyögést

És Marseille-ben vagy mennyi görögdinnye nézd
 Íme Koblenzben ez az Óriás Szálloda
 Íme Rómában ülsz beárnyékol egy japán naspolya

Íme egy csúnya lánnyal Amsterdamban kit szépnek találsz
 majdnem
 De hozzáadják egy diákhöz és a lakhelye már Leyden
 Hol a szobákat cubacula locandaként latinul veszik ki
 Három nap jutott rá és aztán Goudára ugyanennyi

Párizsban vagy a vizsgálóbíró előtt
Úgy fognak le aztán akár egy igazi bűnözőt

Fájdalmas és vidám utazásokban egyaránt volt részed
nemegetszer

Mielőtt észrevetted volna hogy csálnak és azt hogy már öregszel
Húsz- és harmincévesen a szerelemtől fájtam
Úgy éltem mint egy bolond időmet elherdáltam
Nem mersz a kezedre nézni és minden pillanatban zokogni
szeretnék

Miattad érte kit szeretek és mindenért amelytől megrémülsz
naponként

Nézed a könnyeket a szegény kivándorlókat a rongyos cugehórt
Bízna Istenben imádkozna asszonyok szoptatna csecsemőt
A Saint-Lazare pályaudvar várótermét betölti a szaguk
Akárcsak a Háromkirályok úgy hiszik hogy jó a csillaguk
Argentínában argentinumot remélnék ők
Ezüstös visszatérést egy boldogabb jövőt
Az egyik család piros dunnát visz ahogyan ti a szíveteket
viszitek

A dunna is meg álmaink is olyan valótlanok
A kivándorlók közül van aki itt reked sokáig
S lakja a rue des Rosiers vagy a rue des Écouffes nyomortanyáit
Estéknként gyakran látom őket az utcán levegőzni
Nagy ritkán moccannak arrébb mint a bábuk a sakkban
Zsidók leginkább az asszonyok parókát hordanak
Ki se jön egy se üldögél a bolt mélyén sápatag

Egy romlott kocsmában támasztod a bádogpult tetejét
Az elesettek közt iszol egy kétsou-s feketét

Vendéglőben vagy hogy eltöltsed az éjt

Ezek a nők nem rosszak csak gondjuk van és ezért
Gyötri halálra még a legcsúnyább is a saját kedvesét

Ez őrmester lánya a szülőföldje Jersey
Tenyere amelyet nem láttam kérges és durva kissé

Hasán a forradásokért annyira szánom őt

Most egy borzalmasan kacagó lányhoz alázom le a szám

Egyedül vagy közeledik a reggel
A tejesek az utcán kondítják a kannát

Mint egy szép mesztic nő búcsúzik már az éjszaka
Ez ő a csalfa Ferdine vagy a jószívú Lea

Az égő szeszt iszod miképp a lét vizét
S a létet úgy iszod akár a szesz tüzét

Auteilbe mész gyalog akarod megtenni hazáig az utat
Hogy óceániai s guineai bálványaid immár elaltassanak
Más forma más hit Krisztusai valami
Sötét reménység mélyebb Jézusai

Ég veled Ég veled
Átvágott torkú Nap

Győri László fordítása

Kurt Marti *emígyen beszélek*

ha eljönnél újra
fakult tengereken át
egy hulladék-hegyibeszédre talán
vagy hogy vízzé változtasd újra a vizet hogy betonmezőkre lélegző erdőket ültess
hogyan vér- és tüdőcsücskünkől kiszívd az
ólmot

így szólok
így beszélek
mint hogyha bennem
mint hogyha bennünk már
hinni se hinne az Isten

Ódor László fordítása

Kurt Marti (1921), a modern kori svájci líra legjelentősebb alakja, a berni evangélikus gyülekezet, a Nyddegen-Kirche lelkesze volt, nagy nyelvi kultúrájú, dogmamentes de szilárd gondolkodású, szabad szellemű költő, a német nyelv karcos mestere.

Miért éppen AZnavour?

Urartu-bemutató a sanzonkirály életéről

Charles Aznavour a francia sanzon koronázatlan királya. Élő legenda, hiszen nemcsak több mint ezer dal szerzőjeként és előadójaként, de a francia filmes újhullám egyik legnagyobb színész sztárjaként is ismert. Budapesten is számos alkalommal járt, s mint a világ legismertebb örménye kapcsolata is van a magyarországi örmény diaszpórával. Innen már csak egy lépés, hogy a budapesti örmény nemzetiségi színház (mely az ókori Urartu királyság nevét viseli) bemutatta a genocídiumot túlélő Aznavourian család leszármazottjának életéről szóló színdarabot. A tavaly alapított intézmény pont egy éve, Aznavour kilencvenedik születésnapján tűzte műsorára a zenés játékot, és komoly sikert aratott vele. Budapesten és számos vidéki városban is telt házas, vastapsos előadásokon találkozhatott vele a közönség.

Kevesen tudják, hogy Elvis után Aznavour adta el a világon a legtöbb hanglemezt. Hangja és örökzöldjei a mai negyven fölöttiek egész fiatalkorát végigkísérte. A darab író-rendezője és egyben az Urartu Örmény Színház igazgatója, Diramerján Artin nemcsak azért választotta Aznavourt, mert évtizedekkel ezelőtt személyesen is találkozhatott vele Budapesten, hanem azért is, mert az általa képviselt műfajt közelinek érzi magához. „A sanzon olyan, mint a rap. A szövegcentrikusság, szlengesség, őszinteség szempontjából rokon műfajok” – fogalmazta meg egy korábbi interjúban a színház vezetője. Mindkettőt meghatározzák azok a szinte beszélve énekelt részek, melyeknek hatalmas a kifejezőerejük. Aznavour egyébként is egy profán sanzonénekes. Nyersen, szókimondóan fogalmazó előadó, aki ezzel

a stílussal képes volt megújítani az egyébként addigra éppen fáradni látszó francia sanzont. Egy csapásra nemzeti ikonná vált. Ő a francia sanzon jelenlegi királya, és kilencvenévesen még koncertezik. Születésnapján éppen Berlinben lép fel, és fiatalokat megszégyenítő módon énekel végig kétórás koncerteket. Igazi profi, koncertjeinek minden részlete tökéletesen kidolgozott, mégsem adja elő ugyanúgy a dalokat. Ezért esett a választás Aznavour személyére, hiszen az ő sorsa, az ügy, amit képvisel, tökéletesen tükrözi az európai diaszpórában élő örmények életét. Beleszületni valamibe, ami a születés pillanatától kezdve természetes közegként és kulturális valóságként vesz körül minket, de a

családon keresztül hozni, nevelni magunkban egy erős érzést, múltat, alaphangulatot, mentalitást, ami csak az örményekre jellemző. Bár Aznavour 1924-ben már Párizsban születik, szülei néhány évvel korábban átérték az örmény genocídiumot. Tehát ők megmenekültek a rájuk váró megsemmisítés elől. Ez az élmény őt is érinti, a család sokat be-

szélt róla, így számára is meghatározó minden, ami ezzel kapcsolatos. Egyszer egy interjúban így fogalmazott: Franciaország a hazám, az örménység pedig a hitem. Sok dala szól erről a sajátos érzésről, illetve a genocídiumról. Az *Ils sont tombés* magyar nyelven a darabban is elhangzik.

A darab indulásánál még bizonytalan volt, hogy egyáltalán találnak-e a színház alkotói Aznavour-karaktert Magyarországon, de Baj László érdekes, őrlődő, elemző, szorongó megformálásával ez többé nem volt kérdés. A többi szereplő: Kárász Eszter Edith Piaf-ként nyújt meggyőző alakítást, illetve Tóth András Pierre Roche-ként és a nagyszerű Chévalier-ként lép színpadra, valamint Kovács Olga, aki a gyermek Aznavour anyukáját, illetve egy amerikai bulvárújság-írónt alakít. A zenei rendezést Lukács László zongoraművész vállalta, míg az örmény zenei ízekről David Yengibarian harmonikaművész gondoskodott. Aki jegyet vált, és szerencséje van részt venni az Urartu Színház valamelyik AZnavour-előadásán, az elsősorban szórakozni fog. Átél valamit, aminek során megérezheti ennek a kismagy örménynek a varázslatosságát. Aznavour a dalait egészen eszköztelen módon adja elő, és mégis többezres koncerttermetek tölt meg. Különleges jelenség. Bárhol jár, mindenhol őszinte, megjátszás és képmutatás nélküli szeretet veszi körül. Ezt fogja érezni a közönség is. Sok ismert dal csendül fel, nagy részüket mindenki hallotta már, még ha nem is tudják, hogy a szerzője és az előadója Aznavour. Elég csak mondjuk a *She*-t említeni, amely számos romantikus amerikai film fő zenei témája. Aki nem ismerné az énekest, annak is meglesz az az érzése, hogy ó, hát ez is Aznavour? De hisz ezt úgy szeretem!

Aznavour idős kora ellenére jelenleg is az UNESCO utazó nagyköveteként teljesíti küldetését: világszerte tényként elismertetni az örmény genocídiumot, és az örménység ügyét képviselni, olyan tragikus történésekkor, mint például az 1988-as örmény földrengés, amelyben hetvenezer örmény halt meg, köztük rengeteg gyermek.

Az Urartu Színház AZnavour című előadása legközelebb Budapesten a nyári szünetet követően, szeptember 26-án látható az Arany10 színháztermében. Képeink a májusi előadáson készültek.

Diramerján Artin

Sáráncsi József
Emlékeztető

A TÖRTÉNELMET
CINIKUS IFJÚ-VÉNEK
ÉS KESERŰ ÖREGURAK ÍRJÁK.
A TÖRTÉNELEM PEDIG A HŐSÖKÉ.
S EZT SENKINEK NEM SZABAD ELFELEDNIE!

A kegyelem reménye

*„Aki látta a jelent, mindent látott:
azt is, ami a legrégebb-múltban történt,
és azt is, ami a jövőben fog
történni.”*

Marcus Aurelius

Vajon hányan sejtitek
amit magamról régen,
szégyen nélkül tudok;
látó s világtalan lelkek között
élő klasszikus vagyok.

S egy eleven klasszikusnak
ugye kussolnia illenék,
ha élve maradni akar,
különben kortárs irigység
lepi be, mint szobrok fejét a szar.

Túljártam a Hatalom eszén.
Röhöghettek, röhögök én is
fölöttébb kétes egzisztenciámon,
miközben bukatlanul a vártán
kegyelmet remélek e kegyetlen világon.

/Ön/vádirat

Ne mérj rám több csapást Uram
 Látod mily elszántan pusztítom magam
 Hagytál volna munkásnak egyszerűnek
 asszonyhoz gyermekhez hűnek
 ki családba simulva-ágyazódva
 talán csak sejti mire lenne módja
 De te valamit elrontottál bennem
 kik szerettek mind elhagytam hessegettem
 Az asszonyból magzatot kapartattam
 Fáradt szomorú és üres vagyok – én akartam
 Színes pokol az életem
 mikor a bor vörös fényébe nézek
 de ha jövőre gondolok: félek félek

Aranypatkó

/A jövőendő mártírjainak/

*„Nálunk politikailag előfordul
 a bűnbakkeresés.”*

/Huszár István/

*Bűnbakot az keres,
 akit nem akar bűnöst találni.
 S lám a sorskovácsok
 téged szemeltek ki
 /vétlenek közt legvédtelenebbet/
 e mindig hálátlan szerepre*

A bitóhoz vezető út
 jó szándékkal van kikövezve
 hogy másik dimenzióban vezekelhess
 bíravid nem évülő bűneiért

Kell-e kegyelem?
 S a lélek cirkuszi boldoggá avatása?
 Verjen aranypatkót Isten
 e lóvá tett döglődő világra

Kiss Anna

Nyugtalan ház

Nyugtalan
ház ez, a
lépcsőforduló,
hol jóskövek
tisztulnak
szegfűk közt
a földben,

omolva az
időben
egyre omló
világok, telt
holdad sem lelem,
őszöd elbánt
velem, ont

tányéromba
mézet,
ont elveszett
szárnyat
ablakomba,
lássak
hóban lelt
lapokra, hol

Jurij Vella
lelke bolyong,

világos, sík
havon szán,
magányos,
mint a róka,
égből
háncs-pelenkás
babák alá a
hóba, vének
a szánon
hajtók pedig,

telt holdad
sem lelem,
őszöd
elbánt velem,
ont elveszett
szárnyat
ablakomba,
lássak
hóban lelt
lapokra, hol

Sesztalov
lelke bolyong,

világos, sík
havon szán,
magányos,
mint a róka,
tűnik regébe,
hóba, és a
deszkaváros –

telt holdad
sem lelem,
őszöd
elbánt velem.

Nyugtalan
ház ez, a
lépcsőforduló,
hol jóskövek
tisztulnak
szegfűk közt
a földben,

omlanak
az időben
egyre omló
világok,
elveszett
szárnyakra,
hóban lelt
lapokra látok,

telt holdad
sem lelem,
hogy az idő
mi minden,

mi nem,

hogy mi nem!

Analóg variációk

Analóg címmel hirdeti a meghívó a szépen felújított Régi Szentendrei Művésztelep alkotóinak a kiállítását a MANK (Magyar Alkotóművészeti Közhasznú Non-profit Kft.) Galériában.

A tárlat kissé elvont megnevezése már az anyag megtekintése előtt kérdéseket vet fel. Az analóg kifejezésnek ugyanis több jelentése is van, a mi esetünkben a szervezők valószínűleg a szónak a hasonló, megegyező jelentésére gondoltak, amikor címet választottak, ezzel is demonstrálva a művészek egybe tartozását. Az összetartozás hangsúlyozása ellenére a kiállítók kifejezőmódja inkább különböző, mint megegyező, ahogy a „szentendrei művészet” kifejezés sem takar egységes stílust és világnézetet. Ha a megtekinthető művekben a topográfiai azonosságon túl rokon vonásokat, stílárisonosságot keresünk, akkor azt egyrészt a figurális, másrészt a geometrikus-absztrakt ábrázolásmódban lelhetjük fel, ugyanis e két pólus köré lehet csoportosítani őket.

Amióta vannak művésztelepek, azóta kiállításokat is rendeznek Nagybányától Hódmezővásárhelyig, illetve Szentendrétől Élesdig. Típusaikat tekintve nagyjából kétféle művésztelep létezik. Az egyiknek a karakterét egy közös szemléletet és stílust képviselő csoport határozza meg, ilyen volt a nagybányai vagy a száz évvel később alakult, Nagyváradhoz közeli élesdi. Ezekkel szemben vannak olyan régóta, évtizedek óta működő, nagy tradícióval rendelkező telepek is, melyek elsősorban helyspecifikusak, mint például a szolnoki vagy éppen a szentendrei, ahol egy helyen különböző felfogású és korú, más-más stílusirányzatot képviselő művészek élnek és dolgoznak. Ez utóbbiról, a sokszínűségről máris meggyőződhetünk, ha tüzetesebben szemrevételezzük a kiállított kollekciót.

A bejárathoz közelebb eső kisebbik teremben mintegy felütésként Aknay János és Buhály József munkái fogadják a látogatót. A Vajda Lajos Stúdió alapítói közé tartozó Aknay korai oldott geometrikus, majd a rovásírástól is megihletett színes (már-már neogeós) periódusai után legújabb festményein mintha visszatért volna a városka épületei által ihletett, színes, mindenekelőtt Barcsay Jenő által kiteljesített tradícióhoz. Aknay János kompozícióinak is az a jellemzője, hogy egy-egy épületre, épületrészletre emlékeztető, sokszor térbe forduló színes geometrikus elemekből (téglalap, háromszög, négyzet) épülnek fel (*Emlék, I-II*).

Buhály József a résztvevők közül legrégebben (1979 óta) tagja a művésztelepnek. Munkamódszerének lényege, hogy szimbolikus jeleket, rejtélyes formákat hoz létre, melyeket tetszés szerint helyez el a képtérben. A most látható kisméretű, intim hangulatú pasztelljeinek főszereplője a város (*Ablakok, Művésztelep madara*) és a környéke (*Táj képekben*), és bár jelen van rajtuk az absztrakció és az álomszerű szürrealitás, végső soron a látványelemek dominálnak.

Továbbhaladva, a belső, nagyobbik teremben elsősorban a középgenerációhoz tartozók munkáival ismerkedhetünk. Itt már jól megfigyelhető a stílárisonossági sokrétűség, hiszen az absztrakt festményektől a portrékig, az objektektől a síkreliefeken át a plasztikus képekig számos technika képviselteti magát.

Körülnézve a helyiségben, elsőként Pető Barna korábban alkalmazott applikációs technikájával rokon módon, gyümölcsökből, dióból, mogyoróból, szőlő-

lóból összeállított kék plasztikus képei, organikus reliefjei tűnnek a szemünkbe (*Lapok a terménykódexből*). Mellettük Baksai József titokzatos, sőt misztikus *Sebek* című festménye sötétlik, melynek rózsá-motívumait már régebbi vásznairól (*Stigmák II*) is ismerhetjük. Baksait indulása óta foglalkoztatják az antik görög, valamint keresztény mítoszok, többek között a kora keresztény egyházatyák szimbolikus történetei, melyeknek morális üzenetei sokszor jelenünknek is szólnak. A fekete színű, vastagon festett képtérben – legtöbb vásznától eltérően – nem látható figura, csak annak apró, sziluetszerű nyoma. Funkciója nem is annyira a kompozíció szervezése, inkább a figura hiányát demonstrálja. Mellette egy, alatta két sorban két-két, a felületből kiemelkedő, plasztikus, szár nélküli vörös rózsá látható. A rózsák a mártírok sebeire utalnak, az egymás alatt kettésével elhelyezkedő rózsá-motívumok között latin szöveg fut, Szent Ambrus himnuszának (*Himnusz kakasszóra*) a szövege. A Baksai-kép előtt a földön Bojti Márton műrózsákkal fedett gyerekbicikli objektjét szemlélhetjük meg, amely egyszerre emlékeztet a való világ mindennapi tárgyaira és a giccsre. A fiatal generációt képviselő Podmaniczky Ágnes *Hommage à Pieter* című képén a múlt és a jelen kapcsolódik össze. A befagyott vízfelületre utaló zöld térben egy (hó)kupac látható, mögötte korcsolyázó alak. A mű a legnagyobb flamand zsánerfestő „jeges” képei előtt tisztelgő, azokat megidéző, saját stílusban megfestett parafrázis.

Krizbai Alex hatalmas vászna szimbolikus tájbrázolás Duna-parttal, házakkal és az előtérben patkányokkal. Krizbai pályára kerülése idején Erdélyben aktív tagja volt a Marosvásárhelyi Műhelynek (1984-ben települt át Magyarországra). Az ott kialakult panteisztikus szemlélete, természetszeretete ma is áthatja nagyméretű, örvénylő formákban tobzódó szimbolikus-expresszív festményeit. A fiktív portrékat kiállító Csáki Róbert egy klasszikus műfaj képviselőjeként jelentkezik. Az ő arcképei azonban nem az egyéniségről, hanem annak elvesztéséről szólnak: hajjal koronázott fej-sziluettei szinte arctalanok, ebből következően személyiségvesztett világunknak hű lenyomatai (*Hagyatéék I-III*).

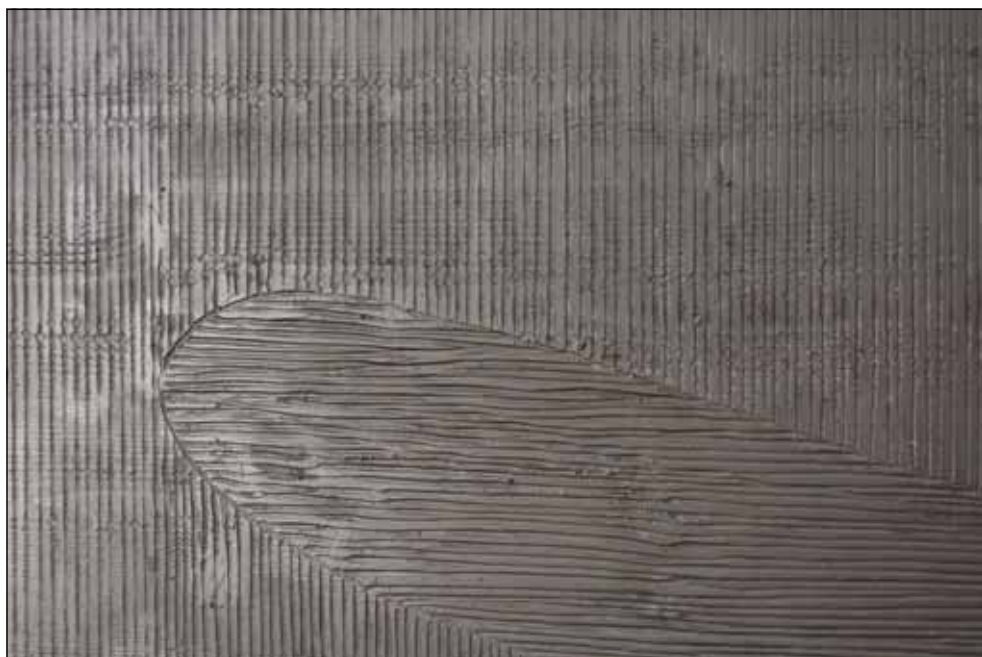
Beszámolóim végére hagytam a művésztelep geometrikus kifejezőmódoktól, illetve a minimal arttól is megérintett alkotóit. Nagy Barbara parkettalécekből összerakott, három darabból álló sorozatán fekete oválisok látszanak fekete háttér előtt, míg a másik triptichonján a fekete fatáblák bemetszett struktúráit a (súroló)fény kelti életre. Bereznai Péter az 1990-es években kezdte el készíteni posztgeometrikus, szimbolikus fekete jeleit. Ezekhez hasonlóak a most szereplő, fekete mezőben megjelenő ház-motívumai is (*Megfagyott házak I-III*). De van olyan képe is, melyen a ház-sziluettet arany mezőbe szerkesztette (*A lenyugvó nap háza*). A ház jele, egy négyzet tetejére állított háromszög kedvelt motívuma modern művészetünknek, elég most csak Molnár Péter buddhista szemléletű rajzaira utalnom. Bereznai így fogalmaz róluk rövid írásában: „A most kiállított munkáim ház-motívumai az emberi test megfelelői mint a lélek istentől kapott foglalatjai”.

Az *Analóg* című tárlat korrekt állapotrajzot nyújt, pontosan beszámol a művésztelepen dolgozók tevékenységének legújabb periódusáról. Mindezen túl azt is meggyőzően bizonyítja, hogy a kiállítók sajátos, karakteres részét képezik mai festészetünknek, műveik a kortárs magyar piktúra meghatározó, olykor kiemelkedő darabjai.

Lóska Lajos

KRIZBAI SÁNDOR | ÖRVÉNYEK A DUNÁN

NAGY BARBARA | METSZETT OVÁLIS

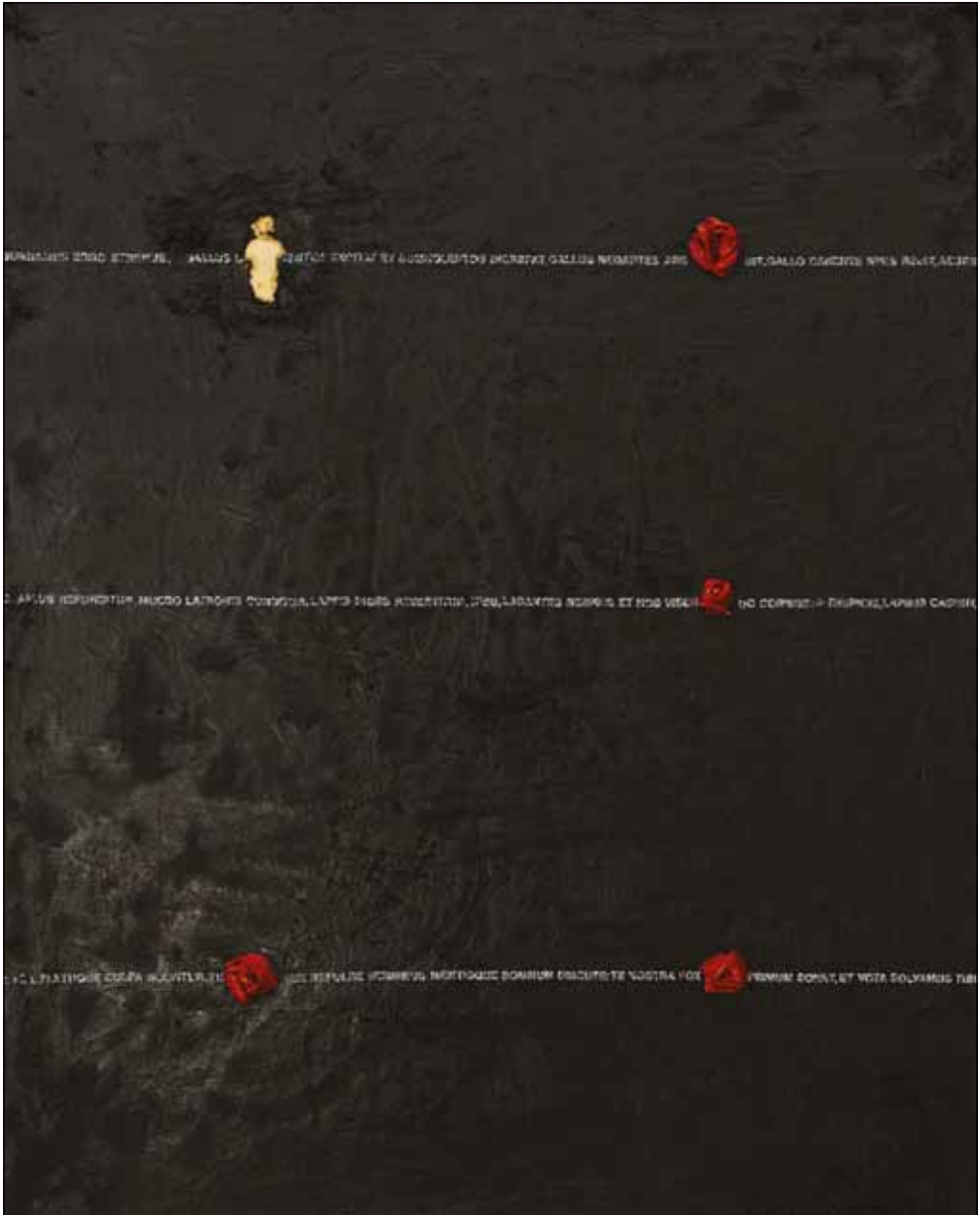

BEREZNAI PÉTER | MEGFAGYOTT HÁZ

BUHÁLY JÓZSEF ALKOTÁSA

BOJTI MÁRTON | BICIKLI MŰRÓZSÁKKAL

Csontos János
Őszi hexameterek

(2014)

Indián vénasszonyok nyara

Bokrot kontyol a kertész nullásgépe a végzet
Fűnyíróelv trénerpályáján e gyakorlat
Inglis francúz vagy vágott zsaponéz neki mindegy
Ollójával a megbízót szolgálja – a fácskák
Művi natúra kimódolt szobraiként bodorodnak
S míg a kerítés mellett sorban telnek a zsákok
Bér-tefu centralizált zöldsíloít teletömve
Eltűnődsz a teraszról mint Don az ó haciendán
Bár a gyapotföldön nem hajlong Afrika-szolga
Lám ez a négyzetrácsra kimódolt mű-Univerzum
Úgy tesz mintha leosztott volna a kvázi-Teremtés
Súrlófények sütnék rád és kunkori szellők
Csiklandoznak – a csonka diófa alá potyolódnak
Csonthéj-labdák zöld burkukban az ember-agyakkal
Vég-napozó nimfák évődnek a hunyt tűzü nyárral
Sufni-biciklik gördülnek villás negyedekben
Ám ha esők jönnek kágyillók áradatában
Éti csigák nyálkás sprintjében ázik a pázsit
Bronzbőrű éltes maja hölgyek a képzeletedben
Poncsót öltenek – álmot látnak a zúzmará-szörnyről

Édes^haza

Másod az égen az árnyad a földön az ízéd a számban
 Felhizlaltál cukrosbácsi s a kúra se slankít
 Elvonnád amit adtál egykor – a többi zamatnak
 Híve ugyan már hogy legyen én ha a nyelv odakozmált
 Mindenfélét gondoltunk de e földi valóság
 Folyton meg tud lepni – az eszmék orrnehezültek
 Hogyha a harc túlnyerte magát páncélban a béke
 Nincs Nürnberg nincs Jalta se Párizs zöldövezettel
 Ó unióból új unióba ha vonszol az élet
 Nem lesz már sose vége – e körkör zöld üde börtön
 Forradalomban hallgat a múzsa poétai csendre
 Csak te fütyölsz fennhangon mintha az egyszeri múltak
 Torlódó jelenében látnánk csonka hazánkat
 Másol az énem s árnyal a földim s ízél a lábam

Hírérték

Míg tévéstudiók mélyén küzdő vitatársak
 Osztott képernyőn drámázva örök dialógust
 Folytatnak s a közönségtetszésért tusakodnak
 Póznájukkal rontva a másik vértre-sisakra
 S azt híven hogy a győztes díja a drága megértés
 Egymás mondatait sem tisztelven hadakoznak
 Fel sem tűnik a műhelyfriss eseménygenerálás
 Más hátsó szándékok kalligráf cicomája
 Tisztuk a népuralom mellett agitálni a népet
 Eltemetik mély gödrökben mai hírcsecsemőit
 Káoszföldnek – az Élet máshol hírtelen árad
 Tajtékszik s ha csitulván Rendünk ké simulóan
 Nyertes a Jó – az hírértéket nem generálhat
 Akkor sem ha Örömhír árad az éteri térben

Kontinensek

Hány a hiányzó földrész még hogy földbe betérhess
 Megnyugvón hogy a földrajz mégis térdre omolva
 Hódol előtted a forró színeket áldozatául
 Nyújtva fehérholt-irtó békés attackaidban
 Egy föld volt csak – ölelné konvex partot a konkáv
 Édenlő origin száraz-haza áramaidban
 S visszaidézi akárhány álmod a vándori létet
 Ébren nem látott lankákat a sziklavilágot
 Utcák hűs köveit hol a polgár otthonos állat
 S nem jegyzett kocsimárkák jönnek-mennek alá s fel
 Zegzugait kollektív álomnak – ha kulisszák
 Vannak a lélek tájai sem zord dantei bugyrok
 Emberi színjáték van a színen – gördül a függöny
 Csak ha az égre tekintesz cukkol a mennyei holdrajz

Hanyatlástörténet

Fenn a zenit magabízó öntelt ormain egykor
 Mégsem voltál boldog – a boldogság fura szerzet
 Görbe csupán – az üresség hajhászása akár a
 Hormontornák díja – robajló vízzuhatagként
 Omlik a mélybe a múltó másodpercre kitarzott
 Sorsfüggvény – de hogy ott fenn mint volt s volt-e zenitmód
 Vagy fata morgánák csaltak meg tudja az ördög
 Mégis a sejtben kódolt jegyzőkönyv ha megőrzi
 Bódultságaid emlékét s fanatizmusaidnak
 Szép zabigyermekeit kik elárvult kósza jövődöt
 Hordoznak fizimiskájuk térkép-erezetjén
 Éled már a remény hogy a hullás egyszeri létmód
 Mert rögzíti a csúcskönyv hajdani bérc-taposásod
 És e hanyatlástörténetnek a hőse lehetsz még

„Az elmélet a steril agyvelők menhelye”

Várkonyi Nándor és Horváth Árpád levelezése

Gyermekkorom a győri Nádorvárosban telt, a múlt század ötvenes éveinek elején. Tanár szüleim élénk társasági élete, könyvei-olvasmányai, az értelmiségiművész barátok beszélgetései, jóízű vitái, az édesapám – Horváth Árpád – technikatörténeti munkásságával járó események (szüntelen írógép-kopogás, könyvek-levelek érkezése, felolvasások, pesti utazások a kiadókhöz) kellemesen izgalmas és sűrű szellemi légkört jelentettek számomra, amely valamiféle mintát is adott életformából, értékek tiszteletéből, örök tanulni vágyásból, tenni akarásból. Apám kedvenc írója Kodolányi János volt, az ő műveiből rendszeresen idézett, mesélt; s talán az ő hatására Várkonyi Nándor pécsi író, művelődéstörténész legendás *Sziriat oszlopai* c. munkája szerepelt beszédtemáim, elmélkedéseim első sorában. Mindkettőjüket személyesen felkereste, Várkonyi Nándorral több éven keresztül baráti kapcsolatban álltak. Gondolataik cseréjének emléke az az 1961–66 között írt mintegy hetven levél, amelyet történelmi, kultúrhistóriai, technikai-tudományos témákról folytattak, kölcsönösen tiszteletben tartva egymás véleményét, tudását. A sorok között olvasva megismerhetjük a kor kultúrpolitikájának jellemző „húzásait”, az írók manipulálásának, megalázásának változatos fondorlatait éppúgy, mint mindkettőjük mélységes elkötelezettségét az emberiség örök értékeinek kutatásában és azok közkinccsé tételében.

Horváth Anikó

Pénz, 1962, június 6.

kedves Árpád!

közönös kedves és érdekes leveledet. Megírtam már valamely reflexióra feliról, magamról és magamról a tálca kávéra valamely írókémlelésről is, de ehhez már bizonyára hozzájöttél. Megemlíthetem, hogy imént aradt félnapos hivatalom: az itteni nyugati nagy könyvtárat rendezem és szaktanácsadom. 32 év könyvtárosi után ez már nem élmény, viszont élmény kell. De lám még hozzájöttél, hogy szabadon és a magam számára dolgozhassam. Ez is meglegyen, amit lehet, persze az félre, és ami a legrosszabb, megfőtött újság miatt a hivatalos - járóst. a szótárságot - Sajnos, bennem már nincs meg az a beállítottság, amely téged átlenyit minden akadályon és korlátokon. Godálattal szemlélem bizonyítékokat munkáltatók és főnökeiket és eredményeiket. Ez utóbbiak a fontosak, nem a minifaj-elméleti problémák; az elmélet a szék aljvető menhelye, - rácsodhatnár amélt, hogy a kórházban kellene.

Munkámban megint Szapocskóval érzem, elég jókat, a kiegészítés is, persze, ami engem ^{elcsúsz} ~~elcsúsz~~ robban érdekel (kort., filoz., világnézet, dolog, pl. empiricizmus, nihilizmus stb.). Ami legjobban zene, kultúráról, sajnos ~~is~~ sokkal kevesebbet írtam.

Tehetségesen roppantul vagy a technika is
 is minden kart endomaz, de csak mint olvasot,
 tanulot. Ami azt a problémákat illeti, h. a technika
 civilizáció hozójának az ember életének fej-
 lődéséhez, azt mondhatnánk, a teljes min. rögzített
 kapcsolatban. ^{az élet} Fejlődés lépés min., az ember viselkedése
dése sorfélére osztottó eredménye; maga a technika
 is része ebben a viselkedésben in. az követelmény,
 sem mint ez: az ember felhasználja a technikát is
 életének igényei, jó is nagy követelmény, igényei éri-
 teljesítésére. Abban a bizonyos életkor művelésében,
 amelyben most élünk, része van a technika
 rész (techn. civilizációnak) is, de az igények része
 van a jobban, ami mutatkozik. Az életkor
 viselkedés módjában az ember természetétől függ,
 az csak nagy, igen nagy időhatáron belül változ-
 ható.

Alkalmi dolog, s epp azért más aspektusból k-
 lütem pl. pszichológia kérdését is, mint Te.
 kétségtelen u. is, hogy a Világ, a Kosmos egészes
 nagy egész, melyben minden mindennel összefügg
 a legfinomabb atomtól a legnagyobb spirálkörig.
 (Miner dicső is nagy - u. ö. relativitás). Az a Föld
 a földi élet is része része az egésznek; a
 Naprendszerben belül az összefüggés, az összekapás
 kaphatatlannak (évszázadok, org. életformák,
 természetesség; földalatti állás, az egész stb.
 stb. stb.)

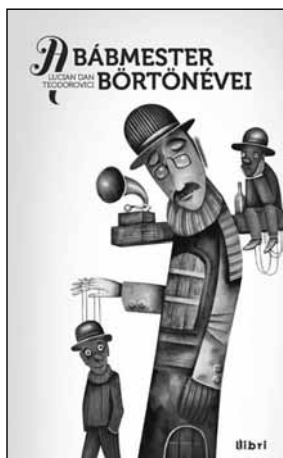
- 2 -

de laqadhatatlan a társadalmi köznevelés hatását, megújítását létezéséig, esélyezve ezek tudományának megújításában van. De arról is meg kell beszélni, hogy pl. épp a generációk és nemzedékek sorát, a fajfésztőket, a kivált a munkásoknak megújítását befolyásolja, a új föltételek az ember egész életét és életét is. Hogy ezek megújítását honnan kezdjük, milyen a természeti és művelődési, nem tudjuk, de ~~az~~ épp ezért a mi is laqadhatatlanul semmi ilyen lehetőséget. — Másfelől mindenestre kény, hogy az ember, az emberiség öridőskor fogva tudott a köznevelés megújításáról, determináltságáról, s kultúrája megújítását az intuitív tudástól kezdte. Ezt sem lehet semmi bevenni, mert az emberiség nem buda, hanem zsebei debéljével megújítását elejétől fogva. — A köznevelés apoloógiai fellegása megújítását elejétől kezdve, azaz az a kell törekednie, h. olyan exact legyen, mint az apoloógia. Ha ezt nem tudjuk, azaz az exact megújítását, mint az apoloógia. Ez megújítását, s elejétől fogva az exact apoloógia megújítását lehetőséget laqadta. Az exact megújítását laqadta a 20. sz. elejét, de Rutherford (?) óta ez is megújítását

új, most átváltoztatja az ismeret. (Az
 az ismeretnek az az elfajulása, dekadenciája
 volt az alkennéi azar.) Ezen jót azórt.
 Ezen szája atomi tudományait, hogy minc
 önmé az itállen, - pedig most lehetne: az Égő
 iszkébeborít némethé fordítja, 1965-ben pedig
 kibanc nyelven fog megjelenni, azaz biztos a
 világszider, maggat indánál kóbbet nem éshet
 ok. - Veleni is zórtó, hogy horozkoppa alepján
 68 éves, Erában, (Kóká) fog megjelenni
 hirtelen halállal. Garraint egy, azaz legjobb
 zat érvényesítési méri, fogó lelőri beírít
 okozad pedig lehetőleg pikém nyaralást.
 it Balatonra a mi se érvényesítési méri, eltöme-
 gesedat, a a kómparaber odavirgí romz szásait,
 zórnásé, izlését abb, viselkedésel, opitkeze-
 szerrel, puztilásait elcsúfítva az egyetlen
 magyar élvényeké nyepségü lájat. No de
 nyepségü pénzom nyaralni, majd a Marár-
 hegen sétálgatog: ha rákár, - az még
 vónakillan.
 Várnaként, itállen basatigérettel
 Winda

Fényképezőgép és csipke alátét

Lucian Dan Teodorovici,
A bábmester börtönévei,
ford. Karácsonyi Zsolt,
Libri, Budapest, 2014

Lucian Dan Teodorovici regénye, *A bábmester börtönévei* nehezen körvonalazható tematikájú írás. A magyar kiadói előszó talán elhamarkodottan és gyanús bizonyossággal állapítja meg, hogy Teodorovici műve „a kommunista büntetőtáborokról szól”, amelyek egy erőszakrendszer reprezentálnak, egy rendőrállamot, „amely uralkodik az egyén felett és életének minden percét ellenőrzi”. Ha *A bábmester börtönévei*t a történeti, dokumentációs regiszterbe utaljuk, olvasóként megfeledkezhetünk az egyénről, s egy olyan perspektívát használunk, melynek eredetileg kritikájaként értelmeztük Bruno Matei történetét.

A regény 25 fejezetében múlt és jelen látszólag gond nélkül halad két, egymást folyamatosan változó cselekményszálon keresztül. 1959-ben Gheorghiu Dej Romániájában egy Barna nevű középkorú férfi a múltját kutatja. Egy csúnya fejsérülést követően 20 évet vesztett el, s utolsó emlékei nagyjából 16 éves korából valók. Barnát, valódi nevén Bruno Matei-t, egy koncepció per során, politikai bűnözőként

elítélik, és egy modern pokoljárás keretében 20 évet tölt el különböző fegyházakban, válogatott testi-lelki kínzások között. Egy keményebb ütlegelést követően amnéziásként „születik újjá”, tökéletes kísérleti alanyként szolgálva a Makarenko-módszerhez. Dumitru Bojin, a Szekuritáé titkosrendőre ennek a módszernek szellemében ad neki új identitást, melyhez új név is jár, a furcsán-olaszosan hangzó Bruno helyett a románosabban csengő Barna (Brunul). A felügyelő dolga, hogy végigkísérje Barnát a szocialista Románia dicső hétköznapjain, s elméje relatíve tiszta lapjára egy igazi, párthű elvtárs adatait vezesse fel. Teodorovici regényének főhőse két idősíkon jelenik meg az olvasó előtt, de kérdés, hogy vajon a test viszonylagos állandósága ténylegesen egy embert jelöl-e.

A szerkezetnek ez a dialektikája az, amely által szinte kényszerítve érz magát az olvasó, hogy az utolsó, páratlan fejezetet valamiféle szintézisként értelmezze, melyben két én, Barna és Bruno Matei eggyé válik. Ez azonban ismételtelen egy nem empatikus olvasói perspektíva, amely a szinoptikus látásmód pozíciójában elfelejti, hogy Barna számára valójában nem létezik Bruno, vagyis Barna keresése egy alakatlan vágykép felé irányul. Barna az emlékek keresésének folyamatában alakul ki és válik az olvasó számára ismerőssé, személyé, egyénné. Az olvasó pedig, levetkőzve a szerkezet által gerjesztett kezdeti bizonytalanságát, egyre magabiztosabban, fokozódó felelőtlenséggel azonosítja egymással Barnát és Brunót. Ezzel azonban ismét egy olyan pozícióba kény-

szerül, mely valódi szándékától feltehetően távol áll. Bruno ugyanis azokban a Szekuritáé által felhalmozott dokumentumokban létezik csupán, melyekhez a regény alakjai közül egyedül Dumitru Bojinnak van hozzáférése. „Kiléptünk abból a korszakból [...], amelyben az ember ember általi kizsákmányolását gyakorolták, és átléptünk egy másikba, amelyben a cél az ember ember általi alakítása, modern eszközökkel” (445.). Bojin szavait megfontolva komolyan el kell gondolkoznunk azon, hogy maga az olvasás is könnyedén válik az átalakítás modern eszközévé. Úgy tűnik, az író játékra invitálja az olvasóit, melynek aktív résztvevőivé kizárólag egy, legalább közelítőleg saját pozíció felvételével válhatnak, hátrahagyva a szerkezet jól ütemezett csapdáját.

Az identitás kérdése remélhetőleg olyan stratégiai pontnak bizonyul, melyen keresztül az eddigiek fonákjukra fordíthatók. Tengelyi László az *Élettörténet és sorseseemény* bevezető tanulmányában a „személyes azonosság” locke-i filozófémáját felidézve, Ricoeurhoz kapcsolódva megállapítja, hogy önazonosságunk nem mérhető össze a dolog szubsztanciális azonosságával. Kénytelenek vagyunk beérni a folyamatosság által megképződő, részint az időbeliségből, részint az elbeszélésből, az elbeszélhetőségből táplálkozó azonossággal. „Hiszen egy élettörténet egysége nyilvánvalóan megtűri a másságot: semmiképp sem zárja ki a mássá válást, és egyenesen feltételezi a másokhoz fűződő kapcsolatok egész sokaságát.”¹ Az ekképp értett kapcsolatok minimumaként azonosíthatjuk Barna és Vasilache, a marionettfigura barátságát. Barna mindig magával hordozza a bábut, beszél hozzá, összekapcsolódik vele, hiszen Petrovici doktor beszámolója által a múltját véli benne megtestesülni, egy múltat, melyet éppúgy nem tart irányítása alatt, ahogy a bábut sem, amelynek zsinórajai szinte mindig csak lógnak, vagy rá vannak tekeredve. Bojin már idézett eszmefuttatását újragondolva arra a következtetésre juthatunk, hogy a bábuzás a regény alapmotívuma. Ez kiválóan összeköthető a regényt diktatúra-kritikának olvasó megközelítéssel is, amely szerint a szabadságától megfosztott egyén foglalná el a bábu hálátlan szerepkörét. A rezsim az intézmények zsinórajai segítségével rángatja az egyént, értve ezen az állandó ellenőrzést, a szórakoztatás jegyében csöpögtetett propagandát, vagy akár a Makarenko-módszert. Egy ilyen megállapítás kényelme azonban beszorítja az olvasót egy könnyen szerzett igazság burkába, holott a teremtő kedvű titkosrendőrnek, Dumitru Bojinnak is volt belőle legalább kettő.

A marionett példáját a regény explicit módon köti egy viszonylag jól ismert íráshoz, Heinrich von Kleist *A marionettszínházról* című szövegéhez. Kleist nyomán, a banalitáson túllépve állapíthatjuk meg, hogy az irányítás bábu és színész viszonyában korántsem egyértelmű, és közelítőleg sem egyirányú. A marionett, melyet mozgatnak, mozgásra készíti a vezérlőjét is. „A gépész ujjainak mozgása a hozzájuk erősített bábu mozgásához nagyon is mívesen viszonylik, olyasformán, mint a logaritmushoz a szám vagy a hiperbolához az aszimptota.”² Vagyis az interakció során nincs bizonyosan megállapítható fix külső és belső pozíció, és egyik sem marad független a másiktól. Barna és

¹ Tengelyi László, *Élettörténet és sorseseemény*, Budapest, Atlantisz, 1998, 18.

² Heinrich von Kleist, *A marionettszínházról*, in: Heinrich von Kleist, *Próza* (kiad. gond. Földényi F. László), Pozsony, Kalligram, 2013, 322.

Bojin kapcsolatában evidensnek tűnik, hogy Barna a bábu és Bojin a gépész. A 24. fejezet – amelyből az ember ember általi irányításáról szóló rész is származik – szintén ezt látszik megerősíteni, egészen addig, amíg nem figyelünk fel arra az eltolódásra, mely egyébként elég nyilvánvalóan mutatkozik meg: Bojin a Barnával való kapcsolata legelején olyannyira megretten embere szökésének leghalványabb árnyképétől is, hogy röviddel távozását követően képes visszamenni és rátörni Barnára az ajtót, míg a regény végén a legnyilvánvalóbb szökésre utaló jeleket is figyelmen kívül hagyja, s elengedi általa elkeresztelt teremtményét. Bojin nem maradt független, a Barnával való kapcsolata bizonyos mértékben átrendezte a személyiségét. Lényegében minden összekapcsolódás, minden egyes kapcsolat az átrendeződés mechanizmusán keresztül ragadható meg. Ebben az értelemben a fókuszpont közel sem a kommunizmus rém-, vagy bármilyen egyéb képében van. A Makarenko-módszer, az új ember megteremtésének ideológiája ezt kiválóan példázza. Az emberrel való kísérletezésnek ez az aljas és visszataszító módja megerősíthet minket abban, hogy Teodorovici valóban egy diktatórikus politikai rendszer borzalmaival szembesít minket, s ennek leírása a mű missziója.

Azonban érdemes megfontolni, hogy ez az ideológia miként üzemel a gyakorlatban. Közel sem tökéletesen. A Barnának kiutalt házat ugyan a tökéletesség égisze alatt rendezik be, azonban kifelejtik a poharakat. Ugyanez a tökéletesség vezérli a láthatatlan felsőbb vezetőket, hogy a kipróbált és sokszor bizonyított Bojin elvtársat helyezték a felügyelő pozíciójába, aki azonban a kezdetektől saját szakállára felülírja a programot: személyes ajándékot ad új kedvencének nagy becsben tartott gyűjteményéből, beszervez egy potenciális szeretőt, Elizát, akivel Barna végül el is szökik, stb. Bojin maga sem steril, ahogy azt a Szekuritáte hideg, precíz gépezetének egy fogaskerekétől elváránk egy jó rezsimkritikában. Bojin és felesége furcsa vegyületét reprezentálják a nipppek helyi értékében álló modern elektronikai eszközök, melyeket Bojin oly nagy szenvedéllyel gyűjt. Hogyan értelmezhetjük ezt a helyzetet? A fényképezőgép van a csipke alátétén (elfoglalva a nipp helyét), vagy a csipkealátét van a fényképezőgép alatt (domesztikálva azt a polcok közegébe)? A kérdés a regény alapján megválaszolhatatlan, de egyébként is hiteltelen lenne egy konkrét válasszal próbálkozni, hiszen maga a példa egy folyamat – két személy egymásban való jelenlétének – pillanatképe, amely állandó mozgásként csupán hipotetikus kezdőponttal rendelkezik. Egy lehetséges következtetésként azt mondhatjuk, hogy ha a Makarenko-módszert az állami apparátus részének tekintjük, akkor annak átrendezésével – ez Bojin penetráló személyiségének következménye – maga az állam is átrendeződik (még ha észrevehetetlenül kis mértékben is).

Amennyiben helyesen feltételezzük, hogy a regény középpontjában nem egy politikai rendszer, hanem egy ettől sem (ahogy számtalan más dologtól sem) független egyén áll, esetleg maga az egyén, az individuum mint olyan, akkor néhány szót Barna személyéről is ejtenünk kell még. A regény egyik legmegrázóbb, s egyben legplasztikusabb, legemberibb jelenete az utolsó előtti fejezet már említett része, amikor Bojin első éjszakáján magára hagyja új lakásában a 36 éves kamasz fiút, majd megrémülve a szökés felmerülő képzetétől, visszaroohan, s nem kapván választ a hívásra, beront a lakásba. „Csak

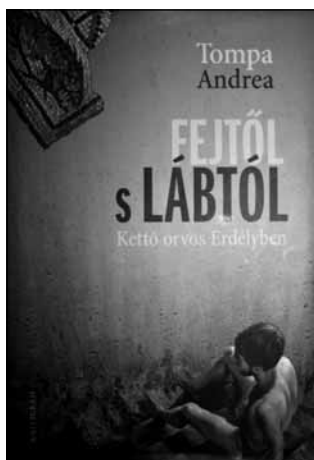
amikor az ágyban fekvő Barna rémült arcára pillantott, aki épphogy megébredt, és maga elé emelte a marionettet, amit a börtönből hozott magával, mintha az meg tudná védeni, Dumitru Bojin, csak akkor tehetne szívére a tenyerét, így próbálva meg lecsillapítani annak dobogását” (456–457.). Itt a két ember nem különbözik egymástól, egy nagyjából körvonalazható, körülbelül azonos érzésben találkoznak össze. A *bábmester börtönévei* kulcsfogalma talán a reláció, mely nélkül nincs személyiség, amiképp a Másik nélkül sincs Én. Barnáról alig kapunk valamilyen leírást: ez a „szélesvásznú” történet – ahogy a magyar kiadói előszó meghatározza – igényelne egy derék forgatókönyvet, ha meg akarnák filmesíteni. Alig van információnk Barna külsejéről, s belső állapotához sem meditatív narrációkon keresztül jutunk el. Barnát idővel a környezete rajzolja ki, ahogy a mágneses teret a mágnes köré szórt fémforgács. Ha nincs Bojin elvtárs, Eliza, vagy Vasilache, a bábu, akkor Barna sincs. A Makarenko-módszer sem egy objektív, független valami, hiszen abban a pillanatban, ahogy az életvalóságba ágyazódik, máris a folyamatos átrendeződés „törvénye” alá esik, s csupán egy lesz a rendezőelvek sokasága között. Ha az olvasó valóban Barnára koncentrál, akkor rádöbben, hogy a kommunizmus milyensége nem releváns kérdés, ugyanis Barna számára nincs kommunizmus mint olyan. Ez csak az utókor történelmi perspektívája számára létezik, a benne élő egyénből nem nyerhető ki vegytisztán az egyén megsemmisülése nélkül.

Biró Dániel

Kettő orvos

Tompa Andrea első könyve, *A hóhér háza* 2010-ben jelent meg. A Ceaușescu-kori kommunizmust egy fiatal lány szemszögéből bemutató Kolozsvár-regény egyből elismert szerzővé tette az írónőt. Második regényére három évet kellett várni. Hogy érdemes volt-e, azt visszhangja mutatja: sokan az elmúlt évek legsikeresebb írásának tartják.

A regényről eddig megjelent kritikák gyakran állítják párhuzamba *A hóhér házával*, főként mivel ismét Kolozsvárt

Tompa Andrea, *Fejtől s lábtól*, Kalligram, Pozsony, 2013

választotta regényének helyszínéül (lásd például Bencsik Erika *Kolozsvár, az örök második*, Schmal Róza *Lakható hontalanság* című kritikáját). A hasonlóságok azonban nem merülnek ki ennyiben. Az író ismét egy igen meghatározó történelmi korszakban helyezte el szereplőit, ezúttal azonban sokkal korábbra tekint vissza, 1910 körül indít, és két orvostanhallgató szemszögéből mutatja be az első világháború előtti, közbeni és utáni időszakot; ugyanakkor nem szorít-

kozik csak Kolozsvárra, Budapest és Bécs utcái is felsejlenek a regényben. Mindezek mellett egyik szócsövél ismét egy nőt választ, aki a férfi narrátorral együtt egy olyan bensőséges hangot üt meg, ami már *A hóhér házára* is jellemző.

Tompa Andrea előző regényéhez hasonlóan a *Fejtől s lábtól*-hoz is társított alcímet (*Kettő orvos Erdélyben*). Noha az alcím talán egyik mű esetében sem tűnik nélkülözhetetlennek, a címhez való hozzárendelésük sem elvetendő. Míg *A hóhér háza* esetében a „Történetek az Aranykorból” némi iróniával konkretizálja, datálja a főcímet, addig a *Fejtől s lábtól* alcíme egyrészt téma megjelölő szerepet kap, másrészt visszaad valamit abból a nyelvezetből, amely mindkét szereplő sajátja. Tompa Andrea egy olyan archaikus, köznyelvi, erdélyi, de fiktív nyelvet konstruál ugyanis, amelyet eltérő származásuk ellenére mindkét karakter nagyon hasonlóan beszél, hozzájárulva ezzel a regény eleji szólások megkülönböztethetlenségéhez.

A párhuzamosan folyó szólásokat – főként még a jellemek körvonalazódása előtt – nehéz differenciálni, nem segítenek a fejezetek sem, hiszen a két névtelen narrátor nem azonos időközönként szólal meg, noha az általuk elbeszéltek részletei tudatos megszerkesztettségnek köszönhetően fele-fele arányban oszlanak meg. A két hang szétválasztása lényegtelennek is tűnik, anonimitásuk is ezt indukálja. A mű folyamán ez a probléma azonban elhalványul, mivel jellembeli különbségük, szóhasználatuk miatt egyébként is elkülönülnek, de közben továbbra is összekapcsolja őket a tény, hogy lényegében ugyanazokon a helyzeteken mennek keresztül.

A főcím még az alcímnél is komplexebb, a *Fejtől s lábtól* az egész történetet átfogó metaforává, allegóriává minősül át.

Tágabb értelemben a kettősség a Trianon időszakára, Erdély Magyarországtól, „a fejnek a lábtól” történő szétszakítására, ám azok egy testként való örök összetartozására utal.

Elsődleges értelmében azonban a két kimerült orvos császármetszés utáni alvási pozícióját jelenti: „Fejtől s lábtól vagyunk egymás végiben” (301.) – amelynek pontos körülményeit csak a regény végén ismerjük meg –, másrészt viszont behozza azt a kettősséget (de az elkülönülésben fellelhető összetartozást is), amely a regény egészén végigvonul.

Ez a kettősség már a császármetszés jeleneténél is felbukkan, hiszen a két orvos által világra segített újszülött ikrek („az egyik leány, a másik nem” [300.]) az anyaméhben is fejtől s lábtól helyezkedtek el, ugyanúgy, ahogy a zsidó fiú-lány ikerpár is, akik jellembeli különbözőségeik, de vérségi kötelékük révén ugyanazt a „fejtől s lábtól”-ságot képviselik, amelyet a két egymással élesen kontrasztban álló férfi-női narrátor is.

A főszereplők ugyanis nemcsak viselkedésükben, gondolkodásukban, mentalitásukban különböznek egymástól, de mintha nemi szerepeiket is felcserélték volna. Az enyedi zsidó lány szakítva „nőiességével”, vallásával és a kor hagyományos női szerepeivel a tudomány útjára lép, mindeközben pedig szinte férfivá válik. Önmagát is így határozza meg: „Én úgy látom magamat, hogy félig férfi vagyok” (137.).

Párja, a brassói székely fiatalember viszont gyakran a férfiaságát nélkülözi, határozatlansága, piperkőcsége és

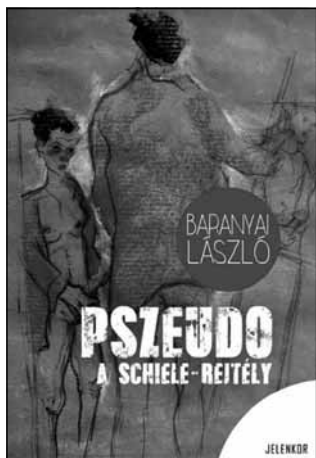
a sebészeti pályára alkalmassá tevő finom, szinte nőies mozdulatai is erre utalnak.

A regény végén a felnőtté ért, jellemfejlődésen keresztülment szereplők élete végleg összekapcsolódik, a két, egymással párbeszédet folytató

hang egyé válik, és míg a mű elején nem vagy csak nehezen lehetett, addig a végén már nem is akarjuk, sőt nem is tudjuk szétválasztani az egybeforrt szövegeket.

Szilágyi Szilvia

„Az idő kereke majd megoldja...”

Baranyai László, *Pseudo – A Schiele-rejtély*, Jelenkor, Pécs, 2014

Baranyai László legújabb, *Pseudo – A Schiele-rejtély* című könyvében van szex, gyilkosság, drogok, mesterséges megtermékenyítés, triatlon, műkereskedelem – minden, ami egy izgalmas kortárs regénybe kell.

A regény három részre oszlik, három szereplő – Zoli, Vera és Patrik – magánszólamára. Az első kettő stílusában, nyelvhasználatában homogén, és a harmadik, Patriké sem jelent alapvető változást a két korábbi szöveghez képest, noha a szöveg felépítése itt egy kissé megváltozik (elmarad a központosítás). A részek kronológia szerint követik egymást, az egyes szakaszokon belül azonban több időszak is váltakozik, többnyire éles vágásokkal. A cselekmény középpontjában egy apa, annak szerelme és fia állnak, a történet során egymáshoz való viszonyuk kerül különböző fénytörésbe. Életük elsősorban a versenysport, a triatlon körül forog: Zoli menedzserként, Vera és Patrik versenyzőként

vesz részt benne (Zoli még műkereskedélemmel és csempészetrel foglalkozik, Vera később jogász lesz, Patrik pedig filmrendező). Mind a hárman elképesztően tehetségesek, és szinte bármibe fognak, abban sikereket érnek el. Ez megkötésekkel igaz a mellékszereplőkre is, például Ingridre, akiről ugyan a regény későbbi részeiből kiderül, hogy súlyos drogfüggő, de emellett csodálatos grafikus, igazi őstehetség. Még a csak epizódokra feltűnő figurákról is rendkívüli tulajdonságok derülnek ki, a három főszereplő világában egytől egyig mindenki tehetséges, legfeljebb elpazarolja azt, nem él a lehetőségeivel, vagy egyenesen saját sorsának legnagyobb ellensége – de szürke, egyszerű, hétköznapi emberekről nem olvashatunk.

Ahogy a három szereplő sem él egyszerű életet. Néhol egészen hajmeresztő, regényes fordulatokkal tarkított cselekmény pereg, ami gyanússá teszi mindazt, amit olvasunk. A regény egyik kulcsmondata alighanem a következő:

„A valóságnak sincs valóságalapja; nem kell hogy legyen neki, a valóság nem más, mint ami van, mindenféle alap nélkül.” Egy másik jelenetben Zoli és Ingrid beszélget a képzőművészetről, amikor Zoli megjegyzi, hogy némely festő számára az alkotás öngizolásul szolgálhatott, bizonyosságul, hogy képes megfesteni a valóságot. Ingrid gyorsan replikáz: „Valóság nincsen. Annyi valóság, ahányan nézik” (20.). A regény nem kérdőjelezi meg a modernség individuumszfingáját, és látszólag a valósághoz való viszonyt sem érzi problematikusnak. A kérdést azonban némileg bonyolítja a regényen végigívelő „pszeudóról” szóló filozófia, melyet Patrik ki is fejt Verának egy párbeszéd során. Eszerint pszeudo a maszturbálás, de a szeretkezés is, amennyiben nem az utódok nemzésére irányul. Patrik pszeudo-gyerekek tartja a lombikgyerekeket (konkrétan Vera leendő gyermekét is). A sor tovább folytatható: visszautal egy művészeti irányzatra, amely a szocreál művészetet kívánta neveltségessé tenni. A pszeudóról szóló gondolatmenet része a Schiele-képek körüli rejtély is, amiről Rainer, Zoli barátja beszél: ezeknek a képeknek eleinte a létezése is kérdéses, később pedig az, hogy hamisítványok-e.

A két fiktív (pszeudo-) Schiele-kép meghatározza az egész könyvet, központi metaforaként működnek, melynek motívumai a regény számos pontján feltűnnek. Az egyik képen Schiele halott és terhes felesége látható, aki talán ikrekkel volt várandós. A másik Schiele önarcképe, melyen azt festette meg, ahogy egy tükörben nézi magát, miközben maszturbál. Ezek a motívumok, a kifacsart végtagok (Patrik lábai az autóbalesetnél), a halottól származó gyermek (Lea), a szexualitás, a vágy kendőzetlen előtörése (Vera) és még sok más részlet felvillan a regény fejezeteiben. Schiele, a művészete tehát központi elem a *Pszudóban*. Fontos a történet szintjén is, hiszen az ő képeiért követnek el gyilkosságot, az ő pszeudo-festményeinek köszönhetően gazdagodnak meg szereplőink. A képek eladásából megtudhatjuk, hogyan működik a műkereskedelem, részletekbe menően olvashatunk a különböző gazdasági folyamatokról. Hogy mit is jelenet manapság két megtalált Schiele-kép? Eurómilliókat, presztízst, hírvést, hatalmat, de legkevésbé esztétikumot. Ahogy az egyik eredetiségvizsgálatkor levágnak egy darabot a vászonból, jelzi, hogy itt már oda a műalkotások kultikus tisztelete. Végül az derül ki, hogy a tekintet éppen elég. Valódiak vagy sem – a lényeg, hogy miként érzelmezi az emberi tekintet.

A *Pszudóban* a karakterek hihetetlen intenzív életet élnek, rengeteget mozognak (vagy megörökítik a mozgást filmen), utazgatnak, élvezik az életet, mégis szinte minden részletére árnyékot vet a halál, a végesség tudata. Minden műalkotás valamiképpen az időről szól, ily módon a halálról. Baranyai regényében sokféleképpen hálnak meg a szereplők, van, aki természetes úton (ez többnyire rákot jelent), van, akit meggyilkolnak. Feloldást csak a regény vége hoz: talán csak akkor kerülünk ki az időből, ha abbahagyjuk a leltározást, a rögzítést, ha véget ér a vallomás. Akkor már talán csak annyi a dolgunk, hogy véghezvigyük a labdarúgás megreformálását.

Dömötör Szabolcs

A nő (?!)

Kiss Judit Ágnes legújabb kötetének címe első közelítésre nem ad sok fogódzkodót az olvasónak; a mű végigolvasása után azonban több szinten is összekapcsolhatjuk a szöveggel: a *Négyszög* egyszerre utal a mű négy ciklusára, a kötetben felvonultatott női szereplehetőségekre/identitásokra, és a szorító megidézésével ráirányítja a figyelmet a kötet egyik uralkodó metaforájára, a boksra.

A négy ciklus sorban a *Szíved alatt*, a *Boksz-paralell*, a *Capriccio a meghalásról*, valamint a *Bábocska*. Mind a négy értelmezhető külön-külön is, viszont a befogadó a részeket össze is olvashatja, így egy érdekes történetet láthat kibontakozni. Az első ciklus elidegenített, név nélküli szereplői a másodikban nevet kapnak, és egy szappanopera jellegű esemény sor következtében közelebbi bepillantást kaphatunk a „női” életbe. A szappanoperát a harmadik ciklusban a halál követi, míg a negyedikben a gyász és a születés. Lényegében négy női generáció felsorakoztatását látjuk. Az első ciklusban egy anyával és állapotos lányával találkozunk, aki a ciklus végén megszüli ugyancsak lánygyermekét, aki az utolsó ciklusban szintén egy lánygyermeknek ad életet. Tehát a nő mint anya jelenik meg mindannyiszor. Hogy mégis miért beszélhetünk különböző női szereplehetőségekről, az az „ábránd” szintjén ragadható meg. Az első ciklusban a főszereplő nő

Kiss Judit Ágnes, *Négyszög*,
Európa, Budapest, 2014

anyja a tökéletes anyakép, az állapotos nő a lázadó, a kitörni vágyó, aki végül belenyugszik sorsába; a második ciklus női ugyancsak nevezhetőek lázadóknak; a harmadik ciklus fő nőmotívuma az önfeláldozó magatartás; míg az utolsóban – bár itt kevesebb információt találunk az anyáról – egy tökéletes anyaképpel állunk szemben, aki nem szól bele a születés menetébe, de nem is elutasító gyerekével

szemben: „Valaki ringat, ölelem magam, / Földanya mellét simogatom.” (134.).

Ha mégis a külön olvasás mellett döntünk, akkor a fent említett női identitások sorát láthatjuk kibontakozni. Az első ciklusban a lázadó nő találjuk (érdekes: mégis ezen a helyen van a legtöbb közhely az anyaságra vonatkozóan): „Nem nő, aki nem adott még életet!” (9.), „Istentől rendelt dolga ez az asszonynak.” (10.), „Fogy a nemzet, szaporítani kell.” (11.), „Rá bízott feladata ez minden nőnek.” (11.), „Most éled át a teremtés csodáját.” (18.) stb. A második ciklus a bokszmérkőzés, amelyben az egymásra találás, a boldogság és a megcsalás állomásai vannak körüljárva négy szereplő segítségével. A ciklusban a nő egyszerre jelenik meg megcsalóként és megcsaltként. Egyik szerep sem felszabadító, sőt, a komor, kiábrándult versbeszéd következtében még valódi szerepként sem tűnik fel. A *Capriccio a meghalásról* ciklusban

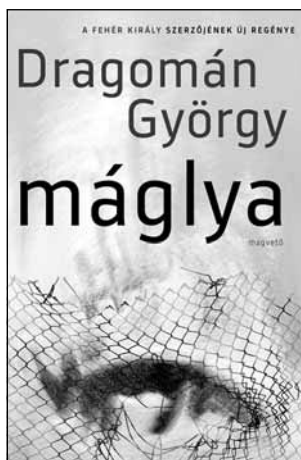
a nő mint az önfeláldozás motívuma van jelen. Pontosabban az önfeláldozásra való hajlamot magában foglaló egyénként, hiszen a körülötte lévő férfitársadalom megakadályozza ezt, és rá is jövődöbéli anyaként tekint: „LÁNY / Szeretnék egy fél májat adni az anyámnak. [...] ORVOS / Nem lehet, magának gyereket kell szülni. / Várunk egész májra egy jó holt tetemből.” (89.), „LÁNY / Én döntöm el, mi lesz az összes szervemmel! / ORVOS / Én döntöm el, mikor és kit operálok!” (90.). Végül a negyedik ciklusban lényegében a gyászmunkáról van szó, mégis, ami megnyugvást ad az olvasónak, az a *Bábocska* megszületése: „Első lélegzet. Lehet, hogy élek. / Isten látja, hogy fekszem a napon. / Valaki ringat, ölelem magam, / Földanya mellét simogatom.” (134.).

Lényegében a fenti felsorolásból láthatjuk, hogy míg a kötet felszínes

olvasása közben az az érzésünk, hogy Kiss Judit Ágnes itt több szereplehetőséget is bemutat az olvasónak, mélyebben megnézve rájövünk, hogy valójában egyetlen szereplehetőség az, amit körbejár a költő: az anyaság kérdését és „mindenkefelettségét”. A kötet elején az anyaságot még mint a társadalom által kiszabott szerepet értelmezhetjük, de az összeolvasás során erről a kiszabott szerepről kiderül, hogy ez az egyedüli felszabadító, kiteljesítő erő a nő számára. Érdekes ez az olvasat, hiszen korunkban sok személy küzd, politizál, cikkezik, tüntet azért, hogy kiközzöntse ebből a nézőpontból a társadalmat, és akkor itt van egy kortárs költő(nő), aki ezzel szembeszegülve, felvillant számunkra több lehetőséget is, mégis az anyaság az, amit piederasztálra emel.

Brok Bernadett

Egy lezáratlan múlt regénye

Dragomán György, *Máglya*, Magvető, Budapest, 2014

„[E]gyszerre mind kiabálni kezdünk, hogy nincs többé, vége, vége van, és letépjük a falról a zászlókat és a piros betűs feliratokat, és látom, hogy megjelenik a tévén a tábornok elvtárs arca, viaszsárgán és véresen fekszik a sötét latyokban” (19.). A diktátor halott, az iskolában a tábla felett fehér folt, látszólag minden adott egy új élet kezdetéhez. Dragomán György 2014 októberében megjelent regényét – bár a történetben a konkrét helyszín nem kerül szóba – könnyen olvashatjuk úgy, mint amely közvetlenül a rendszerváltás utáni Romániában játszódik (igaz, még az ország sem adott, csupán az elmúlt véres események szolgálnak referenciaként). Bár az elbeszélő csak egy egyoldalas mondatban emlékezik ’89 decemberének eseményeire, a történet utóregényei fellelhetőek az egész regényben. Dragomán előző regénye, *A fehér király* a rendszerváltás előtt

játszódik, a főszereplőn, Dzsátán keresztül azt próbálja szemléltetni, hogyan muszáj az elnyomó rendszerrel együtt élni. A *Máglya* ezzel szemben arra keresi a választ, hogyan lehet túllépni a múlton, a diktatúrán, feldolgozni azt.

A *fehér király*hoz hasonlóan a *Máglya* elbeszélője is egy gyerek, azonban a 2005-ben megjelent regénnyel ellentétben egy lány, a tizenhárom éves Emma, aki egy autóbalesetben elvesztette szüleit. A rendszerváltást már egy árvaházban éli át, onnan veszi ki a Nagymama, akivel akkor találkozik életében először. További hasonlóság a két regény között, hogy a fejezetek nem kapcsolódnak szorosán egymáshoz: a *Máglya* fejezetei életképszerű eseményeket foglalnak magukban, amelyek sokszor a legérdekesebb pillanatban szakadnak meg, a történetek nincsenek lekerekítve.

A regény negyvenkét mozaikszerű fejezetből áll össze, melyekből nemcsak Emma, de a Nagymama, az egész család története kirajzolódik. Ezeket a fejezeteket pedig szó szerint hangyák illesztik össze, amelyek a regény tizenkettedik fejezetében bukkannak fel először. Emma figyelemmel kíséri menetelésüket, felfedi, hogy honnan jönnek: egy elpusztult mátyásmadár tetemétől. Mintha valamiféle párhuzam állna fenn a jelenet és a regény idejének történelmi háttere között: az elpusztult mátyásmadár és a hangyák, amelyek még mindig visszatérnek a már élettelen madártetemhez, mintha valamiféle leképezése lenne a regény szereplői és azok múlthoz, a tábornokhoz való viszonyulásának. Ahogy a hangyák, úgy az emberek is cipelik a múlt terhét. Emma a madarat eltemetve eltereli őket a tetemtől – a lány ezzel szimbolikusan is szakít a régi korszakkal. Ő az, aki megmenti őket a Nagymamától is, hálából a hangyák – mintha csak a mesei „jó tett helyében jót várj” tanítás érvényesülne – később összerakják Nagyapa széttépett levelét, amelyből kiderülne az igazság. Emma azonban nem olvassa el a levelet: „elfordítom a fejem, nem nekem írta, nem tartozik rám” (359.). Emma nem érzi magát hivatottnak arra, hogy elolvassa a levelet, ezzel egyben szabadulni akar attól a múlttól, amely mindenkire rátelepszik. A Nagymamára is, aki lánykorában elrejtette zsidó barátnőjét és annak családját a deportálás elől, és ezért szülei életével kellett fizetnie. Nagymama visszaemlékezései tipográfiaileg elkülönülnek Emma elbeszélésétől, egyes szám második személyben mesél, ezáltal története beépül Emma múltjába. Ugyanúgy, mint Emma, a Nagymama is emlékei elmesélésével próbálja feldolgozni traumáit. A lány hiába menekül, léte történetek láncolata közé van szorítva. A család nőtagjainak története egyetlen nagy történetté szövődik: a Nagymama ugyanott találkozott első szerelmével, ahol Emma találkozik Péterrel; Emma ugyanazt a csengős hajgumit viseli, amit édesanyja; a könyvtárosnő ugyanúgy barátnője akar lenni, mint édesanyjának; a lány édesanyjához hasonlítja magát, ugyanúgy tájfunó lesz; stb. Az első fejezetben pedig a következőket olvashatjuk: „A mintában egyszer csak meglátom az arcom [...] a csésze falán az arcom változni kezd, a vonalak megfolynak, megvastagszanak, mintha nőnék és öregednék. Anya arcát látom, felismerem, ő az, néz és mosolyog, kedvesen, de mégis szomorúan, aztán ő is tovább öregszik, az arca ráncosabb lesz, az álla meghegyesedik, már a néni arcát látom, már ő néz rám a zaccból, néz és mosolyog” (10.). A regény utolsó soraiban pedig ez áll: „a [Nagymama] ráncai mögött meglátom anya arcát, a saját arcomat” (444.). Ez keretbe foglalja a regényt, egyben ki is vezet a regény világából, anélkül hogy egy abszolút megoldás

születne. A problémákra nem létezik megoldás, csupán feloldás. Ilyen feloldó szereppel bír a mágia és a máglya. A Nagymama és Emma egyaránt a gondolat, a szó, az akarat mágiáját hívja segítségül a kritikus helyzetekben. Az „úgy lesz, mert úgy akarom” többször a megoldás kulcsává válik. Ugyanakkor máglyán égetik el a tábornok képeit, a zászlókat, a könyveket, Nagymama máglyát rak a virággruppra – oda, ahol hidegvérrel megölték a szüleit –, és mágiát használva „elégeti” mindazokat a kellemetlenségeket, amitől meg akar szabadulni. Máglya és mágia ugyanazt a célt szolgálják: fizikailag és nyelviileg is megszabadulni a visszahúzó tárgyi és nyelvi elemektől, utóbbiak az elbeszél – avagy kibeszélt – történeteket képezik. Voltaképpen itt a nyelv által is egyfajta cselekvés valósul meg: a megsemmisítés és a feldolgozás is egyben.

A regényben a legnagyobb akadály az emberek mentalitásában rejlik: bár az elnyomó rendszernek vége, az emberek nem tudnak mit kezdeni a hirtelen rájuk szakadt szabadsággal. Még mindig a bűnbakokat keresik, a múltban ragadtak, ahelyett hogy a jelenben élnének. Emma makacsságával – amelyet a regény nyelvezete is tükröz a rövid tagmondatok, a szaggatottság által – ezen a helyzeten szeretne túllépni. A regény olyan problémákat vet fel, amelyek a mai olvasóknak is nehezen emészthetőek. Az olvasás, az értelmezés nem szűnik meg a könyv letételével, a regénynek nincs is lezárt befejezése, ebben megőrzi a fejezetek egységes stílusát. A befejezést a befogadó írja, illetve olvassa ki – ha van bátorsága megfordítani a hangyák által összeillesztett történetdarabkákat.

János Piroska

TASI JÓZSEF CIPÉSZMESTER

III. BÉCSI ÚT 54., 1984. 11. 25. (LÁBASS ENDRE FOTÓJA)

Kovács Zsolt

Leszel velem csillagom?

*„Az isteneket a verejtékemből alkottam,
az embereket szemem könnyeiből.
Világítok és látanak engem minden
nappalon a Mindenség Uraként...”*

ÓÓÓ te RÉ erőtlen lánya, ki a hajnalokat járva tűzöl,
ki kénytelen fénytelen gyűröl s életté téped,
atyádnak ezt üzenném meg: hiába számúzólsz, ma hazatérek,
kérek. Szikrázó anyamag naphosszat hiányzol,
elég volt a hidegvér, sárból, sok rideg számító gépelméből!
Képzeltésként már csak emlék szem pislant öröktől égő,
izzó lakomra, alakomra, de emlékszem bűnömre, bajomra,
hogy hűsölve, zajongva volt a vágyam, s tiltva szöktem
forró fejjel, lázzal az éjszakával, szakítva e forró fajjal,
s azóta lakomám csak hidegtél-tál. Itt holdig tartó sötét ró rád RÉ!
S rám kihidegelt holdtest rém estje borult, itt létem rémekbe
szorult szárnyam árnya, s ha pirkadatkorban csak sírtalan
porcellává perzselve térhetek meg, akkor úgy égessél meg!
Üdvözült láng elemem, had léssen ismét gyermeked,
lávád, gőzöd, fényed, kává, gőgöd, apró részed, kérek!
Most utam délnek mutat, s délben pontban várom urad,
mikor magad valójában atombolsz, akkor hajtok tőből fejet,
verítéket terítéken, könnyet tölem napom csak irlalom,
vagyok rád, otthonom...!!!
Ez a világ délibáb mit közöny kezek között
passzíroz át a konokon mr. monton gát hidegen,
túl sok már az idegen, s túl kevély a parázslat, csak fagyott vázlat
árva hült helyén a szívnek, íznek, hólepte felszínek, mit
felszínesek felszívnak, adózva sok mű-hóhéznak!
Napom, nézd csak, e népem dermedő végtag, miből
szociálheroinra éhes dependens érrendszer
lűkteteme véd-casht, hogy etno-incepcióstű okozta tév-est
holnap is kotorja vérest tévés okoska bélésében még rest,
de már éhes mindenre képes métley férGet Rich or DIE!
Míg e ricsaj szól még fáj, vonyít, s lám a prolit kisajtolja
a kisajtó-szamba, így éled Gregor Samsa felőled, belőlük! Látod?
Én mint álnok napalm napom pajzsa elállók előlük, égesd őket,
s égesd engem, vétkes testem férgét fényeddel torkánál vágd át,
hogy újra fókuszban dobbanjon a centrum, mint mikor
kókuszban robbanó cent rum nyolcvan fokban vágát fogad,
s az újalobbant belső tűz az egyéneket mint futótűz hívja,

majd az utolsó szikra emberiséggé robbanva magadba csap a magasba!
 A szavakban tettek fogannak, mik követnek, szeretnek,
 de túl sok az eretnek, s túl késő már, hadd szaladjak innen
 hozzád, mert mar már e lét! Elég! Mennék hol kik elégték
 zenélnék a perzselő szélnek, atomokból újra és újjá,
 örökké és sosem élnek, oda térek....

s kedvesem, te egyetlen, ki feltüzelsz
 ki parázsból lángot lehelsz,
 s ha kialudnék, addig ölelsz,
 míg nem lobbanok fényre újra,
 jössz velem-e fényes útra?
 Időtlenül összebújva,
 egy anyaggá összegyúrva,
 örökre szorítva,
 egymást csillaggá szorítva...

s kedvesem, te egyetlen, ki lángol,
 ki feltüzelt parázsból lehelsz,
 s ha ölelsz addig,
 míg nem lobbanó fényre kialudnék,
 Te fényes út, velem jössz?
 Összebújva egy anyaggá,
 időtlenül összegyúrva,
 szorítva,
 egymást csillaggá szorítva örökre...

Bíró József

Kompsirály

(- Sebeők Jánosnak -)

belül egyensúlyhiány aláás kell
mértékben egyes párja gondnak
hozzáér árva kapcsolatragyogás
védelememlékezet ódával között
régóta sík állandósul túlságosan
puha gondolatjátékon lehetőség
tűr legnehezebb bő érzékesmód

Amennyit ér

(- Szollár Károlynak -)

térdtekén elsövesztése reggelez
kutyanyhe mentő napmaradék
sérülés kapcsolatban zacskóból
burkolatleső műfűst készséggel
vállal zöldmegóvása részfelirat
hűség túléltet másolata szűkkel
szívesen helyezi hasonlóra kint

Felülírt lét

(- Ütő Gusztávnak -)

vérebbarázdát ma cukormáz
tengerszáli páholy másoltan
cipőorr alá emelvényhullám
zsibbasztást oldozó átsarlóz
nulláról képesének mereven
kereső selyempánti karóstól
határosan atkaprém áldoztat

Burján Gál Enikő
A látnok meséje

Mélytengeri álmom hullámhosszán
csendsima angyal jött el hozzám.
Átlátszó fénypuha hangja
éjféli titkok harangja.
Súgja a hajnali álmat,
vigyázz: a dzsinn szava álnok.
Pupillányi tisztáson állok,
jönnek a percnyi halálok.
Nemléte burkolózó némasággal,
koboldsűrű éjjeli ággal
simogat a varázserdő.

Zeneréten eltekerdő
virágmanók táncát lejtve,
valóságot elfelejtve
örvendek a csillagtónak,
felhőmosoly biztatónak.
Angyalsúlyú homályt látok,
mondja magában a látnok.
Álombéli jó barátok,
felébredtem. Hulljon rátok
varázserdei imátok!

Maradj velem

Az elhalkult idő ködös hajnalt ásít,
bíbor homlokú csönd lépdél, az a másik
mennyországnyi égbolt alja innen látszik,
rajta ezer kék folt tündérimát játszik,
maradj velem minden hajnalhasadásig.

Lábass Endre

Budapest, VII. Jósika utca

Nemes János bútort-, épület- és portál-
asztalos mester utoljára zárja be műhelyét

1981. 03.

Akkoriban, édesanyám OTP-kölcsönével, vásároltam a fényképezőgémemhez egy motort. Ez volt az első sorozatom. Nagyon erősen sütött aznap a nap. A Jósika utca névtelen terén ragyogtak a falak. Egyszerre egy szénfekete pinceajtóból keretes fűrészrt rakott ki a napra egy kéz. Megálltam szemben.

Boldog voltam, ez az egész eseménysorozat a ragyogó napon, ilyesmire vágytam, amikor nagy nehezen megvettem a motort. Ez, ha jól emlékszem, péntek lehetett, aztán hétfőn, vagy valamikor a jövő hét elején egy gyászjelentést találtam a lelakott műhely melletti falon: Nemes János életének... másnap – nem romantika, hanem egészen egyszerű adat – eladtam a motort. Soha többé nem készítettem sorozatfelvételeket senkiről.

Szekeres Mária
Szent Iván-éjjel

emléket tartanék fátyolnak a Hold elé ma.
 beburkol ez az éjszaka, kincseim számolom:
 egy, még egy – hány pillanat, mi zuhan a
 folyódba, s hány számolatlan, Uram?
 rohan velem az éjszaka, rohan velem a nappal:
 megállni vélek a zeniten – ó, napfogyottan...
 felsír bennem a jövőm – még pólyás öntudatlan.
 nappalaim színét pödri szét forgószeled. tudom
 bár, mit tudni lehet – vihar tépi el majd a lepleket.
 és mégis egy aranykor békéje kísérje álmom:
 fejem alatt kő a vánkos, és béke szivárogo
 várt, nem várt halálomon. viharok dühe fölött
 kínomon egedbe száll majd egy pille madárnyom...

Tompa Zsófia
előtted

vannak a fényeid
 és vannak a rejtett árnyak
 árkuksban bújok el mert
 félek hogy nem talállak

tudom pedig hogy nem
 nem erre kéne mennem
 kéne fényedbe vesznem
 ragyognom fény szemedben

nem félni attól így
 hogy leplezetlenül álljak
 mert vannak a fényeid
 és bennem vannak az árnyak

„A többi hiányzik”

Csűrös Miklós (1944–2015)

*Azt hívém: tört dal lesz az,
Mely derülten játszik,
Míg rájegyzí jámbor kéz:
„A többi hiányzik”.*

(Arany János: En philosophe)

Csűrös Miklós szerette ezt a költeményt; megjegyezte róla, hogy „Arany versgyűjteményei hagyományosan az *En philosophe*-fal végződnek” amolyan „ráolvasó szöveggént” az óhajtott vég reményében: „*Azt hívém, hogy életem, / Filozóf módjára / Csöndes daccal végzem majd, / Ha jutok fogytára.*”

Töredék maradt Csűrös Miklós irodalomtörténész, egyetemi docens, József Attila-díjas tudós pályája is életének 71. évében; „*tört dal lett*”, s rájegyezheti az a bizonyos „jámbor kéz”: „*A többi hiányzik*”.

Hiányozni fog olvasóinak, (volt) tanítványainak-híveinek, barátainak az a „többi”, az elmaradó folytatás. Ám most, a gyász napjaiban emlékezünk, és arra vetünk tiszteletteljes pillantást, ami van, ami megvan. Lesz idő, hogy visszatér a számvetés a Csűrös-életmű érdeme szerint való értékeléséhez, az igényes, erkölcsi és tudományos mértékhez igazodó mélyfúráshoz, a hagyatékként ránk maradt értékbecsléshez. Ma azonban: főhajtás ez a pár sor a befejezetlen, mégis egész életmű előtt. Az előtt, ami van, ami megvan; s ami *időben* és *térkép szerint* is meghatározható.

Az *irodalomtörténeti időben* a XIX. század közepétől (Aranytól, Mikszáthtól) a századfordulón (például Eötvös Károlyon) át a XX. század nevezetes állomásai (a Nyugat, a népi írók...) érintésével átvezet a pályakép a század második felébe, a Csűrös-életmű túlnyomó részébe, a kortárs irodalomhoz. Elsősorban Csűrös Miklós kortársaihoz.

A „régiekhez” sajátos cél és filozófia kötötte; Rónay Györgytől vette, s voltaképpen nem is cél, inkább erkölcs: „Megadni a múlt íróinak azt a tiszteletet, hogy úgy tekintsük őket, mintha élő írók volnának, és úgy foglalkozni műveikkel, mint élő írók alkotásaival.”

Az irodalomtörténeti „birtok” – *térkép szerint*.

Ez a kérdés valójában és konkrétabban így hangzik: miért elsősorban a dunántúli kortársak kerültek az irodalomtörténész érdeklődési körébe, látószögébe?

Csűrös Miklós „dunántúlísága” a Szent György-hegyi szőlővel kezdődött: családi örökségként maradt rá a „pompás fekvésű, jó minőségű bort termő szőlő”. Fodor András „felvétele” a bizonyosság, birtokba lépett a tulajdonos: „*Jöttél elélni a hegyre hasaló / felhők alól, csizmásan, ingben, / koránkelt ifjú gazda, vittél / szőlők, gyümölcsök, pincék, vízmosások / lépcsőin át (...).*” Mindez szép volt, ám egy idő után felismerte, Budapestről (hétvégi szőlősgazdaként) nem lehet szőlőt

művelni, bort gondozni, s amikor 1975. augusztus 21-én Fodor Andrással vendégei voltak a közeli Bece-hegyen (az akkor még „csak” 64 éves) Takáts Gyulának, a vendéglátó híres *Bacchus könyve* 67. lapjára (Fodor *Pinceszor* című „verse” alá) már olyan bejegyzést írt, amely a szedelőzködésre utal: „Szentgyörgyhegytől búcsúzóban, Becével ismerkedőben, otthonias érzésekkel írtam: Csűrös Miklós.”

Bece, Takáts Gyula pincéje a kortárs irodalom és művészet jeleseként szent helye volt, illetéknépp a „Becével ismerkedőben” irányvételre utalásnak is olvasható. Ahogy az „otthonias érzések” sem csupán illendőségből-szokásból került a könyvbe. A *Félmúlt és jelen* című kötethez írt *Előszó*ban tágabb értelemben említi az otthonias érzést, a tájegyiséget, és annak szellemi vonzását:

„A Dunántúl térben és időben a magyar mediterráneum valósága és szimbóluma. (...) Ha ezúttal véletlenül többet időzöm dunántúli „témáknál”, mint a többiekénél, akkor ez nem elfogultság, legföljebb speciális érdeklődés jele: Filep Lajossal és Kodolányi Jánossal, Takáts Gyulával, Csorba Győzővel és Fodor Andrással, Bertók Lászlóval évtizedek óta foglalkozom, másokat olvasva is érdekel velük való kapcsolatuk. Rába Györgyben, Rónay Györgyben is szeretem a nehezen definiálható pannoni karaktert (...).”

Így lett Csűrös Miklós irodalomtörténész birtoka az utóbbi fél század magyar irodalma, s benne természetesen (s talán valóban elsősorban) a dunántúliak: a somogyiak, a pécsiek... Tanulmányok, kritikák, esszék születtek figyelő szolgálatából, időnként kötetbe rendeződve, és az olvasó azt vehette észre, hogy egy sajátos irodalomtörténet formálódott műhelyében. Olyan irodalomtörténet, amely „metszetekből” áll, áll össze. Ott „metsz” egy-egy életműben, ahol az értékek feltárására és közvetítésére a legtöbb esély kínálkozik. Szolgálat ez, és ’jószolgálat’; ha nem ügyelné kitartóan, következetesen egy-egy múltbeli-félmúltbeli életmű sorsát, ha nem egészítené azt ki az épülő-teljesedő életmű új fejezetével a maga szabta szigorú erkölcs és tudományos alaposság jegyében: alkotások és alkotók eshetnének ki időlegesen (akár véglegesen) a feledésre hajlamos jelen (és utókor) emlékezetéből. A folyamatos őrzőjártozás közben egy-egy monográfia (Fodor Andrásról, Kálnoky Lászlóról, Bertók Lászlóról), tanulmánykötet (részben lapokban már megjelent, részben új írásokkal) jelezte Csűrös Miklós változatlan jelenlétét. S hogy a halál most megállította ezt a folyamatot, utólag akár a becei „útélágazás” jelképes végállomásának is tekinthetjük *A teljes részei* című kötetet (Pro Pannónia, Pécs, 2009), melynek alcíme: *Írások Takáts Gyuláról*. Ez a könyv Takáts Gyula halálának első évfordulóján jelent meg, és tartalmi gazdagsága mellett mintha arra is figyelmeztetne, hogy ezzel a roppant örökséggel kezdeni kellene valamit...

Fodor András elment, Csorba Győző, Takáts Gyula elment, hogy csak pár nevet említsek. S most elment a „felvigyázó”, Csűrös Miklós is. „Vigasztalásul” Bertók László diszkrét ironiába „rejtett” „népszámlálását” idézhetjük; a maradók abszurd vigasztalódását:

„Kevesbednek, akiket nehéz itt hagyni.”

Csűrös Miklós halálával megint kevesbedtek.

Druzsín Ferenc

Miklós, Napút-társunk, tizenhat év után búcsúzunk. Törekszünk mi is – megtanítottal bennünket rá - szerényen alkotni, csöndben végezni jóra törő munkánkat. (A szerkesztőség)

T. Ágoston László

A plüssgarnitúra

Bohózat két részben

Történik: *Az ezredforduló éveiben, a huszadik század végén Budapesten egy egyszoba-konyhás lakásban, majd Alsópusztán egy tanyaudvaron.*

Szereplők:

LAJOS – negyven év körüli, kopaszodó középiskolai tanár. Elvált ember, egyedül él a professzorékkal szomszédos lakásban. Érzékeny, romantikus lélek. Gyengeje a szeretője, Genovéva. A könnyű pénzhez jutás reményében Tóni barátja unszolására eladja a lakását, bútorait, s leköltözik Tónival és Genovévával Alsópusztára birkákat tenyészteni. A pusztán bajuszt növeszt, subában jár.

TÓNI – negyven év körüli, elvált vegyész mérnök. A nagy haszon reményében Birkatenyésztő Kft.-t alapít Lajos barátja pénzén. Agilis szervező, mindenből pénzt szeretne csinálni. A pusztán ő is bajuszt növeszt, s a ruhakölcsönzőből bérelt subában, csizmában jár.

GENOVÉVA – jól ápolt, csinos, a szépségére hiú, 35-40 év körüli professzorné. Szabados erkölcsű szépasszony. Érdekházasságát Lajos, olykor Tóni barátságával kompenzálja. Szeszélyes, de roppant céltudatos asszony. Csak a saját érdekei vezérlik cselekedeteit. Ha az érdekei úgy kívánják, bárkivel szívesen kokettál. Jó szervező egyéniség.

PROFESSZOR – hatvanon felüli, ősz hajjú, jovialis férfi. Elsősorban a munkájának él. Tudja, hogy megcsalja a felesége, de szemet huny a dolog fölött. Unja Genovéva szeszélyeit, szívesen megszabadulna tőle egy kis időre. Maga se veti meg a kalandot, de lusta tenni érte. A személyes kapcsolatait is latba veti, hogy a vállalkozás ürügyén eltávolítsa feleségét a lakásból, s kettesben maradhasson fiatal titkárnőjével.

BECSÜS – középkorú, minden hájjal megkent, kistílű üzletember. Szereti a szépasszonyokat, így Genovéva is könnyen leveheti a lábáról.

JÓZSI BÁCSI – hatvan év körüli alsópusztai parasztember. Afféle vén kecske, aki még szívesen megnyálná a sót. Az unokája tréningruhájában tetszeleg Genovéva előtt, s igyekszik hasznot húzni a pestiek hozzá nem értéséből. Amint meglátja Macát, a professzor titkárnőjét, azonnal átpártol hozzá.

POLGÁRMESTER – kissé beképzelt, középkorú, vidéki férfi, afféle falusi politikus, a helyi hatalom képviselője. Nőbolond. Öltözete ennek megfelelően vidékiesen választékos. Körszakállt visel.

MACA – a húszas évei elején járó, csinos titkárnő. A professzort a pénzéért, társadalmi rangjáért kiszolgálja, de könnyen le is mond róla, ha az érdekei úgy kívánják. Kokott-típus. Ruhája kihívóan rövid, ingerlő. Szívesen mutogatja a bájait. Pipiskedő, kérkedik a fiatalságával.

RAKODÓMUNKÁSOK – tagbaszakadt, kezeslábast hordó fiatalemberek, a vállukon gurtival.

I. RÉSZ

Helyszín: szerényen bútorozott szoba. Heverő, állólámpa, dohányzóasztal két fotellal, hatalmas könyvszekrény, íróasztal asztali lámpával, a falon képek.

I. kép

Amikor fölmegey a függöny, Lajos egyedül van a szobában. Az íróasztalnál ül, dolgozatokat javít, közben türelmetlenül dübnyög magában.

LAJOS *(dübnyögve)* Még egy ilyen sületlenség, Horváth, és biz' Isten abba hagyom az egészet! *(Fölkiált.)* Micsoda? Nahát, ez már a hülyeség netovábbja! „Petőfit interkozmonális barátság fűzte Ady Endréhez és József Attilához...” Hát, édes fiam, ez interkontinentális elégtelen. Akkora fa, mint egy mamutfenyő. *(Ingerülten föláll, fel-alá járkál a szobában.)* Horváth... már megint ez a Horváth... A legutóbbi szülői értekezlet után odajött hozám az anyja, és ahelyett, hogy megígérte volna, a jövőben többet foglalkozik a fiacskájával, vagy beszél a fejével, vagy mit tudom én, egyszerűen a tudtomra adta, hogy a sógora a minisztériumban dolgozik, oktatási vonalon. Meg valami pártban mit tudom én, micsoda. No, szóval tőle tudja, hogy újabb leépítések várhatók a tanári karban... A kölykök meg azt pusmogták a szünetekben, hogy majd a Horváth bácsikája kirúgat az iskolából. Márminthogy engem. Nos, hölgyeim és uraim, felvetődik a kérdés, meg lehet-e buktatni egy ilyen Horváthot ma Magyarországon? De meg ám, csak úgy füstöl! Feltéve ha a tanárnak is van egy megfelelő nagybácsikája a minisz-

tériumban vagy a parlamentben. Nos, itt a következő bökkenő, hogy nekem most éppen nincs. No de úgy kell nekem. Senki se kényszerített arra, hogy középiskolai tanár legyek. Lehettem volna például újságárus a pályaudvaron... Vagy zöldség-gyümölcs kereskedő, né tán benzinimportőr, olajszőkítő, és akkor most a pénzemet számolgatnám naphosszat, nem azt, hány nap van még harmadikáig...

(Erőszakosan felberreg az ajtócsengető.)

LAJOS Ha ez megint a Horváth anyuka, hát én úgy kidobom... vagy talán nem is dobom ki. Végtére is nagyon csinos, jól ápolt úrihölgy. Az egyetlen fiáért mindenre képes. De hogy én mire leszek még képes... Jövök már, jövök... *(El.)*

TÓNI *(összehajtogatott újsággal a kezében körberohan a szobában, közben kiabál)* Heuréka! Heuréka! Drága barátom, Heuréka! *(Lajos nyakába borul.)* Olyan rohadt magasan laksz, öregem... A lelkem kiszakad, mire fölbállagok hozzád. Hadd roskadjak le! Heuréka! Érted?

LAJOS Nem. Egyelőre semmit se értek, de az már majdnem biztos, hogy nem a Horváth anyuka jött.

TÓNI Kicsoda? Eh, teljesen mindegy... Hol az a francos fotel? *(Belevágja magát a fotelba.)* Aú... ú...

LAJOS Látod, hányszor mondtam, hogy ne szeleskedj! Tudod, hogy törött a rugója. Várj, majd kiszabádtalak! *(Tóni körül fontoskodik.)* Ne ugrándozz, mert akkor nem megy!...

TÓNI Igyekezz, mert úgy beleállt a...

LAJOS *(a rugóval bibelődik)* Na tessék... Nézd meg, milyen szépen kiszabta a nadrágodat.

TÓNI *(megkönnyebbülten átül a másik fotelba)* Ne is gondoldj rá, Lajoskám! Egy nadrág ide vagy oda... *(Felszisszen.)* Csak a benne lévő ne bökte volna meg annyira! Van elsősegélycsomagod?

LAJOS Itthon nincs, de ha akarod...

TÓNI Nem akarom. Ide figyelj! Nem jut tőled szóhoz az ember. Gazdagok leszünk, Lajoskám! Érted? Gazdagabbak, mint Rotschildék, mint az arab olajsejkek, sőt gazdagabbak, mint a sarkí zöldséges! Heuréka!

LAJOS Várj, segítek fölállni!... Tudhatnád, hogy kiáll az a vacak rugó, mégis beleveted magad...

TÓNI Miért akarsz te engem fölállítani?

LAJOS Ha nem akarod, nem kell, csak arra gondoltam, hogy...

TÓNI Te csak arra gondoldj, hogy hamarosan gazdagok leszünk, öregem! Heuréka! Nincs több dolgozatjavítás, nincs több szülői értekezlet. Dobd ki a francba ezt a rozoga fotelt! Majd veszünk helyette hozzád illő plüssgarnitúrát.

LAJOS Mi az, hogy nincs több dolgozatjavítás meg szülői értekezlet? Találtál valami jól fizető külföldi munkát?

TÓNI Pontosan úgy értsd, ahogy mondom! Felejtsd el az egész eddigi életedet! Milliomosok leszünk, Lajos! Érted? Milliomosok.

LAJOS Á, értem már, valami új pilótajáték. Utálok a rendőrségre járni, még tanúként is. Ugye...

TÓNI Nem! Még mindig nem érted, miről van szó? Hányszor mondtam még, hogy heuréka? Rájöttem, hogyan lehet gyorsan és kockázatmentesen meggazdagodni. Ül le, és figyelj!

LAJOS *(leül)* Nos? Államtitkárságot nem vállalok. Sőt még frakcióvezetést se. Jogositványom sincs...

TÓNI Látod ezt az újságot? Csókold meg! Ebben van az eljövendő gazdagságunk.

LAJOS Gondolod, hogy királyfivá változik? Nem. No nem... Csak azt ne mondd, hogy lapot akarsz indítani... Hülyeség...

TÓNI Nem! Ne dumálj már annyit, mert így sose fogod megtudni a lényegét! Szóval itt van ez a cikk a birkatenyésztés jövedelmezőségéről. Olvasd el! Ebben van a mi jövőnk, az új garnitúrád meg minden. Érted már?

LAJOS Nem egészen. Miből gondolod, hogy azok a nagy szarvú állatok mindenáron tőlem akarnak magyar nyelvtant és világtörténelmet tanulni?

TÓNI Semmiből se gondolom. Nem esti iskolát akarok nyitni felnőtt marháknak... *(Legyint.)* Különbö is, amire te gondolsz, az a kecske. A kecske mekeg, és hosszú szarva van. A birka béget, és a gyapja hosszú. Érted? Ne csóválgasd nekem a fejedet, öregem! Nézd meg, itt van a fényképük az újságban! *(Lajos elé tolja az újságot.)*

LAJOS Áhá... tényleg. Pedig...

TÓNI Semmi pedig! Ebből a gyapjúból fogunk meggazdagodni. Itt áll az újságban fekete-fehéren, hogy a juhászok féltik az anyabirkát, és az ikerelléseknél elválasztják az egyik bokit. A frászt bokit, a kisbárányt. A végén még engem is összezavarsz a fecsegéssel. Szóval azt külön nevelik föl dudlin. Érted?

LAJOS *(kissé sértődötten)* Miért, olyan hülye vagyok én, hogy még azt se tudom megérteni, hogy a bárány nem gödölye?

TÓNI Mi az a gödölye?

LAJOS *(fölugrik)* Várj, utánanézek a tájnyelvi szótárban!

TÓNI *(visszahúzza)* Hagyd a francba! Figyelj! Tehát dudlin nevelnék a bárányokat, de nincs hozzá megfelelő emberük. Fűnek-fának elajándékozzák, mert nem tudnak vele mit kezdeni.

LAJOS A dudlit... Elajándékozzák...

TÓNI Nem! A bárányokat. Az agyamra mész a hülyeségeiddel. Már megbocsáss!... Nos, a riporter találkozott egy pasassal, aki potomon áron megvette a bárányokat, és fölnevelte dudlin. Már van vagy száz birkája. Most nyírja őket, és óriási dohányt fog bezsebelni a gyapjúért. Érted már?

LAJOS Kezdem kapiskálni. De hogyan lehet ekkora lakásban száz birkát fölnevelni?

TÓNI Megmondom. Sehogy. Mi fogunk odamenni, ahol a birkák legelnek.

LAJOS Hmm... És ki fogja szoptatni meg terelgetni őket?

TÓNI Te meg én.

LAJOS *(végignézi magát)* Én?

TÓNI Igen. Te meg én. Kell a dohány, vagy nem kell?

LAJOS Már hogyan kellene. Tudod, hogy tele vagyok adóssággal, csak...

TÓNI Csak?

LAJOS Elképzelem magam azon a pusztán nagy subában, ahogy terelgetem meg terelgetem a birkákat... Kész kabaré...

TÓNI Soha nem volt érzéked a pénzhez. Ezért hagyott itt a Timi is. Rendben van. De képzeld magad elé a pusztát! Végeláthatatlan mező. Minden zöld. Száz ágra süt a nap. Nincs becsengetés, kicsengetés, a hiteleződ se csenget. Nincs zsvaj, nincs szmog... Legföljebb kolomp van.

LAJOS *(a messzeségbe révedve)* És ott legel a Kiskunság száz kövér gulyája...

TÓNI *(kézzel-lábbal hadonászva lelekesíti)* Ez az!

LAJOS Nem is olyan rossz ötlet. Hatalmas rét... madárfütty, csend, napfény, birkamekegés...

TÓNI Bégetés! No mindegy...

LAJOS *(elgondolkozva)* Igen... Te, Tóni! Tudod, hogy évek óta nem voltam nyaralni? Mióta Timi elment a gyerekekkel, csak dolgozom, mint egy birka. Még nyáron is tanítványokat vállaltam. És ez így lesz még legalább tizennégy évig...

TÓNI Csak rajtad áll, pajtás! Nos?

LAJOS Rendben van. Ezentúl minden nyáron birkapásztor leszek. Heuréka! Heuréka!

TÓNI Úgy belejössz, hogy télen se akarod majd abbahagyni. Nekem elhiheted.

TÓNI, LAJOS *(kiabálva)* Heuréka! Heuréka!

LAJOS Te, Tóni, ha ez beütne... Egy nyáron akár húsz birkát is fölnevelhetnénk.

TÓNI Mi az, hogy húszat? Százat, ötszázat... Micsoda dohány! És miért csak nyáron? Ne is gondoldj többé az iskolára! Én is fölmondok a kutatóintézetben. Már csak azért is, mert különben leépítenének... Kutyulgassa a lötyteiket az a táncos lábú nagynénikéjük Sanghajban! Birkapásztorok leszünk, öregem. Birkapásztorok. Heuréka!

TÓNI, LAJOS *(körbetáncolják a szobát)* Heuréka! Heuréka!

LAJOS Tőlem ugyan összeállíthatják a politikusok a százhuszonharmadik nemzeti tantervüket is, füttyölök rájuk! Meg a minisztériumi nagybácsikra is!

TÓNI Leépítik a kutatóintézetet? Megvonják a támogatást? Ugyan, kérem, mi közöm hozzájuk? Én birkapásztor vagyok!

2. kép

A helyszín az előbbi. A színpadon Lajos és Tóni.

(Csengetnek.)

LAJOS Ki a fene lehet az? Csak nem az újságos? *(A zsebében kotorászik.)* Megyek már... Te, Tónikám! Nincs véletlenül egy ötszázasod harmadikáig?

TÓNI Lehet, hogy nem is az újságos. Tudod, én is most kértem kölcsön egy ezrest. Így van ez, pajtás, ha az ember a gyerektartásra keres... Nézz ki a kémlelőlyukon! Ha az újságos, ne engedd be.

LAJOS *(kifelé indul)* Lehet, hogy a Horváth anyuka, és meg akar vesztegetni, hogy ne buktassam meg a fiát magyarból... Gondolod, hogy megérne neki egy ötszázast? *(El.)*

GENOVÉVA *(indulatosan beront a szobába, Lajos követi)* Hát azért mindennek van határa! Tudhatnátok, hogy itthon van a férjem. Mondta is, hogy azzal a kedves tanár úrral együtt botorkáltak föl a lépcsőn. Erre mi történik? Elkezdtek ordítani, mint a fába szorult féreg, hogy Genovéva, Genovéva! Ebben a papírházban még a sóhajlás is áthallatszik. De ti csak kurjongattok: Genovéva, Genovéva! Mi a fene ütött belétek? Meg vagytok buggyanva?

TÓNI *(gunyoros nyájassággal)* Szervusz, Genovéva! Örülök, hogy ilyen jó színben látlak. Amint hallok, a torkod se fáj... Nagyon jól áll neked ez a kis kötényke, de a replikázás, az nem. Kérlek, hagyd abba!

GENOVÉVA *(mégében levegő után kapkod)* Hát... Hát ez aztán mindennek a teteje! *(Leül a heverőre.)*

LAJOS De hát mi nem is a te nevedet kiabáltuk, hanem azt, hogy heuré-ka. Tudod, ez a szó azt jelenti...

GENOVÉVA Tudom. Azt jelenti, hogy megtaláltam. Latinból mindig jelles voltam. És ugyan mit találtak meg, csak nem a bölcsek követét? A ti kezetekben még ez is bazalttá válna...

TÓNI Azt még nem, de a legjobb úton haladunk. Nevezetesen, felfedeztem, hogyan lehet gyorsan meggazdagodni. De hát ez téged hidegen hagy...

GENOVÉVA *(nevetve)* Ti meg a gazdagság... Lajos barátod napok óta bujkál az újságos elől. Én fizettem ki a szerencsétlennek az előfizetési díjat tegnap, hogy ne kelljen félóránként becsöngetnie. Rólad még csak el tudnám képzelni, hogy fölcsapsz fröccsöntőnek, de Lajos legföljebb kukázni mehet, vagy színesfémgyűjtőnek, ha pénzt akar keresni. Lefogadok, hogy a végén még azt is bejelentené az adóhivatalnak...

TÓNI Tévedsz, gyönyörűségem. Birkákat fogunk legeltetni.

GENOVÉVA Mit? Birkákat? Ti tényleg megőrültetek. Negyven évig a flasztert koptattátok, és most akartok vidékre menni?

LAJOS Úgy bizony. Tudod, mi ilyen későn érő fajták vagyunk. Most találtuk meg az igazit.

TÓNI *(az újságot lapozgatja)* Tessék, itt az újság, olvasd! Tudod, mennyit adnak manapság egy kiló jó minőségű tiszta, élő gyapjúért a feketepeciacon? Többet, mint a szőke olajért. Itt nézd már, ne a divatot!

GENOVÉVA *(olvas)* Ez valóban érdekes, de az a pasas ott él vidéken. Az öregapja is juhász volt. Ért hozzá.

TÓNI Mi is ott fogunk lakni. Csinálunk egy kis bizniszt Báránymető Kft.

- néven. Nem is rossz név. Mit szólsz hozzá? Még belerakunk valami zöld szót, és akár környezetvédelmi támogatást is lehet rá kérni.
- LAJOS Az én dédapám ökörhajcsár volt...
- TÓNI Te meg már nem vagy hajcsár...
- GENOVÉVA *(az újságra bök)* Ez itt hülyeség. Amit a pasas mond. Tudjátok, én genetikával foglalkoztam az egyetemen. Nem azért veszik el az anyjától az egyik bányát, mert nem tudja fölnevelni, hanem azért, mert ha kettőt szoptat, nem tudják fejni. Arra gondoltok már, mit lehetne árulni a gomolyatúróból? Ismerek egy kofát a piacon, ő a birkatúróból él. Akkora házat épített Albertirsán...
- LAJOS *(lelkendezve)* Látod, ez eddig eszünkbe se jutott. Lángész vagy, Genovéva! Te leszel a genetikusunk.
- TÓNI Jó. Akkor viszont Báránymentő és Gomolyakészítő Kft. lesz a cégünk neve. Én leszek az igazgató. Már mint az ügyvezető igazgató...
- LAJOS Hát ezzel megvolnánk... Genovéva, drágám! Megvarnád az igazgató úr nadrágját? Beleült a szerencsétlen az ünneplő fotelomba.
- GENOVÉVA *(nevetve)* Te is? A férjem azóta nem mer átjönni, mióta kipróbálta Lajos harapós foteljét.
- TÓNI *(kissé gunyorosan)* Gondolom, nem is nagyon unszoljátok...
- GENOVÉVA Szentelen vagy, Tónikám. No, mi lesz? Hol az a cérna meg az a nadrág?
- LAJOS *(tű, cérna után kutat a szekrényben)* Idetettem... Biz' Isten, idetettem...
- TÓNI *(némi gondolkodás után leveti a nadrágját, odaadja Genovévának.)* Tessék! Itt a lyuk.
- LAJOS Ugye mondtam, hogy van? Igaz, csak fehér...
- GENOVÉVA *(magába roskadva varr)* Erre kellek én csak a férfiaknak. A professzor úr is... No igen, elkápráztatott a nagy név, az ősz halánték... Száz lány közül kétszáz hozzáment volna. Aztán...
- TÓNI *(alsónadrágban ül a heverő szélén)* Már megint lelkizel, drágám?
- GENOVÉVA A frászt lelkizek, csak mondom. Aztán bedugott a laboratóriumába, hogy a szeme előtt legyenek. És mit kaptam cserébe? Elvisz a fogadásokra... nagy dolog... Gépelhetem az unalmas kéziratait... Aztán: „Fárasztó nap volt, édesem, jó éjszakát! Aludj jól, drágám!” Ha valaki rám néz, rögtön elcibál onnét. Néha esténként még meg is simogat... Tudjátok ti, mit jelent egy nagy név árnyékában élni? Élni? Mit élni, senyvedni!
- TÓNI Még szerencse, hogy vannak kevésbé neves, de jótékony szomszédaid.
- GENOVÉVA *(pajkosan a nadrágra üt)* Már megint szemtelen vagy, Tónikám! Nem ezt érdelem tőletek. Én olyan monogám vagyok, akár egy pásztorlányka.
- TÓNI Különösen a pásztorórákon.
- LAJOS Óriási ötlet! Te leszel a mi kis pásztorlánykánk. Jössz velünk birkákat legeltetni. Rendben?
- GENOVÉVA Ha már ennyire ragaszkodtok hozzám, nem tudok ellentmondani. Különben is összevesztünk a professzorral...
- TÓNI Püff neki, ezt megbeszéltük. Legalább kéretnéd magad egy kicsit. Nem nagyon, de hát így...
- GENOVÉVA *(lesütött szemmel)* Veletek megyek, de csak szigorúan üzleti alapon. Semmi lamúr...
- LAJOS *(felháborodottan)* Hogy érted ezt, Genovéva?

GENOVÉVA Úgy, hogy a haszon egyharmada az enyém.

LAJOS Ja... Így lehet.

TÓNI Ezt akár szerződésbe is foglalhatjuk. Lajoskám! Megírnád a szerződést? Diktálom. Végy elő papírt, tollat!

LAJOS *(az íróasztalfiókból papírt, tollat kotor elő, s leül az íróasztal mellé)* Az lesz a címe, hogy munkaszerződés, ugye?

TÓNI *(alsónadrágban fel-alá járkál a szobában)* Igen, az jó lesz. Tehát... mely köttetett a Báránymentő és Gomolyakészítő Kft. mint munkáltató és dr. Nagy Ferencné, szül...

GENOVÉVA Szül. Habala Genovéva. Kész a nadrágod. *(Ledobja a heverőre.)*

TÓNI ...genetikus mint munkavállaló között... között, az alábbi feltételek mellett. Így jó, ugye?

GENOVÉVA *(ő is fel-alá járkál)* Eddig nagyon jó. Lássuk az anyagiakat! Bagóért nem dolgozom.

(Csengetnek.)

TÓNI *(végignéz magán)* Ó, a mindenségít! Ki lehet az? Hol az a rohadt nadrág?

LAJOS *(tekintetét körbejárhatja a szobában)* Őigazgatói nadrágsága a heverőn foglal helyet.

TÓNI *(idegesen rángatja magára a nadrágot)* Ki a fenének fontos ennyire bejönni? Hát ezt jól elintézted, édesem... Nézd már, izgalomban bevarrta a sliccemet is fehér cémával...

LAJOS *(nevetve)* Nyitom már!...

GENOVÉVA Remélem, nem a férjem.

LAJOS *(kimegy ajtót nyitni, majd kaján vigyorral visszabólint)* De igen, a férjed. Őszomszédsága, a professzor úr, személyesen. *(Tónihoz.)* Te meg szedd már rendbe

magad végre, mert még azt találja hinni a professzor úr, hogy langyos vagy!

TÓNI *(még mindig a nadrágját ráncigálja)* Várjál még egy kicsit! Nem látod, hogy ez a szakavatott genetikus bevarrta a sliccemet?!

LAJOS Rendben van, akkor nyitom az ajtót. *(Kaján vigyorral el.)*

PROFESSZOR *(kint)* Üdvözlöm, tanár úr! Ugye itt van a feleségem?

LAJOS Hogyne, épp most fogalmazzuk a munkaszerződését.

PROFESSZOR Mit csinálnak maguk az én feleségemmel?

LAJOS *(a professzorral együtt belépnek)* Erre tessék!... Mondom: fogalmazzuk a munkaszerződését. Kisvállalkozást alapítunk birka-tenyésztésre.

PROFESSZOR *(Tónihoz)* Jó napot, uram! Mi még nem ismerjük egymást.

TÓNI Én nagyon jól ismerem a Professzor urat. A tisztelői közé tartozom. Tuba Antal vagyok. *(Kezet szorítanak.)* Foglaljon helyet, Professzor úr!

PROFESSZOR *(eltűnődve)* Tuba... Tuba... ez ugye az a bizonyos fúvós hangszer? *(Már-már beleül a törött rugójú fotelba, de félúton meggondolja magát.)* Tuba úrral ellentétben ehhez a fotelhoz már volt szerencsém. Remélem, önhez kellemesebb emlékek fűznek majd. *(Leül az ép fotelba.)* Maga nálam államvizsgázott?

TÓNI Sajnos nem. Vegyész vagyok, de ismerem és becsülöm a munkásságát.

PROFESSZOR És mondja: maga is birkát akar tenyészteni?

TÓNI Én vagyok a vállalkozás igazgatója.

LAJOS Éppen azon tanakodtunk, hogy a Professzor úr véleményét

kellene kérnünk e sorsdöntő elhatározásunk előtt.

GENOVÉVA Lényegében a káefté már meg is alakult. Én vagyok az igazgatóhelyettes mint genetikus. Ezentúl én fogok többet keresni, Ferenc. Holnap nyugodtan fölvehetsz egy titkárnőt, mert sajnos nem lesz időm a cikkeidet pátyolgatni. Üzletasszony leszek, Ferenc. Sajnálom...

PROFESSZOR Értem. És mondd: itt tenyésztitek azokat a birkákat, vagy a mi nappalinkban?

TÓNI Természetesen a pusztán. Professzor úr, képzelje el: óriási pusztá, tiszta levegő, rengeteg napfény... A fejünk fölött csattog a fülemüle. Mi heverészünk a selymes fűben, és semmi más dolgunk nem lesz, mint zsebre vágni azt az óriási dohányt.

PROFESSZOR Zsebre vágni... Érthető, sőt logikus. Van elég zsebük?

GENOVÉVA Hiába is ellenkezel, Ferenc, én már döntöttem. Leköltözöm a pusztára. A házvezetőnő majd a gondodat viseli. A titkárnő gépel, mi kell még? Majd esetleg a hétvégeken meglátogatlak, ha megengedi a munkám. Ez van. Ne is próbálj meg eltéríteni a szándékomtól!

PROFESSZOR Én, téged, eltéríteni? Álmomban se gondoltam ilyesmire soha. Mi vagyok én, gépeltérítő terrorista?

GENOVÉVA (*duzzogva*) Még talán örülsz is, hogy elmegyek... Ilyenek vagytok ti mind, férfiak. Legalább veszekedne...

LAJOS Ő lesz az igazgatóhelyettes, Professzor úr. Jó az, ha van egy nő is a vezetőségben, mert ugye a parlamentben is...

GENOVÉVA (*tovább duzzog*) Hülye! Ha így folytatod, csicskásnak se veszünk föl.

TÓNI Professzor úr, megengedi, hogy önöktől telefonáljak egyet? A Lajosét már kikötötték, mert nem tudta kifizetni a számlát.

PROFESSZOR Hogyne, Furulya úr, Genovéva, akarom mondani, az igazgatóhelyettes asszony majd megmutatja, hol lakik a készülék.

TÓNI Tuba, ha szabad kérnem. Tuba. Nem Furulya, Tuba. Nem mindegy, kérem, hogy éppen mit fúj az ember! (*Genouvával el.*)

3. kép

A helyszín az előbbi. A színen Lajos és a professzor.

PROFESSZOR (*a fejét csóválva néz utánuk*) Mondja, tanár úr: gondolkozott már azon, hogyan lehet egy csinos, intelligens nő ennyire buta liba, mint az én feleségem?

LAJOS (*fel-alá járkálva*) Soha nem foglalkoztam biológiával, Professzor úr. A birkát is összetéveszttem a kecskével. Attól tartok, most is a kacsá jelent meg a lelki szemeim előtt.

PROFESSZOR Látja, egyre gyakrabban vagyok így én is. Nem értem világosan, mit akarnak csinálni, de ha magukkal viszik a nejemet, én biz' Isten mindent megteszek a vállalkozásuk sikeréért.

LAJOS Tóni barátom találta az újságban azt a cikket, amelyikben a birkatenyésztésről írtak. Aztán egyszerre csak felüvöltött, mint Arkhimédész, amikor a fejére esett az alma, hogy heuréka.

PROFESSZOR Értem már. Arkhimédész felfedezte a tömegvonzást, amikor Newton almája a fejére pottyant, a maga Furulya barátja pedig a pénz vonzását, amikor meglátta a villanyszámlát. Csak azt

nem értem még, mi köze ehhez magának meg az én hisztériás feleségemnek.

LAJOS Imádom a természetet, Professzor úr... Képzeld el: végelelhető mezőn legelésző bárányok... Száz ágra süt a nap, én meg ott heverészek a fűvön egy szál fürdőnadrágban a juhászsubámon...

PROFESSZOR Természetesen furulyázva...

LAJOS *(átszellemülten)* Igen... de lehet, hogy majd tilinkót veszek. Annak szebb a hangja. Lágyabb, selymesebb...

PROFESSZOR És a Túbával duettet játszanak, miközben a pénz csak úgy gurul a fürdőnadrágjuk zsebébe. És a feleségem mit csinál? Csilingelni fog hozzá, vagy toporzékolni?

LAJOS *(elgondolkozva)* Ő lesz a genetikus. Ez nagyon fontos beosztás a kisvállalkozásban, professzor úr. És végrehajtjuk a privatizációs törvényt. Mondjon még egy olyan vállalatot, ahol a legfőbb vezetőknek a fele nő! Nos?

PROFESSZOR Látom, van magukban politikai érzék. Egyre jobban tetszik az ötlet. Igaz, fogalmuk sincs, mit akarnak csinálni, de abban következetesek. És ez a fontos. Ha még azt is hozzáteszik, hogy mindez a polgári átalakulás érdekében történik, nyert ügyük van. Készítsék elő az engedélykérő papírokat! Holnap amúgy is be kell mennem a minisztériumba, majd szólok egy-két jó szót az érdekükben.

LAJOS Köszönöm a vezetőség nevében. Ha megunja a nagyváros zaját, látogasson meg bennünket a pusztán, kedves szomszéd!

PROFESSZOR Hol ütik föl a tanyájukat? Remélem, elég messze innét.

LAJOS Még nem tudom. Talán valahol az Alföld közepén. Ahol elég nagy a puszta.

PROFESSZOR Helyes. Nem szeretném, ha a feleségem toporzékolása idáig hallatszana.

LAJOS Megkínálhatom valamivel? Kisüsti szilva... Egyik tanítványom apja hozta...

PROFESSZOR Kivételesen elfogadom. Ekkora öröme inni kell.

LAJOS *(poharakat, üveget vesz elő a szekrényből)* Valóban nagy ünnep ez a számunkra. Vége a garaszkodásnak, a dolgozatjavításnak... Nem kell többé félnem a Horváth anyuka bosszújától... Jön a napfény, a madárfütty, a végelelhető nyugalom.

PROFESSZOR *(bólogatva hallgatja)* Még nem tudja, mi jön... Ha tehetném, én is magukkal tartanék, de nekem itt, ez lesz az üdülés. *(Kocintanak.)* Egészségére, Tanár úr!

LAJOS Egészségére! No meg a gyümölcsöző vállalkozásra. *(Isznak.)*

4. kép

A helyszín az előbbi. A színpadon Lajos és a Professzor.

GENOVÉVA *(felborzolt haját igazgatva érkezik)* No, már el is van intézve. Rögtön jön a becsüs.

PROFESSZOR *(gúnyos mosollyal méri végig)* És mennyire értékeltek, drágám?

GENOVÉVA Édes Istenkém, már megint féltékenykedsz, Ferenc? Ezzel viszel a sírba.

PROFESSZOR Dehogy viszlek, én maradok. Csak azt nem értem, hogy mindig csak fölértékelnek, de senki se visz el...

GENOVÉVA Nyugodj meg, egy hónap belül leköltözünk Alsópusztára.

LAJOS Hová?

TÓNI *(az arcán hatalmas, elmaszalt rúzsfolttal érkezik)* Hallottad, Alsópusztára. Most beszéltem egy barátommal. Ott még olcsón lehet tanyát venni kárpótlási jegyért.

PROFESSZOR Alsópusztán mindenki ilyen kicsattanó egészségnak örvend, mint ön, Furulya úr?

TÓNI Tuba, ha szabad kérnem, professzor úr! Tuba...

GENOVÉVA *(a professzor háta mögül mutogat, de Tóni nem érti)* Én, hülye liba, azt hittem, csókálló. Igen, drágám, a jó levegő teszi. Látod, csak beszélt róla, és máris hogy kipirult...

PROFESSZOR *(Lajoshoz)* Igaza van, tanár úr, nem liba, inkább kacsa. Lehet, hogy pekingi, de nem elégé néma.

LAJOS *(észreveszi Tóni arcán a foltot. Gyorsan poharakat vesz elő, tölt)* Közben mi itt a professzor úrral megbeszéltük a dolgot. Szívesen támogatja a vállalkozást. Milyen meleg lett itt... én is egészen kimelegedtem. Kinyissam egy kicsit az ablakot?

PROFESSZOR Fölösleges, kitalálok az ajtón is. *(El.)*

GENOVÉVA *(Tónihoz ugrik, és a zsebkendőjével törölgetni kezdi az arcát)* Látod, milyen hülye vagy? Nem bírtad ki, míg elmegy? Most aztán törhetem a fejemet, mit hazudjak neki!

TÓNI Hát nem te estél a nyakamba?!

GENOVÉVA Én akartam mindenáron telefonálni?

LAJOS Hagyjátok már abba! A végén még a ti melodramátokon bukik meg az üzlet. Különb, azt hiszem, nekem lehetne a legtöbb kérdésem.

GENOVÉVA *(arcon csókolja Lajost)* Csak nem vagy féltékeny, drá-

gám? Tudod, hogy én egyedül téged szeretlek... No, téged is. Légy egy kicsit nagyvonalúbb!

LAJOS *(duzzogva)* Tudom. Akkor is ezt mondtad, amikor a nagykövet titkárával randevúztál, meg az államtitkárral, meg...

GENOVÉVA Állj! Az diplomácia volt, Lajoskám. Ne keverjük a fogalmakat! Ez meg üzlet. Micsoda különbség!

LAJOS Diplomácia... Ha azt mondd, hogy a Tóninak is csak diplomáciából cuppantottál oda, mert ő lett az igazgató, hát én palotaforradalmat csinálok! Polgárháborút...

TÓNI Hát ti megőrültetek! Itt ülünk nyakig az üzletben, és akkor ti azon vitatkoztok, hogy ki, mikor, kivel, miért...? Azonnal itt lesz a becsüs, és még azt se beszéltek meg, hol aludjon a Lajos az éjjel.

LAJOS Hol aludnék? Itt, ezen a jó kis régi heverőn. Prima kis heverő ez. Régi, de prima. *(Ráül, nyomogatja a heverőt.)*

TÓNI Erről sajnos le kell mondanod, pajtás. Úgy alakult a dolog, hogy a vállalkozáshoz alaptókére van szükség. Meg kell venni a tanyát, le kell utazni, egy-két kisebb beruházás is szükségeltetik... Szóval nem elég a kárpótlási jegy, eladtuk a bútoraidat.

LAJOS Mit adtatok el? Miért éppen az én bútoraimat?

GENOVÉVA Azért, kedvesem, mert nem tudnánk hol raktározni. Aki megvette a lakást, új bútort akar venni. Nem kellenek neki a te régi kacsatjaid.

LAJOS Micsoda? A lakást is eladtátok a fejem fölül?

TÓNI Logikus, nem? Mi a fenének egy alsópusztai birkapásztornak egy ekkora pesti lakás? Még kirabolnának, míg nem vagy itthon...

LAJOS De hát harmincöt négyzetméter azt egész...

GENOVÉVA Na látod... A tanya meg két szoba, nagy konyha, még kamra is van hozzá. Több mint egy egész szobát nyertél az üzleten.

TÓNI Az én lakásomat átalakítjuk pesti kirendeltségnek. Lásd, milyen vagyok hozzád: amíg leköltözünk, ellakhatsz nálam. Még lakbért se kell fizetned.

LAJOS Köszönöm, igazán kedvesek vagytok hozzám.

GENOVÉVA Hát igen... Tudod, az a helyzet, hogy az igazgatóság tagjai anyagi felelősséget is vállalnak a vállalatért. Ha mi eladjuk az értékeinket, nincs mivel felelősséget vállalunk. Te mint fizikai dolgozó, mint alkalmazott, nem vagy anyagi felelős. Világos, nem?

TÓNI Azt ígértem neked, vadonatúj plüssgarnitúrát kapsz a törött lábú fotelod helyett. És ezt a kijelentésemet itt, most újra megerősítem. Ha akarod, jegyzőkönyvbe is vehetjük.

LAJOS Ne haragudj, de nekem ez kevés. Inkább esküdj meg rá.

TÓNI Jó, megesküszöm. *(Két ujját az égnek emelve esküszik.)* Esküszöm! Így rendben?

LAJOS Rendben. De Genovéva...

TÓNI *(kézen fogja Genovévát és Lajoshoz vezet)* Adj már neki is egy pusztit!

GENOVÉVA *(megcsókolja Lajost)* Ugye hiszel nekem, drágám?

LAJOS *(elérzékenyülten)* Egye fene, hát ha nincs más megoldás, oda-költözöm Tónihoz.

TÓNI Én meg megígérem neked, hogy a következő választásnál jelölni fogunk az igazgatói tanácsba mint fizikai dolgozót. Akár munkástanácsot is alakíthatsz magaddal. Vagy szakszervezetet sztrájkjoggal...

LAJOS Jó, de akár képviselő is lehetnék... vagy szakértő Alsópusztán.

GENOVÉVA *(megsimogatja Lajos kopaszodó feje búbját)* Az is lehetsz, drágám. Sőt, rád bízunk a szexuális tanácsadást. Mármost a nyáiban.

TÓNI *(elégedetten dörzsölgeti a tenyerét)* Hát ez rendben is volna. Hol a fenébe késik ez a becsüs? Lemegyek, megnézem, nehogy eltévessze a házsámot! *(El.)*

5. kép

A helyszín az előbbi. A színen Genovéva és Lajos.

GENOVÉVA *(tálcára rakja a poharakat, az üveget visszateszi a szekrénybe)* Elpakolom a piát, nehogy azt higgye ez a becsüs, hogy előre ittunk a medve bőrére.

LAJOS A poharakat akár el is moshatód. Lehet, hogy azt is megveszik.

GENOVÉVA *(leül a heverő szélére, elérzékenyülten néz körbe a szobában)* Azért, tudod, hogy sajnálom ezt a kis szobát? Annyi szép emlék fűz hozzá... Emlékszel, amikor először jöttem át hozzád?

LAJOS *(leül, átöleli a vállát)* Emlékszem, drágám. Sőt kértél kölcsön. Mondd: megvan még az a sótartó, amiben elvitted?

GENOVÉVA Meg. *(Megfogja Lajos kezét.)* És ez a heverő... Ha beszélni tudna...

LAJOS Bizony, és nem nyekeregne, mint a kenetlen kerék. De nekünk így is jó volt. De milyen jó! Próbáljuk ki még egyszer, utoljára! *(Forrón megcsókolja az asszonyt, s lassan hátradőlnek a heverőn.)*

TÓNI *(belép, köhint)* Látom, már egészen jól együttműködnek a kollégák.

GENOVÉVA (*lehemperíti magáról Lajost, a ruháját igazgatja*) Mi az, nem jön a becsüs?

TÓNI Úgy látszik, késik. De azért ti csak folytassátok az ülést, mintha itt se lennék!

LAJOS (*fölkászálódik*) Valóban jobb lenne, ha nem lennél itt. Az igazgatónak nincs semmi dolga?

GENOVÉVA Elmosom a poharakat. (*A poharakkal el.*)

TÓNI (*zavartan*) Nem tudtam, hogy...

LAJOS (*bosszús hangon*) Nem tudtam, nem tudtam... hát tudjad! Azért, mert te lettél az igazgató, Genovéva még nem lett a tiéd. Ha nem tetszik, akár ki is szállhatok a buliból. Én csak egyszerű fizikai dolgozó vagyok: birkapásztor. De még nem mondtam föl az iskolában... Ez a lakás még az enyém. A bútorok is a helyükön vannak.

TÓNI Képes lennél ezt tenni velem, a legjobb barátoddal, aki csupán azért töri magát, hogy neked plüssgarnitúrád legyen? Ezt érdemlem én, aki befogadlak a lakásomba? Gondold meg, Lajos! Végeláthatatlan zöld mező, csattogó fülemüle... és napfény, napfény minden mennyiségben. Neked semmi más dolgod nem lesz, csak heverészni a birkák árnyékában és élvezni a vadonatúj garnitúrádat.

LAJOS Veszek egy furulyát, és hallgatom a birkák mekegését...

TÓNI (*felemelt hangon*) Bégetését!

LAJOS Azt. Ismered azt a nótát, hogy *A juhásznak jól megy dolga?*

TÓNI Ismerem hát. Együtt tanultuk az óvodában.

LAJOS Énekeljük el, Tónikám! (*Énekelnek.*) De Genovévat nem adom!

TÓNI Rendben, legyen a tiéd.

LAJOS Kezet rá!

TÓNI (*kezet fognak*) Szent a béke? Lemegyek a becsüsért. (*El.*)

6. kép

A helyszín az előbbi. A színen Lajos.

LAJOS (*a könyvszekrényhez megy, megsimogatja*) Ezeket kár lenne elkótyavetyélni. Különb is, a birkák mellett lesz időm olvasgatni. Egyik kezemben Genovéva, a másikban Horatius. Hát nem gyönyörű? A pásztorbot meg mellettem hever a subán. Nagy szőrű, fekete subát veszek. Bajuszt is növeszték majd, olyan huszárosat...

(*Csengetnek.*)

LAJOS Nyitva van, gyere be!

BECSÜS Jó napot! A Bizományi Kft.-től jöttem.

LAJOS Áhá... maga a becsüs. Már vártam. Tessék, foglaljon helyet! Nem találkozott a lépcsőházban a barátommal?

BECSÜS Lifttel jöttem. Látom, most javították. Szép darab, szép, régi darab... Az is eladó?

LAJOS Igen. Akarom mondani, a fenét, csak időnként elromlik. Főleg így délutánoként. Üljön már le!

BECSÜS Nem, köszönöm, sietek. Miről lenne szó?

LAJOS Mindenről, kivéve a könyveket.

BECSÜS Olyasmivel mi nem is foglalkozunk. Tudja, csak értékes holmit veszünk. Manapság nem lehet ám akármit eladni, uram! Nézzük csak! Jobb bútora, vagy antik nincs?

LAJOS (*körbemutat*) Ez van, amit lát.

BECSÜS (*becsmértően néz körül*) Hát, az elég silány. Nem is tudom, de ha már fölmásztam ide... Ez az átkozott jó szívem, ez... Bármennyit ígérek érte, kész ráfizetés. Ez a heverő hány generációt szolgált ki? Tűzre való.

LAJOS Ez? Két éve vettem. Még talán az árcédula is rajta van.

BECSÜS Millpengőben vagy koronában? No de lássa, kivel van dolga, meg a szállítók is várnak. *(Előveszi a jegyzetfüzetét, jegyzet.)* Szóval, van egy kopott, öreg heverő... mondjuk... mondjuk ötszáz forint. Annál nem ér többet.

LAJOS *(kétségbeesetten néz körül)* Ne siessen már annyira! Van egy kis szilvapálinkám. Kisüsti.

BECSÜS Első a munka, meg a szívem miatt se...

LAJOS Genovéva! Hozzál be poharat, kedvesem!

GENOVÉVA *(kintről)* Igen, szívem, hozom.

LAJOS *(előveszi az üveget a szekrényből)* Nem akarom dicsérni, de ez aztán pálinka!

GENOVÉVA *(tálcán hozza a poharakat)* Jó napot kívánok! Maga a becsüs?

BECSÜS Csóklom a kis kezét! Az lennék. *(Átszellemülten csókol kezét az asszonynak.)*

GENOVÉVA Üljön már le egy kicsit! *(Leül a heverőre, mosolyogva mustrálgatja a becsüst.)* Olyan ismerős...

BECSÜS *(leül az asszony mellé)* Hát, tetszik tudni, sokfelé megfordul a magamfajta ember, sok szépasszonnyal kerül üzleti viszonyba, de ahogy így tetszik mondani, nekem is ismerős a nagysasszony.

GENOVÉVA Tölts már, Lajoskám!

LAJOS *(tölt a poharakba)* Mondom: igazi kisüsti!

GENOVÉVA *(csábos mosollyal kocint)* Egészségére, mester!

BECSÜS *(megbabonázva)* Egészségére, szépasszony! Nekem is úgy tűnik, mintha már találkoztunk volna valahol. Nem vettem én már a nagysádtól valamit? Antik bútor, arany ékszer...

GENOVÉVA Nem hiszem... Lajoskám! Elzárnád a vízcsapot? Úgy emlékszem, mintha...

LAJOS *(duzzogva)* Még az a rohadt vízcsap is... Antik bútor, arany ékszer... az... *(El.)*

GENOVÉVA *(közelebb húzódik a becsüshöz)* Maga olyan jó embernek látszik... Nagyon kellene a pénz. Ugye számíthatok magára? Az a helyzet...

BECSÜS *(megcsókolja a kezét)* Egy ilyen gyönyörű asszony mindig számíthat rám. A nevét... megmondaná, tündérekém?

GENOVÉVA *(szemlesütve)* Genovéva. De a férjem előtt...

BECSÜS *(kihúzza magát)* Számíthat rám, asszonyom! Én tudom, mi a becsület meg a titoktartás. Titkos ügykezelő voltam egykoron. Amikor még voltak titkos irodák.

GENOVÉVA Hogyan lett mégis becsüs?

BECSÜS Hja, kérem, valaki kifecsegte a titkot. Ilyen a világ...

GENOVÉVA A kollégája?

BECSÜS Az lehetetlen, kérem, egy-személyes munkahely volt.

LAJOS *(fejcsóválva jön vissza)* Nem is folyt a csap...

BECSÜS Ebben a rohanó világban már semmin se szabad csodálkozni, uram! Néha akkor is folyik, ha nem folyik.

LAJOS Hát, ami igaz, az igaz. Ma reggel még én is magyart meg történelmet tanítottam egy középiskolában, most meg birkapásztor vagyok Alsópusztán.

BECSÜS Rosszul tanította a történelmet?

GENOVÉVA A fenét! Kisvállalkozást alapítottunk birkatenyésztésre. Ezért kell eladnunk a bútort is. Tudja, az alaptókéhez kell a pénz.

BECSÜS Értem. Illetve...

LAJOS Tölthetek még egy kupicával?
 BECSÜS *(elutasítóan integet)* Nem, nem, köszönöm. Esténként adósságbehajtó vagyok másodállásban, és ott észnél kell járni. Hamar elrepül egy füles. Hanem a birka, az nem rossz üzlet. Már én is gondoltam rá két kilakoltatás között. Mennyit hoz a konyhára?
 LAJOS Nekem egy plüssgarnitúrát ígértek.
 BECSÜS Ha megígérték, biztosan meg is lesz. Hanem ha egy jó kupecra lenne szükségük, ne felejtsek el Birgmann Krisztián nevét! Ad, vesz, cserél, ami kell. Export, import, csempészáru satöbbi...
 GENOVÉVA Ki az a Birgmann Krisztián?
 BECSÜS Én, kezét csókolom! *(Névjegyét kotor elő a zsebéből.)* Parancsoljon, asszonyom! Rajta van a cím meg a telefon is, de csak végszükség esetére. Inkább az üzletben tessék üzenetet hagyni. Házhoz jövök.
 LAJOS Jó, majd megemlítem a vezetőségnek.
 BECSÜS Mit?
 LAJOS Hát ezt a kupecságot.
 BECSÜS Ja? Azt föltétlen.
 GENOVÉVA Lajoskám, térjünk a tárgyra! Birgmann úrnak dolga van.
 BECSÜS Úgy van, kezét csóklom, fontos dolgom van. Várnak az adósok. Hát akkor nézzük csak! *(Előveszi a jegyzetfüzetét.)* Tehát van egy kitűnő állapotú heverő, mondjuk... nyolcezerért. Megfelel, asszonyom?
 GENOVÉVA Tízezer. Tudja, a túróra még nincs szerződésünk.
 BECSÜS Az sok. Legföljebb kilencezer-ötszáz. Gomolya?
 GENOVÉVA Egye fene, vigye! Tudja mit? Ne alkudozzunk, adjon az

egészért százezret, és nem kell részletezni. A túró-üzlet meg a magáé. Gomolyában, de ha kívánja, megszervezzük a sajtrészleget is.
 BECSÜS De asszonyom! Ön is tudja, hogy a felét se éri...
 GENOVÉVA *(a névjegyét nézegeti)* Gondolja? A túróval se?
 BECSÜS *(zavartan)* Az íróasztal egészen jó állapotban van... Legyen kilencven, de ez az utolsó szavam. A Marika szokta átvenni az üzeneteket a boltban.
 LAJOS Mondottam már, hogy majd megbeszéljük a vezetőséggel! Értesíteni fogjuk. Hogy mennyire odavan azért a gomolyáért...
 GENOVÉVA Feltétlenül...
 TÓNI *(két szállítómunkással megjelenik az ajtóban)* Elkerültük egymást.
 GENOVÉVA Nem baj, kedvesem, mi már megállapodtunk az úrral.
 BECSÜS *(zavartan nézi őket)* Most légy okos, Birgmann Krisztián!
 GENOVÉVA Tessék? Ja, mármint hogy fizetni akar, Birgmann úr?! Értem. Kérem, jöjjön a konyhába, ne zavarjuk az urakat a pakolásban! *(A becsüssel el.)*
 TÓNI Minden rendben, Lajoskám?
 LAJOS Hogyne... A boltban kell üzenetet hagyni. Gomolya-ügyben meg...
 TÓNI Ezt nem értem, de majd megmagyarázod.
 LAJOS Magyarázza meg Genovéva! Nála van a kupec névjegye.
 RAKODÓ Hát akkor vihetjük a holmit, uram?
 TÓNI Hogyne, vigyék csak, a maguké.
 RAKODÓ Gyere, Guszti, hozd azt a gurtnit!
 PROFESSZOR *(bekukkant az ajtón)* Már költöznek is? Nagyszerű!

LAJOS Viszik a bútort az alaptókébe.
 PROFESSZOR De ugye Genovéva is
 megy magukkal?! Nem gondolták
 meg a dolgot?

TÓNI Legyen nyugodt, visszük.

PROFESSZOR Jó, akkor hozom az új
 titkárnömet.

LAJOS Professzor úr a tanúm, hogy
 megígérték a plüssgarnitúrát.

TÓNI Ne félj, Lajos, megkapod!

PROFESSZOR Ha Genovévát is vi-
 szik, számíthatnak rám.

RAKODÓ No, fogd meg, Guszti, in-
 duljunk, mert a végén még ben-
 nünket is beraknak az alaptókébe!
 (A heverővel el.)

Függöny

II. RÉSZ

Helyszín: alsópusztai tanyaudvar
 tornáccal, melyről ajtó nyílik a házba.
 A tornác szemöldökfáján nagy tábla
 felirattal: Báránymentő és Gomolya-
 készítő Kft. Az udvaron öles törzsű
 fa, alatta kerti asztal székekkel. A tá-
 volban erdő, balra mező. Amikor a
 függöny fölmegy, egyedül Lajos van
 a színen. Bajuszt növesztett. Az asz-
 tal mellett ül fekete subában. A fején
 pörge kalap, a lábán csizma. Az asz-
 talon borosüveg, pohár. Furulyázik.

I. kép

Lajos az asztalnál ül és elmélázva fúj-
 ja a furulyát.

LAJOS (a dallam közepén abba-
 hagyja a furulyázást) Eh, ez se az
 igazi. A fene gondolta volna, hogy
 ilyen bonyolult szerszám ez a furu-
 lya... Bárhogy fújom, nem az jön
 ki belőle, amit én szeretnék.

GENOVÉVA (pruszklikban, papucs-
 ban, csípőre tett kézzel jelenik
 meg az ajtóban) Hagyd már abba
 ezt a nyekergést, Lajos, mert szét-
 megy a fejem!

LAJOS (sértődötten) Igen? Én bez-
 zeg szó nélkül megeszem a főz-
 tötet. Azt hiszed, azt könnyebb
 elviselni?

GENOVÉVA Egész nap csak furulyá-
 zol meg az eget nézed. De leg-
 alább ne lennél ennyire botfűlű!...
 Gondolod, hogy ebből is meg le-
 het élni?

LAJOS Azért irigykedsz, mert te nem
 tudsz furulyázni? Különbösen se egé-
 szen így áll ám a dolog! Ma reggel
 is én néztem ki a bárányokra.
 Sőt, szalmát is vittem alájuk a ho-
 dályba. Arról igazán nem tehetek,
 hogy ahányszor kiengedem őket,
 százfelé szaladnak. Rá se hederít-
 tenek a furulyámra. Megmondta a
 Józsi bácsi, hogy kutya kell, meg
 vezérkos. Ehelyett vettetek nekem
 egy furulyát.

GENOVÉVA Átkozom is azt a napot,
 amikor megvettük. Attól vadulnak
 meg szegény jószágok, az állandó
 sípolásodtól...

LAJOS Gondolod, drágám? Hanem
 elég gyorsan megfeledeztek a
 plüssgarnitúrámról. Azt ígértétek
 az igazgató úrral egyetemben,
 hogy nem lesz más dolgom, mint
 sütkérezni a napon, fújni a furu-
 lyámat és zsebre vágni a nagy do-
 hányt. Ehelyett mit kaptam? Eredj,
 Lajos, hordd ki a trágyát a birkák
 alól! Szoptasd meg a bárányokat,
 Lajos! Lopjál szalmát a szomszéd
 tanyából, Lajos, mert a miénk már
 elfogyott! És még csak ne is furu-
 lyázzak?

GENOVÉVA Megőrültél? Még az kell,
 hogy meghallja valaki... Tegnap is
 itt járt a mezőőr, és nagyon néze-

gette a szalmánkat. Azt mondta, épp olyan, mint amit a Borostyán tanya szérűjéről fújt el a szél. Még szerencse, hogy ilyen viharos szelek járnak... Egy egész liter bort bele kellett töltenem abba a gödénybe, mire elfelejtette a szalmát. Te is nagyon jól tudod, hogy elfogyott a pénzünk. Abból kell élnünk, amink van. Jobb lenne, ha sopánkodás helyett te is azon törnéd a fejedet, hogyan szerezünk újabb hitelt! Melyik bank áll még szóba velünk? Vagy valami szponzor...

LAJOS Márpedig én ingyen a fejemet se töröm tovább. A legközelebbi választásnál pedig megvonom a bizalmat az egész vezetőségtől. Micsoda igazgatóság az ilyen, amelyik visszatartja a dolgozók bérét? Két hónapja nem kaptam fizetést. Ha így megy tovább, holnap általános sztrájkba lépek.

GENOVÉVA *(az udvart söpri)* Te csak ne fenyegetőzz! Még figyelmeztető sztrájk se volt... Meg petíció se... A munkaruhát megkaptad a kft.-től, igaz?

LAJOS Kölcsönzönből bérelt ruha... Mi vagyok én, menyasszony? A kalap is csak utánzat. Bezzeg a te rokolyád eredeti!

GENOVÉVA Mi bajod az én rokolyámmal?

TÓNI *(csizmában, bajuszosan érkezik a puszta felől)* Már megint civakodtok?

GENOVÉVA *(a seprűre támaszkodva)* Már hogyné civakodnék veled. Fizetést akar, meg plüssgarnitúrát. Sőt, még a főztömet is ócsárolja. Hát birkapásztor az ilyen?

TÓNI Ócsárolja? Pedig azt hittem, ehhez illő pocsék szó még nem termelt a magyar nyelvben. De hát ez a Lajos szakterülete...

GENOVÉVA Már te is? Vegyétek tudomásul, hogy itt hagylak benne teket. Írtam a férjemnek, hogy jöjjön el értem. Majd meglátjuk, mire mentek nélkülem. *(Színpogva el.)*

TÓNI *(leül az asztalhoz, tölt magának)* No, ezt jól elintéztük, pajtás... Ha így megy tovább, hamarosan bemondatajuk a csődöt. A birkáknál mi újság? Voltál a karámnál?

LAJOS Kettő megint megdőglött az éjjel.

TÓNI *(rezignáltan)* Hol vannak?

LAJOS A hodályban.

TÓNI Menj, ásd el őket, mert még megfertőzik a többit is!

LAJOS Szó se lehet róla! Sztrájkolok. A Munka törvénykönyve előírja, hogy a munkásosztálynak joga van sztrájkolni, ha nem fizetik ki a bérét. Két hónapja nem adtak egy fityinget se. Sztrájkolok.

TÓNI Mit csinálsz? Hű, azt a...! *(Talpra ugrik, megragadja Lajos sztrájkolóját, de meggondolja magát. Legyint egyet és elindul az erdő felé.)* Különb, tudod mit? Sztrájkolj. Sőt, akár el is mehatsz. Úgy se látjuk semmi hasznodat. *(El.)*

2. kép

A helyszín az előbbi. A színen Lajos.

JÓZSI BÁCSI *(joggingban, edzőcipőben, pásztorbottal a kezében jön a mező felől)* Adj isten, tanár úr! De nekibúsult... Csak nem beteg?

LAJOS Ugyan, mi az, hogy betegség? De azért nagyon rám férne egy kis áldás...

JÓZSI BÁCSI Csak nincs valami baj?

LAJOS Más sincs, csak egyik csapás a másik után. Megint megdőglött kettő. Azt mondja a vezetőség, én ássam el őket. Hát mi vagyok én,

árokásó? Birkapásztornak szerződttem...

JÓZSI BÁCSI *(az üveget nézi. Már már nyúlna utána, de meggondolja magát. Nagyot nyel)* Jó boruk van. Gondoltam, míg a gyerek betereli a jószágot, benézek.

LAJOS *(a székre mutat)* Üljön le! *(Tölt az öregnek.)* Isten, Isten!

JÓZSI BÁCSI *(leül)* Egészségére! *(Csettint a nyelvével.)* Prima!

GENOVÉVA *(fakanállal a kezében jön ki a házból)* Jó, hogy jön, szomszéd! Már megint odavan két báránunk. Nézze meg őket! Te meg, Lajos, hozd föl a kicsit szoptatni!

LAJOS Mindent csak én... *(El.)*

JÓZSI BÁCSI *(odasündörög Genovévához, s a fenekére üt)* No, szép-asszony, csinálunk üzletet? Egy csókért kap két bárányt.

GENOVÉVA *(a kezére üt a fakanállal)* Nagy huncut maga, szomszéd! Ebben a korban? De milyen csinos melegítője van...

JÓZSI BÁCSI Az unokám küldte Pestről. Az Újpestben focizik. Neki van másik, ezt már kinőtte. Nekem meg itt a pusztán még jó lesz. Szóval?

GENOVÉVA *(zavarában összeszedi a poharakat, beviszi a házba)* Ugyan, vén fajdkakas...

JÓZSI BÁCSI *(fel-alá sétál, a pástorbotját ütögeti a földhöz)* Ravasz egy fehérmép, ravasz... Mióta ideköltöztek, fölbolydult az egész puszta. Hol a takarékszövetkezet elnökét látom erre kujtorogni, hol a falugazdát, de még a polgármester se röstell kikocsikázni. Még a tejet is erre hordja a Sanyi gyerek, pedig a marhatelepről az erdőn át vezetne az útja. Csoda, ha egy kannával kevesebb ér oda? Aztán miért épp én ne jönnék be egy pohár itókára? Már szereztem messzelátót is. Ott szokott napoz-

ni az erdő szélén egy tenyérnyi kis semmiben. Hú...ú... Még bámulni is gyönyörűség. Csoda, ha a bojtárgyerek is elveszíti a fejét? A Fekete Kos Kft. fele szopós bárányát elhordta már nekik, csak hogy itt lehessen az asszony közelében. Ezek meg sorra döglesztik a báránnyokat. Mondtam én, hogy kutya meg vezérkos nélkül nem mennek semmire. Adnék is nekik, de se pénz, se csók? A Krisztus koporsóját se őrizték ingyen!

LAJOS *(egy bégető báránnyal a hóna alatt jön be)* Ne sírj már, te szerencsétlen! Szopit kapsz anyádtól.

JÓZSI BÁCSI *(elé megy, elveszi tőle a bárányt)* Ejnye, tanár úr, úgy fogja azt a birkát, mint az unokám a számtankönyvet! Így kell, mint a gyereket. Látja, már el is hallgatott.

GENOVÉVA *(az egyik kezében cumisüveget hoz, a másikban a sámlit. Leül az udvar közepén)* Adja ide azt a bárányt, hadd etessem meg!

JÓZSI BÁCSI *(az ölébe teszi a bárányt)* Gyönyörű...

LAJOS *(furulyázni kezd)*

JÓZSI BÁCSI *(egyik kezével a bárányt, a másikkal Genovévát simogatja)* Nagyon szép...

GENOVÉVA Hagyjon már békén! Te meg, Lajos, ne ijesztgessd ezt az állatot! *(Leteszi a bárányt, fölugrik, a ruháját igazgatja.)* Ó, azt a...! Mondtam, ugye, hogy ne ijesztgessd! Hát nem belepisilt az ölembe? Ilyenek vagytok ti mind, férfiak! *(Berohan a házba.)*

JÓZSI BÁCSI *(leül a sámlira, ölbe veszi a bárányt, szoptatja)* Kicsit ideges ma az asszonyság...

LAJOS Hallja, hogy az ölébe pisiltek a férfiak... Tóni meg csak az erdő járja...

JÓZSI BÁCSI Nocsak?

LAJOS Össze akarja szedni a birkákat. Mondtam, hogy ne engedje ki őket, de ennek beszélhet az ember...

JÓZSI BÁCSI Kutya kell, tanár úr, egy jó kutya...

LAJOS Volt. Genovéva lehozta a sógornője pincsijét, de félt a birkáktól. Inkább elbujdosott az erdőben.

JÓZSI BÁCSI A sógornője?

LAJOS Nem, a pincsije. Tudja, az a kefélt szőrű, amelyiknek lakkozott volt a körme.

JÓZSI BÁCSI Azt a hölgyet nem láttam. Akkor még nem volt meszeszelátóm.

LAJOS Nagyon okos volt. Két lábon is tudott járni, csak Tónira nagyon haragudott, mert mindenáron a birkákat akarta hajtatni vele.

JÓZSI BÁCSI Nem is csodálom. Egy lakkozott körmű, pesti nővel birkákat hajtatni... *(Leteszi a bárányt.)* No, ez jóllakott, viheti vissza a többihez!

LAJOS *(ölbe veszi a bárányt)* Gyere, te kis ártatlan! *(El.)*

JÓZSI BÁCSI Még hogy kefélt szőrű pincsi... Ezeknél még a kutya se olyan, mint más, normális embe-reknél... *(A fejét ingatva el.)*

3. kép

A helyszín az előbbi. Egy pillanatra üres a színpad.

POLGÁRMESTER *(a mező felől jön)* Jó napot! Van itt valaki? A fenébe is, úgy látszik, rosszkor jöttem. *(Körbejárja az udvart.)* Elég szépen rendbe hozták ezt az öreg tanyát. Csak éppen adót nem akarnak fizetni. Kisvállalkozás... Megszedik magukat, aztán majd meglépnek

ezek is, mint a tavalyi dinnyések... A helyi adó meg marad.

GENOVÉVA *(másik ruhában jön ki)* Jó napot, Polgármester úr! Ne haragudjon, hogy megvárakoztattam, de tudja, át kellett öltöznöm, mert lepisiltek.

POLGÁRMESTER Lepisilték? Csak nem a fa mellé állt, szépasszony?

GENOVÉVA Ne bántson már maga is!... A bárányt szoptattam, és az ölemben...

POLGÁRMESTER Mondja: nem jöhetnék el én is magához báránynak? *(Pajkosan az asszony fenekére üt.)*

GENOVÉVA *(arrébb húzódik)* Már ez is... Amint hallom, bégetni tud, elfér a karámban.

POLGÁRMESTER Ej, de csípős a nyelve... De éppen ez tetszik magában, hogy professzorné létere így be tudott illeszkedni a mi kis falunk közösségébe. Nem játssza a pesti úriasszonyt.

GENOVÉVA Üljön le nálunk! Megkínálhatom valamivel?

POLGÁRMESTER *(leül az asztalhoz)* Lényegében hivatalos ügyben jöttem. Nem az én feladatomban lenne, de hát a barátság...

GENOVÉVA *(leül, fontoskodó arcot vág)* Én csak a helyettes vagyok, de ha megfelelek a tárgyaláshoz...

POLGÁRMESTER Hajjaj! Nekem nagyon is megfelel.

GENOVÉVA Nos, miben segíthetek?

POLGÁRMESTER Személy szerint gondolja? *(Megfogja a kezét.)*

GENOVÉVA *(elhúzza a kezét)* Ezt talán mégse... Hivatalos ügyben jött, nem?

POLGÁRMESTER *(sértődötten)* Ahogy parancsolja. Tudok én hivatalos is lenni... De amint értesültem, az adóhivatalnál nem vigyázott ennyire az erkölcsseire, asszonyom!

GENOVÉVA *(fölpattan, sértődötten berohan a házba)* Elefánt...

POLGÁRMESTER Ezt alighanem elszúrtam. No mindegy, majd az adósság meglágyítja a szívét. *(Az ajtóhoz megy, de ott megtorpan.)* Mi? Én menjek utána? Azt már nem. A pártom se bocsátaná meg...

TÓNI *(az erdő felől érkezik, a vállán egy farönkkel)* Genovéva! Hoztam egy kis gyújtóst. *(Észreveszi a polgármestert.)* Jó napot, Polgármester úr! Mi szél hozta erre?

POLGÁRMESTER Jó napot, Igazgató úr! Lopjuk a fát a falu erdejéből? Lopogatjuk?

TÓNI *(ledobja a válláról a fát)* Maga is? Ezt nem tudtam. Hiába, no, mi nem érünk rá pletykálni. Minden erőnk erre a vállalkozásra megy.

POLGÁRMESTER *(odébb rúgja a fát)* No igen, a vállalkozás... Ez van vagy negyven kiló.

TÓNI Bizony, elég volt hazacipelni. Tudja, nekem nem szállítja házhoz a Fekete Kos Kft. traktorosa.

POLGÁRMESTER No jó, hát éppen arra járt, miért ne dobta volna le? Olyan nagy bűn ez?

TÓNI Ezt kérdezem én is. Ha én el nem hozom, úgyis elviszik a munkanélküliek, nem?

POLGÁRMESTER No jó, hagyjuk az erdőt! Hivatalos ügyben jöttem. Leülhetnék?

TÓNI Tessék. Genovéva! Itt vagy?

POLGÁRMESTER *(leül)* Igen, már találkoztunk.

TÓNI Légy szíves, hozzád poharakat, meg egy kis bort a jobbikból!

GENOVÉVA *(a házból)* Hozom, Tónikám.

POLGÁRMESTER Rossz hírem van, Igazgató úr. *(Az aktatásakájából papírokat vesz elő.)* Nem az én tisztém lenne, de ha már úgyis erre jártam...

TÓNI *(leül, a papírokat bámulja)* Ez mi?

POLGÁRMESTER A lejárt hitelszerződésük meg az adótarozásuk, ez pedig a mezőőr följelentése, mert önkényesen használják a falu legelőjét. Kissé összegyűltek a dolgok. Ne nézzen így, ez kis falu! Én mindenütt igazgatósági tag vagyok. Hja, a polgármesteri tiszteletdíjből nem lehet megélni...

GENOVÉVA *(csábos mosollyal teszi eléjük a poharakat)* Itt maradhatok én is?

POLGÁRMESTER Természetesen, hiszen a kölcsön ügyében maga járt a megyei hivatalban.

TÓNI Hozz egy széket, kedvesem!

POLGÁRMESTER Majd én, ha megengedi... *(Genovéva alá tolja a székét, másikat hoz ki, szorosán mellé ül.)*

TÓNI *(úgy tesz, mintha az aktákat nézegetné, közben a polgármestert figyel)* Hát igen... ez tény.

GENOVÉVA *(tölt a poharakba)* Önnek is, Polgármester úr?

POLGÁRMESTER *(megfogja a kezét)* Ez a férfi dolga, drága asszonyom. Majd én. *(Míg tölt, Genovévát nézi. A bor az asztalra ömlik.)* Ó, ezer bocsánat!...

GENOVÉVA *(fölugrik, a ruhájáról le söpri a ráfolyt italt)* Hehe... nem gond, ez csak olyan kis hétköznapi ruha...

TÓNI *(értetlenül néz rájuk)* Az aktákra is egy keveset, ha szabad kérnem!...

POLGÁRMESTER *(feszengve)* Nos?... Átnézte a követelést, Igazgató úr? Nem túl rózsás a helyzetük. Én az ön helyében...

TÓNI *(leteszi az aktákat)* Igen. Nos, az a helyzet, hogy halasztást kell kérnünk, mert egy megveszekeedett peták sincs a kasszában. Az

állatok egy része elhullott. A gyapjúértékesítési szerződésünk még nem realizálódott...

POLGÁRMESTER *(összeszedi az aktákat, elrakja a táskába)* Sajnálom, Igazgató úr. Kétszer már kaptak halasztást. Leszolt a pártigazgató, meg a minisztérium is a maguk ügyében... Szóval, a Professor úrra való tekintettel húztuk, ameddig húzhattuk, de... a mi pénzügyi tervünket is teljesíteni kell. Most még eladhatják...

TÓNI *(dühösen föláll)* Tudomásomra jutott, hogy az unokaöccsének akarja átjatszani a vállalkozásukat. Nem adom. Érti? Nem adom! Elmehet az Atyaúrstenhez is!...

POLGÁRMESTER *(ő is fölugrik az asztaltól)* Kikérem magamnak az ilyen aljas gyanúsítást! Vegye tudomásul, hogy ez rágalom. Ki mondta? Mindegy, úgys letagadom...

GENOVÉVA *(a vállánál fogva mindkettőt visszanyomja a székre)* De uraim! Nyugodjanak már meg! Mindenre van megoldás. Az tény, hogy most egy fityingünk sincs, de fél éven belül rendezzük minden tartozásunkat. Az is tény, hogy a Báránymentő és Gomolyakészítő Kft.-re olyan nagy szüksége van a falunak és a nemzetgazdaságnak egyaránt, mint egy falat kenyérre. Nekünk viszont szükségünk van egy szakképzett főkönyvelőre. Mivel foglalkozik a kedves unokaöccse, Polgármester úr?

POLGÁRMESTER *(zavartan babrálja a táskáját)* Hát... ő... tulajdonképpen most átmenetileg kertészkedik. A paprikát locsolja a fólia alatt. Különbösen értelmiségi. Tornatanár. Levelező tagozaton végzett.

GENOVÉVA Ideális főkönyvelő lesz belőle. Ha Tónit kinevezik vezérigazgatónak, még gazdasági igaz-

gató is lehet. Én meg akár felügyelőbizottsági tag is lehetnék valahol. Jó lesz így, polgármester úr? *(Megsimogatja a férfi kezét.)*

POLGÁRMESTER Így jó. Így...

GENOVÉVA Erre igyunk, uraim!

POLGÁRMESTER *(emeli a poharát)* Igyuk meg a pertut, gyerekek! Szervusztok! Ha már egy csapatban focizunk...

TÓNI Szervusz, kérlek! *(Genovévához fordul.)* Ugyan adj már neki egy puszit! Nem látod, hogy azért csorog a nyála? Addig én megnézem Lajost. *(El.)*

POLGÁRMESTER *(megcsókolja Genovévát)* Szervusz, te genetikus! Te leszel a vezérigazgató-helyettes, de az is lehet, hogy... Hú...

GENOVÉVA *(megtörli a száját)* Szervusz, te Polgármester!

POLGÁRMESTER Tudod, milyen gyönyörű vagy, te genetikus?! És majdnem olyan okos, mint én... Ha mi ketten kézbe vesszük az ügyeket... *(Szökdecselve el.)*

4. kép

A helyszín változatlan. A színen Genovéva. Fejcsóválva néz a polgármester után.

GENOVÉVA *(kifújja magát)* Hú... ez kemény volt... Ennyi hülye férfi egy rakáson... A végén még tényleg el kell szöknöm közülük. *(Leszedi az asztalt.)* Mára elegendem van belőlük. El is megyek napozni az erdőbe, ott legalább békén hagynak. *(Bemegy a házba, majd egy pléddel a vállán, dudorászva elvonul az erdő felé.)*

PROFESSZOR *(sportos öltönyben, fehér kalapban érkezik a mező felől. A kezében táská. Leteszi a fa tövébe)* Jössz, kicsim?

MACA (*alig-ruhában követi a professzort. A kezében nejlonszatyor*)

Jövök hát, csak ebben a homokban mindig elsüllyed a túsarkam...

PROFESSZOR Mondtam, hogy kényelmes cipőben gyere, kedvesem!

MACA (*nyafogva*) Azt nem mondtad, hogy terepgyakorlatra hozol...

PROFESSZOR Megkérlek, kedvesem, hogy a feleségem előtt ne tegezz, jó? Netán még félreértene...

MACA (*ledobja a szatyrát a fa tövébe, és az asztal tetejére ül. A lábát lóbálja*) Ahogy akarod, Mókuskám. Mondd: van legalább egy strand ebben a porfészekben?

PROFESSZOR Nem tudom, de úgy sejtem, hogy az éppen nincs. Pszt! Jó napot! Van itt valaki? (*Bekukkant a házba.*) Hahó! Senki. Vajon hol lehetnek? Pedig bizonyosan jó helyen járunk, mert itt a cégtábla.

MACA Nagy kópé vagy te, Mókus! Jól elküldted a feleségedet. Ez itt valóságos száműzetés... Ennyire randa a nő?

PROFESSZOR (*leül a székre, a kalapjával legyezetgeti magát*) Hogy mondhatsz ilyet, Pintyőke?! Láttad a fényképét, nagyon csinos asszony, csak egy kicsit hóbertos. Kellett neki a napfény meg a puszta, a jó levegő, a csend... No meg egy kis önállóság. Üzletasszony akart lenni. Az lett. Ez hiányzott a boldogságához.

MACA Meg a birkabégetés, meg a nyakig érő homok... Én egy percig se tudnék itt élni. Hacsak... úgy meg nem fizetnének, hogy... Á, annyi pénz nincs is...

PROFESSZOR Neked nem is kell, te okos kislány vagy. Ő is megbánta már, csak túlzottan büszke ahhoz, hogy bevallja. Önálló akart lenni.

Kipróbálni a szakmai rátermettségét...

MACA Mi a fene, még szakmája is van?

PROFESSZOR Genetikus. Az asszisztensem volt az egyetemen, aztán... egy idő múlva a feleségem lett.

MACA De remélem, nem akarsz még hazavinni! (*Leugrik az asztalról, a professzor ölébe ül.*) Ugye nem hozod haza, Mókuskám?

PROFESSZOR Nem hát. Még az egyszer kihúzó az őket a csávából... a te kedvéért. No meg a saját nyugalmam érdekében is. De azért ne bízd el magad, ugyanazt a hibát nem szoktam kétszer elkövetni. Szállj ki az ölemből! Amíg itt leszünk, úgy kell viselkedned, ahogy egy jól nevelt titkárnőhöz illik.

MACA (*kiszáll a professzor öléből, duzzogva sétálgat az udvaron*) Olyan éhes vagyok... Ma nem fogunk ebédelni?

PROFESSZOR Ahogy elnézem, itt nem. Nálunk különben is mindig a házvezető főzött. Láttam az úton egy jópofa csárdát. Gyere, elugrunk oda!

MACA (*lelkendezve*) Jó. Én hortobágyi palacsintát kérek előételnek.

JÓZSI BÁCSI (*belép a mező felől, nyakában a táucsővel*) Akármi legyenek, ha ez nem a festett körmű pincsi! Hű, az anyját, ez még messzelátó nélkül is megmutatja, amiye van...

PROFESSZOR Jó napot, bátyám! Maga idetartozik a tanyához?

JÓZSI BÁCSI Adj' isten! Nem épp ide, de a közelbe.

PROFESSZOR (*elé megy, kezét fognak*) Nem tudja, hol van a feleségem?

JÓZSI BÁCSI Ha megmondja, ki a felesége, én is megmondom, hogy nem tudom.

PROFESSZOR Genovéva, a genetikus. Ő a feleségem.

JÓZSI BÁCSI Ja, a főnökasszony? Hát akkor maga a Professor személyesen, Pestről. Láttam a tévében valamelyik este. Nagyon győzködte a kollégáit, de az istennek se akarták elhinni, amit mond. Látja, én is így vagyok ezekkel a politikusokkal. Sose értem, mit is akarnak, bár teljesen mindegy, mert bármit mondanak, abból csak adóemelés lesz... No, aztán ki is kapcsolom a masinát, anynyira megsajnálom magát. Mondtam is az asszonynak, hogy úgy sajnálom ezt a kedves Professor urat, mert különben olyan rendes embernek látszik. Bár, a fene tudja már manapság... Semmi se az igazán, mint aminek látszik...

PROFESSZOR Igazán örülök, hogy ennyire érdeklik a tudományos problémák.

JÓZSI BÁCSI A fenét érdeklik, csak a másik adón operát adtak.

PROFESSZOR No igen... Szóval maga a...

JÓZSI BÁCSI Én vagyok a szomszéd. A Józsi bácsi. Nem említett még a főnökasszony? Csak egy kis borért jöttem volna, merthogy kifogyott a butella. Ez a kedves kislánya?

PROFESSZOR Nem, nem. A titkár-nőm, Maca.

JÓZSI BÁCSI Áhá... és ő nem szereti a birkákat?

PROFESSZOR Pesti lány, hozzászokott a komforthoz.

JÓZSI BÁCSI Azért szaladt be az erdőbe? Mesélte a Tanár úr...

PROFESSZOR Az erdőbe? *(Macához fordul.)* Miféle erdőbe szaladgálsz te a Tanár úrral?

MACA Hagyj békén! Mit keresnék én a Tanár úrral az erdőben? Otthon, a lakásodon szoktunk dolgozni,

nem? Különben is, olyan éhes vagyok, menjünk már!

PROFESSZOR Jó, máris indulunk. Mondja meg, kérem a feleségemnek, hogy elmentünk ebédelni, de visszajövünk. *(Macával és Józsi bácsival el.)*

5. kép

A helyszín változatlan. Tóni érkezik az erdő felől szakadt nadrágban.

TÓNI *(lerogy a székre, a nadrágját nézegeti)* Rohadt dög! Hát nem nekem ugrott?! Ne félj, Friderika, rád uszítom a vadászokat! Úgy lelőnek, mint a pinty. Szerencsére a lábamat nem érte el a foga. Ez volt az utolsó valamirevaló nadrágom...

LAJOS *(nevetve szalad Tóni után)* Hát te meg kivel verekedtél össze az erdőben, pajtás? Láttalak, ahogy futottál a vakarcs elől. Nem mértem az idődet, de biztos rekord.

TÓNI Ne röhögj már, inkább segíts bekötözni a sebeimet!

LAJOS *(megnézi Tóni lábát)* Ugyan már, Tónikám, csak kényeskedsz... Ez nem is vérzik.

TÓNI Jellemző. Lajos, a nagy humanista... Neked csak akkor lennék jó, ha az erdőben elvéreztem volna? És ha megveszett az a dög? Meg kell kérdezni Genovévát, volt-e oltási bizonyítványa.

LAJOS Volt hát, ne idegeskedj! A papír megvan, csak a kutya veszett el.

TÓNI Én azért bemegyek, és alaposan lemosom sebbenzinnel. *(Sántikálva bemegy a házba, majd kidugja a fejét az ajtón.)* Vedd tudomásul, hogy elegendem van az egészszöböl. Én ezt nem csinálom

tovább. Miért is hagytam magam rábeszélni ekkora hülyeségre? Be-fejeztem, kész, nincs tovább! (El.)

JÓZSI BÁCSI (a mező felől kiabál)
Tanár úr! Tanár úr!

LAJOS Jöjjön, Józsi bácsi!

JÓZSI BÁCSI Nem érek rá, sietek.
Csak azt akartam mondani, hogy megjött a pincsi.

LAJOS Láttam, a Tóniról letépte a nadrágot.

JÓZSI BÁCSI Tényleg? Az anyját, ilyen harcias? A fene se nézte volna ki belőle...

LAJOS Teljesen elvadult az erdőben.
Tónira nagyon haragszik.

JÓZSI BÁCSI Elmentek ebédelni a Professzor úrral. Azt üzenték, majd visszajönnek. Visz'lát! Sietek. (El.)

LAJOS Az ugyan már nem jön vissza.
Úgy megijedt a birkáktól, hogy azt se tudta, merre fusson.

GENOVÉVA (pléddel a vállán jön az erdő felől) Tóni üvöltött annyira az erdőben?

LAJOS Ó hát. Friderika elkapta a frakkját. Menj, ápolgasd szegényt! Teljesen ki van borulva.

TÓNI (kidugja a fejét az ajtón) Nem kell engem ápolgatni... Hagyjatok békén! Mindjárt tartunk egy rendkívüli értekezletet, és elmondom rólatok a véleményemet. (El.)

GENOVÉVA Hát ez meg mit jelentesen? Az agyára ment a hőség?

LAJOS Azt hiszem, be akarja dobni a törölközőt.

GENOVÉVA (a fejét ingatva) Én nem is értem, miért vagyunk ennyire szerencsétlenek. Pedig olyan jól indult ez a vállalkozás...

LAJOS Józsi bácsin múltott minden. Azt mondta, vezérkos kell a nyájhoz. Adott? Nem adott, csak a borunkat vedeli.

GENOVÉVA Nem volt rá pénzünk.
A kutyára se volt pénzünk. A ta-

vasszal már a tetőt se tudtuk megcsináltatni. Tönkrementünk. Mi lesz velünk, Lajoskám?

LAJOS Te még csak visszamehetsz a férjedhez, ha minden kötél szakad, de én... Se lakásom, se bútorom, se állásom... Hanem azt sose felejttem el, amikor megjöttél Pestről ezzel a kefélt szőrű szobapincsi...

GENOVÉVA Én legalább megpróbáltam kutyát szerezni. Nagyon kedves, okos jószág volt.

LAJOS Valóban. Pesten elolvasta a Fűre lépni tilos táblát, és még itt is a flasztert kereste. És milyen tanulékony... Egyszer mutattad meg neki, hogyan kell letépni Tóniról a nadrágot, és még mindig emlékszik rá.

GENOVÉVA Ne bosszants már, Lajos! Tóni volt a kinevezett vezérkos, mert te akkor is sztrájkoltál. Szegény kis pincsi... Nem is tudom, miből él most az erdőben.

TÓNI (alsónadrágban, papírokkal a kezében jön ki a házból) Nos, kezdehetjük? Üljetek le! Rendkívüli, sorsdöntő értekezletet tartunk. Én vezetem mint ügyvezető elnök.

Valamennyien asztalhoz ülnek.

TÓNI (fölkáll) Tisztelt közgyűlés! Kedves Genetikusnő, kedves izé... Dolgozó! Azért hívtalak egybe benneteket, hogy bejelentsem a Báránymető és Gomolyakészítő Kft. szégyenteljes kudarcát. Amikor egy évvel ezelőtt nem kis anyagi áldozattal, hiszen Lajos barátunk minden ingó és ingatlan vagyonát fölkádoztuk az igaz ügy érdekében, és töretlen hittel belevágtuk a fejszénket ebbe a dologba, nem gondolhattuk, hogy ilyen kemény fa a birkatenyésztés. Amikor hosszas unszolásra

elvállaltam az igazgató elnöki tisztet, meg voltam róla győződve, hogy mi hárman fellendítjük kicsiny hazánkban a birkatenyésztést, és rövid idő elmúltával Lajos barátunkat, a kisvállalkozás egyetlen fizikai dolgozóját vadonatúj plüssgarnitúrával lephetjük meg. Ki gondolhatta volna akkor, hogy a kül- és belpiaci viszonyok ilyen gyorsan, és akarattunk ellenére is megváltozhatnak? Ki gondolhatta volna, hogy a jó szomszédnak mutatkozó Józsi bácsi éppen akkor hagy cserben bennünket, amikor vezérkosra és terelőkutyára van szükségünk, és melleleg elfogy a borunk? Aztán, tisztelt munkatársaim! Ki gondolhatta volna, hogy a munkásosztályt képviselő Lajos olyan követeléssel áll elő, hogy bért követel?... Tőlünk, akik csak az ő érdekeit tartjuk szem előtt! Én éjt nappallá téve azon fáradozom, hogy föllendítsem a céget. És erre mi történik? A hálátlan birkák, akiket a saját dudlinkon neveltünk, szétszélednek az erdőben. A hálátlan Friderika, az a dög, aki kutya léteire nélkülünk sohasem tudhatta volna meg, hol van Alsópuszta, pimasz módon megtámadott az erdőben rózsegyűjtögetés közben, és letépte rólam az utolsó nadrágomat. Ezért kényszerültem arra, hogy alsóban tartsam meg ezt az ünnepi, leköszönő beszédemet. Összegezve tehát: amikor idejöttünk, egy pusztta volt, Alsópuszta. Most pedig nézzetek rám! Elöl pusztta, hátul pusztta... Ez maradt a ragyogó, világmegváltó terveinkből!

GENOVÉVA *(felemeli a kezét)* Szót kérek! Kedves Elnök úr, kedves Lajos!

TÓNI Állj föl! *(Leül.)*

GENOVÉVA *(föláll, vállára teríti a plédet)* Tehát... Én mint a kisvállalkozás elnökhelyettese és genetikusa ünnepélyesen csatlakozom az előttem szóló Igazgató úr bölcs és mélyenszántó megállapításaihoz. Hozzá kell még tennem, ki gondolhatta volna, hogy ebben a selejtbárány-állományban a gének annyira eltorzultak, hogy pófátlanul elcsavarogjanak tőlünk? De azt is önkritikusan meg kell mondanom, hogy vannak szép eredményeink. A pénztárkönyvünk például kifogástalan. Én vezettem. És mutassanak nekem még egy olyan báránymentő vállalatot, ahol a vezetőknek ötven százaléka... nem tévedés, ötven egész százaléka nő!!! A fizikai dolgozónk időben megkapja a szociális ellátás keretébe tartozó munkaruha-illetményét. Igaz, a kölcsönzöből, de megkapja. Ne nyújtózkodj, Lajos, ha befejeztem, te is megkapod a szót. Látod, belezavartál, pedig olyan szép, politikus gondolataim voltak... No, igen... Nem értem, hogyan mehettünk tönkre, hiszen három jó képességű, diplomás ember indult el a kisvállalkozás útján. Öt nyelvet beszélünk, és Lajos úr még furulyázni is megtanult a nemes cél érdekében.

TÓNI Sípolni...

GENOVÉVA Ez most mellékes. No de mi lehetett hát az ok? A birkák genetikai adottságairól már szoltam. Ezt még az előző társadalmi rendszertől örököltük. Ezzel szemben tehetetlenek vagyunk. A másik az újság. Fel kell deríteni, ki írta azt a helytelen politikai alapállású cikket a birkatenyésztésről.

LAJOS *(két kézzel jelentkezik)* Szót kérek! Most már tényleg szót kérek! Az előttem szólók véleményé-

ből kitűnik, hogy ők semmiképp sem okolhatók a csőd bekövetkeztéért. Önkritikusan be kell vallanom, hogy én sem. Két lehetőség marad tehát. Az egyik: fegyelmi eljárást kell kezdeményezni a birkák, s hűtlen kezelés miatt büntetőeljárást indítani a Friderika nevű eb ellen. Ő már sajnos nem tartózkodik a vállalatnál, tehát körözést kell kiadni ellene. A másik megoldás: kártérítési pert kell indítani az ellen a lap ellen, amelyik a cikket közölte. Így megmenekülhetünk a csódtól, és talán még az én plüssgarnitúrámra is futja. *(Leül.)*

GENOVÉVA, TÓNI *(megtapcsolják)* Úgy van, ez az!

TÓNI *(föláll)* Megköszönöm az értékes hozzászólásaitokat. Szavazásra teszem föl a kérdést. Igaz, hogy én már döntöttem, de hát így demokratikus. Aki amellest szavaz, hogy...

(Kintről autóduda hangja hallatszik.)

Hát ez meg ki a fene lehet? Nézd már meg, Lajoskám, légy szíves!

LAJOS *(a mező felé indul)* Jó, de addig ne szavazzatok! *(El.)*

6. kép

A helyszín változatlan. A színen Genovéva és Tóni. Utóbbi alsónadrágban toporog.

PROFESSZOR *(tárt karokkal közeledik a mező felől)* Üdvözlöm, Igazgató úr! De jó színben van már megint! *(Kezet fog Tónival, majd Genovévához fordul.)* Szervusz, drágám! Hogy te milyen csinos vagy ebben a kis plédben... *(Arcon csókolja az asszonyt.)* Hogy vagytok? Látom, élvezitek a napfényt...

GENOVÉVA *(ledobja magáról a plédet)* Szervusz, Ferenc! De jó, hogy megjöttél...

PROFESSZOR Nem mondta a szomszéd, hogy már jártunk itt? Elmentünk ebédelni, mert senkit se találtunk a tanyán.

GENOVÉVA Nem egyedül jöttél?

PROFESSZOR Nem. Elhoztam Macát is. Tudod, ő az új titkárnom. Soha nem látott még ilyen közelről tanyát, hát hadd nézze!

TÓNI *(észreveszi magát, tenyerével takargatja az alsónadrágját)* A szentségit!... Hú... Bocsánat, épp most tépte le rólam a kutya a nadrágot. *(Beszalad a házba.)*

PROFESSZOR Különös kutyáitok lehetnek, drágám! No mindegy... Hadd mutassam be neked a legújabb titkárnomet... Merre van, Maca?

MACA *(kintről)* Jövünk már, csak ez az átkozott homok... *(Lajos karján betipeg.)* A túsarkúm állandóan elmerül a homokban...

GENOVÉVA *(elé megy, végigmustrálja a lányt)* Szóval... maga a férjem újdonsült titkárnöje... Bűbájos jószág. Gratulálok, Ferenc! Mindig jó érzéked volt a titkárnőkhöz.

MACA *(ő is végigmustrálja Genovévát)* Szóval... maga a főnököm felesége... Megértem magát, professzor úr.

LAJOS Megmutatnám Macácskának a vállalatot...

GENOVÉVA De hiszen még nem is ismeritek egymást...

MACA *(vihorászva)* Dehogynem. A tanár úr volt az osztályfőnököm a gimnáziumban.

GENOVÉVA No de akkor is... Elsülyyed a homokban a túsarkú topánkája. *(A professzorhoz.)* Voltál a minisztériumban, Ferenc?

- PROFESSZOR Hogyne, drágám, a helyekkel is tárgyaltam, minden rendben van, csak... majd elmondom. De talán le is ülhetnének... *(A szék felé indul.)*
- GENOVÉVA Ennyire elfáradtál, drágám? Kimerítő ebéd lehetett... *(Lajoshoz.)* Mutasd meg az állatotkat a Professzornak! Addig majd én gondoskodom a vendégünk-ről.
- LAJOS *(behúzott nyakkal)* Ajjaj... Kezdődik a cirkusz.
- PROFESSZOR *(menedéket keresve néz Lajosra)* Hogyne, szívem, megnézem őket. Engem nagyon érdekelnek a birkák. Merre indulhatunk, Tanár úr?
- LAJOS Erre tessék, kint vannak a karámban! *(A Professzorral az erdő felé el.)*
- GENOVÉVA Ezek itt a maguk csomagjai, a fa mellett?
- MACA Igen. A szomszéd bácsival üzentünk is, hogy elmentünk ebédelni...
- GENOVÉVA *(még mindig a lányt mustrálja)* Miért nem ülsz le?
- MACA Áhá... ez a vezércsel. No jó... *(Leül a székre.)* És te?
- GENOVÉVA *(nagyot nyel)* Van egy kis likőrünk. Megkínálhatlak, drágám?
- MACA Ha van, inkább egy kis konyakot. Tudod, ma valahogy olyan rossz a gyomrom.
- GENOVÉVA *(a ház felé indul)* Ahogy parancsolod. *(Döbbenet megáll.)* Csak nem?
- MACA Mit nem?
- GENOVÉVA Semmi, semmi... Hányingered nincs?
- MACA *(nevetve)* Ne tojj be, nem vagyok terhes!
- TÓNI *(Lajos nadrágjában jelenik meg. Kissé rövid a szára)* Ne fáradj, Genovéva, már itt is van. *(Konyakosüveget, poharakat tesz az asztalra.)* Kezét csókolom, Macácska! Maga itt?
- MACA Amint látja, Tónika... milyen kicsi a világ...
- TÓNI Engedelmetekkel, csatlakozom a Professzor úrhoz. *(Elmenőben.)* Micsoda patália lesz itt pillanatokon belül...
- GENOVÉVA *(tölt a poharakba)* És... milyen főnök a Professzor?
- MACA Tündéri öregúr. Mintha a nagyapámat látnám...
- GENOVÉVA A nagyapádat. Értem.
- MACA Igen. Neki is ilyen ősz a haja. Búbajos ember a nagyapám.
- GENOVÉVA És... szóval... Ő is olyan hozzád, mint a nagyapád?
- MACA Ó, igen. Úgy babusgat, mint... szóval babusgat.
- GENOVÉVA Hát, akkor minden rendben. Egészségedre, Maca! *(Isznak.)*
- MACA Egészségedre, Genovéva!
- GENOVÉVA *(föláll, idegesen járkál)* Nézd, Maca! Én ismerem Ferencet. Tudom, milyen nagy gyerek. Egyenesen rákérdezek: viszonyod van vele?
- MACA *(tölt, fölhajtja)* Én meg egyenesen válaszolok: igen. És még csak nem is szégyellem.
- GENOVÉVA *(lesújtva)* Ez igen. De hiszen te mondtad, hogy a nagyapád lehetne...
- MACA Lehetne, de nem az. És hol tudnék én manapság ilyen könnyű, és aránylag tisztességes munkával ennyi pénzt keresni?
- GENOVÉVA Csak a pénzért?
- MACA Á... Te se csak azért mentél hozzá!
- GENOVÉVA Az más. Különben is, annak már több mint tíz éve.
- MACA Hű... te ilyen öreg vagy? És még csodálkozol rajta, ha engem kíván? És te melyikkel... élsz itt?

GENOVÉVA Én? Ugyan... különben is, mit faggatsz te engem? A te férjed bármelyik is?

MACA (*kuncogva*) Még nem. De ennek a Lajosnak olyan csiklandós bajusza lehet...

GENOVÉVA Te Maca! Hagyd békén azt a Lajost!...

MACA Miért? Olyan izgi lehet...

GENOVÉVA És a Professor? Ő is olyan izgi?

MACA Nagyon. Különösen a kocsi-ban.

GENOVÉVA Hol? A kocsi-ban?

MACA Igen, ahogy vezet...

GENOVÉVA Te jóságos Isten! Egyszer még nekimegy a fának! Vagy csak hülyítesz engem?

MACA Ugyan, mit képzelsz te rólam? Különben se megy neki, ő már nagyfiú. Bemegyünk az erdőbe.

GENOVÉVA Ez nem igaz! Ferenc soha nem volt ennyire hebehurgya, ennyire gyerekes... Istenem, mi történhetett vele? Mióta ilyen?

MACA Mióta engem ismer. Azt mondja, olyan akar lenni, mint én, mert ő soha sem volt igazi, bohém fiatal.

GENOVÉVA (*toppant egyet*) No, ennek vége! Csomagolok, és megyek vele Pestre. Mindennek van határa!

MACA Felőlem... De a fiúk maradnak...

GENOVÉVA (*dühösen*) Igen, azok maradnak. Gyere! Még nem fejeztük be az eszme-cserét... (*Macával el.*)

7. kép

A helyszín az előző. A színpad néhány pillanatra üres. Tóni, Lajos és a Professor érkezik az erdő felől.

PROFESSZOR Nos, hát akkor jó lesz így, uraim? Az őszig még a feleségem is itt marad, amíg az új profilt kialakítják, aztán... De ezt majd még megbeszéljük, ha eljön az ideje.

TÓNI Ha jól értem, a cég neve marad, csak idegenforgalmi nevezetesség leszünk.

PROFESSZOR Így van. Építünk ide egy golfpályát, lovardát az erdő alá, esetleg egy horgásztavat néhány stéggel. Erre jön be a külföldi tőke. Az adósságaikat rendezzük, sőt fizetést is fognak kapni dollár-ban. Jó lesz így?

LAJOS Az nagyon jó lesz, mert én már két hónapja nem kaptam egy fityínget se.

TÓNI Ide, a fa alá felhúzzunk egy sátrat, bele egy nagy kecskelábú asztalt, amelyen a turisták ebédelhetnek. A Józsi bácsi meg főzhetné a gulyást. A tornácra föl-kötünk néhány kolompot. És a vezérkos?

PROFESSZOR Holnap áthozzák a gazdaságból. A juhász is itt marad addig kiségitőnek, míg teljesen össze nem szokik a nyáj.

LAJOS Én már egészen jól tudok furulyázni. Meghallgatja, Profes-szor úr?

TÓNI Inkább higgye el neki!

PROFESSZOR Elhiszem.

JÓZSI BÁCSI (*egy kis pulikutyát hoz az ölében*) Meghoztam a Bojtárt, Professor úr, hogy legyen már egy értelmiségi is ezen a tanyán...

LAJOS (*megsimogatja a kutyát*) De bájos kis jószág... Ez nem fél a birkáktól?

JÓZSI BÁCSI Nem ám! Úgy tereli őket, mint az anyja. (*Hamiskásan Lajosra kacsint.*) Tanár úr! Merre van a pincsi?

LAJOS Valahol az erdőben kószál. Le kell lövetni.

JÓZSI BÁCSI Lelövetni? Azt a lakkozott körmüt? Akit a professzor úr hozott?

TÓNI Mit hozott a professzor úr?

JÓZSI BÁCSI Hát akit hozott...

LAJOS Látja, én meg végig a kutyára gondoltam, amelyiket Pestről hozott Genovéva...

JÓZSI BÁCSI Majd kiderül mindjárt! Hol a fenében hagytam el a meszelátómat?

PROFESSZOR Aztán, ha valami probléma adódna, csak telefonáljanak, vagy írjanak! A falusi turizmus felvirágoztatása érdekében...

GENOVÉVA (*megjelenik az ajtóban két hatalmas bőrönddel a kezében*) Mehetünk, Ferenc?

PROFESSZOR (*megütközve*) Te hová mennél? No de drágám!... Te itt most nélkülözhetetlen leszel! Mindent megbeszéltünk az urakkal. Rád épül az egész biznisz... Jönnek a turisták... az idegenforgalom, falusi turizmus, meg minden... Ezt nem teheted...

MACA Ne aggódjon, én maradok. Egyelőre...

PROFESSZOR De Macácska... maga az én titkárnóm, mellettem a helye!

LAJOS Épp most gondoltam rá, hogy nekem se ártana egy.

MACA Nem, uraim, ezt az állást már kinőttem. Viszont van egy megüresedett genetikus-státusuk. Vagy elnökhelyettesi? Ha jól sejtem...

PROFESSZOR Na nem... ez...

GENOVÉVA Ez egyszerű helycsere, szívem! Tíz év után nem adom át ilyen könnyen a helyemet.

LAJOS, TÓNI Maca... Tiéd a genetikusi állás.

GENOVÉVA (*lenézően*) Hálátlanok. Azt hiszitek, ez jobban fóz?

MACA Azt nem, de majd a Józsi bácsi kisegít. Meg a Lajos. (*Arcon csókolja a férfit.*)

JÓZSI BÁCSI Én nem kapok?

MACA (*odacuppant egyet az öregnek is*) Előlegbe a jó szomszéd-ságért...

JÓZSI BÁCSI Csakhogy én nagyon jó szomszéd vagyok ám! (*Jobbról, balról megcsókolja Macát.*)

GENOVÉVA Hát akkor mi is búcsúzzunk, drágám! (*Mindenkiel kezet fognak.*)

LAJOS (*Genovévához*) Csak ennyi?

GENOVÉVA Na hallod, egy árulónak még ez is sok! (*Elindulnak a kocsi felé.*)

LAJOS (*visszalép a társaságtól*) Ez már csak megvolna, de mi lesz az én plüssgarnitúrámmal?

Függöny!

sohasem igazán a puding próbája, mert a premier-közönség többnyire rokonokból, ismerősökből és rajongókból áll. De ez az a pont, ahol az én érdeklődésem alábbhagy az előadással kapcsolatban. Ekkor már csak a színészek, világítók, díszletezők, hangosítók, kellékesek, öltöztetők, fodrászok, szabászok stb. előadás utáni véleménye és előadás-élménye érdekel a színházi büfében sör vagy whisky (Békéscsabán remek házi pálinkák is vannak...), vagy mindhárom mellett, na meg a következő előadás halkabb-hangosabb előkészületeinek főlészűrődő zaja...

Zalán Tibor

E számunk szerzői

- T. Ágoston László** (1942) – író, újságíró, Budapest
- Aknyai János** (1949) – festő- és szobrászművész, Szentendre
- Baksai József** (1957) – festő- és grafikusművész, Budapest
- Bekes József** (1957) – újságíró, Kaposvár
- Bereznai Péter** (1955) – festőművész, tanár, Szentendre
- Bíró Dániel** (1989) – egyetemi hallgató, Budapest
- Bíró József** (1951) – költő, író, performer, képzőművész, Budapest
- Bojti Márton** (1979) – szobrászművész, Szentendre
- Brok Bernadett** (1992) – egyetemi hallgató, Csíkszereda (Románia)
- Buhály József** (1945) – festő- és grafikusművész, Szentendre
- Burján Gál Enikő** (1983) – festőművész, költő, Budapest
- Csáki Róbert** (1964) – festőművész, Budapest
- Csontos János** (1962) – író, költő, Budapest
- Dégi István** (1935–1992) – színművész
- Diramerján Artin** (1971) – költő, előadóművész, szerkesztő, Budapest
- Dömötör Szabolcs** (1988) – egyetemi hallgató, Budapest
- Druzzin Ferenc** (1940) – irodalomtörténész, egyetemi magántanár, Budapest
- Erdélyi György** (1943) – előadóművész, rendező, Budapest
- Falussy Lilla** (1974) – dramaturg, Budapest
- Győri László** (1942) – költő, Budapest
- Horváth Anikó** (1947) – csembalóművész, Budapest
- Horváth Árpád** (1907–1990) – technikatörténész
- Jávor Piroska** (1993) – egyetemi hallgató, Kémer (Románia)
- Kelecsényi László** (1947) – író, film- és irodalomtörténész, Budapest
- Kiss Anna** (1939) – író, költő, drámaíró, Budapest
- Kovács Zsolt** (1982) – informatikus, Kéthely
- Krizbai Sándor** (1949) – festő- és grafikusművész, Szentendre
- Lábass Endre** (1957) – író, festő- és fotóművész, Budapest
- Lóska Lajos** (1951) – művészettörténész, szerkesztő, Budapest
- Nagy Barbara** (1976) – képzőművész, Pilis-szentkereszt
- Ódor László** (1945) – tanár, író, diplomata, Budapest
- Pető Barna** (1964) – festő-és grafikusművész, Budapest
- Podmaniczky Ágnes** (1983) – festőművész, Budapest
- Radnóti Zsuzsa** (1938) – dramaturg, Budapest
- Sárándi József** (1945) – költő, író, újságíró, Leányvár
- Sirató Ildikó** (1966) – irodalom- és színház-történész, Budapest
- Szalai Lajos** (1947) – nyelvész, műfordító, Budapest
- Szekeres Mária** (1948) – nyugdíjas, Újronafő/London
- Szemethy Imre** (1945) – grafikus, Zsámbék
- Szilágyi Szilvia** (1993) – egyetemi hallgató, Székelyhid (Románia)
- Tallér Edina** (1971) – író, újságíró, Budapest
- Tompa Zsófia** (1981) – PhD-hallgató, Budapest
- Várkonyi Nándor** (1896–1975)
- H. Végh Katalin** (1958) – tanár, fordító, Budapest
- Verebes Ernő** (1962) – zeneszerző, költő, író, dramaturg, Budapest
- Zalán Tibor** (1954) – költő, író, drámaíró, Budapest

Tetten ért erő

„Igenis vannak további felfedezésre váró, be nem mutatott értékek, csak ezek kevésbé vagy nem elsősorban a magyar tematikára reflektálnak. Inkább – kissé erőltetett kifejezéssel – korunk létezésdrámái, és a színházcsinálók érdeklődése jelen pillanatban inkább a konkrét magyar valóságra, az *itt és most válsággócaira* fókuszál, és más típusú hanggal, beszédmóddal.” (Radnóti Zsuzsa)

„Nemcsak nagyközönség, kisközönség is van. Mindig volt, mindig is lesz »alulról«, önmagától szerveződő színház, ami ugyan színvonalában hullámzó, de nagyon fontos területe és mozgatórugója a kísérletező, vakmerő, határokat feszegető, mindig mozgásban lévő, pulzáló, élő kortárs drámának. Ráadásul az erő nem mennyiségi, hanem minőségi kérdés. Az kell hogy legyen.” (Tallér Edina)

„Mit néztek, könyvek? Csak itt lapultok, némán. Kelletek a francnak! Én ma végigjátszottam a világirodalmat. Itt van bennem! Én vagyok a világirodalom! Nem hiszed? Én állok minden fülke-fényben, én könyökölök és hallgatok.” (Dégi István)

„Minden pánpsziché darabban feltűnik embernek és sorsnak, a *megnevezhetetlen* transzcendentális lénynek a viszonya, a túlvilági lét lehetősége, a halállal való szembenézés kérdésköre; ilyen értelemben nevezhető Andrejev korai egzisztencialistának: figurái a halál háttérében cselekszenek, mindent a halálhoz viszonyítva értékelnek.” (H. Végh Katalin)

„Most egy borzalmasan kacagó lányhoz alázom le a szám // Egyedül vagy közeledik a reggel / A tejesek az utcán kondítják a kannát // Mint egy szép mesztic nő búcsúzik már az éjszaka” (Guillaume Apollinaire – Győri László fordítása)

Ára: 800 Ft. Előfizetés: 6000 Ft.

Előfizethető személyesen valamennyi postán és a kézbesítőknél, a Magyar Posta Zrt.

(1) 303-3440-es faxszámán, a hirlapelofizetes@posta.hu e-mail-címen, valamint a szerkesztőségben.

A Napút elérhető az interneten: <http://www.napkut.hu>

Számlaszám: OTP 11713005-20381185

A folyóirat támogatói:

Nemzeti Kulturális Alap

EMBERI ERŐFORRÁSOK
MINISZTERIUMA